

FORTIFICAȚIA ȘI AȘEZAREA ROMANĂ TÎRZIE DE LA BABADAG-TOPRAICHIOI

**ANDREI OPAIȚ, MIHAIL
ZAHARIADE, GHEORGHE
POENARU-BORDEA, CRISTINA
OPAIȚ**

(vezi ilustrația la pag. 217/vol. II)

CUPRINS

	Pagina
Cuvînt înainte (Autorii)	187
I. Cadrul geografic (M. Zahariade)	188
II. Metoda de cercetare (A. Opaiț, M. Zahariade)	188
III. Fortificația	191
1. Stratigrafia (A. Opaiț, M. Zahariade)	191
2. Elemente de fortificație și urbanistică interioară (M. Zahariade)	193
3. Tipul și caracterul fortificației (M. Zahariade)	195
4. Garnizoana (M. Zahariade)	200
5. Poziția fortificației în cadrul sistemului defensiv al provinciei Scythia (M. Zahariade)	201
IV. Așezarea extramuros (C. Opaiț)	207
V. Ceramica (A. Opaiț)	211
1. Tipologie	211
2. Statistica descoperirilor	242
3. Catalog	253
VI. Sticla (C. Opaiț)	261
VII. Opaițele (A. Opaiț)	263
VIII. Monedele (Gh. Poenaru-Bordea)	271
1. Catalog	271
IX. Unelte și Arme (C. Opaiț, M. Zahariade)	321
1. Catalog	321
X. Descoperiri epigrafice (M. Zahariade)	328
XI. Descoperiri mărunte (C. Opaiț)	331
XII. Considerații privind viața economică (A. Opaiț)	335
XIII. Considerații istorice (M. Zahariade)	339
XIV. Appendix	345
XV. Bibliografie	347
XVI. Rezumat	350

CUVÎNT ÎNAINTE

Este un adevăr unanim recunoscut că, alături de cercetarea arheologică sistematică, un rol important în cunoașterea îndelungatei istorii a poporului român, a creației sale materiale și spirituale revine unei atente cercetări de suprafață.

Deși cercetările arheologice și de suprafață în străvechiul teritorial dintre Dunăre și mare au împlinit venerabila vîrstă de 100 de ani, noul avînt al investigațiilor în acest domeniu realizat în ultimul sfert de secol a stat la baza îmbogățirii patrimoniului arheologiei românești prin identificarea și cercetarea unor situri pînă nu demult necunoscute. Este cazul sitului de la Babadag — punctul Topraichioi, al fortificațiilor de la Voidin, al celor din zona Callatisului precum și al unui întreg lanț de fortificații de-a lungul litoralului Mării Negre.

Importanța sitului de la Babadag-Topraichioi, relevată de un prim sondaj executat în 1978, a determinat inițierea unei colaborări între Muzeul „Delta Dunării” și Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, la care s-au adăugat, pe parcursul cercetării, colaboratori de la Institutul de Arheologie din București și Universitatea Al. I. Cuza din Iași — Facultatea de biologie.

Aceste colaborări au fost realizate în scopul cunoașterii mai ample a vieții materiale și spirituale a așezării și fortificației romane lîrzii.

S-a relevat odată în plus necesitatea unor cercetări exhaustive, chiar în cazul siturilor de mici dimensiuni, singurele în măsură să dea un răspuns cît mai exact complexelor probleme ridicate de cunoașterea vieții din antichitate.

Avînd ca scop fundamental o cunoaștere cît mai aprofundată a istoriei patriei în general și a procesului de formare a poporului român, cercetările de la Babadag-Topraichioi au urmărit pe lîngă valorificarea științifică a descoperirilor și o punere în circuitul cultural și turistic al țării a acestui important monument de continuitate românească la Dunărea de Jos.

AUTORII

I. CADRUL GEOGRAFIC

Fortificația de la Babadag-Topraichioi este dispusă într-o zonă aflată la limita de vest a Dobrogei maritime, marcată printr-o ușoară denivelare morfologică față de nivelul mării (+5 m), la gura Văii Taiței, într-o microregiune diferențiată stratigrafic și bio-pedo-climatic, avînd ca limite de vest localitatea Zebil, partea estică a dealului Denistepé (cota 260 m), care domină dinspre nord-vest microregiunea, localitățile Turda, Mihai Viteazul, Babadag, Enisala; spre nord-vest, la circa 3 km., se află localitatea Satu Nou. Microregiunea face parte, din punct de vedere geologic, din subunitatea sedimentară cretacică a Podișului Babadag, constituită din calcare marnoase, grezoase și conglomerate. Spre sud, terminația dealurilor Babadagului se prezintă sub forma unor înălțimi mici de 50–80 m, azi golașe dar, sigur, împădurite în vechime. Condițiile climatice ale microregiunii nu se depărtează cu mult de mediile caracteristice părții de nord a Dobrogei, valorile termice medii fiind cuprinse în ianuarie între 0°C în interiorul complexului lacustru și sub –3°C pe vîrfurile cel mai înalt al zonei, Dealul Denistepé; în luna iulie temperatura medie depășește în mod frecvent 22°C¹.

Către nord-vest, lacul Babadag se prelungește spre interior prin lacul Topraichioi, gîtitura între cele două lacuri fiind unită azi printr-un pod rutier și prin rambleul căii ferate Medgidia-Tulcea. Punctul de traversare poartă, dealtfel, numele „la Podul Topraichioi”. Lacul Topraichioi, alimentat în sezonul ploios de apele râului Taița, a fost transformat în ultimii ani în eleșteu, avînd o lungime de 6 km. și o lățime medie de 200 m² (Pl. 10).

Fortificația pe care am denumit-o convențional Babadag-Topraichioi (variantea românească este Topraichioi pentru turc. Toprak-köy; toprak = pămînt; köy = sat) se află situată pe malul sudic al lacului cu același nume, pe un promotoriu înalt de aproximativ 7–8 m față de suprafața lacului (Pl. 1), spre care coboară în pantă de 10° și la o cotă ce atinge în medie 9,30–9,40 m în raport cu suprafața mării.

Pe latura sa dinspre est-sud-est promotoriul este protejat de o viroagă formată de cursul unui rîu, existent probabil în antichitate, dar în prezent spălată doar de torenții fluviali.

II. METODA DE CERCETARE

În primăvara anului 1978, cu ocazia unei perigheze executate pe valea Taiței de A. Opaît, arheolog la Muzeul Deltei Dunării, și conducătorul-arhitect Teodor Bănică au fost descoperite, în apropierea punctului numit „La podul Topraichioi”, mai multe resturi arheologice constînd din *dolia*, fragmente ceramice, urme de zidărie. În urma unor lucrări de terasare, efectuate în octombrie 1978, a fost afectată o parte din latura de sud a construcției identificate, precum și un *dolium* din zona *extramuros*.

Din informațiile obținute de la lucrătorii fermei a rezultat că pe suprafața promotoriului a fost plantată vița de vie, (între anii 1952—1958), s-au depozitat resturi vegetale și animale (1959—1960) și s-a amenajat un parc de tractoare (1962—1965). Aceste intervenții recente asupra așezării și a împrejurimilor s-au soldat de fiecare dată cu recoltarea unui bogat material arheologic, constând îndeosebi în ceramică și monede.

În luna noiembrie 1978 Andrei Opaț a efectuat un sondaj de salvare constând din trei secțiuni pe laturile sud-vest și nord și două casete în interior, în colțul de sud-vest și pe latura de est. În urma acestor sondeaje au fost obținute primele date preliminare, comunicate la sesiunea de rapoarte arheologice de la Oradea din anul 1978³.

Importanța deosebită a obiectivului a ridicat problema executării unor cercetări exhaustive. Ca urmare a acordului realizat în anul 1978 între Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară din București și Muzeul Deltei Dunării din Tulcea, instituții reprezentate prin Mihail Zahariade și respectiv Andrei Opaț, au fost inițiate cercetări sistematice și de amploare care s-au desfășurat pe durata a cinci campanii arheologice, astfel: campania I între 20 mai — 13 iunie 1979; campania a II-a între 20 mai — 20 iunie 1980; campania a III-a între 15 mai — 01 iunie 1981; campania a IV-a între 15—30 iulie 1982; campania a V-a, între 1—20 august 1983.

În campaniile anilor 1979—1982 eforturile s-au concentrat asupra fortificației⁴. Între 1981—1983 zona *extramuros*, de pe suprafața căreia s-au recoltat numeroase fragmente ceramice, monede și unde se observau urme de construcții, a fost sondată prin două secțiuni de Cristina Opaț, arheolog la Muzeul Deltei Dunării din Tulcea.

În anul 1979, prin serviciile Direcției Topografice Militare, reprezentată de maiorul Dumitru Ungureanu, s-a realizat ridicarea topografică a zonei de interes arheologic la scara 1 : 200.

Pentru cercetarea zonei intramurane suprafața a fost împărțită în 20 de casete, numerotate de la C 1 la C 20, cu un martor principal longitudinal lat de 2 m și martori secundari perpendiculari pe acesta, lați de 1 m. C 1, cu dimensiunile de 7,40 × 4,40 m, a fost săpată în toamna lui 1978, iar casețele 2—19 în campaniile din 1980 și 1981. În 1982 au fost cercetate ultima casetă, C 20 și martorii secundari iar în anul următor, 1983, martorul principal. Casețele de pe latura de vest (C 2 — C 10), exceptând C 1 și C 20 au dimensiunile de 7,40 × 2,50 m, iar cele de pe latura de est de 3,60 × 2,50 m (Pl. 2; 66/2)

NOTE

1. *Dobrogea maritimă*, în Biblioteca geografului nr. 4, 1966, p. 126—130; P. V. Cotet, I. Popovici, *Județul Tulcea*, București, 1972, p. 12—24; 35, 49.
2. Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București, 1896, p. 479.
3. A. Opaț, *O nouă fortificație romano-bizantină în nordul Dobrogei — Topraichioi, Raport preliminar*, în Materiale și cercetări arheologice, Oradea, 13, 1979, p. 325—331; idem, în *Peuce*, 8, 1980, p. 415—436.
4. A. Opaț, M. Zahariade, *Cercetările arheolo-*

gice de la fortificația romano-bizantină de la Topraichioi — Babadag, 1979, în Materiale și cercetări arheologice, 14, 1980, Tulcea, p. 335—341. O prezentare sintetică a fortificației de la Babadag-Topraichioi: M. Zahariade, A. Opaț, *A New Late Roman Fortification on the Territory of Romania: the Burgus at Topraichioi Tulcea County*, în Studien zu den Militärgrenzen Roms III Stuttgart, 1986, p. 565—572. În campaniile din 1980 și 1981 la săpături a participat și Florin Topoleanu, arheolog la Muzeul Delta Dunării din Tulcea.

III. FORTIFICAȚIA

A. OPAIȚ, M. ZAHARIADE

1. STRATIGRAFIA SPAȚIULUI INTRAMUROS

În urma afectării suprafeței de interes arheologic prin lucrările moderne, o stratigrafie relativ completă am reușit să obținem doar în caseta 20, colțul de S—E al fortificației fiind cel mai puțin afectat. Pentru o mai bună înțelegere a situației stratigrafice prezentăm profilul martorului principal, care traversează de la nord la sud, pe mijloc, întregul sit (Pl. 3). Confirmări ale situației stratigrafice indicate de acest martor apar și în martorii secundari din fiecare casetă (Pl. 4).

Menționăm că am adoptat metoda prezentării nivelurilor de jos în sus, pe care le-am numerotat de la N. I la N. VII (acesta din urmă identificat doar în așezarea extramuros). Dat fiind că, așa cum se va vedea mai jos, situl comportă două faze urbanistice distincte în existența sa, am notat aceste faze cu A și B, primei faze corespunzându-i nivelurile I—III, iar celei de-a doua nivelurile IV—VII.

Platoul pe care s-a construit fortificația este din loess galben, suprapus de un pământ brun, gros de cca. 0,60 m (vegetal antic), care apare în toate sondajele la baza depunerilor arheologice la un metru adâncime față de nivelul actual.

Peste acest pământ vegetal antic se află un prim nivel, N I (nivelul constructiv), marcat pe toată suprafața fortificației de un strat fin de mortar roz. Sfârșitul acestui nivel se datorează unui incendiu, indicat de o dungă fină de arsură surprinsă în mai multe casete. Momentul constructiv pare a fi cel din anii 369—370, dată fiind în întreaga provincie are loc o amplă activitate constructivă (v. Cap. XIII). Anul distrugerii acestui nivel este destul de problematic de stabilit întrucât, chiar dacă printre monedele descoperite sînt și trei piese care se datează între anii 383—395 iar două între 395—402, considerăm că nu putem trece prea ușor peste anul 378¹. Deși fixarea fermă a momentului distrugerii lui N I la 378 sau 395 are o deosebită importanță pentru istoria Dobrogei antice, diferența cronologică mică face ca aceste date să aibe o mai puțină importanță atunci cînd este vorba de încadrarea cronologică a descoperirilor de vase ceramice, sticlă, arme, unelte² etc.

Acest prim nivel este suprapus de un pământ galben, cu o grosime medie de cca. 0,10 m, care va forma nivelul al doilea (N II). În cea mai mare parte a curții interioare apare chiar o nouă șapă de mortar roz, care nu mai are însă finețea mortarului de pe nivelul constructiv.

Este astfel probabilă o activitate de reconstrucție a incintei și pilonilor³. Sfârșitul acestui nivel s-a produs tot printr-o incendiere puternică după cum o demonstrează dunga de arsură care apare acum în toată fortificația. Datarea sfârșitului nivelului este asigurată în primul rînd de monedele de la împărații Theodosius I (383—395) și Arcadius (393—395 și 395—402), ceea ce ne face să ne gîndim eventual la evenimentul din anul 395.

Peste arsura și depunerile arheologice ale lui N II se suprapune din nou un pământ galben, care va constitui baza pentru cel de-al treilea nivel (N III) sesizat la adîncimi de 0,60—0,70 m. Cantitatea depunerii arheologice începe să crească; alături de diverse obiecte ceramice și obiecte mărunte apare chirpicul ars și urmele unui incendiu violent, care a dus la distrugerea acestui nivel. Chirpicul provine de la elevația unor ziduri constru-

ite din piatră și legate cu pământ, care înlocuiesc acum, parțial, unii pereți construiți probabil anterior din lemn. În casetele 6 și 14 apar prăbușite blocuri mari din elevația pilonilor. În sondajul S I din extramuros, pe N III, apar de asemenea urme de mortar. Toate aceste elemente pledează pentru o distrugere violentă a fortificației. Lotul de mone-de descoperit pe acest nivel conține piese care încep de la Valens și se termină cu Hono-rius și Theodosius II (a. 408—423), ceea ce ne facem să credem că distrugerea s-ar fi putut datora invaziei hunice din anul 422.

Nivelul al patrulea (N IV) este constituit tot dintr-un pământ galben, care apare în general la o adâncime de 0,50—0,60 m. Apar numeroase compartimentări realizate din piatră legată cu pământ, continuarea elevației fiind realizată din chirpic. Aceste noi ziduri se adosează incintei și resturilor de piloni, adeseori noua podea a locuințelor supra-punând câte o latură dezafectată a acestora, așa cum este cazul pilonului nr. 2. Este momentul când în sondajele din extramuros înregistrăm o puternică și intensă locu-ire. Sfârșitul acestui nivel este marcat și el de o violentă distrugere ale cărei urme de arsură, cărbuni, chirpic ars apar pretutindeni.

Penultimul nivel surprins stratigrafic, nivelul al cincilea (N V) constă și el dintr-o lutuială galbenă, care suprapune dărîmătura masivă a nivelului anterior. În anumite porțiuni, ca de exemplu în C 12, C 14, C 20, mai apare un nivel intermediar, marcat și el printr-o arsură, dar nefiind surprins pe toată suprafața așezării înclinăm să-l conside-răm drept rezultatul unui incendiu local. Depunerea arheologică de pe acest nivel (N V)⁴ constă din numeroase fragmente ceramice, obiecte mărunte și monede. Întrucît atît pe N IV cît și pe N V ultimele monede aparțin lui Theodosius al II-lea (425—450) sîntem nevoiți să le încadrăm în acest sfert de secol, sfârșitul lui N IV atribuindu-l anului 433, iar al lui N V anului 441/447.

Nivelul al șaselea a fost surprins doar în caseta 20 unde corespunde cu actualul nivel de căleare. Este realizat dintr-o podea de lut galben. Partea inferioară a acestei lutei se mai surprinde în C 18. Depunerea arheologică este foarte săracă deoarece în C 20 amenajările moderne au înlăturat aproape tot inventarul care exista în locuință. Datarea acestui nivel pare a fi asigurată de două monede, destul de greu lizibile, de la împăratul Marcian (450—457). În acest moment este probabil că s-au făcut și unele modificări urbanistice deoarece zidurile din C 3, C 4, C 6 sînt acoperite de lutuiala lui N VI. Acest nivel (N VI) este bine surprins însă în zona extramuros, unde a mai fost identificat și un ultim nivel, N VII⁵ (Pl. 5, 6). Încadrarea cronologică a acestor niveluri o putem face în linii mari în cursul celui de-al treilea sfert al secolului al V-lea. În lipsa descoperi-rilor monetare, numai farfuriile decorate cu roțița pe latura exterioară a buzei⁶ ne îndeamnă să datăm astfel aceste ultime două niveluri⁷.

Stratigrafia obținută în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi comple-tează cu noi elemente stratigrafia generală a Dobrogei antice în secolele IV—V.

NOTE

1. În 1987 a fost descoperit și săpat parțial, de către A. Opaif, un nou *quadriburgius* lingă comuna Mihai Bravu, localitate situată la numai 7 km. vest de situl de la Babadag-Topraichioi. Deocamdată dintr-un număr de 26 monede care provin din fortificație, nici o monedă nu depășește anul 378. Din acest motiv, deocamdată, ne vine greu să credem că fortificația de la Topraichioi a putut rezista. O altă îndoielă asupra celor cinci monede *post* 378 o avem și datorită faptului că două din cele cinci monede (v. Cat. monede nr. 452 — Arcadius, a. 383 — și nr. 494 — Honorius a. 395—402 — au apărut în C 18, casetă în care am sur-

prins o mare groapă ce aparține lui N II (v. Pl. 3) și care pun sub semn de întrebare atribuirea celor două monede lui N.I. În afară de aceasta dacă raportăm statistic cele cinci monede la cele 91% monede descoperite pe N I și care provin numai de la Constantinus II și Valentinian I-Valens, credem că este mult mai prudent să le punem pe seama unor intruziuni decît pe aceea a crizei monetare din această perioadă.

2. Deoarece identificările numismatice cele mai recente ne-au fost comunicate de Gh. Poenaru Bordea de puțin timp, nu am putut să le amintim în lucrările care au apărut pînă

- în prezent: A. Opaîţ, *Dacia* XXIX, 1985, 153—63; M. Zahariade, A. Opaîţ, *Studien zu den Militärgrenzen Roms III. 13 Internationaler Limeskongress, Aalen 1983*, Stuttgart 1986, 565—72; C. Opaîţ, *Pontica* 18, 1985, p. 249—257.
3. În zona extramuros aceeaşi situaţie apare pe N II din sondajul S I.
 4. Această situaţie apare notată pe profilul matorului principal cu siglele N V-a, care reprezintă nivelul principal şi N Vb care apare sporadic.
 5. Pentru descrierea acestor niveluri vezi Cap. IV.
 6. Pl. 44/4: această ceramică lipseşte în spaţiul intramuros.
 7. Faptul că aceste niveluri s-au păstrat în spaţiul extramuros se datorează locuirii acestuia numai în a doua fază. Depunerile arheologice sînt mai mici, astfel că altitudinea lui N Vb din extramuros are o cotă egală cu a lui N V din intramuros.

2. ELEMENTE DE FORTIFICAŢIE ŞI URBANISTICĂ INTERIOARĂ

Zidul de incintă. Pe baza datelor planimetrice obţinute în 1978 şi 1979 s-a stabilit existenţa unui zid de incintă de formă perfect dreptunghiulară, orientat cu laturile lungi pe direcţia nord-sud, fără turnuri de colţ (Pl. 66 /1: 67). Ca urmare a degajării sale, în întregime, în cursul a trei campanii, în prezent se cunosc dimensiunile, tehnica şi data construcţiei. Pe latura sa de est zidul de incintă este întrerupt de deschiderea unei porţi de mari dimensiuni.

Zidul de incintă al fortificaţiei a fost parţial distrus de demantelările sistematice efectuate, probabil încă în secolele XVIII—XIX. Existenţa, undeva în apropiere, a unui sat, dacă ar fi să interpretăm toponimul Topraichioi, trebuie să fi afectat în bună măsură, în special incinta. Prelevarea pietrei din zidul de incintă şi folosirea ei ca material constructiv în perioada ocupaţiei otomane ar putea fi sugerată de descoperirea unor lulele, precum şi a ceramicii de provenienţă turcească. Războaiele ruso-turce desfăşurate pe parcursul secolelor XVIII—XIX care au afectat grav regiunile din nordul Dobrogei şi-au pus amprenta şi în acest loc, fapt dovedit de descoperirea a numeroase ghiulele de tun din fier şi a gloanţelor sferice din plumb. Aceste evenimente cu siguranţă vor fi accentuat degradarea incintei fortificaţiei. Gropi de demantelare practicate în zidul de incintă au apărut, fără excepţie, în casetele începînd cu C 4 pînă în C 13 inclusiv. În anii din urmă, nivelările succesive în scopul diferitelor amenajări au distrus probabil şi o parte din ultimele niveluri de viaţă, precum şi unele porţiuni din zidul de incintă.

La începutul săpăturilor, în colţurile de sud-vest, sud-est, pe aproximativ 6 m pe latura de vest şi 14 m pe cea de est se observau la suprafaţa solului urme din zidul de incintă. Pe laturile de est şi vest şi pe toată latura de nord depunerile de sol vegetal recent atingeau o grosime variind între 0,10—1,60 m. Deşi puternic afectat pe cea mai mare parte a lunginii lui, s-au putut totuşi obţine date importante despre tehnica de construcţie *.

Este de remarcă însă că dacă incinta a suferit importante stricăciuni ca urmare a intervenţiilor repetate interiorul fortificaţiei, cu excepţia eventualelor recente deranjări de suprafaţă, apare bine conservat.

Zidul de incintă are o grosime constantă de 3,40 m socotită de la plintă în sus, fiind executată în tehnica *opus quadratum* la ambele paramente (Pl. 68/1.2). El încheie de un perimetru de 532 m². Dimensiunile interioare ale fortificaţiei sînt de 38×14 m iar cele exterioare, socotind grosimea zidului (3,40 m) de 44×20,40 m.

Asizele paramentelor sînt alcătuite din blocuri cu dimensiuni variind între 0,10—0,30 m şi 0,25—0,70 m, care alternează cu blochete mai mici cu dimensiuni între 0,08×0,20 m şi 0,05×0,10 m. Prezenţa blochetelor pare să-şi aibă justificarea în principal în necesitatea regularizării asizelor şi creării unei orizontalităţi a blocurilor de mari dimensiuni. Alternanţa nu se menţine însă pe toată suprafaţa paramentelor. Apar şi blochete dispuse vertical pentru umplerea spaţiilor goale create de neregularitatea blocu-

* Releveul a fost executat de conducătorul-arhitect Teodor Bănică.

rilor. Mortarul care a servit drept liant conține, în amestec, nisip, pietriș, cărămidă pisată și scoici.

Opus caementicium (emplectonul) care umple spațiul dintre cele două paramente este alcătuit din bolovani de dimensiuni mici și mijlocii în amestec cu mortar de aceeași compoziție cu cel folosit la legătura asizelor din paramente.

Pentru determinarea adâncimii fundației s-au executat două secțiuni în 1978 și 1981, pe latura de sud și, respectiv, pe latura de vest (S_1 și S_3). Fundația zidului de incintă are o adâncime de 2,30 m pe latura de sud și 2,60 m pe cea de vest. (fig. 8).

În scopul realizării fundației constructorii au așternut mai întâi un pat de bolovani nefasonați, de dimensiuni mijlocii, fără intenția obținerii unei regularități perfecte, dar păstrându-se o orizontalitate aproximativă. Mortarul turnat peste acest pat nu a pătruns în mod uniform printre bolovani, creându-se în acest fel spații goale. La 0,40 m de plintă orizontalitatea devine mai accentuată, blocurile sînt mai mari, fasonate sumar, iar spațiile între ele umplute cu mortar. Peste această fundație, groasă de 3,80 m, s-a construit zidul de incintă propriu-zis, gros de 3,40 m, avînd plintă interioară și exterioară, fiecare lată de 0,20 m (Pl. 68/3).

Pe latura de nord, dinspre lac, zidul de incintă este lucrat mai neîngrijit. Aici predomină blocurile mari, sumar fasonate, cu dimensiuni de $0,40 \times 0,60$ m, blochetele fiind și ele aici de dimensiuni mai mari, $0,10/0,12 \times 0,30$ m. Plinta pe această latură are o lățime de 0,35–0,40 m. Mortarul a fost folosit aici strict pentru legătura blocurilor fără preocuparea, vizibilă la restul incintei, de a umple rostul dintre ele care a rămas, de altfel, destul de mare.

În interiorul fortificației se găsesc 12 piloni (*pilae*) centrali (notați mai departe cu *P*) dispuși simetric, pe mijloc, în șase perechi. Prima și ultima pereche sînt flancate de cîte o pereche de pilaștri laterali (notați mai departe cu *p*), care fac corp comun cu zidul de incintă pe laturile de est și vest și sînt realizați absolut în aceeași tehnică cu acesta.

Pilaștrii au următoarele dimensiuni: $p_1 : 1,98 \times 1,72$ m; $p_2 : 2,00 \times 1,75$ m; $p_3 : 1,98 \times 1,73$ m; $p_4 : 1,94 \times 1,80$ m.

Ei sînt construiți din blocuri cu dimensiunile de $0,20/0,25$ m \times $0,40/0,45$ m, așezate regulat, legate cu mortar în amestec cu cărămidă pisată, pietriș și scoici. Cele două perechi de pilaștri se găsesc la distanță egală — 5 m — față de laturile de sud și, respectiv de nord ale zidului de incintă. Distanța între pilaștrii aceleiași perechi este de 10 m, iar cea dintre perechile de pilaștri de 23, 5 m.

Pilonii. Deși toți sînt executați în aceeași tehnică, se constată unele particularități în ceea ce privește dimensiunile și distanțele dintre ei. Dimensiunile pilonilor sînt: P_1 și $P_{12} : 2,00 \times 1,23$ m; P_2 și $P_{11} : 1,42 \times 1,23$ m; P_3 și $P_{10} : 1,72 \times 1,23$ m; P_4 și $P_9 : 1,70 \times 1,22$ m; P_5 și $P_8 : 1,42 \times 1,24$ m; P_6 și $P_7 : 2,06 \times 1,21$ m. Structura de suprafață a pilonilor este în general aceeași (Pl. 69; 70). Ei sînt executați în tehnica *opus mixtum*, în care patru asize de blochete, cu dimensiunile de $0,75 \times 0,40 \times 0,10$ m alternează cu patru asize de cărămizi cu dimensiunile de $0,31 \times 0,30 \times 0,40$ m. Întreaga structură este legată cu mortar de culoare alb-gălbui în amestec cu pietriș, nisip, cărămidă pisată și scoici.

Un sondaj practicat în C_6 , lîngă P_4 , a permis constatarea că la —1,00 m sub podeaua nivelului constructiv pilonii centrali au, pe toate cele patru laturi, o plintă de 0,15 m. Fundația propriu-zisă, sub plintă, este aproximativ de 1,10 m ceea ce ar indica faptul că cel puțin acest pilon avea o fundație, sub primul nivel de călcare, de 2,10 m. Partea aflată sub primul nivel de călcare și la 0,60 m deasupra acestuia este realizată din blocuri și blochete de piatră, sumar făcute la exterior, cu dimensiuni între $0,40/0,55$ m lungime \times $0,50/0,30$ m grosime, legate cu mortar amestecat cu nisip, cărămidă pisată și scoici (Pl. 71/2).

Distanța între piloni, socotită pe axul lung al zidului de incintă, variază între 3,48 m și 3,61 m; între aceștia și pilaștri ea variază între 2,20 m și 2,25 m; între piloni și incintă este o distanță constantă de 4 m.

Se poate afirma cu destulă certitudine că pilonii și pilaștri au fost construiți odată cu zidul de incintă. Acest lucru rezultă din faptul că pilaștrii prezintă aceeași tehnică constructivă ca incinta; ei nu sînt adosați acesteia ci fac corp comun cu ea. Este de menționat, de asemenea, aspectul îngrijit în care au fost lucrate atît incinta, cît și pilaștrii. Elementul de referință în stabilirea acestui raport în constituie mortarul folosit ca liant în ambele cazuri și care prezintă același aspect și compoziție: culoare alb-gălbui în amestec cu cărămidă pisată, pietriș, nisip și scoici, fapt ce arată clar aceeași dată de construcție a incintei și a elementelor de arhitectură interioară.

Aranjarea pilonilor pe șase perechi, pe axul lung al fortificației (în faza I a fortificației) crea un spațiu de acces interior, circulabil, un fel de coridor central interior din care se putea ajunge în încăperile aflate pe fiecare latură a zidului de incintă și adosat acestuia.

De altfel, spațiul locuit al fazei I, trebuie să fi constat din barăci de lemn adosate incintei, pilonilor și pilaștrilor lucru sugerat în bună măsură de construcțiile din piatră legată cu pămînt ale fazei II care au putut, eventual, respecta în general traseele vechilor construcții.

Pe N IV, în lungul coridorului central, a fost construit un canal de scurgere a apelor reziduale, identificate pe o lungime de circa 7 m. Canalul a fost construit din pietre așezate pe cant acoperite cu plăci de piatră: el urma direcția S—N apoi cotea spre dreapta fiind direcționat spre poartă. Instalația care contribuia la scurgerea apei doar la jumătatea de sud a curții a continuat să funcționeze și pe N V. Este totodată de remarcă că pe toată suprafața ei, curtea interioară era placată cu plăci de piatră și mult nisip amestecat cu scoici care servea la absorbția apei pluviale.

Poarta. Pe latura de est a fortificației se găsește poarta, cercetată în campaniile din anii 1980—1983. Aceasta prezintă o variantă constructivă originală (Pl. 7), constituind de fapt o poartă-turn aflată la 14,50 m de colțurile de nord-est și sud-est ale zidului de incintă. Întreg ansamblul constă din două intrări, una aflată chiar pe incintă, iar alta în exteriorul acesteia, realizînd în acest fel o intrare „în elește”.

Poarta-turn este proiectată în exteriorul incintei, avînd laturile lungi de 10,10 m și groase de 3,20 m; laturile scurte măsoară fiecare 4,60 m lungime și 3,10 m lățime lăsînd între ele un spațiu de acces, în interiorul porții turn, lat de 3,75 m. Aceasta constituie prima intrare (poarta) exterioară. Pragul intrării, format din dale mari de piatră, rectangulare, este păstrat numai parțial, fiind afectat de demantelările din epoca modernă.

Accesul spre cea de a doua intrare, interioară, se realizează printr-o curtină cu dimensiunile de 6,40×5,40 m aflată în spatele porții exterioare după care urmează o a doua îngustare cu cîte 1,30 m, pe fiecare latură și pe o lungime de 3,00 m; rezultă o groșime a brațelor porții în acest loc, de 4,70 m. Noua îngustare crează o a doua curtină mai mică decît prima cu dimensiunile de 3,74×3,00 m. Cea de-a doua intrare, poarta interioară, are, pe o lungime de 1,95 m, o lățime de 2,50 m obținută printr-o nouă îngustare a spațiului precedent cu 0,62 m pe fiecare latură.

Latura de sud a porții este puternic dezafectată. Martorul principal cercetat a permis identificarea doar a patru niveluri (N I—IV), corespunzînd celor surprinse în zona intramurană. În faza A, pe N II, nivelul de călcare al porții pare să fi fost placat cu cărămizi și țigle de mari dimensiuni. În Faza B, pe N IV se constată o îngustare apreciabilă a porții, executată prin aplicarea unor mase de pietre legate cu pămînt pe latura de nord precum și prin construcția unei aglomerări de pietre cu pămînt peste pragul celei de a doua intrări (Pl. 72). Intrarea dinspre interior a porții a fost flancată, în cea de-a doua fază, pe N IV, de două ziduri din piatră legate cu pămînt, în scopul îngustării sau, mai degrabă, a blocării accesului în perimetrul intramuran.

3. Tipul și caracterul fortificației de la Babadag-Tcpraichioi

Fortificația de la Babadag-Topraichioi reprezintă un tip încă necunoscut în ceea ce privește planul, dimensiunile, elementele de arhitectură interioară, atît în provincia Scythia cît și în restul Imperiului.

Din datele oferite de cercetarea unor fortificații de mici dimensiuni din alte provincii se poate constata că acestea au în general un plan rectangular sau pătrat, fără turnuri, eu o singură sau cel mult două intrări. Cele mai multe dintre ele au în interior, de regulă, de la unul pînă la patru pilaștri, așezați central și simetric, existînd și cazuri cu mai mult de zece pilaștri centrali.

Pe limesul dunărean¹ și renan² au fost cercetate mai multe asemenea mici fortificații cunoscute încadrate în categoria turnuri de observare (*turres*, *Wachtturm*) sau *burgi*. A fost recoltat un bogat material arheologic și epigrafic care conduce spre datarea construcției acestui lanț de *burgi* și *turres* în timpul domniilor lui Constantius II-Valentinian I.

Pe teritoriul provinciei Valeria, de exemplu, mai bine cunoscute prin cercetări sînt turnurile de la Leanyfalu, Pilismárot -Malompáták, Budaklász — Lupa Csárda, Verőcse-Dunamező și Tahitótfalu-Balharvar³ (pl. 8/2, 3). Nici una din aceste mici fortificații nu oferă analogii cu cea de la Babadag-Topraichioi.

Un plan rectangular și cu dimensiuni apropiate de cele ale fortificației noastre, 40 × 30 m, le are burgul de la Széttendre-Hunkadomb din provincia Valeria. Aici, pilaștrii, în număr de șase, sînt dispuși însă pe exteriorul laturii de nord a celei de a doua incinte, mai mare, care încheie în perimetrul ei o clădire rectangulară, probabil anterioară. După cum rezultă din materialul epigrafic descoperit, incinta cea mare cu pilaștrii exteriori, a fost construită în epoca lui Valentinian I⁴ (Pl. 9/1).

O atență și sistematică cercetare arheologică a fost întreprinsă asupra sistemului de *burgi* și *turres* de pe limesul raetic⁵ și pe cel renan. Descoperirile monetare, epigrafice și a altor obiecte minore au permis datarea construcției acestui sistem defensiv aproximativ între anii 370 și 372⁶. Unii dintre *burgi* au fost identificați pe baza inscripțiilor ca cei de la Rote-Waag Hoehrhrein, Kleiner Laufer și Ybbs (Austria)⁷, alții au fost cercetați arheologic (Eisenberg, (pl. 9/2); Heglohe, Asciburgium-Moers-Asberg, R. F. Germania)⁸. De altfel, pentru această perioadă, din informațiile lui Ammianus Marcellinus și Symmachus, rezultă că Valentinian I a inițiat o largă acțiune de fortificare a limesului pe cursul Dunării Superioare și de pe Rhin, cuprinzînd întregul limes de la lacul Bodensee pînă la Marea Nordului⁹.

O fortificație care își găsește interesante analogii cu cea de la Babadag-Topraichioi este burgul de la Bürgle bei Gundremmingen (Günzburg, R. F. Germania) (Pl. 8/1) construit în timpul domniei lui Constantinus al II-lea sau anterior acestuia. Burgul este orientat vest-est, are o lungime totală de 70 m și o lățime maximă de 30 m. Pe latura de sud incinta are două cotituri în unghi drept, ceea ce micșorează lățimea construcției în jumătatea sa dinspre est la 25 m. Incinta este groasă de 2 m. În interior sînt dispuși, pe două șiruri principale, eu un drum de acces central, un număr de 23 de pilaștri. Aceștia sînt dublați spre nord și triplați spre sud de alte șiruri de piloni dispuși aici mai rar, la fiecare al doilea sau al treilea pilon din șirurile principale, în total 42 de piloni al căror rol era acela de a susține o suprastructură de lemn și țigle sau bolți din cărămidă¹⁰.

Pe limes *Palestinae* au fost cercetate sistematic mai multe asemenea fortificații de mici dimensiuni (*turres*, *burgi*). Ele sînt încadrate într-o topografie care ia în considerare în primul rînd funcționalitatea lor pe frontieră. Ca mărime ele variază între 2,5 × 5,3 m și 11,50 × 11 m avînd un plan pătrat sau rectangular, fără piloni interiori¹¹.

Pentru dispunerea simetrică, pe mai multe perechi, a pilonilor reamintim situațiile întîlnite la *quadriburgium* de la *Castra Martis* (Kula, jud. Mihailovgrad, R. P. Bulgaria) care dispune de cinci perechi de piloni construiți paralel cu incinta și de trei pilaștri adosați laturii de sud a fortificației¹², precum și la turnul de semnalizare de la Goldsborough (Yorkshire, Anglia) (pl. 9/3) cu o incintă pătrată, cu latura de 14 m, groasă de 2 m, avînd trei perechi de piloni interiori dispuși simetric¹³.

În sfîrșit, este de menționat *horreum*-ul de la Veldidena (Innsbruck-Wilten, Austria), cu dimensiunile de 50 × 14 m, avînd incinta groasă de 1,20 m. *Horreum*-ul a fost fortificat și refolosit în epocă romană tîrzie. Cele 14 perechi de piloni așezați central și simetric creează în mijlocul fortificației un lung coridor interior iar pe margini alte două spații

de acces. Este însă de precizat că aici pilonii centrali, care susțineau o podea, se mențin la înălțimea lor inițială și în faza a doua, în timp ce la Babadag-Topraichioi pilonii centrali susțineau bolți din cărămidă sau o suprastructură de lemn.

Poarta fortificației de la Babadag-Topraichioi, ca tip constructiv, își găsește deocamdată analogii în provincia Scythia doar la Sacidava (Muzait, jud. Constanța), Preveștea extrem de redusă a acestui tip de poartă se referă atât la tehnica realizării ei „în clește” sau „în capeană” cum este cazul nostru cât și la atașarea unei astfel de soluții tehnice la o fortificație de dimensiuni mici mai ales că, după cum se constată în cazurile cunoscute din alte provincii, porțile acestui gen de fortificații sînt realizate în marea lor majoritate prin simpla secționare a incintei.

Pe limesul dunărean, în provincia Scythia, așa cum s-a arătat, analogii constructive apropiate cu poarta turn de la Babadag-Topraichioi prezintă poarta de vest de la Sacidava, tratată, de fapt, ca turnul E al fortificației. Poarta-turn de la Sacidava, construită în secolul IV și blocată în secolul V este lată de 2,90 m, intrarea de la incintă fiind flancată în interiorul acesteia de două ziduri perpendiculare ceea ce creează, practic, o a doua curtină¹⁴ (Pl. 8/4).

Porți-turn cu intrări realizate în manieră apropiată celei de la Babadag-Topraichioi par să se generalizeze la fortificațiile de mari dimensiuni în secolele IV—VI. Între exemplele mai apropiate pot fi citate cazurile de la Augusta Traiana (Stara Zagora, Bulgaria) unde poarta de sud are două intrări, exterioară și interioară, ambele realizate prin opunerea a două perechi de brațe ale celor două incinte paralele creîndu-se astfel, între cele două porți, o curte interioară¹⁵, la Iatrus (Krivina, Bulgaria) unde poarta de est poate fi considerată o poartă turn¹⁶, sau la Sumen unde ieșindurile interioare și exterioare ale incintei creează, deasemenea o poartă turn¹⁷ (pl. 9/4).

Pe limesul Moesiei Prima poarta castelului de la Ravna (Iugoslavia) prezintă o dublă intrare „în clește” printr-o lărgire inițială, treptată, a spațiului de acces, îngustat brusc printr-un sas realizat în structura incintei¹⁸.

În provinciile occidentale ale Imperiului o variantă originală de poartă a fost adoptată în cazul burgului de la Bûrgle bei Gundremmingen, unde aceasta oferea acces într-un spațiu larg mărginit din trei părți de incintă¹⁹ (Pl. 8/1).

Prin dimensiunile sale, Babadag-Topraichioi se înscrie în categoria fortificațiilor mici de acest fel cunoscute în alte părți ale imperiului. Este însă de remarcat că dacă forma rectangulară este mai frecvent întâlnită, combinarea dimensiunilor mici cu masivitatea incintei și cu tipul de poartă conferă acestei fortificații o notă de originalitate. Afirmția este sprijinită în primul rînd pe faptul că rezultatele săpăturilor arheologice întreprinse la castrule și castelele din epoca romană, cel puțin din provinciile de la Dunărea de Jos — Scythia, Moesia II sau Dacia Ripensis — nu au relevat încă o construcție asemănătoare. Ancheta arheologică întreprinsă în scopul stabilirii unor analogii pentru fortificația de la Babadag-Topraichioi, extinsă în alte zone ale Imperiului nu a dat rezultate în acest sens. Fortificațiile de acest tip cercetate, etalează unele asemănări sau caracteristici comune (pilaștrii centrali, grosimea incintei, unele elemente la poartă), dar în nici un caz nu se poate vorbi de aceeași manieră de construcție, dispunere și combinare a elementelor defensive ca la Babadag-Topraichioi.

În terminologia arhitecturii militare romane o fortificație de genul celei analizate, de mici dimensiuni, era numită *turris* — $\pi\upsilon\rho\rho\gamma\varsigma$, *commercium*, *summa rapida*, *burgus*²⁰, acesta din urmă cu diferite variante: *burgus speculatorius*, *burgus centenarius*²¹.

Într-un studiu din 1945, epigrafistul belgian E. Penniek, a demonstrat originea elenică a cuvîntului *burgus*, derivat din $\pi\upsilon\rho\rho\gamma\varsigma$ precum și echivalența din punct de vedere al tipului de construcție *burgus* — *turris* — $\pi\upsilon\rho\rho\gamma\varsigma$ ²²

Astfel de burgi erau construiți de-a lungul drumurilor atât în interiorul provinciei cât și la frontieră, fie cu scopul de a controla și supraveghea segmente de drumuri și a le asigura securitatea fie pentru protejarea punctelor mai însemnate de trecere (vaduri, înecrușări de drumuri, poduri), pentru supravegherea și reprinarea tâlharilor, contra-bandistilor, micilor bande inamice infiltrate în Imperiu în scop de jaf, sau pentru siguranța

transporturilor și aprovizionării. În aceste cazuri fortificația purta denumirea de *burgus speculatorius*, cum apare în mai multe inscripții. Termenul de *burgus* este menționat pentru prima dată în arhitectura militară romană în timpul lui Antonius Pius, în provincia Thracia. Cinci inscripții, dateate între 152—155, descoperite în această provincie fac mențiunea despre construcția unor *burgi*, *praesidia*, *phruris*, (în preajma orașelor Serdica, colonia Flavia Deultum, Marcianopolis, Augusta Traiana, Bizye), *ob tutelam provinciae*, menite deci să asigure paza teritoriilor acestor importante centre urbane, adevărate obiective strategice, a trecătorilor sau a unor porțiuni din drumurile strategice²³. În timpul lui Commodus, pe limesul dunărean, în Pannonia, prin construcția unor *burgi*, se intenționa curmarea jafurilor și treceilor clandestine în Imperiu: *ripam omnem burgis a solo extructis item praesidiis per loca opportuna ad clandestinos latrunculorum transitus oppositis munit*²⁴.

Astfel de *burgi* au mai fost construiți sub Commodus în Mauretania Sitifiensis²⁵, sub Severus în Mauretania Caesariensis²⁶, sub Caracalla în Numidia (la Djebell Sellum) și în Mauritania Caesariensis la Sidi Lakdar²⁷, sub Severus Alexander în Tripolitania (la Gheria el Gharabia)²⁸.

Activitatea oficială de construcție, efectuată după un plan dinainte și judicios stabilit, și supravegheată de autoritățile cele mai înalte ale provinciei era considerată, ca o reală sporire a capacității defensive a teritoriului respectiv, după cum o arată și expresiile folosite — este adevărat, uneori, cu conținut propagandistic — e.g.; *burgis novis provincia munita, nova tutela, constitui, ob tutelam provinciae Thraciae*.

În secolul IV acest tip de fortificație a fost frecvent construit sub forma unei dese rețele pe lângă marile centre militare, caestre de legiuni, sau de trupe auxiliare. O atenție specială a fost acordată frontierelor renane, dunărene, orientale și africane. Construcția de *burgi* și *turres* a constituit una din laturile principale ale programului de consolidare a frontierelor imperiului întreprinsă de împărații Valentinian I și Valens și sugestiv descrisă de Ammianus Marcellinus²⁹. Am arătat mai sus câțiva dintre *burgi* identificați arheologic care au fost construiți în această perioadă.

Textul lui Ammianus Marcellinus este completat și confirmat de descoperirile epigrafice și arheologice care atestă că masive lucrări au fost întreprinse în perioada 369—372. Astfel, inscripțiile menționează construcții de *burgi* în Germania, Raetia, Noricum ripense precum și în Pannonia, Scythia, Arabia. Deosebit de important este faptul că în toate cazurile este indicată în mod expres unitatea militară care a executat construcția.

La Schwadertoch de pildă, într-o perioadă cuprinsă între 367—375, a fost construit un *burgus* la hotarele unui centru urban de către *leg (io) octa(va August) anensium*, cum ar indica textul din a doua parte a inscripției, păstrat fragmentar: ... *burgum ... ico con [f] ine*³⁰. La Fafiana s-a construit în anul 370 un *burgus a [f] undamentis* de către *Auxiliares Lauriacenses*³¹. O inscripție de la Solva (Esztergom, Ungaria) este interesantă din mai multe puncte de vedere. Aici, în 371, construcția unui turn de observație de lângă castru a fost încredințată legiunii comitatense *I Martia*. Tipul de fortificație, care a fost construită *a fundamentis*, este sugestiv redat în inscripție: *burgum cui nomen est commercium*. Întreaga lucrare a fost executată cu toate forțele în decurs de 48 de zile *ad summam manum operis in diebus XXXVIII*³². La Visegrád aceeași legiune termină în anul 372 construcția unui *burgus* simplu, de fapt un turn de observație³³. Pe limesul provinciei Arabia, în anul 371, s-a construit *ex fundamento* un *burgus* de către *equites VIII Dalmatae*³⁴.

O activitate la fel de intensă de consolidare a limesului și de construcție de astfel de *burgi* s-a desfășurat concomitent și la Dunărea de Jos, în provincia Scythia. Construcția unui *burgus* pare să fie atestată de o inscripție descoperită la Cius (com. Gîrlciu, jud. Constanța), datată în anul 369³⁵. Conform textului acesteia, după ce au fost învinși goții „pe pământ barbar”, deci la nord de Dunăre, în timpul celui de al cincilea an, jubiliar, al domniei lui Valens, a fost construit un *burgus* în scopul întăririi sistemului defensiv de aici: *[hunc burgum a fundamentis] ob defensionem reipublicae extruxit*. Construcția a

fost executată, ea și în cazurile menționate mai sus, de o unitate militară, în acest caz *legio Primanorum*, comandată la acea dată de tribunul Marcius, prin grija celei mai înalte autorități militare provinciale, ducele Scythiei, Flavius Stercorius. Nu se știe însă despre ce *burgus* este vorba. În afara celor două incinte de la Cius, în apropiere nu se mai cunoaște altă fortificație. Dacă întregirea din inscripție *burgus*, este acceptabilă, atunci termenul s-ar putea referi probabil la incinta mai mică, de la Gîrlieiu de 85×60 m, care ar constitui *burgus*-ul despre care este vorba ³⁶.

Prin forma și dimensiunile sale, construcția de la Babadag-Topraichioi poate fi încadrată între fortificațiile de tip *burgus*, larg răspândite în epocă târzie în Imperiul roman. Pentru o astfel de încadrare pledează și poziția sa strategică în raport cu limesul și rețeaua rutieră interioară. Aflat la 34 km în spatele limesului dunărean, în interiorul provinciei și așezat pe cea mai importantă *semita* din nordul Scythiei, *burgus*-ului de la Babadag-Topraichioi îi reveneau probabil misiuni de pază și supraveghere. Din acest punct de vedere, fortificația, așezată la întretărirea drumului strategic de litoral cu o *semita* interioară (*biviae*), poate fi încadrată în categoria *burgi speculatorii*.

Un element important pentru determinarea caracterului fortificației de la Babadag-Topraichioi îl constituie descoperirile arheologice. În ciuda spațiului intramuran restrâns, cantitatea de ceramică de pe nivelurile I—IV este apreciabilă. Sticla este reprezentată prin vase de uz comun. S-au descoperit mai multe rămășițe, întregi sau fragmentare, de *dolia* de dimensiuni mijlocii, fragmentele aparținând ultimelor trei niveluri de locuire. Alături de ceramică se remarcă greutatea de la plasele de pescuit, descoperite pe primele două niveluri de viață. Lotul de unelte constă din seceri, coase, cuțite, topoare întregi sau fragmentare.

În zona extramurană, la o distanță de aproximativ 0,60—1,00 m de incintă, s-au putut identifica pînă în prezent un număr de șase *dolia* de mari dimensiuni, repartizate astfel: trei pe latura de vest, una pe latura de sud și două pe cea de est (Pl. 2). Restul îngropării în afara incintei a acestor vase de păstrat provizii nu pot fi decît de natură economică. Cu titlu de ipoteză, se poate aprecia că plasarea acestor chiupuri în zona extramuros s-a făcut în scopul economisirii spațiului interior, și așa destul de restrîns. Ceramica de uz comun, numărul relativ mare de rîșnițe, chiupurile, atît cele intra cît și extramurane, uneltele agricole fac dovada unei intense activități economice la Babadag-Topraichioi în care era angrenată garnizoana și populația așezării civile din jurul fortificației.

Desigur, pe lîngă misiunile de supraveghere și pază care-i reveneau la această intersecție de drumuri, așezarea de la Babadag-Topraichioi, anume atît fortificația propriu-zisă cît și așezarea civilă, au putut constitui, chiar în timpul primului nivel de locuire, un punct de popas și aprovizionare pentru trupele în marș prin această zonă, dar nu se poate vorbi încă de o orientare inițială a burgului spre producția necesară satisfacerii unor nevoi mai ample de aprovizionare, economia așezării extramurane acoperind în bună măsură în primul rînd necesitățile garnizoanei locale și pe cele ale locuitorilor agricoli și crescători de animale din preajma ei.

Repartiția pe niveluri a ceramicii și obiectelor cu caracter economic și militar, analizate pe larg în cap. V, VI, VII, VIII și IX și XII ale lucrării indică caracterul și evoluția așezării de-a lungul existenței ei. Ajunge doar a remarcă piesele de armament descoperite în număr destul de mare pe N I—III constînd în principal din lame de *spatha* și proiectile de scorpion. Or, cantitatea mai redusă de ceramică de pe N I și II față de cea de pe următoarele niveluri precum și armele, care constituie o caracteristică a descoperirilor de pe primele niveluri, la care se mai poate adăuga concepția generală inițială de fortificare, ar fi un argument pentru susținerea ideii că locuirea de pe N I—III în fortificația de la Babadag-Topraichioi avea un caracter preponderent militar, mica garnizoană de aici îndeplinind misiunea de pază și supraveghere la intersecția de drumuri în preajma căreia se găsea. Se poate totodată presupune că în această fază activitățile economice se desfășoară exclusiv sau în cea mai mare parte a lor în zona extramurană, unele unelte ca secerile și coasa de pe N I, fierul de plug de pe N III și fusaiiolele de pe N II și N III

descoperite în zona intramurană putînd fi interpretate ca rezultat al activităților economice curente la care participau, în această perioadă, militarii din *burgus*.

Caracterul activității din perimetrul intramuran pare însă să se modifice odată cu N IV. Interiorul fortificației este compartimentat de ziduri din piatră legată cu pământ, adosate pilonilor și incintei, creînd încăperi de diferite dimensiuni în perimetrul cărora s-a descoperit un abundent material arheologic. (Pl. 73). Cea mai mare parte din ceramică și unelte (rîșnițe, greutăți de pescuit, scceri, coase) au fost descoperite pe N IV, N V și N VI. În C 18 și C 19, pe N IV—V cantitățile mari de ceramică de toate categoriile sugerează existența unui depozit care a funcționat în această parte a burgului.

Este foarte probabil că o bună parte din activitatea economică desfășurată pe primele niveluri în așezarea extramurană s-a mutat pe ultimele niveluri în interiorul fortificației și odată cu aceasta pare să se fi modificat și destinația zonei intramurane care se transformă într-un spațiu de depozitare a celor necesare în scopul unei aprovizionări de mai mare amploare. Diversitatea și numărul mare al uneltelor, cantitatea însemnată de ceramică de pe N IV—VI par să depășească nevoile unei garnizoane mici cum poate fi apreciată cea din fortificația de la Babadag-Topraichioi. Începînd cu N IV se înregistrează de altfel o scădere apreciabilă a cantității de armament care, pe lângă faptul că apare sporadic, devine sensibil modificat față de perioada anterioară, fiind un armament ușor, purtat și mînuit probabil de cei care asigurau paza așezării. În orice caz, avînd în vedere descoperirile arheologice cu caracter economic, se poate avansa ipoteza că fortificația de la Babadag-Topraichioi, începînd cu N IV, pierzîndu-și treptat caracterul său militar, a putut să joace rolul de punct pentru stocarea armamentului militar local, în scopul aprovizionării unor trupe în trecere.

Două decrete din anii 359 și 360 indică merindele care trebuiau să fie purtate asupra lui de un soldat roman în campanie: vin (*vinum*), oțet (*acelum*), slănină (*laridum*), carne de porc, de vită și de berbec (*carnem et verrecinam*), pîine (*panem*), biseuiți (*bucellatum*)³⁷. Cantitatea apreciabilă de material osteologic, vasele cu resturi importante de grîn și mei carbonizat, cele 12 rîșnițe, unelte agricole (sccuri, coase), ar putea arunca o lumină asupra activităților desfășurate pentru producerea pîinii și creșterea animalelor. Materialul osteologic conține oase de bovine, porcine, (porci domestici, mistreți) cabaline, cervidee, ovine, păsări. În cantitate destul de mare pare să fi fost consumat peștele (de mari și mici dimensiuni) dacă ar fi să se judece după numeroasele resturi osteologice descoperite.

4. GARNIZOANA

Despre garnizoana care a asigurat paza punctului fortificat de la Babadag-Topraichioi se pot face numai aprecieri generale. Lipsa oricăror dovezi epigrafice, litice sau tegulare, cu caracter militar nu permite depășirea stadiului de ipoteză, materialul arheologic fiind singurul în măsură să ofere anumite indicii privitoare la componența armamentului și activitatea trupeii de aici.

N. I, II și III au dat la iveală armament (vezi cap. IX) și alte obiecte pe baza cărora se pot face unele considerații privitoare la garnizoana burgului.

Din seria armelor, cele mai reprezentative sînt lamele de *spatha* (vezi cap. IX). Piese descoperite pe N I, au intrat desigur în dotarea primei garnizoane a burgului; apariția lamelor de *spatha* pe N I indică prezența unei garnizoane instalată aici odată cu construcția fortificației. Este totodată posibilă și folosirea unor mașini de luptă (*ballistae*) dacă ar fi să interpretăm descoperirea unui bolt de balistă (vezi cap. IX) sau *scorpiones*, cum indică descoperirea unor proiectile de piatră de mărime mijlocie.

Un element nou în această discuție îl aduce materialul ceramic descoperit pe N II. Se remarcă în mod deosebit cîteva fragmente de vase din pastă de culoare cenușie, lustruită, caracteristică culturii Sintana de Mureș-Cerneahov. În C 9, pe N II, s-a descoperit o mărgică din cornalină cu decor alb, vălurit pe margine, piesă apropiată de formele nord pontice din secolul IV³⁸, iar în C 16, pe același nivel, un pieptene fragmentar din os, cu un rînd de dinți cu minier semicircular, format din două plăci de os prinse cu nituri din

fier, obiect des întâlnit în inventarul mormintelor cerneahoviene³⁹. Este însă de remarcă că ceramica de factură locală, romană, este net superioară cantitativ față de cea cerneahoviană, care constituie o categorie clar distinctă în întregul lot ceramic.

Existența, laolaltă, în cadrul aceleiași fortificații, a ceramicii romane cu cea alo-genă este frecvent întâlnită pe limesul panonic, îndeosebi în cazul turnurilor de supraveghere și al burgurilor construiți în timpul lui Valentinian I⁴⁰. Ca și celelalte două piese (mărgicia și pieptenul) ceramică indică — după părerea noastră — prezența în fortificație pe N II a unor elemente nord-dunărene provenite din mediul culturii Sântana de Mureș — Cerneahov.

Dacă existența unor elemente cerneahoviene în componența garnizoanei de pe N II la Babadag-Topraichioi poate fi dovedită prin materialul arheologic recoltat, nu tot atât de clară, apare proveniența acestora.

Instalarea unei garnizoane în componența căreia se găseau foarte probabil și elemente germanice s-a putut produce după încheierea tratatului de alianță (*foedus*) între Imperiu și vizigoți la 3 octombrie 382⁴¹, deși nu este exclusă nici o dată mai timpurie, după ianuarie 381, când se reînnoiește tratatul din 332, vizigoții redevenind *socii foederati*⁴².

O garnizoană pare să se fi menținut la Babadag-Topraichioi și pe N III cum o dovedește descoperirea unui călcii de lance și a unor fragmente de *spatha* (vezi cap. IX). În orice caz, ceramica Sântana-Cerneahov și obiectele caracteristice acestei culturi nu mai apar pe acest nivel. Ceramica de proveniență exclusiv romană, precum și posibilitatea repunerii fortificației în stare de funcționare abia după anul 408 — așa cum se va vedea mai jos — ar face posibilă reinstalarea aici a unui mic detașament de pază.

Ultima fază pe care se pot surprinde urmele unei activități de natură militară în interiorul fortificației este N IV pe care a fost descoperită o lamă fragmentară de *semispatha*, proiectile de praștie din pământ ars (*glandes latericiae*) și un vîrf de săgeată din bronz de mici dimensiuni cu gaură de înmănășur, cu nervură centrală provenit însă, probabil, dintr-un mediu extern, posibil hunic (vezi cap. IX).

Ocupația burgului de la Babadag-Topraichioi pe N IV corespunde unor importante modificări urbanistice interioare și ale sistemului defensiv de la poartă (Faza II, N IV, IV—VI). Ulterior N IV se pare că burgul nu a mai adăpostit vreo altă garnizoană, viețuirea căpătînd un caracter prin excelență civil, la aceasta contribuind și impresia că, foarte probabil la această dată, incinta nu mai folosea, cel puțin în întregime, ca element defensiv.

5. FORTIFICAȚIA ÎN CADRUL SISTEMULUI DEFENSIV DIN NORD-ESTUL DOBROGEI

Plasarea burgului de la Babadag-Topraichioi pe malul lacului cu același nume a răspuns, în perioadă, unor măsuri de ordin tactic local. Cercetările geomorfologice din zonă au demonstrat că întregul complex lacustru actual Razim-Sinoc reprezintă o parte din fostul golf al Mării Negre, Halmyris, navigabil în antichitate și izolat de mare prin cordonul litoral dintre Chituc și grindul Petrișor abia în cea de a doua jumătate a mileniului II e.n.⁴³. La data construcției fortificației de la Babadag-Topraichioi, lacul Babadag, împreună cu lacurile Topraichioi și Tăuc, făceau parte din acest mare golf, constituind o prelungire a lui spre nord-est.

Rîul Taița, cu siguranță mai bogat în ape în antichitate decît astăzi se vărsa direct în golful Halmyris, apele lui fiind, probabil, propice navigației unor ambarețiuni de mică mărime.

Pentru precizarea rolului tactic îndeplinit de burgul de la Babadag-Topraichioi cadrul sistemului defensiv și rutier din partea de nord-est a provinciei Scythia este necesară, mai întîi, analiza rețelei de drumuri și a fortificațiilor din zonă.

Harta provinciei, întocmită de Vasile Pârvan⁴⁴ și îmbunătățită de R. Vulpe pe baza ultimelor descoperiri⁴⁵ arată că drumul existent de-a lungul litoralului se despărțea, în dreptul actualei comune Ceamurila de Jos, unde a fost identificată o fortificație

romană ⁴⁶, în două ramificații: una urma conturul litoralului, prin localitățile *Argamum*, *Ad Salices*, Enisala, trecea peste gîtuirea dintre actualele lacuri Razim și Babadag, mergînd de-a lungul țărmului de nord al ultimului, unindu-se cu artera strategică de pe cursul Dunării; un al doilea drum, conform hărții urmează un traseu drept pînă la Babadag, ocolește lacul pe la vărsarea riului Taița, mergînd apoi spre nord spre *Aegyssus* (Tulcea). Cele două drumuri apar unite printr-un drum intermediar, (*semita*) care începe din dreptul cetății Enisala, cotește spre est-nord-est unindu-se, în dreptul *vicus*-ului de la Babadag, cu cel care mergea spre *Aegyssus* (Pl. 10).

Analiza geologică a regiunii duce însă la concluzia că legătura între lacurile Razim și Babadag era mult mai largă în antichitate, distanța între vechile faleze maritime fiind aici de aproape 2 km. Acest fapt crea un dezavantaj strategic evident. Drumul ar fi trebuit să ocolească întregul lac Babadag și, spre nord, actualul lac Tăuc, pentru a reveni apoi spre sud-est și a cuprinde în traseul său așezările de litoral. Pentru evitarea unui astfel de ocol s-a recurs, se pare, încă în epoca romană la construcția unui dig vizibil și la sfîrșitul secolului al XIX-lea, care a fost folosit pentru construcția șoselei actuale ce leagă malurile de sud și, respectiv, de nord ale gurii lacului Babadag. Acest dig trebuie să fi servit drept suport pentru drumul de litoral dar, după cum s-a afirmat, și ca baraj împotriva pătrunderilor dinspre golf a ambarcațiunilor inamice în caz de invazie ⁴⁷ (Pl. 10).

Drumul de litoral care venea dinspre sud-est întâlnea în acest punct cele două fortificații de la Enisala. Cercetarea prin intermediul fotografiei aeriene ⁴⁸ a celor două fortificații, notate Enisala 1 (Cetatea „Peștera”) și Enisala 2 (Cetatea Palanca), arată că ele dețineau o poziție strategică importantă într-un punct în care drumul de litoral traversa legătura între lacurile Babadag și Razim. De la Enisala se desprindea o variantă ce urma malul sudic al lacului Babadag, continuîndu-se apoi spre vest-nord-vest. Enisala 1, cu dimensiunile de 160×150×85×45 m, reprezenta desigur punctul principal de rezistență în cazul pătrunderii dinspre mare în golf (actualele Razim și Babadag) și apoi spre interior sau de-a lungul litoralului, pe uscat (Pl. 10). Burgului de la Enisala 2, azi în întregime dezafectat, cu dimensiuni mai modeste, de 30×40 m, îi revenea misiunea, nu mai puțin importantă, de a controla și supraveghea trecerea pe drumul strategic de litoral într-un punct cheie, asigurînd totodată legătura între actualele lacuri Razim și Babadag. Forma și dimensiunile acestei fortificații rectangulare, fără turnuri de colțuri, o încaadrează, în tipul de fortificații *burgi* de drumuri, construite în puncte importante de-a lungul principalelor artere sau la întretăierea lor, în locuri unde supravegherea traficului sau alarmarea în caz de invazie căpătau o importanță deosebită ⁴⁹.

La circa 4 km, est-nord-est, pe malul sudic al lacului Babadag, cercetările efectuate la așezarea hallstattiană, aflată pe un promontoriu lung mărginit de faleza lacului și o vale adîncă au precizat existența unei alte fortificații romane tîrzii datată, pe baza ceramicii descoperită pînă în prezent, în secolele IV—VI ⁵⁰. Deși incomplet cercetată, s-a putut constata totuși că incinta a fost construită din piatră legată cu mortar în tehnica *opus incertum*. Fortificația, foarte probabil contemporană cu cetățile de la Enisala și cu burgul de la Babadag-Topraichioi, se găsea aproximativ la mijlocul distanței dintre aceste două puncte, asigurînd supravegherea și controlul întregului drum de pe malul sudic al lacului Babadag.

Față de rețeaua rutieră din zonă, fortificația (*burgus*) de la Babadag-Topraichioi se află pe *semita* care, desprinzîndu-se de drumul strategic principal de litoral în dreptul cetățenilor de la Enisala, urma malul sudic al prelungirii, spre interior, al fostului golf Halmyris, actualul lac Babadag, și intersecta drumul median secundar de interior, spre Aegyssus, care venea dinspre sud. Distanța între fortificațiile de la Enisala și cea de la Babadag-Topraichioi este de cca. 10 km în linie dreaptă, existînd o vizibilitate reciprocă perfectă (Pl. 10).

Burgul se găsește la circa 200 m nord-est de legătura dintre lacurile Babadag și Topraichioi. Podul rutier și rambleul de cale ferată care se găsesc aici au fost construite la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor. Terenul tare, cotele destul de ridicate care străjuiesc gura lacului Topraichioi, distanța între maluri de aproximativ

100—120 m, fac plauzibilă ipoteza că și în antichitate aici a existat un pod în dreptul căruia se găsea bifurcația drumurilor ce veneau dinspre Enisala, de-a lungul golfului (lacului Babadag), continuînd pe traseul actualului DN 22, spre Aegyssus (Tulcea) și care trece peste podul de la legătura celor două lacuri.

Rolul fortului de la Babadag-Topraichioi era acela de a supraveghea bifurcația acestor drumuri și, probabil, o anumită porțiune a lor spre sud, vest și nord. Întreținerea și supravegherea podului care mijlocea trecerea drumului median spre Aegyssus, peste actualul lac Topraichioi, împreună cu traficul de pe el cădea, de asemenea în sarcina fortificației din acest punct și a garnizoanei sale.

Babadag-Topraichioi aparține, din punct de vedere al poziției sale tactice, drumului existent de-a lungul malului sudic al lacului Babadag, ca prelungire spre nord-vest a golfului Halmyris pe care se găsea lanțul de fortificații. Drumul continua spre vest-nord-vest, pe valea Taiței, spre Troesmis așa cum reiese din descoperirea fragmentului de stîlp militar databil în prima jumătate a secolului III (vezi cap. X.). Datarea fragmentului în această perioadă demonstrează existența și funcționarea acestei *semita* încă în epoca romană timpurie cînd, probabil, fortificațiile de-a lungul ei nu erau încă construite, dar cînd locul lor trebuie să fi fost deținut de un sistem de posturi de pază, control și întreținere a rețelei rutiere din zonă ⁵¹.

De la Babadag — Topraichioi *semita* continua spre vest-nord-vest, pe malul sudic al lacului cu același nume, atingînd, în dreptul comunei Izvoarele, fortificația și așezarea civilă de aici. Castrul este așezat pe panta nordică abruptă a Dealului Consul și este astăzi aproape în întregime distrusă ca urmare a exploatării masive de piatră din incintă. Fortificația are formă triunghiulară, cu latura de est curbată. Descoperirile de la suprafața solului constau din fragmente mici de ceramică, databile în secolele IV—VI și urme de construcții interioare. La suprafață s-ar fi descoperit cu cîțiva ani în urmă o cărămidă cu ștampila LEG I ITAL (informație A. Opaiț). Pe alocuri, zidul de incintă păstrat, construit în tehnica *opus incertum*, sugerează existența și funcționarea unei fortificații romane tîrzii care păzea defileul Taiței ce devine din ce în ce mai strîmt spre nord-vest și este mărginit de dealuri tot mai masive și înalte. Pe această vale, la 6 km vest de comuna Izvoarele, în hotarul actualei comune Horia, cercetările întreprinse au identificat o *villa rustica*, distrusă probabil pe la mijlocul secolului III, refăcută pe un spațiu restrîns, dar locuită în continuare în tot cursul secolului IV ⁵². V. Pârvan identificase în apropiere o fortificație, azi dispărută, în jurul căreia se găsea o așezare civilă. Materialul arheologic descoperit în zona vilei și a așezării civile (ceramică, monede) aparțin secolului IV, ceea ce face plauzibilă ipoteza funcționării fortificației în această perioadă cu atît mai mult cu cît preocupările pentru întărirea capacității defensive a interiorului provinciei deveniseră o caracteristică de bază în Imperiul roman tîrziu ⁵³.

NOTE

1. S. Soproni, *Der Spätromische Limes zwischen Esztergom und Széktendré*, Budapesta, 1978; idem, *Die Letzten Jahrzehnte des Pannonischen Limes*, München, 1985, p. 13—26 și passim.
2. H. Schönberger, *The Roman Frontier in Germany; an archeological survey* în JRS, 59, 1969, p. 182; H. von Petrikovits, *Fortifications in the north — western roman Empire from the third to the fifth centuries AD*, în JRS, 61, 1971, p. 168.

3. Soproni, *Der Spätromische Limes Zwischen Esztergom und Széktendré*, p. 63—66 pl. 67; 36—44, pl. 18—19, p. 78, pl. 81, 1; p. 74—75, pl. 78, 1.
4. *Ibidem*, p. 66—67, pl. 75, 1.
5. P. Reinecke, *Neue Burgen an der spätromischen Grenze Rätien*, în *Germania*, 19, 1935, p. 32—36; K. Stehlin, V. von Gonzenbach, *Die spätromischen Wachtürme am Rhein von Basel bis zum Bodensee, 1. Untere Strecke: von Basel bis Zurzach*, Basel 1957; J. Garbsch, *Die Burgen von*

- Meckatz und Untersaal und die valentinianische Grenzbesetzung, zwischen Basel und Passau, in *Bayerische Vorgeschichtsblätter*, 32, 1962, 1/2. München, p. 51–82.
6. J. Garbsch, *op. cit.*, p. 75.
 7. CIL, XIII, 11 538 (*Rote Waag*, în anul 371); 11 537 (*Kleiner Laufer* și *Hochrhein* în anul 371); CIL III, 3670 (*Ybbs*, în anul 370).
 8. J. Garbsch, *op. cit.*, p. 76–77 (tabelele 1 și 2); T. Bechert, *Der spätrömische Burgus (Asciurgium)*, în *Rheinische Ausgrabungen*, 12. Beiträge zur Archäologie des Römischen Rheinlands, III, 1972, 182–187; F. Winkelmann, *Die römische burgi in der Harlach bei Weisenburg i.B., bei Heglohe und Steinsdorf*, în *Germania*, 2, 1918, p. 54–59; F. Sprater, *Die Pfalz unter den Römern*, 1, 1929, p. 55–67; 110–128, fig. 49.
 9. Amm. Marc. 28, 2, 1: *At Valentinianus magna animo concipiens et utilia Rhenum a Ractiarum exordio ad usque fretalem Oceanum magnis molibus communibat castra extollens altius et castella turresque assiduas per habiles locos et opportunos; Symmachus, Oratio 2, 28; Rheni ab ortu in Oceani ostia riparum margines operum corona praeterit.*
 10. G. Bersu, *Die spätrömische Befestigung Bürgle bei Gundremmingen*, München, Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, 10, 1964.
 11. M. Gichon, *Towers on the limes Palaestinae. Forms, purpose, terminology and comparisons*, în *Actes du IXème Congrès International des Études sur les frontières romaines*, Mamaia, 1972, București – Köln, 1974, (mai departe *Actes IX*), p. 513–544.
 12. I. Atanasova-Georgieva, *Le quadriburgium de la forteresse Castra Marlis en Dacie Ripensis*, în *Actes IX*, p. 167–172.
 13. W. Hornsby, D. Laverick, în *Archaeological Journal*, 89, 1932, p. 203 și urm.
 14. C. Scorpan, *Limes Scythiae. Topographical and stratigraphical research on the late Roman fortifications on the Lower Danube BAR*, London, 1980, p. 57.
 15. D. Nikolov, *Augusta Traiana-Bereia (I–VI)*, în *Arheologia*, 3, 1965, 1, p. 15, fig. 2.
 16. T. Ivanov, *Razkopki v kastela Iatrum prez 1962 g.*, în *Arheologia*, Sofia, 1963, 4, p. 9–18, fig. 3.
 17. V. Antonova, *Šumenska Krepost*, Sofia, 1975, p. 13–27 și fig. 8, 13.
 18. M. Basić, V. Kondić, *Le limes romain et paléobyzantin des Portes de fer*, în *Studien zu den Militärgrenzen Roms III*, Stuttgart, 1986, p. 549, 554, fig. 14 și 24.
 19. G. Bersu, *op. cit.*, pl. 2.
 20. Pentru acești termeni, de altfel în mod diferit folosiți în literatura de specialitate, vezi O. Seeck, în RE, 5, 1897, s.v. *Burgus*, col. 1066–1067, Kubitschek, în RE, 3, 1899, s.v. *Centenarium*, col. 1926; Wissova, în RE, 4, 1901, s.v. *Commercium*, col. 768–769; E. Ferrero, în *Dizionario Epigrafico di Antichità romanae*, II, 1, Roma 1961, s.v. *Commercium*, p. 547; H. von Petrikovits, *op. cit.*, p. 197, nota 35.
 21. NDOcc., 33, 62: *Burgus Centenarius* (în provincia Valeria); CIL VIII 2495 (*burgus speculariorius*).
 22. E. Pennineck, *L'origine hellénique de burgus*, în *Latomus*, 4, 1940, 1945, p. 5–21.
 23. G. Mihailov, *La fortification de la Thrace par Antonin Pieux et Marc Aurèle*, în *Studi Urbinati*, NS, 8, 35, nr. 1–2, Roma 1961; Chr. Bujukliev, L. Getov, *Deux nouveaux monuments épigraphiques relatifs aux travaux de fortification d'Antonin Pieux en Thrace*, în *Arheologia*, Sofia, 6, 1964, 1, p. 29–33; G. Forni, *Considérations sur l'occupation militaire en Thrace au cours des deux premiers siècles de notre ère*, în *Thracia*, II, Serdicae, 1974, p. 123–129.
 24. CIL III, 3385; J. Fitz, *Massnahmen zu militärischen Sicherheit von Pannonia Inferior unter Commodus*, în *Klio*, 39, 1961, p. 199–214.
 25. CIL, VIII, 2495.
 26. CIL, VIII, 9228 (an. 205).
 27. CIL, VIII, 2494; EphEp., 7546.
 28. CIL, VIII, 8347.
 29. Vezi nota 13, la care mai adaugă *Orosius Historiarum adversum paganos libri VII*, 7, 43.
 30. *Westdeutsche Zeitschrift*, 1892, *Korrespondenzblatt*, p. 194.
 31. CIL, III, 5670⁹.
 32. CIL, III 3653 = ILS, 775; La Solva, înainte de anul 367 se refăcuseră zidurile și turnurile castrului de aici; ILS, 762 = Eph Ep. 2, 718; S. Soproni, *Das Letzte Jahrzehnten des Pannonischen Limes*, p. 60–61, 109–110.
 33. S. Soproni, *op. cit.*, p. 53, pl. 57 (turnul de observație nr. 22); inscripția de aici are un conținut aproape identic cu CIL, III, 3653.
 34. CIL, III, 88 = ILS, 773.
 35. Em. Popescu, IGL, nr. 233.
 36. Pentru cele două caste de la Cius, necercetate încă, distruse în cea mai mare parte, unul mic, cu dimensiunile menționate în text și altul mare, de 120×120 m, care îl înconjoară pe primul, vezi P. Polonic, *Natura*, 24, 1935, 7, p. 22; TIR, L. 35, p. 33.
 37. CTR, 74, 4; 7, 4, 6.
 38. cf. B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea în Muntenia*, București, 1966, p. 144, 239, fig. 58,3.
 39. *Ibidem*, fig. 11, 36, 40, 61, 66, 73.
 40. S. Soproni, *op. cit.*, *passim*.

41. E. Stein, *Histoire du Bas Empire*, vol. I, Paris, 1952, p. 194; A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire*, vol. I, Oxford, 1964, p. 157; A. Pigagnol, *L'empire chrétien*, Paris, 1972, p. 235; E. E. Démougeot, *Modalités de l'établissement des fédérés barbares de Gratien et de Théodose*, in *Mélanges d'histoire ancienne offerte à W. Seston*, Paris, 1974, p. 153.
42. E. Démougeot, *op. cit.*, p. 152.
43. A. Braier, *Lacurile de pe litoralul românesc al Mării Negre Studiu hidrogeografic*, București, 1976, p. 13–17.
44. V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, ediția a 2-a (R. Vulpe), București, 1974, harta.
45. R. Vulpe, I. Barnea, in DID, II, harta II și III.
46. G. Tocilescu, mss. BARSR, 5131, f. 1, nr. 7; f. 6, nr. 10. TIR, I, 35, p. 31.
47. Al. S. Ștefan, *Cetățile romane de la Enisala, Studiu aerofotografic*, in BMI, 1977, nr. 2, p. 15, 17, 24.
48. *Ibidem*.
49. H. von Petrikovits, *op. cit.*, p. 188, 196–197.
50. Informații Ernest Oberländer Tirnovceanu.
51. A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977, p. 94, 156–159.
52. V. H. Baumann, *Considerații istorice în lumina săpăturilor arheologice de la Horia (județul Tulcea)*, 1971, in *Peuce*, 4, 1973–1975, p. 61–88.
53. cf. V. Oxčarov, *Observations sur le système de fortification de la Haute époque byzantine dans les terres bulgares d'aujourd'hui durant les 5–6e siècles*, in *Akten der XI Internationaler Limeskongress Székesfehérvár*, 1976, Budapesta, 1977, p. 467–471.

Așezarea extramuros a fost sondată încă din anul 1978 prin practicarea a trei secțiuni, S I, perpendiculară pe latura sudică a incintei ($5 \times 1,50$ m), S II pe latura de vest ($5 \times 1,50$ m) și S III ($25 \times 1,50$ m latura nordică (Pl. 2). În cursul campaniilor din anii 1979—1980 unele casete deschise intramuros au fost prelungite și extramuros și anume: pe latura de est C 18 bis ($5,50 \times 2,50$ m), C 19 bis ($5,50 \times 2,50$ m), C 20 bis ($5,50 \times 7$ m), iar pe latura vestică C 2 bis- C 10 bis ($5 \times 2,50$ m). În 1981 a fost continuată sondarea locuirii extramurane prin trasarea a două secțiuni: prima la 25 m depărtare de latura de sud a incintei, S IVa ($30 \times 2,50$ m), iar cea de-a doua, S IVb, perpendiculară pe prima ($7,5 \times 2$ m). În fine, în anul 1982 s-a trasat încă o secțiune, S V (11×2 m) la 8 m de latura estică a burgului și a fost cercetată zona de lângă latura de nord a porții burgului — S VI (10×3 m) (Pl. 2).

Considerații stratigrafice

Cercetarea din imediata apropiere a burgului a relevat existența aceluiași două faze de locuire ca și în interior, faze notate cu A și B.

Primul sondaj (S I) a fost descris într-un prim articol¹. La o reexaminare a profilului împreună cu autorul săpăturii am stabilit că există doar patru niveluri și nu cinci cum se afirmase inițial². Reluăm, pe scurt, descrierea nivelurilor. Primele două niveluri apar la $-0,80$ m și respectiv $-0,60$ m adâncime. Amândouă se caracterizează prin mortarul roz căzut pe ele. În momentul lor funcționau chipul descoperit în săpătură precum și un al doilea chiup pentru care stă martoră groapa de amplasament.

Nivelul III apare la $0,50$ m adâncime; poartă urme de distrugere, arsură și mortar roz. *Dolia* nu mai funcționează întrucât N III le suprapune.

Aceste prime trei niveluri corespund primei faze a burgului, având în vedere structura lor precum și materialul ceramic.

Cel de-al patrulea și ultim nivel apare la $0,30$ m adâncime și este reprezentat printr-o lutuială galbenă pe care sînt căzute multe pietre, cărămizi și țigle fragmentare. El corespunde unuia dintre nivelurile celei de-a doua faze de existență a burgului.

În S II și S III nu au fost surprinse urme de locuire extramurană.

Ea a fost documentată pe latura estică a incintei (C 18 bis, C 19 bis, C 20 bis) prin existența a patru niveluri (Pl. 6):

Primul nivel, corespunzînd nivelului constructiv al burgului, apare la adâncimea de $0,90$ m și are mortar căzut pe el.

Nivelurile II și III apar la aproximativ $-0,70$ m și respectiv $-0,60$ m și sînt reprezentate prin lutieli galbene.

Ultimul nivel, N IV, ($-0,40$ m) este reprezentat și el printr-o lutuială galbenă acoperită de dărîmătură. Ca și N III se datează (cu ajutorul ceramicii de lux) într-a doua jumătate a secolului al V-lea en.. Acestui ultim nivel de locuire îi aparține pavajul din C 18 bis

ce acoperea o suprafață de $1,40 \times 0,70$ m, alcătuit din cărămizi mari, pătrate (cu latura de 0,35 m). Tot lui îi aparține vatra din C 19 bis, avînd dimensiunile de $0,85 \times 0,60$ m, din cărămizi culcate orizontal și mărginită de cărămizi puse pe cant.

În C 20 bis a fost dezvelit un zid lipit cu pămînt, lat de 0,60 m, zid care a funcționat în cea de-a doua fază a burgului.

Primului nivel, de culoare brun-cenușoasă, constatat stratigrafic la - 0,80 m, îi aparține un chiup (în S IVa).

Cel de-al doilea nivel, surprins la - 0,60 m, de culoare brun-gălbui, este caracterizat prin existența unor porțiuni mari cu arsură și a trei vetre. Chiupul continuă să funcționeze.

În fine, ultimului nivel (N III), apărut la - 0,40 m, de culoare brun-cenușoasă, îi aparțin două ziduri legate cu pămînt (în S IVa), orientate N-S. Pe acest nivel a fost descoperit un „pietrar” (în S IVa lung de 1,40 m, cu o deschidere de 0,80 m, iar în apropierea sa o vatră.

Ultimele două niveluri se datează cu ajutorul ceramicii de lux și a două opaițe³ în cea de-a doua jumătate a secolului al V-lea e.n.

Sondajul de la est de incintă (S V) nu a adus date noi privind stratigrafia locuirii din afara zidurilor burgului. Trebuie menționată doar vatra identică cu cea din C 19 bis.

Ultima zonă cercetată din extramuros a fost cea de lângă latura de nord a porții S VI. Au ieșit la iveală patru niveluri de locuire (Pl. 5) Primul nivel (N I) apare la adîncimea de un metru și este caracterizat prin existența mortarului roz căzut pe el, corespunzînd, deci, nivelului constructiv.

În momentul nivelului următor, N II, arsura și dărîmătura de pe N I sînt nivelate, iar imediat lângă incintă este construită o încăpere (probabil pe locul unei dependințe mai vechi, arsă și nivelată). Dimensiunile ei sînt de $2,90 \times 1,65$ m; zidurile de nord și est sînt din piatră legată cu pămînt, late de 0,60 m și respectiv 0,45 m, în timp ce zidul de vest, mai îngust (0,35 m) este din piatră alternînd cu cărămidă. Construcția folosește incinta drept zid pe latura sa de sud. Intrarea se făcea printr-o ușă, lată de un metru, situată pe latura de N, înspre colțul de N-V al locuinței.

În nivelul următor, N III, (- 0,40 - 0,50 m), de culoare galben-cenușoasă, zidurile de nord și de est ale încăperii sînt distruse și nivelate, încăperea extinzîndu-se spre est (cum pare să dovedească șanțul unui zid demantelat (vezi Pl. 5), lungimea clădirii fiind acum de 4,40 m. Peretele vestic, din piatră și cărămidă, continuă să funcționeze. În apropierea lui s-a păstrat o vatră.

Ultimul nivel, N IV, constatat stratigrafic la - 0,30 - 0,40 m, galben-cenușos, este caracterizat prin marea cantitate de dărîmătură și mortar căzută pe el.

În lipsa monedelor, ceramica de lux a ajutat și-n acest caz la datarea nivelurilor: dacă N I corespunde nivelului constructiv, N II corespunde cu începutul fazei a doua din intramuros - al doilea sfert al secolului al V-lea, iar ultimele două niveluri se datează într-a doua jumătate a secolului al V-lea.

În concluzie, cercetarea din afara incintei burgului a relevat existența aceluiași două faze de locuire ca și-n interior: o primă fază, corespunzînd celei militare și o a doua, în care locuirea extramurană ia amploare, faza civilă.

Existența primei faze a fost surprinsă doar imediat lângă zidul de incintă, fiind reprezentată de un singur nivel, excepție făcînd situația din S I unde au fost surprinse trei niveluri.

Nu s-a păstrat construcții din piatră care să-i fi aparținut. Poate, doar dărîmătura și arsura nivelate de lângă latura de nord a porții (S VI) să indice existența unei mici construcții din lemn.

Acestei prime faze îi aparțin cîteva chiupuri descoperite pe latura de vest (trei *dolia*, în C 3 bis, C 5 bis și C 7 bis) și sud (două *dolia*).

Cea de-a doua fază este caracterizată prin existența a trei niveluri care în parte coincid cu nivelurile celei de-a doua faze din intramuros, în parte sînt ulterioare acestora. Astfel, cercetarea din afara zidului de incintă vine să completeze imaginea locuirii pînă în cea de-a doua jumătate a secolului al V-lea.

În această fază se fac o serie de amenajări în afara incintei; anexa de lângă latura de nord a porții (din S VI), zidul din C 20 bis, pavajul din cărămidă din C 18 bis, vetrele din C 19 bis și S V, precum și zidurile și „pietrarul” din S IVa.

Acestei faze îi aparțin chipurile din C 18 bis (imediat lângă incintă), cel dintre C 18 bis și C 19 bis, chiupul din S IVa, precum și un chiup a cărei descoperire a anticipat săpătura organizată, lângă drumul IAS la cca 20 m de colțul SV al incintei.

Alături de aceste cercetări sistematice, numeroasele descoperiri întâmplătoare (chiupuri, ziduri, cuptoare pentru cărămizi, monede, fragmente ceramice) făcute cu ocazia construirii fermei situate la vest de fortificație indică existența unei așezări întinse și înfloritoare într-una dintre cele mai tulburi perioade pe care le-a cunoscut istoria Dobrogei.

NOTE

1. A. Opaît, PEUCE VIII, Tulcea 1980, p. 415—436.
2. Deoarece în acest prim articol numărarea nivelurilor s-a făcut de sus în jos, vechiului N II îi corespunde N III în actuala

numărătoare (de jos în sus), iar cel numărat inițial cu N III a fost greșit interpretat ca nivel.

3. Vezi Cap. VII.

1. TIPOLOGIE

În cursul săpăturilor arheologice efectuate în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraiechioi a ieșit la iveală o mare și variată cantitate de ceramică. Ea va fi împărțită în continuare, după funcționalitate, în câteva mari grupe: vase de transport și depozitare, de masă, de bucătărie și vase cu uz variat.

În cadrul fiecărei grupe vasele au fost împărțite în forme, tipuri, variante și subvariante¹

Vase pentru depozitare și transport

În această grupă am inclus recipientele care prin forma și dimensiunile lor sau prin conținutul descoperit *in situ* în aceste vase indică folosirea lor pentru depozitare și transport. Din această grupă fac parte *dolia* și amforele.

DOLIA

După dimensiuni, morfologie și textura argilei se disting două tipuri:

I) Pastă de culoare cărămizie-brună, dură, cu multe pietricele, cuarț pisat folosite ca degresant; angobă proprie. Sînt executate în variante mici și mari. Exemplarele mici au înălțimea de 1—1,10 m, diametrul gurii de cca 0,30—0,35 m, diametrul gurii de cca cca 0,30—0,35 m, iar diametrul maxim de 0,70—0,80 m. Exemplarele mari ajung să aibă înălțimi de cca 1,80—1,90 m, diametrul gurii 0,35—0,40 m, diametrul maxim de cca 1,50—1,60 m.

Gura e de dimensiuni medii, buza în formă de colac, mult îngroșată spre exterior; corpul ovoidal își are diametrul maxim în partea superioară și se termină cu un buton masiv. Pereții sînt groși de cca 0,04—0,05 m (Pl. 11/1).

II) Pastă de culoare cenușie, mai rar brună, dură, cu mult cuarț pisat, pietricele folosite ca degresant, multă mica albă, rare paiete de mica aurie. În comparație cu primul tip argila celui de-al doilea e mai fină, îngrijită și mai compactă.

Dimensiunile abia dacă le egalează pe cele ale variantei mici a tipului precedent. Dg—27/20 cm; Dmax—68 cm; Db—15 cm; I max —cca 90 cm. Gura e largă, cu buza plană la partea superioară, trasă orizontal sau oblic spre exterior; corpul ovoidal se termină cu o bază mică, plană (Pl. 11/2; 12/1—5)

În timp ce tipul I se găsește cu precădere îngropat în pămînt — pînă în dreptul diametrului maxim — în magaziiile aflate în zona extramuros, tipul II apare mai frecvent în locuințele din intramuros. Ocazional, totuși, tipul I în variantă mică și mijlocie este întîlnit și în spațiul intramuros, la fel cum și tipul II apare izolat și în spațiul extramuros. Chiupurile de mari dimensiuni din magaziiile extramuros sînt folosite numai la sfîrșitul secolului al IV-lea (Nivelurile I și II), după care magaziiile sînt dezafectate.

Tipul II este frecvent mai ales în faza a doua. (nivelurile V și VI). Analogii pentru aceste recipiente găsim în toată Dobrogea antică, atît în mediul rural, cît și urban. În timp ce tipul I pare să fi fost răspîndit numai în Dobrogea — fiind, se pare, un produs local — tipul II are o răspîndire mai mare².

AMFORE

Constituie una dintre cele mai frecvente categorii ceramice întâlnite în *burgus*. Multitudinea, diversitatea, precum și starea fragmentară a acestor recipiente îngreunează alcătuirea unei tipologii complete. Stadiul incipient al cercetării amforelor din partea estică a Imperiului roman târziu ne privează de găsirea unor analogii care să ne ajute să reconstituim forma unor amfore din care, de multe ori, nu ni s-a păstrat decât partea superioară.

În cele ce urmează vom prezenta amforele în ordinea capacității lor, încheind cu acele amfore de la care s-a păstrat doar partea superioară și cărora nu le cunoaștem analogiile.

A) Amfore piriforme

Tipul I

Argilă brună cu miezul uneori cenușiu, foarte dură, cuarț pisat, rare bobite negre și violet (oxid de fier?:) angobă proprie.

Gura largă, buza tronconică în secțiune, de cele mai multe ori este teșită oblic spre interior, iar atunci când este orizontală are o mică nervură către partea dinspre interior; buza nu este diferențiată de gîtul larg, tronconic; toarte masive, ovoidale în secțiune, prezintă în zona de curbare 7—8 nervuri longitudinale. Deși nu s-a păstrat nici un exemplar complet, putem afirma — după analogii — că avea corpul ovoidal, terminat cu un picior masiv (Pl. 13/1—3).

Decor: pe gît, la cca. 3 cm sub margine, prezintă uneori o linie puternic incizată iar pe corp apar caneluri largi.

Analogii: Sacidava ³, Dinogetia ⁴, Tropaeum Traiani ⁵.

La Topraichioi, acest tip — fără a fi numeros — apare pe toate nivelurile. Fragmentele de gură descoperite ne indică o mărime relativ constantă a gurii pe nivelurile II—V, diametrul acesteia oscilînd între 14/10 (N II) și 16/10 (N IV), variînd deci numai grosimea marginii nu și aceea a deschiderii gurii. Un, exemplar apărut pe N VI (Inv. nr. 23933) prezintă însă un diametru al gurii de 16,6/11,3 cm., ceea ce ar putea indica eventual o mărime a gurii către mijlocul sec. V. Evoluția tipologică a acestui tip a fost sugerată de noi într-un recent articol ⁶.

Tipul II

Deoarece acest tip de amforă a fost analizat pe larg într-un articol anterior ⁷ îi vom face doar o scurtă prezentare.

Pasta este de culoare bej sau roz, dură, particule calcaroase, angobă proprie. Gura este pîlniformă, gîtul tronconic, toarte ovale în secțiune, umeri largi, corpul piriform terminat cu un picioruș (Pl. 14/1—8).

Pe umăr apare o zonă cu striuri.

Inscripții: dipinti cu vopsea roșie pe cîteva fragmente din umărul unor amfore de acest tip. Se remarcă un Chi-Ro (✠ Ϡ) pe un fragment ce aparține nivelului IV (Pl. 34/4), în timp ce pe alte fragmente apare indicată capacitatea vasului: N Z < = 57,5 *sextarii* (Pl. 34/2); S Z = 67 *sextarii* (Pl. 34/6).

B) Amfore cilindrice

În această formă am inclus amforele zvelte, cu corpul alungit în formă de cilindru, terminat cu o bază conică întărită cu un buton sau picior. Adeseori pereții acestor vase sînt foarte groși.

Tipul I

Subtipul I-a

Pasta este de culoare roșie-cărămizie, multe particule albe (calcar?), bobite violet (oxid de fier?); angobă albă la exterior.

Gura este largă, cu diametre ce ajung pînă la 11,5–12 cm., buza mult îngroșată spre exterior, gîtul înalt — pînă la 7 cm. — toarele masive, înalte de cca. 13–14 cm., ovale în secțiune și profilate la exterior cu una sau mai multe nervuri. Umerii sînt largi, convecși. Deși nu avem nici un exemplar întreg, fragmentele de pansă indică un corp cilindric, îngustat spre baza conică terminată cu un buton (Pl. 15/1).

Decor: caneluri slabe, largi pe gît și pe corp.

Date: sfîrșitul secolului IV, amforele care apar și în prima jumătate a secolului V, în cadrul sitului, fiind se pare reutilizări, subtipul acesta fiind mai degrabă propriu secolului al IV-lea.

Analogii: Aegyssus⁸, Iatrus⁹, Tyras¹⁰, Mirmekion¹¹.

Observații: amforele de acest tip ar putea proveni din așa zisul tip mirmekian¹². Calculul matematic efectuat amforei din Tyras¹³ ne-a indicat o capacitate de cca. 85 l. Sînt amfore de mari dimensiuni ce ajungeau pînă la 1–1,10 m înălțime. Se pare însă că amforele de la Topraichioi nu ajungeau pînă la aceste dimensiuni, indicînd, probabil, că între timp a avut deja loc o reducere treptată a capacității acestui recipient. B. Böttger presupune că ar fi servit la transportul orzului¹⁴.

Subtipul I-b

Pasta este asemănătoare cu a subtipului precedent.

Gura este de lărgime medie, buza îngroșată la exterior sub formă de manșon. Gîtul cilindric, evazat ușor spre bază, toarele ovale în secțiune, au pe partea exterioară trei, patru nervuri mediane — longitudinale, umărul este destul de larg (Pl. 15/3). Deși nu avem exemplare păstrate întregi, probabil că forma corpului se apropia de cea a tipului precedent.

Decor: uneori apar pe gît caneluri largi.

Inscripții: piesa cu Inv. nr. 17056 (Pl. 15/3) posedă la baza gîtului două grupe de *graffiti*:

Λ Δ Υ

— ε Λ = 30 sextarii = 16,308 l

Dacă despre primii *graffiti* nu putem emite nici o ipoteză, a doua grupare se pare că indică capacitatea amforei, care era de cel puțin 30 de sextarii (*sextarius ad vinum?*), deoarece în continuare vasul este spart. Pe un fragment din umărul unei alte amfore, Inv. nr. 17142, apare incizată litera M, care probabil că indica o capacitate de cel puțin 40 de sextari (21,744 l).

Analogii: nu cunoaștem.

Observații: amforele acestui tip par să fi fost executate în diverse mărimi, respectiv capacități, deoarece fragmentul cu Inv. nr. 17056 are o capacitate de cel puțin 30 de sextari și un diametru al gurii de 10/7,3 cm., în timp ce fragmentul cu Inv. nr. 17142, cu indicația de 40 de sextari are diametrul gurii de 10,7/7,7 cm.

Tipul I-c

Argila asemănătoare cu a primelor două tipuri; angobă albă la exterior.

Gura are o deschidere medie cu un diametru ce variază între 8,2/5,2 și 10/6,6 cm. Buza este îngroșată la exterior, gîtul cilindric la partea superioară dar evazat spre bază; toarele ovale în secțiune, cu una sau două nervuri la exterior. Corpul este cilindric sau conic, terminat cu un picioruș conic, rotunjit sau aplatizat (Pl. 15/2).

Decor: pe gît și pe corp apar caneluri largi.

Analogii: Aegyssus¹⁵, Dinogetia¹⁶, Capidava, Sacidava, Tomis¹⁷, Iatrus¹⁸, nordul M. Negre¹⁹.

Capacitate: calculele matematice efectuate diferitelor amfore publicate în literatura de specialitate ne-au indicat că erau executate în diferite mărimi²⁰. Avînd în vedere rezultatele acestor calcule, sîntem tentați să înclinăm spre opinia lui B. Böttger conform căreia aceste recipiente serveau la transportul uleiului²¹. În privința locului de producție,

acesta probabil că trebuie căutat în zona nord pontică. Merită subliniată puternica prezență a acestui subtip încoasebi pe nivelurile din al doilea sfert al sec. V la Topraichioi.

Subtipul I-d

Pasta este de culoare bej-brună, aproape cenușie în unele zone datorită unei puternice arderi secundare, bobite violet, angobă proprie. Gura este pîlniformă, buza slab îngroșată la exterior, toarte ovale în secțiune cu o nervură mediană longitudinală. Gîtul este tronconic iar umerii înguști. Corpul pare a fi cilindric (Pl. 16/3).

Analogii: nu cunoaștem paralele pentru prima jumătate a secolului V de cînd datează exemplarul de la Topraichioi. Se apropie însă mult de amforele de mici dimensiuni, foarte frecvente în secolul VI în Dobrogea la Independența (Murighiol) sau Histria ²².

Observații: prelucrarea grosieră a pastei, slaba finisare a exteriorului, prinderea asimetrică a toartelor, indică, probabil, o producție locală sau pontică.

Tipul II

Pasta este de culoare brună, relativ fină, particule albe (calcar?) rare bobite violet (oxid de fier?); angobă proprie.

Deși ni s-au păstrat doar două fragmente de gură, morfologia acestei amfore este bine-cunoscută. Gura este largă (cca. 10—11 cm), buza aproape că lipsește la un exemplar (Pl. 16/1) iar la celălalt (Pl. 16/2) este foarte puțin reliefată, fiind înălțată doar de 0,03 cm. Sub buză, pe o lățime de 2—3 cm. apare o bandă de argilă zgrunțuroasă, asemănătoare unei barbotine, care înconjoară toată partea superioară a amforei. Umărul este nediferențiat de corp. Două toarte mici de forma unor urechiușe se plasează de obicei în zona de trecere de la umăr spre corp; acesta este zvelt, cilindric, terminat cu o bază conică.

Decor: pe corp, sub toarte și în zona bazei, apar striuri adînc trase în argila crudă a vasului.

Analogii: Corint ²³, Ampurias și Tarragona ²⁴, Roma ²⁵.

Tipul III

În cadrul acestui tip am inclus mai multe fragmente de buză, care prin forma lor par să aparțină unor recipiente al căror loc de origine trebuie să fi fost Nordul Africii. Ele au fost împărțite în mai multe variante ²⁶.

Varianta III₁

Pasta este de culoare cenușie închis la exterior iar la interior de culoare violet-brună, bobite violet, cuarț pisat, mica albă, dură; angobă brun-deschis la interior și exterior. S-a păstrat un singur fragment de buză. El indică o gură largă, foarte puțin evazată spre exterior, teșită oblic la partea superioară. Pe partea exterioară apare o creștătură verticală, făcută în pasta crudă. Pare să aparțină așa numitului tip *African Mare*, varianta II—D (Pl. 16/4; Inv. Nr. 25368). Se datează în ultimul sfert al secolului IV.

Analogii: Ostia ²⁷.

Varianta III₂

Pasta este de culoare cenușie-bej la exterior, cu miezul roz, foarte dură, compactă, multe particule albe; angobă proprie.

Gura pîlniformă cu buza evazată spre exterior, îngroșată, convexă la partea superioară, cu o slabă șanțuire spre interior (Pl. 16/8; Inv. Nr. 25309). S-a descoperit un singur exemplar care se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Ostia ²⁸.

Observații: textura pastei și caracterele morfologice par să indice o apropiere de amforele de tip *Tripolitana III*, deși dimensiunile gurii sînt mai reduse la exemplarul nostru.

Varianta III₃

Pasta este cenușie-violet, particule albe, fine, dură; angobă cenușie. Gura este largă cu diametre de 12—14 cm., buza masivă, îngroșată la exterior unde prezintă o treaptă

(Pl. 16/6—7; Inv. nr. 24132, 22277). S-au descoperit două exemplare care se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Ostia ²⁹.

Observații: și aceste amfore ar putea aparține unei producții byzaccene târzii (Africana II—B) judecînd după textura argilei, forma buzei, „marcato all'estreno da un gradino” ³⁰.

Varianta III₄

Pasta este de culoare gri sau gălbuie, mica albă, dură, compactă: angobă proprie. Gura este largă, buza în formă de echină, puternic șanțuită pe latura interioară, gîtul larg evazat spre bază, toartele ovale sau ușor rotunjite (Pl. 16/10; Inv. nr. 4536). S-au descoperit două exemplare ce se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: nu avem paralele indentice; pare să se apropie de unele amfore descoperite la Ostia, dar care se datează mult mai timpuriu ³¹.

Observații: acest tip de amforă ar putea să reprezinte, eventual, o fază mai târzie din evoluția tipului Africana I (sau amfora mică africană), buza devenind acum mult mai convexă și mai îngustă.

Varianta III₅

Pasta este de culoare bej-roșcată, dură, fină: angobă proprie.

Gura este relativ largă cu o buză îngroșată la exterior, convexă la partea superioară și cu o concavitate bine marcată pe latura internă, formă de buză frecvent denumită în literatura de specialitate „ad echino” ³². S-a descoperit un singur exemplar datat în al doilea sfert al secolului V. (Pl. 16/9; Inv. nr. 25519).

Analogii: Ostia ³³.

Observații: caracterele morfologice par să apropie fragmentul nostru ceramic de forma Africana I ³⁴.

Varianta III₆

Pastă de culoare cenușie cu miez roziiu, dură, compactă; înveliș gălbui la interior și exterior. Gura este pîlniformă, gîtul tronconic, toarta ovală în secțiune (Pl. 16/5). S-a descoperit un singur exemplar datat în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Tomis ³⁵, Roma ³⁶.

Observații: acest fragment aparține unei amfore ce pare să reprezinte o variantă târzie din evoluția unui tip de amforă frecvent întîlnit în epoca romană timpurie fiind cunoscut sub denumirea de Africana II C ³⁷.

Starea fragmentară precum și numărul destul de mic al acestor amfore descoperite la Babadag-Topraichioi nu ne permit să facem comentarii prea largi. Merită remarcată apariția acestui tip în cadrul sitului dobrogean mai ales în al doilea sfert al secolului V. Conținutul acestor amfore este controversat, optîndu-se fie pentru ulei ³⁸ fie pentru cereale ³⁹.

Tip IV

Pasta este de culoare brună-violet închis, particule albe, fină, dură; angobă proprie. Culoarea pastei este posibil să fi suferit unele modificări ca urmare a arderii secundare. Gura este îngustă, buza are latura exterioară convexă. Sub buză se văd urmele de la atașele superioare ale toartelor. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 16/11).

Analogii: nu cunoaștem.

Observații: caracterele morfologice par să indice apartenența acestui fragment la o variantă de mici dimensiuni al tipului numit *spatia* ⁴⁰. Începuturile acestei variante — de mici dimensiuni —, conform descoperirii de la Topraichioi, ar putea începe în al doilea sfert al sec. V. Aceste amfore de mici dimensiuni sînt cunoscute în bazinul M. Negre ⁴¹ și estul

Mediteranei ⁴² în sec. VI—VII dar pasta lor diferă de aceea a exemplarului de la Topraichioi datat în al doilea sfert al sec. V.

C) Amfore în formă de burduf

Acastă formă devine foarte frecventă în epoca romană târzie. Caracteristica principală a acestei forme este dată de umăr care nu mai este boltit ci plan. El formează cu gîtul un unghi obtuz, coborînd abrupt spre corpul în formă de burduf, cu diametrul maxim spre treimea sa inferioară. După pastă și cîteva particularități morfologice deosebim și aici cîteva tipuri ce provin din centre distincte.

Tip I

Pastă de culoare bej-gălbuie, fină, compactă, moale, slip propriu. Gura este largă cu o buză masivă, uneori slab diferențiată la exterior. Toarte sînt masive, profilate, umeri largi, corpul în formă de burduf este terminat, probabil, cu o bază conică (Pl. 17). Analogii: Dinogetia ⁴³, Independența (Murighiol) ⁴⁴.

Tip II

Pastă bej, mai rar cărămizie, fină, dură, mica albă, rare particule albe, angobă alburie-gălbuie, mai rar cenușie.

Gură de lărgime medie, buza teșită oblic spre exterior, toarte ovale în secțiune. Corpul, cu o ușoară strangulare la partea superioară, se lărgeste în formă de burduf și se termină cu o bază conică (Pl. 18, 19).

Inscripții: pe o toartă (Pl. 18/1) apare șampilate retro trei litere: E Y T (YCHES?) într-un cartuș dreptunghiular ⁴⁵. Pe umăr apare și un *dipinto* fragmentar: M... χ care ar putea fi citit 40... *sextarii*. Pe un alt fragment (Pl. 36/6) apar zgîriate două litere $\bar{K}\Lambda$, urmate de altele două pictate $M\lambda$, iar în interiorul părții superioare a lui M apare un H zgîriat. Dacă *dipinti* reprezentau capacitatea de 41 *sextarii* (22, 287 l), despre *graffiti* nu putem spune deocamdată nimic. Un alt exemplar are zgîriat pe umăr un B așezat orizontal (Pl. 19/3) iar pe un alt fragment de umăr apar *graffiti* $M\alpha = 41$ *sextarii* (Pl. 36/3) *Capacitate*: acest tip apare executat în diferite mărimi după cum pare să indice analiza *dipinti*-lor, a dimensiunilor diverselor părți morfologice precum și calculul matematic făcut amforelor păstrate integral. Astfel, în afară de *dipinti* arătați mai sus, mai există o amforă la Athena ⁴⁶ cu un *graffito* $\lambda Z\zeta$ reprezentînd 37,5 sextari (20,385 l). Un exemplar fragmentar de la Noviodunum ⁴⁷ prezintă pe umăr un *dipinti* $M\alpha = 41$ sextari = 22,287 l. Un al treilea exemplar, descoperit la Tomis ⁴⁸, posedă un *dipinti* $K\alpha$ care indică o capacitate de numai 21 sextari (11,415 l).

O amforă de la Tiras ⁴⁹, datată în secolul al IV-lea, are capacitatea de $NH\zeta = 58,5$ sextari = 32,163 l.

Calculul matematic efectuat la o amforă parțial păstrată de la Topraichioi (Pl. 18/2, inv. 4523) a indicat o capacitate aproximativă de 33—34 l. O altă amforă de același tip de la Tomis ⁵⁰ pare să fi avut o capacitate maximă de cca 30 l.

În concluzie putem spune că în același interval de timp au putut fi fabricate amfore cu dimensiuni și capacități variate, de la 11 pînă la-32 l.

Tipul III₁

Argila bej-brună, rareori ușor roz, fină, moale, compactă, mult nisip, slabe urme de angobă alb-gălbuie.

Gura largă, buza ușor rotunjită la partea exterioară, diferențiindu-se cu greu de gîtul relativ scund, cilindric. Toarte mici, arcuite puternic, rotunde în secțiune către mijloc și mai lățite spre atașul inferior, au la exterior una sau mai multe șanțuri.

Deși ni s-au păstrat doar porțiuni din partea superioară, după analogii putem spune că avea corpul în formă de burduf, cu diametrul maxim spre partea inferioară, terminat cu un picior masiv, conic (Pl. 19/4,5)

Decor: pe umăr, probabil și pe corp apar caneluri largi.

Inscripții: pe exemplarul 17054 apar cîteva *graffiti* $\Lambda HM\alpha \lambda \mu$ (Pl. 19/5) dintre aceștia,

putem presupune că numai AH și M3 ar putea indica capacitatea vasului de 38 *sextarii* (20,634 l) și respectiv de 47 *sextarii* (25,549 l). Pe un alt fragment (Pl. 36/1) apar zgîrîate literele Æ care indică, probabil, capacitatea de 35 *sextarii* (19 l)

Analogii: pentru a doua jumătate a sec. IV avem bune paralele la Yassi Ada ⁵¹; în sec. VI acest tip apare la Sucidava ⁵², Samos, atît în sec. VI ⁵³ cît și secolul VII ⁵⁴.

Considerații: amforele din sec. IV de la Yassi Ada au volume de cca. 37—40 l ⁵⁵ în timp ce calculul matematic efectuat la două amfore de acest tip de la Samos ⁵⁶ a indicat, pînă la umăr, 17,9 l și 19,5 l. Nu credem că este vorba de o reducere la jumătate a capacității vaselor în sec. VII față de cele din sec. IV ci doar de amfore fracționare.

Subtipul III₂

Pasta este de culoare brun-cărămizie, fină, dură, rare bobite violet (oxid de fier?), cuarț pisat, rară mica aurie, angobă proprie. Gura largă, teșită orizontal la partea superioară, gîtul tronconic, umerii largi, separați de corp printr-o slabă strangulare. Toartele sînt masive, ovale în secțiune, au atașul superior sub buză și se leagă unul de celălalt printr-o panglică de argilă. Corpul se lărgeste treptat către partea sa inferioară care însă nu s-a păstrat. Cancelluri largi pe umăr și pe corp (Pl. 20/2). Grosimea pereților, grija arătată la montarea toartelor, indică faptul că recipientul era de dimensiuni mari. Calculul matematic efectuat pentru cele două treimi care s-au păstrat din amforă ne indică un volum de 20 l. Dacă presupunem că ultima treime a recipientului putea să aibe și ea cel puțin 15 l, amfora trebuie să fi avut cca. 35—37. l. Acest subtip datează de la începutul secolului al V-lea.

D) Amfore ovoidale

Tip I

Pasta este de culoare bej închis sau deschis, alburie uneori mai rar rozic, cu foarte multe particule negre, albe, brune (pirită, calcar?), rareori cuarț pisat, angobă bej deschis. Este de dimensiuni medii, fiind foarte răspîdit în bazinul oriental al Mediteranei precum și pe țărmurile Mării Negre. Nu vom insista asupra morfologiei amforei deoarece acest tip a constituit obiectul unui studiu anterior al nostru ⁵⁷ (Pl. 21/1—3).

Analiza petrografică efectuată de D. F. Williams sugerează că originea acestei amfore ar fi în nordul Siriei ⁵⁸, în timp ce Böttger indică originea în Sinope ⁵⁹.

Inscripții: diferiți *dipinti*, mai rar *graffiti*, scriși pe umărul acestor vase indică, uneori, foarte probabil capacitatea lor, alteori diverse formule religioase. Cel mai frecvent apare litera K, care împreună cu altă literă ar putea reprezenta o capacitate de peste 20 *sextarii* (Pl. 21/1; 35/5, 6, 8). Pe un fragment din umărul unei amfore (Pl. 35/4) apare o literă ilizibilă alături de literele N I (KA?), deasupra lui N fiind o cruce.

Analogii: apare în număr foarte mare în bazinul oriental al Mării Mediterane, pe coastele Mării Negre și la Dunărea de Jos ⁶⁰.

Tipul II

Pastă roșie-cărămizie, rare particule albe (calcar?), bobite violet (oxid de fier?); angobă albicioasă la exterior.

Gura este îngustă cu o lărgime ce oscilează între 6,4/4,4 și 8/5, 4, buza este îngroșată, rotunjită la exterior, gîtul este cilindric, toartele ovale cu una sau două nervuri masive la exterior. Corpul — conform analogiilor — pare să fi fost ovoidal (Pl. 22/1,2)

Analogii: Independența (Murighiol), Telița, Argamum, Iatrus ⁶¹.

Tip III

Pasta este de culoare brună, uneori puțin roșcată, foarte multă mica albă, bobite violet (oxid de fier?); angobă proprie.

Gura este largă cu buza îngroșată, rotunjită spre exterior, uneori chiar atîrnînd cu marginea inferioară. Gîtul pare ușor umflat, toarta ovală, uneori ușor aplatizată, se prinde în imediata apropiere a buzei, atașul superior fiind mult lățit. Corpul era ovoidal. Într-un

articol recent am sugerat evoluția acestui tip din epoca elenistică pînă în cea romană tîrzie ⁶². (Pl. 22/3: 30/1, 2).

Tip IV

Pasta este de culoare roz-cărămizie, fină, compactă, dură, foarte multă mica albă, rare particule albe (calcar?), angobă alb-gălbuie la exterior cu o foarte bună aderență.

Gura este largă cu buza îngroșată spre interior, gîtul tronconic îngustat spre buză, Corpul, deși nu ni s-a păstrat treimea inferioară, pare să fi fost ovoidal și terminat cu un picio-ruş conic. Toarele lipsese dar după ataşul inferior par să fi fost ovale sau plate. Gîtul are la bază trei şanţuri marcante (Pl. 20/1).

Considerații: calculul matematic a indicat un volum de 18,2 l. Probabil că împreună cu partea care lipsea, amfora avea cca. 20—22 l.

E) Amfore conice

Tip I

Este o amforă frecventă în bazinul M. Negre. În cursul evoluției a suferit, în sec. IV—V, unele modificări. Distingem patru variante:

I-a — Pastă cărămizie, dură, relativ compactă, piroxen, calcar, paiete de mica aurie, angobă proprie sau roșie-brună.

Gura largă oscilează între 10, 2/7, 4 cm și 12/9 cm. Buza are o şanţuire pe latura exte-rioară, uneori și la partea ei superioară, atîrnînd chiar puțin desupra gîtului. Acesta este tronconic, lărgit puternic la bază; toarele sînt ovale în secțiune, masive, cu o nervură puternică deasupra. Cu toate că ni s-au păstrat doar fragmente de gură sau partea lor superioară, putem afirma — după analogiile cunoscute — că aveau corpul conic, cu diametrul maxim în treimea superioară, îngustîndu-se treptat spre bază, cu o ușoară strangulare spre treimea inferioară. Fragmentele de funduri descoperite, care prin textura argilei pot fi atribuite acestui tip, indică o bază conică terminată cu un buton puternic aplatizat. (Pl. 21/4; 23/1—3).

Caneluri largi pe gît și pe corp.

Inscripții: pe umărul exemplarului cu nr. inv. 25671 apare un *graffiti* ΦΙΛ probabil prescurtarea numelui proprietarului iar pe gît un Η.

Analogii: Iatrus ⁶³, Chersones ⁶⁴, Tyras ⁶⁵, Dalakeu ⁶⁶. Aceste analogii se datează și ele în secolul al IV-lea, datare întărită de descoperirile de la Topraichioi. În ceea ce pri-vește conținutul acestei amfore B. Böttger presupune că servea la transportul orzului ⁶⁷. *Varianta I_b*. Argila este de culoare cărămizie, cu foarte mult piroxen, particule alb-gălbui (calcar?), care, probabil prin calcinare, au produs mici găuri în pastă, cuarț fin pisat, oxid de fier foarte fin; angobă proprie.

Gura este de dimensiuni medii, buza orizontală la partea superioară și cu o şanţuire adîncă la partea exterioară, amintește de buza variantei I_a. Gîtul destul de scund, evazat la partea inferioară. Toarta este ovală în secțiune, cu o nervură mediană longitudinală, are ataşul superior pe mijlocul gîtului iar cel inferior pe umăr. Nu cunoaștem forma corpului (Pl. 24/2; Nr. Inv. 17.064)

Analogii: Tyras ⁶⁸.

Varianta I_c. Argila este de culoare bej la exterior, roz închis la mijloc, dură, relativ com-pactă, cu foarte multe particule negre-maronii (pirită?); angobă proprie de culoare gălbuie-bej.

Gura este îngustă, buza teșită orizontal la partea sa superioară, strangulată puternic la partea ei inferioară. Gîtul tronconic este lărgit spre bază. Toarele masive, ovale în secți-une, au o nervură și două brazde slabe mediane, longitudinale. Deoarece s-a păstrat doar partea sa superioară nu cunoaștem forma corpului dar după analogii putem spune că avea o formă conică (Pl. 24/3).

Analogi: Aegyssus ⁶⁹, Gornea ⁷⁰, Iatrus ⁷¹.

Varianta I-d.

Pasta este de culoare bej-gălbui, mai rar cărămizie, relativ dură, cu foarte multe particule negre și maronii (pirită?), bobite violet-brune (oxid de fier?); angobă proprie sau uneori de culoare bej închis.

Gura este mică, diametrul acesteia variind între 6/4,2 și 8/6,6 cm, buza are o dublă șanțuire pe latura exterioară fiind de cele mai multe ori teșită oblic către exterior la partea superioară. Gîtul este relativ înalt, atingînd uneori chiar 17 cm., cilindric în partea de sus și evazat treptat spre bază. Toartele ovale în secțiune au o nervură slabă la partea superioară, se prind de mijlocul gîtului și al umerilor. Corpul conic suferă o ușoară strângulare către ultima treime și se termină cu o bază conică (Pl. 23/5; 25/2).

Inscripții: pe o amforă fragmentară (Pl. 24/1) apare scris cu vopsea de culoare brună: $\Gamma\omega\chi\alpha\tau\omicron\varsigma$ care, eventual ar putea fi citit: $\Gamma\omicron\chi\alpha\theta\alpha\varsigma[\iota\omega\sigma\epsilon\iota]$ („sfințirii, purificării”) ⁷². Dacă avem în vedere că aceeași amforă poartă pe gît și crucea monogramatică în ligatură cu Π interpretat eventual drept $\pi[\rho\epsilon\tau\beta\upsilon\tau\acute{\epsilon}\rho\omicron\upsilon]$?, atunci este posibil ca, eventual, amfora să fi conținut un produs (vin? ulei?) care era întrebuințat în cadrul ritualului creștin. Pe un fragment (Inv. nr. 24025) apar la baza gîtului, trasate cu vopsea roșie, literele $\theta\theta$ urmate de alte două semne ilizibile. Pe amfora cu Inv. nr. 29910 (Pl. 23/5) apare incizată în pasta crudă semnul crucii. Pe un alt fragment ce aparține tot acestei variante apare scrisă cu vopsea roșie litera B (Pl. 36/7).

Analogii: Iatrus ⁷³, Chersones ⁷⁴, satul Gubinski, reg. Kursk ⁷⁵, Tomis ⁷⁶, Sucidava ⁷⁷.

Capacitate: pentru determinarea capacității acestei variante am calculat matematic volumul a două amfore. Prima amforă, care provine de la Topraichioi (Pl. 23/5) ne-a indicat un volum maxim de 7,6 l iar pînă la umăr de 6,5 l, deci 12 *sextarii* (6,523 l). A doua amforă calculată este cea din satul Gubinski și ne-a indicat o capacitate maximă de 15,5 l, pînă la umăr avînd 13 l, deci 24 *sextarii* (13,046 l). Comparînd cele două amfore ne dăm ușor seama că ultima reprezenta probabil dublul capacității vasului de la Topraichioi.

În urma analizării celor patru variante credem că putem trage următoarele concluzii: acest tip de amforă, frecvent întîlnit în secolul IV, era executat îngrijit și capacitatea recipientului era deosebit de ridicată (între 30 și 60 l). Către sfîrșitul secolului IV apar variantele I—b și I—c, se pare cu o viață scurtă și puțin răspîndite. Pasta acestor amfore nu mai are calitatea primei variante. La aceasta se adaugă și aspectul oarecum neglijent al modelării vaselor. Ultima variantă se pare că este creația secolului V, are aceeași pastă și execuție de slabă calitate ca și a variantele anterioare. Dacă luăm în considerație și marea reducere a capacității, avem, se pare, imaginea unui centru producător care de la perioada de înflorire a secolului IV ajunge la o decădere accentuată către mijlocul secolului V e.n. Frecvența apariție pe coastele nordice ale M. Negre îl determină pe B. Böttger să presupună existența centrului de producție a acestui tip de amforă în regatul Bosporan ⁷⁸.

Tip II

Pasta este de culoare roșie-cărămizie, dură, compactă, cu multe bobite violet-brune (oxid de fier?); angobă proprie sau mai rar de culoare alb-gălbui la exterior.

Gura este îngustă cu un diametru ce variază între 6,4/4,1 și 8/5,2 cm. Buza este larg șanțuită pe latura exterioară, teșită oblic spre exterior la partea superioară, adesea chiar trasă ușor spre interior. Gîtul este înalt, cilindric, evazat spre bază. Umerii înguști, corpul conic are pe mijloc o slabă strângulare care accelerează îngustarea spre partea finală terminată cu o bază conică. Pe gît și corp apar caneluri largi (Pl. 25/1). Inscripții nu apar pe acest tip de amforă.

Analogii: Iatrus ⁷⁹, Tarsus ⁸⁰.

Capacitate: amforele de acest tip au o capacitate redusă, apropiată de a tipului I—d. Calculul matematic și măsurarea cu apă efectuată amforei cu Inv. nr. 24535 a indicat

pînă la gură o valoare de 4 l, pînă la umăr vasul trebuind să aibă cca. 6 *sextarii* (3,2616 l). O valoare ceva mai mare am obținut-o, prin calculul matematic, pentru amfora cu Inv. nr. 25478, capacitatea maximă a acesteia fiind de cca. 5,7 l. pînă la atașul inferior al toartei trebuind să aibe cca. 9 *sextarii* (4,892 l). Calculul matematic efectuat amforei descoperită la Tarsus⁸¹, ne-a indicat o capacitate maximă de cca. 7 l, astfel că pînă la baza gîtului putea avea 12 *sextarii* (6, 532 l). Această amforă reprezenta, probabil, dublul amforei de la Topraichioi.

Tipul III

Argila bej sau rozic, multe particule negre — maronii (pirită?), bobite violet (oxid de fier?), particule albe (calcar?), care probabil prin calcinare au creat mici goluri în structura pastei, rare paiete de mica aurie, moale cînd este de culoare bej, crescînd în duritate cînd este mai rozic; angobă gălbuie la exterior. (Pl. 26/1)

Gura este destul de largă, diametrul acesteia fiind de cca. 8,5/6 cm. sau de 10,5—11/7—8 cm. indicînd astfel că avem de-a face cu amfore de mărimi diferite; buza este rotunjită spre exterior. Gîtul este scund, cilindric, ușor umflat la mijloc. Toartele ovale în secțiune, sînt mici, ușor applatizate, puternic arcuite spre umerii largi, ușor bolțiți. Corpul conic are diametrul maxim la partea superioară, îngustîndu-se treptat spre baza conică, turtită puternic la capăt.

Decor: la exemplarele mari apare adeseori o linie incizată sub buză. Corpul este acoperit cu brazde late care se îngustează spre umăr.

Inscripții: Exemplarul cu Inv. nr. 30014 (Pl. 26/1) are pe umăr un *dipinti* realizat cu o vopsea roșie, destul de slab păstrată, a cărui interpretare ne scapă: >μo. Un alt *dipinto* fragmentar și slab păstrat apare pe exemplarul cu Inv. nr. 25451 (Pl. 26/3). Pe toarta unui alt fragment (Inv. nr. 25516) apare incizat semnul X.

Analogii: Niculițel⁸².

Capacitate: așa cum arătam mai sus, măsurile liniare indică existența unor capacități diferite în cadrul acestui tip. Aceste amfore cu volume diferite au circulat simultan. Din păcate nu s-a păstrat întreg decît un singur exemplar, de capacitate mică, la care calculul matematic a indicat un volum maxim de cca. 14,2 l, pînă la umăr el trebuind să aibe, probabil, cel puțin 13,01 l = 4 Chous = 24 *sextarii*. Partea superioară a vaselor de capacitate mare este ilustrată de piesa cu Inv. nr. 28599 (Pl. 26/5). Judecînd după diametrul gurii: 10,5/7,8 cm. și diametrul maxim, care probabil exista la joncțiunea umărului cu corpul, de cca. 31,5 cm, această amforă putea să aibe dublul capacității amforei Inv. nr. 30014.

Tipul IV

Este reprezentat de un singur fragment de gură de amforă, Inv. nr. 23314 (Pl. 26/4), dar deoarece cunoaștem o analogie perfectă în castelul de la Iatrus, am considerat că o putem include în rîndul vaselor cu caractere morfologice bine cunoscute.

Argila este bej-cărămizie, dură, compactă, multe particule albe (calcar?). Gura largă, pîlniformă, cu buza ușor îngroșată pe latura exterioară iar pe latura interioară scobită, astfel că formează un prag, pe care probabil că se sprijinea capacul amforei. Gîtul este scund, conic, evazat spre bază. Toartele masive, ovale, slab profilate prin nervuri și brazde. Corpul era conic cu diametrul maxim la partea superioară, îngustîndu-se treptat spre baza de formă conică.

Decor: pe gît și pe corp apar brazde largi.

Datare: sfîrșitul secolului IV.

Analogii: Iatrus⁸³, Troesmis⁸⁴.

Tipul V

Argilă bej-cărămizie sau orange, multe bobite violet-brune (oxid de fier?), particule albe (calcar?), puțin cuarț pisat, dură; angobă de culoare brun deschis la exterior.

Gura îngustă, buza teșită oblic spre exterior la partea superioară arc pe latura exterioară o șanțuire și o nervură masivă, care o detașează de gîtul amforei (Pl. 27/1 inv. nr. 25365). Gîtul trebuie să fi fost, conform analogiilor, înalt, tronconic, umerii înguști, toarte masive, corpul conic terminat cu o bază convexă înconjurată de un picior tubular (Pl. 27/2, Inv. nr. 24085).

Observații: deși nu avem păstrat nici un exemplar întreg, textura argilei, angoba și caracterele morfologice indicate de cele două fragmente sînt de ajuns pentru a recunoaște un tip de amforă foarte răspîdit în secolele II—V în bazinul oriental al Mării Mediterane precum și pe coastele Mării Negre. Față de exemplarele timpurii (sec. II—III e.n.), remarcăm îngroșarea buzei și rotunjirea bazei⁸⁵, piciorul rămînînd în continuare tubular. Deoarece s-au publicat prea puține exemplare întregi, nu știm dacă aceste amfore erau fabricate în mărimi diferite, circulînd concomitent sau, după cum rezultă din analiza măsurilor liniare ale amforelor de acest tip de la Athena⁸⁶ și Corint⁸⁷, asistăm la o reducere treptată a dimensiunilor, respectiv a capacităților acestui tip de amforă.

Tipul VI

Argila este de culoare bej sau rozie, multe particule negre și brune (pirită?), puține particule albe (calcar?), rare bobite brune (oxid de fier?), dură; angobă proprie.

Gura îngustă, buza aproape dreptunghiulară în secțiune, îngroșată la exterior iar la partea superioară teșită oblic. Toarta era ovală în secțiune cu una sau două nervuri la exterior. Gîtul este înalt, tronconic, umerii înguști. Conform analogiilor corpul era conic, terminat cu un picioruș tubular (Pl. 27/3; Inv. nr. 25676).

Inscripții: pe acest tip de amforă apar frecvent *dipinti* executați cu o vopsea roșie, din păcate însă, în general ilizibili. Pentru puținii *dipinti* lizibili nu putem formula nici o interpretare. Doar pentru inscripția care apare pe amfora cu Inv. nr. 25676: ΜΑΚ, îndrăznim să facem o apropiere cu inscripția μακχαρ ce apare pe o amforă de același tip descoperită la Trușești⁸⁸.

Datare: sfîrșitul secolului IV, apariția lor și la începutul secolului V datorîndu-se probabil unor re folosiri a acestor recipiente.

Analogii: cîmpia Munteniei⁸⁹, Moldova⁹⁰, Nordul Mării Negre⁹¹.

Capacitate: un exemplar de la Beroc are 1,8 l⁹².

Tip VII

Pasta este de culoare brun deschis, cu foarte multă mica, moale, fină, angobă proprie. Gura este foarte îngustă, cu diametre ce oscilează între 3,3/3,6 cm. buza îngustă, puternic teșită pe latura exterioară. Toarta este în formă de bandă, uneori ușor concavă pe direcția longitudinală, atașele superioare împreunate și formînd un fel de guler pe gît. Corpul este conic și se termină cu un picioruș tubular sau conic care poate fi gol sau plin în interior (Pl. 27/4—9).

Analogii: Dinogetia⁹³, Aegyssus⁹⁴, Sacidava⁹⁵, Atena⁹⁶, Corint⁹⁷, Berenice⁹⁸.

Observații: evoluția acestui tip a fost amplu analizată de M. Lang,⁹⁹ H. S. Robinson¹⁰⁰ și W. Hautumm¹⁰¹. Descoperirile de la Babadag-Topraichioi, datate mai ales în prima jumătate a secolului V, atestă că schimbarea acestui tip — de la cel cu o toartă la cel cu două toarte — a avut loc către sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V. La Topraichioi, din cele șase fragmente de gît păstrate, numei două indică faptul că vasul avea o singură toartă (Pl. 27/5) În privința bazelor terminate cu picioare conice constatăm că apar deopotrivă atît picioare conice tubulare cît și pline. Ambele tipuri de picioare au existat deopotrivă în prima jumătate a secolului V, situație ce pare că s-a perpetuat și în secolul VI¹⁰².

F) Amfore diverse

În această grupă am inclus amforele a căror formă completă nu ne este cunoscută nici din literatura de specialitate, astfel că nu am putut să le încadrăm într-una din formele

descrie mai sus. Am considerat însă oportun să le prezentăm în speranța că viitoarele descoperiri vor putea completa aceste informații. Ordinea prezentării acestor amfore ține seama de frecvența cu care apar.

Tip I

Pasta este bej-gălbui, particule albe, multă mica albă, rară mica aurie, fină, relativ moale; angobă proprie.

Gura are o lărgime medie, cu diametre care oscilează între 10,6—11,2 cm. Buza este ușor rulată spre exterior. Gîtul este cilindric iar toartele sînt ovale în secțiune, uneori cu o șanțuire mediană, longitudinală (Pl. 28/4).

Inscripții: pe umărul unei amfore (Pl. 28/4) apar, deoparte și de alta a toartelor, două șrupe de *graffiti*:

a) $AH< = 38,5$ (*sextarii?*) (20,9286 l); b) $\Delta-|||<$

Prima grupă de *graffiti* pare să fi fost anulată prin două linii slab incizate. Interpretarea celei de-a doua grupări nu ne este clară. O ipoteză ar putea fi și aceea că a fost greșită trasarea primei litere, astfel ca în loc de Δ să fie vorba tot de un A , deci corect ar fi $AH|||< = 38 + 3,5 = 41,5$ *sextarii* deși în acest caz am avea un amestec al cifrelor grecești cu cele latine.

Tip II

Pasta este de culoare bej-brună, cu miez de culoare cenușie, mult nisip, mica albă, rare paiete de mica aurie, foarte dură, compactă, angobă alb-gălbui, subțire, pe alocuri ștearsă. Gura largă, buza masivă, verticală, îngroșată, rotunjită la exterior și cu un prag masiv pe latura sa interioară. Umerii par să fi fost largi (Pl. 29). Aceste amfore par a se data doar în al doilea sfert al secolului V la Babadag-Topraichioi.

Tip III

Pastă bej-brună, multă mica albă, puțină mica aurie, cuarț fin pisat, bobite violet; angobă brună la exterior.

Gura este de dimensiuni medii (10,6/8,3 cm), buza îngroșată la exterior, aproape dreptunghiulară în secțiune, puțin teșită oblic la partea superioară. Gîtul seund, cilindric, evazat ușor spre bază. Toartele par a fi ovale în secțiune, la fixarea atașului superior rămînînd (în interior) urma degetului olarului (Pl. 30/2) Forma corpului nu o cunoaștem. Două baze terminate cu piciorușe conice — care au o textură și o culoare a pastei asemănătoare cu fragmentul de gură descris mai sus — par să ne indice și tipul de bază (Pl. 30/6)

Inscripții: pe umăr pare a se observa partea superioară a unei litere zgiriata.

Tipul IV

Pasta bej-cenușie, particule albe calcaroase, care prin calcinare lasă uneori găuri în argilă, dură, angobă proprie.

Gura destul de mică cu o buză teșită oblic spre exterior; gît cilindric, evazat spre bază, toarte ovale în secțiune cu o muchie masivă la partea superioară; umerii par să fi fost destul de largi (Pl. 31/1) (Inv. nr. 23997). Exemplarul se datează în al doilea sfert al secolului V.

Inscripții: pe gîtul și umărul amforei apare o inscripție pictată cu vopsea brună, dispusă pe trei rînduri:

$R_1 \dots \lambda A \$$; $R_2 \dots \$ IH <$; $R_3 \dots IH <$

Este vorba de indicarea capacității vasului. În rîndul 1 probabil este vorba de indicarea capacității de 31 sextarii (?). Faptul că în următoarele rînduri apare clar indicată capacitatea de 18,5 sextarii, respectiv 10,0566 l, pune sub semnul întrebării cifra indicată în primul rînd, dată fiind diferența mare care există între cifre.

Tipul V

Pasta este de culoare bej-cărămizie, multă mica aurie, multe bobite violet (oxid de fier?), particule albe (calcar?), care prin calcinare au creat mici goluri în pastă, vizibile nu numai

în spărtură ei și la suprafața vasului, creîndu-se astfel o impresie de neîngrijire în execuția recipientului.

Gura relativ largă are o buză masivă, rotunjită în formă de manșon. Gîtul puțin tronconic, evazat spre partea superioară; umerii convecși, abrupti, toartele ovale în secțiune, puternic curbate. Singurul exemplar descoperit se datează la sfîrșitul secolului IV (Pl. 31/2). *Inscripții*: pe umăr apare o inscripție scrisă cu vopsea roșie: λΔΚ' continuarea fiind distrusă de două litere slab zgîriate deasupra: CY.

Analogii: Histria¹⁰³.

Tipul VI

Pasta cărămizie, particule brune, particule albe calcaroase, uneori destul de mari, ce prin calcinare lasă găuri mari în pastă; angoba are o nuanță ceva mai deschisă decît culoarea argilei.

Gură de dimensiuni medii, buza teșită oblic spre exterior, gît cilindric, evazat spre bază, toartele ovale au o nervură mediană. Avem un singur exemplar datat în primul sfert al secolului V (Pl. 31/3).

Tipul VII

Pasta brună, multe particule albe calcaroase ce prin calcinare au creat numeroase goluri în pastă; angobă alb-gălbui cu o bună aderență.

Gura de lărgime medie, buza îngroșată la exterior, teșită oblic la partea superioară și cu o șanțuire adîncă pe latura exterioară. Toarta ovală în secțiune, cu o nervură mediană longitudinală la partea superioară, gîtul cilindric, evazat spre bază (Pl. 30/4; Inv. nr. 28635).

Inscripții: pe mijlocul gîtului s-a păstrat un fragment dintr-un *graffito* ce pare a fi un H sau un N.

Singurul exemplar păstrat se datează în al doilea sfert al sec. V.

Analogii: Histria¹⁰⁴.

Origine: Nordul Africii (?).

Tipul VIII

Pasta gălbuie, particule cafenii, foarte puțin cuarț pisat, moale; angobă proprie.

Gura largă, buza rotunjită la exterior, gîtul cilindric puțin umflat, toartele ovale în secțiune, cu o nervură mediană longitudinală. Avem un singur exemplar datat în al doilea sfert al secolului V (Pl. 30/5). (Inv. nr. 25321)¹⁰⁵.

Tipul IX

Pasta cenușie, dar cu miezul roziu, particule albe ce prin calcinare dau pastei un aspect poros, mica albă, foarte dură; angobă proprie.

Gura de lărgime medie, buza teșită oblic spre exterior și interior. Toarta ovală în secțiune, gîtul cilindric, ușor umflat la mijloc (Pl. 33/1; Inv. nr. 25358). Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Tipul X

Pasta bej-gălbuie, multe particule albe calcaroase care prin calcinare crează porozități în structura argilei, moale; angobă proprie.

Gura largă, buza teșită oblic spre exterior, toarta ovală în secțiune, gîtul scund, cilindric. Singurul exemplar păstrat se datează la sfîrșitul secolului IV (Pl. 32/1; Inv. nr. 25632).

Tipul XI

Pasta este bej-cărămizie, mult nisip, rare particule albe și maron, compactă, relativ moale; angobă proprie.

Gura îngustă, buza îngroșată sub formă de bandă spre exterior, puțin evazată spre exterior, gîtul scund, tronconic, toartele ovale în secțiune sînt puternic curbate. Singurul exemplar descoperit se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 32/2; Inv. nr. 25893).

Tipul XII

Pasta bej, rare particule albe, compactă, moale; angobă proprie.

Gura îngustă, buza verticală, puțin îngroșată spre exterior în formă de bandă. Gîtul tronconic, puternic evazat spre bază. Toarta ovală în secțiune. Se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 33/7; Inv. nr. 25841).

Tipul XIII

Pasta bej-maronic, particule violet-brune, cuarț pisat, mica albă, particule albe; angobă alb-gălbuie cu o bună aderență.

Gura largă, buza triunghiulară în secțiune, ușor teșită spre exterior la partea superioară, despărțită de gît printr-o nervură slabă. Toarta ovală în secțiune, cu două nervuri mediane longitudinale la exterior. Gîtul, deși ni s-a păstrat puțin din el, după înălțimea toartei pare să fi fost destul de înalt (Pl. 33/8; Inv. nr. 25479). Se datează în primul sfert al secolului V.

Tipul XIV

Pasta brun închis, particule albe, cuarț pisat, dură; angobă proprie.

Gura largă, buza este teșită oblic spre exterior la partea superioară. Gîtul are o umflătură la partea superioară, marcată la exterior de o puternică nervură, zonă în care se prind și atașele superioare ale toartelor. Singurul exemplar descoperit datează din al doilea sfert al secolului V (Pl. 33/4)

Tip XV

Pastă bej-brună, particule violet, albe; angobă brun-cenușie. Gura este de lărgime medie cu buza îngroșată spre exterior. Toarta este în bandă, cu o masivă șanțuire mediană, longitudinală. Un fragment de bază conică, cu o textură a argilei asemănătoare ar putea indica, eventual, tipul de bază. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 32/3; Inv. 25264).

Tip XVI

Pastă brun-bej, cuarț fin pisat, particule albe, dură; angobă proprie. Gura este largă, buza verticală, îngroșată la exterior, atîrnînd puțin la partea ei inferioară. Cele două exemplare descoperite se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 33/6).

Tip XVII

Pastă de culoare bej închis-roz, cuarț pisat; angobă proprie. Gura este largă, buza verticală, dreptunghiulară în secțiune, cu o șanțuire la partea inferioară. Cunoaștem doar două exemplare ce se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 33/3,5).

Amfore de masă

În cadrul acestei forme am inclus amforele de producție locală, care prin caracterele lor morfologice indică mai mult o folosire în cadrul gospodăriilor antice și nu pentru transport la mare distanță. Textura pastei și unele particularități morfologice ne-au determinat să le împărțim în două tipuri.

Tip I

Pasta este de culoare bej-orange, scoici pisate (se observă chiar o cochilie păstrată intact), fină; angobă brună la exterior.

Gura este de dimensiuni mijlocii, buza îngroșată la exterior sub forma unei panglici, care este mai îngustă sau mai lată în funcție de dimensiunile amforei, are o șanțuire largă pe latura externă și o altă șanțuire, mai mică, la partea superioară. Gîtul este scund, ușor umflat, toartele ovale-aplatizate sau rotunde-torsionate în secțiune. Corpul era globular, baza inelară. La Topraichioi, se datează la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V (Pl 28/1,2)

Analogii : Iatrus ¹⁰⁶

Tip II

Pasta este de culoare cenușie, multă mica albă, fină, dură, compactă, angobă proprie. Gura este largă, buza îngroșată puțin spre exterior, teșită oblic spre interior, alteori este puternic rotunjită spre exterior. Toartele plate cu trei-patru nervuri la partea exterioară sau rotunde, torsionate în secțiune. Gîtul este aproape cilindric, umerii largi și convecși, trec lin spre corpul globular, baza este înclără (Pl. 28/3). Pe un fragment de umăr apare un șir de linii în zig-zag, realizate prin lustruire. Uneori apar și 3—6 caneluri pe gît.

Analogii: Iatruș¹⁰⁷.

Observații: aceste amfore sînt un produs local, forma lor fiind frecvent întîlnită în Dobrogea antică încă din secolul II¹⁰⁸. Remarcăm apariția din al treilea sfert al sec. IV a amforelor de masă care au o pastă de culoare cenușie.¹⁰⁹

Veselă de masă (vasa escaria și vasa po(ta)toria)

În această categorie ceramică am inclus vasele pentru servit lichide (căni și ulcioare), pentru băut (cești, cupe și pahare), pentru servit alimentele (castroane, boluri și străchini) precum și vesela pentru mîncare (farfurii, platouri).

Pasta din care sînt executate aceste grupuri ceramice este foarte fină, de cele mai multe ori arsă oxidant, roșie sau bej-galbenă în funcție de cantitatea predominantă de oxid de fier sau calcar din compoziția pastei. Interiorul și parțial exteriorul acestor vase este acoperit cu un înveliș de protecție de aceeași culoare sau de o nuanță asemănătoare cu a argilei. Această protecție era necesară pentru impermeabilizarea vasului iar în cazul vaselor pentru servit mîncarea spre a le feri de îmbibarea cu diversele substanțe lichide ce intrau în compoziția mîncărilor. În prezentarea acestei grupe ceramice am avut în vedere mai întîi formele înalte (*vasa po(ta)toria*) și pe urmă formele scunde (*vasa escaria*).

Cănille

Sînt recipiente de dimensiuni medii. Starea fragmentară nu ne permite descrierea lor completă. Pasta este de culoare bej închis, particule fine de culoare violet (oxid de fier?), particule albe (calcar?), fină, dură, compactă; angobă proprie.

Tipul I

S-au păstrat două exemplare fragmentare, unul de dimensiuni mari (Pl. 37/6; Inv. nr. 28617), celălalt de dimensiuni mai mici (Pl. 37/4; Inv. nr. 28616). Gura este largă, trilobată, exemplarul mai mic are însă deschiderea plasată lateral, în stînga toartei, cealaltă piesă avînd ciocul în partea opusă toartei. La exemplarul mare gîtul este înalt, cilindric. Toarta în bandă, are două nervuri la partea superioară. Corpul, conform analogiilor, pare să fi fost globular. Se datează la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V.

Decor: pe umăr arc cîteva caneluri.

Analogii: Iatrus¹¹⁰, Odărci¹¹¹.

Tipul II

Pastă cu miezul cafeniu, cenușie spre exterior, particule violet fine, particule mici de calcar (Pl. 37/2; Inv. nr. 25242).

Gura este destul de largă, terminată cu un cioc larg, marginea răsfrîntă puțin spre exterior. Profilul incomplet nu ne permite calcularea diametrului gurii, nici cunoașterea formei corpului. Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Decor: două nervuri separă buza de gît; pe umăr apar alte nervuri.

Analogii: Iatrus¹¹².

Tipul III

Pasta roz-cărămizie foarte dură, particule violet, albe, compactă; vopsea brun-roșcată la exterior.

Gura largă, buza umflată și profilată la exterior prin două brazde, gîtul conic cu o nervură la partea lui superioară. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 37/3; Inv. nr. 25839).

Analogii: Iatrus¹¹³.

Ulcioarele

Ca dimensiuni par să se apropie de cele ale cănilor. Elementul principal ce le deosebește, totuși, de căni este îngustarea suferită de gură și de gît. Deoarece au putut fi restaurate foarte puține exemplare, am căutat să le grupăm tipologic luînd drept criteriu forma părții superioare a vasului.

Tipul I

Pasta cenușie, cuarț fin pisat, dură, puțin zgrunțuroasă. Un alt exemplar are pasta bej iar suprafața exterioară neagră; angobă proprie.

Gura îngustă cu buza trilobată, toarta în bandă, gîtul îngust, umerii destul de largi, corpul pare să fi fost ovoidal. Se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 37/1; Inv. nr. 25695).

Analogii: Iatrus¹¹⁴.

Tipul II

Cuprinde ulcioarele cu gura relativ înaltă, pîlniformă. Pasta este de culoare bej-cărămizie, particule brune, rare particule albe, mica albă, fină, compactă; angobă proprie sau, uneori, o vopsea brună-roșie acoperă partea superioară a recipientului.

Gura pîlniformă, largă, buza evazată spre exterior, profilată prin două caneluri la exterior. Gîtul îngust, cu o nervură proeminentă la mijloc. Toarta în bandă cu două nervuri mediane longitudinale, cărora pe partea inferioară le corespunde o masivă șanțuire. Umerii abrupti iar corpul este ovoidal (Pl. 38/10; Inv. nr. 25340).

Decor: o bandă de caneluri fine pe umăr.

Analogii: Dinogetia¹¹⁵, Callatis¹¹⁶, Histria¹¹⁷, Iatrus¹¹⁸.

Tipul III

Gura pîlniformă, ceva mai mică decît a tipului precedent, buza are o șanțuire la partea ei superioară și o nervură la partea ei inferioară. Gîtul este îngust, toarta în bandă cu două nervuri mediane longitudinale, umerii abrupti, corpul ovoidal terminat cu o bandă inelară. S-au descoperit două exemplare datate în al doilea sfert al secolului V (Pl. 37/5; Inv. nr. 29841).

Decor: o bandă de caneluri fine pe umăr.

Tipul IV₁

Pasta de culoare roz, multă mica albă, rare paiete de mica aurie, compactă, fină; vopsea brun-roșcată la exterior.

Gura înaltă, pîlniformă, buza este demarcată la exterior printr-o șanțuire. Atașul superior al toartei este plasat la mijlocul gîtului. Există un singur exemplar datat în ultimul sfert al secolului IV (Pl. 38/1; Inv. nr. 25639).

Analogii: Atena¹¹⁹.

Observații: este un produs local care imită vestitele ulcioare *terra sigillata* de la El-Aouja din nordul Africii¹²⁰. Artizanul local a căutat să imite forma ulciorului, nereușind însă să elimine nervura rezultată la exterior în urma fixării gîtului de umăr. Vopseaua brun-roșcată de la exterior imita firnisul produselor nord africane.

Tipul IV₂

La Babadag-Topraichioi este posibil să avem și o variantă tîrzie a acestui ulcior, realizată dintr-o pastă cenușie, fină. Pe mijlocul gurii apare o nervură destul de proeminentă. În aceeași zonă se prinde și atașul superior al toartei. Singurul exemplar descoperit se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 38/2; Inv. nr. 25345).

Analogii: Lețcani¹²¹.

Tipul V

Pasta bej-cărămizie, mica albă, fină, dură; angobă alb-gălbuie la exterior. Gura pîlniformă, decorată la exterior cu caneluri fine, la partea superioară și o nervură proemi-

nență spre partea inferioară. Se datează în prima jumătate a secolului V (Pl. 38/8; Inv. nr. 25512).

Tipul VI

Pasta cărămiziu-orange, particule brune și albe, fină, dură, cu mici porozități; angobă proprie.

Gura pilniformă, cu buza mult evazată, detașată de gît printr-o nervură. Sub această nervură se prinde atașul superior al toartei, care era, probabil, ovală în secțiune. Singurul exemplar descoperit se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 38/5; Inv. nr. 28563).

Tipul VII

Pastă cărămizie-bej, puțină mica aurie, fină, dură, compactă; angobă proprie.

Gura îngustă, buza lătită spre exterior sub forma unui disc. Gîtul îngust are o nervură la exterior, sub care se prind atașele superioare ale celor două toarte, ovale în secțiune și cu patru nervuri la partea superioară. Cele două exemplare descoperite datează din prima jumătate a secolului V (Pl. 38/6, 7; Inv. nr. 24050, 25650).

Analogii: Dinogetia ¹²².

În afara acestor fragmente de gură s-au păstrat și unele corpuri de ulcioare, de formă ovoidală, cărora le lipsea însă partea superioară. Dintre acestea amintim numai patru exemplare mai interesante:

1) Inv. nr. 27942 (Pl. 38/11). Pastă cărămizie, fină, dură; vopsea brună cu luciu cenușiu, metalic la exterior, rezervată treimea inferioară. A apărut pe un nivel datat în al doilea sfert al secolului V dar forma și execuția indică o datare mult mai timpurie.

2) Inv. nr. 4545. Pastă cenușie, fină, glazură verde la exterior ¹²³.

3) Inv. nr. 27943 (Pl. 38/9). Pastă cenușie, fină, angobă proprie. Se datează în al doilea sfert al secolului V. Calitatea și morfologia vasului indică un produs local.

4) Inv. nr. 28619, 28620 (Pl. 38/12; 39/8). Pastă gălbuie, moale, foarte fină; vopsea orange sau maron la exterior, rezervată treimea inferioară. Gura lipsește, gîtul este îngust, cilindric, toarte cu nervuri la exterior, corpul ovoidal, baza inelară. Se datează la sfîrșitul secolului IV.

Paharele

Tipul I

Pasta este de culoare bej deschis, fină, moale; angobă brun deschis sau închis care acoperă recipientul atît la exterior cît și la interior.

Gura este largă, buza uneori diferențiată de corp printr-o linie incizată, alteori este nediferențiată. Pereții verticali, uneori cu o slabă convecșitate în zona mediană, îngustîndu-se brusc spre baza mică, inelară (Pl. 39/9; Inv. nr. 25194).

Decor: pe corp apar cîte două, trei linii incizate.

Analogii: Callatis ¹²⁴, Nordul M. Negre ¹²⁵.

Tipul II

Pasta cenușie, dură, compactă, particule albe.

Profil incomplet. Gura îngustă, buza triunghiulară în secțiune, cu partea superioară plană. Corpul era probabil globular sau ovoidal. Se datează la începutul secolului V (Pl. 38/3; Inv. nr. 25406).

Cupe

În cadrul sitului au putut fi identificate două tipuri de cupe: tronconice și bitronconice.

Tipul I

Pasta este de culoare cafenie deschis, fină, compactă; o vopsea fină maron deschis sau orange acoperă pereții la interior și exterior.

Gura largă, buza verticală cu o carenare puternică la partea inferioară, corpul tronconic, baza lipsește. Se datează în prima jumătate a secolului V (Pl. 39/4, 6, 7; Inv. nr. 25195, 25871, 25885).

Decor: pe exteriorul buzei apar incizate, în pasta crudă, linii în val.

Analogii: Beroe¹²⁶.

Observații: această cupă este o variantă târzie a unei cupe din epoca romană timpurie, foarte răspândită în bazinul oriental al Mării Mediterane, unde probabil că erau și produse, precum și în Marea Neagră, fiind descoperite la Samaria¹²⁷, Atena¹²⁸, Olbia¹²⁹.

Tipul II

Pasta și angoba identică cu a tipului I.

Gura largă, buza ușor îngroșată la exterior, corpul tronconic, partea inferioară lipsind. Se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 39/2; Inv. nr. 25872).

Analogii: pentru secolul V nu cunoaștem paralele, dar este foarte apropiată morfologic de o cupă descoperită în Atena¹³⁰, datată în secolul III.

Observații: prototipul se pare că apare la Samaria¹³¹.

Ceștile

Tipul I

Pasta brun deschis-roz închis, foarte fină, compactă, dură; vopsea cu un slab luciu metalic la exterior (Pl. 39/5; Inv. nr. 24061).

Gura largă, buza ușor evazată cu o nervură la exterior, care o separă de corp. Acesta pare să fi fost globular. O toartă subțire se lipește de buză și de corp. Se datează în ultimul sfert al secolului IV.

Observații: această ceașcă este de bună tradiție romană timpurie, analogiile pentru secolul II fiind foarte multe¹³².

Tipul II

Pasta brună cu miez cenușiu, foarte dură și compactă; angobă proprie. Gura largă, buza verticală cu o slabă evazare. Toarta ovală în secțiune se prinde de buză și pe diametrul maxim al corpului, care avea probabil o formă globulară. Se datează la sfârșitul secolului IV (Pl. 40/5; Inv. nr. 25366).

Analogii: Iatrus¹³³.

Observații: deși acest exemplar are o mare deschidere a gurii (10, 8 cm), caracteristică de obicei oalelor, textura fină a pastei, lipsa urmelor de fum și funingine, ne-au determinat să o plasăm în rîndul ceștilor.

Tipul III

Pastă cenușie cu miezul bej, rare particule albe, calcaroase, care prin calcinare au creat mici porozități în structura pastei, fină, dură; exteriorul este puternic lustruit.

Gura largă cu buza aproape verticală, toarta în bandă, corpul bitronconic, baza lipsește. Se datează în al treilea sfert al secolului IV (Pl. 39/3; Inv. nr. 25800).

Decor: partea superioară a corpului este decorată cu șiruri de împunsături oblice.

Analogii: Izvoare¹³⁴, Spanțov¹³⁵.

Observații: prin textura argilei, lustruirea și decorarea vasului precum și prin formă, această ceașcă este strîns înrudită cu vasele descoperite în nordul Dunării în cadrul așezărilor culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Crater

Pastă cărămizie, fină, compactă; vopsea roșu închis-maron la exterior. Gura largă, buza trasă puțin spre exterior, gîtul cilindric, toartele ovale în secțiune se prind de mijlocul corpului globular, terminat cu o bază inelară. Singurul exemplar descoperit se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 39/1; Inv. nr. 29912).

Analogii: Iatrus¹³⁶.

Observații: acest tip ar putea reprezenta o variantă târzie, micșorată, a craterului din secolele II—III e.n.¹³⁷.

Castroanele

Tipul I

Pasta gălbuie, particule albe, mica albă, fină, compactă; firnis brun deschis-orange, cu o bună aderență, acoperă interiorul și exteriorul vasului (Pl. 40/1,3; Inv. nr. 24053, 23988).

Gura largă, buza răsfrintă orizontal spre exterior, corpul emisferic, baza inelară. Se datează la sfârșitul secolului IV și prima jumătate a secolului V.

Decor: pe marginea buzei, la partea ei superioară apar creștături.

Analogii: Sucidava¹³⁸.

Tipul II

Pasta cenușie, particule albe, fină, dură, mici porozități; exteriorul vasului este lustruit, mai puțin treimea inferioară.

Gura largă, buza îngroșată și ușor răsfrintă spre exterior, corpul bitronconic, baza inelară. Se datează la sfârșitul secolului IV (Pl. 40/7; Inv. nr. 29427).

Decor: o nervură la partea superioară a corpului.

Analogii: Lețcani¹³⁹.

Observații: textura pastei, lustruirea peretelui exterior, forma castronului par a indica o proveniență nord-dunăreană, din aria culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Tipul III

Pasta cenușie, mica albă, particule brune; angobă proprie.

Gura largă, buza răsfrintă mult spre exterior, corpul emisferic, baza inelară. Se datează la sfârșitul secolului IV (Pl. 40/9; Inv. nr. 28621).

Observații: originea, probabil, că o are în lumea getică¹⁴⁰, dar este frecventă și în lumea romană¹⁴¹.

O importantă categorie ceramică o constituie vesela de masă pentru servitul mîncării, alcătuită din străchini, boluri, farfurii și platouri. Într-un studiu recent¹⁴² am prezentat o tipologie care a inclus și patrușprezece tipuri de veselă acoperită cu slip roșu, descoperită în situl de la Babadag-Topraichioi, completată cu alte două tipuri, din aceeași epocă, descoperite la Aegyssus. Deoarece această tipologie a fost amplu comentată nu o vom mai relua și ne vom mulțumi doar să o continuăm, prezentînd alte vase, care diferă de cele publicate anterior prin culoarea pastei și a slipului. Deși formele acestor vase se aseamănă cu cele ale vaselor cu slip roșu, nu le vom include în cadrul tipurilor acelei vesele ci le vom considera drept tipuri aparte deoarece provin din alte centre.

Tipul XVII

Argilă cenușie, fină, dură, compactă.

Gura largă cu buza puțin răsfrintă spre exterior și ușor îngropată.

Corpul conic, baza probabil inelară (Pl. 40/11; Inv. nr. 25612).

Decor: corpul este ornamentat pe diametrul său maxim cu fațete excizate. Se datează în ultimul sfert al secolului IV.

Analogii: Tîrgșor¹⁴³, Nordul Mării Negre¹⁴⁴.

Tipul XVIII

Pasta bej deschis, foarte fină și compactă cu mica albă. Slip brun închis la exterior și brun deschis la interior.

Gura este largă cu buza trasă spre interior, corpul conic, baza lipsește. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 41/9; Inv. nr. 28557).

Observații: prin forma sa pare să imite strachina cu slip roșu¹⁴⁵, formă care pare a fi foarte răspândită în prima jumătate a secolului V iar la Topraichioi cu predilecție în al doilea sfert al secolului.

Tipul XIX

Pasta este de culoare bej deschis, identică cu a tipului precedent; slip bej-orange închis la interior și exterior.

Gura largă, buza evazată orizontală spre exterior, corpul probabil bitronconic, baza inelară. Singurul exemplar descoperit se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 41/2; Inv. nr. 23983).

Decor: la partea superioară a buzei au fost incizate, în pasta crudă, trei linii în formă de meandru.

Analogii: Independența (Murighiol)¹⁴⁶.

Tipul XX

Pasta este asemănătoare cu a tipului precedent, slipul este însă de culoare brun închis atât la interior cât și la exterior.

Buza este rotunjită, nediferențiată de corpul tronconic, îngustat spre bază. Forma farfuriei este identică cu a tipului IX B¹⁴⁷. Exemplarul se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 41/3; Inv. nr. 28590).

Tipul XXI

Textura pastei este asemănătoare cu a tipurilor XVIII–XX, slipul fiind de culoare bej închis-orange, cu o bună aderență.

Buza verticală este teșită oblic spre interior, la partea ei superioară, în timp ce atâră puțin, la partea inferioară. Buza se detașează de corp, la interior, printr-o nervură. Corpul este emisferic și se termină cu o bază inelară (Pl. 41/4,5; Inv. nr. 23912, 23961, 25362).

Decor: partea exterioară a buzei este decorată cu roțița dințată, decor ce se întâlnește și în interior în zona ce corespunde la exterior cu inelul bazei. Centrul vasului este umplut cu un motiv, incizat în pasta crudă, în formă de stea cu șapte colțuri, încadrată pe margine de două cercuri concentrice. Cele patru exemplare descoperite se datează în al treilea sfert al secolului V.

Analogii: Aegyssus¹⁴⁸.

Tipul XXII

Pasta bej-maronie, fină, vopsea cărămizie la interior iar la exterior acoperă doar puțin din partea lui superioară.

Gura este largă, cu buza răsfrintă spre exterior având la partea ei superioară două șanțuri, corpul este emisferic, partea inferioară lipsește. Singurul exemplar, apărut în zona extramuros, se datează la mijlocul secolului V (Pl. 42/6; Inv. nr. 25600).

Analogii: o variantă timpurie apare la Tropaeum Traiani¹⁴⁹.

Tipul XXIII

Pasta bej-rozie, fină, dură; slip brun roșcat, care devine de culoare gălbuie la exteriorul buzei.

Buza verticală, ascuțită la partea ei superioară, este delimitată de corp, la partea exterioară, printr-o muchie proeminentă. Corpul tronconic, partea inferioară lipsește. Exemplarul a fost descoperit în zona extramuros și se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 43/8; Inv. nr. 25545).

Analogii: Histria¹⁵⁰.

★

Din analiza texturii pastei, a morfologiei vaselor precum și a analogiilor fiecărui tip de veselă pentru servit mîncarea, s-au conturat mai multe centre de producție: pontic,

microasiatic, nord african, enidian(?), nord dunărean și local. Dacă primele trei centre au fost tratate cu alt prilej¹⁵¹, ultimele trei vor fi analizate în continuare.

Producția caracterizată printr-o pastă bej-orange, foarte fină și compactă, cu un slip deasemenea foarte fin, a cărui culoare are o nuanță ceva mai închisă decât culoarea pastei, am denumit-o provizoriu drept enidiană, așa cum a fost sugerată de Hayes¹⁵². Din punct de vedere morfologic se înregistrează o diversitate de forme: vesela pentru servit mîncarea de tip XVIII—XXI și castroanele de tip I, II; vesela pentru băut: cupele de tip I și II, paharul de tip I.

Producția nord dunăreană are o pastă cenușie, fină, compactă, acoperită cu un slip propriu, puternic lustruit la exterior. Doar trei forme putem atribui acestui centru ceramic: strachina de tip XVII, castronul de tip II și ceașca de tip III.

Textura pastei, morfologia și lustrul puternic de la exterior, combinat uneori cu un decor realizat din puncte incizate, indică o proveniență nord dunăreană, fiind adusă de goții stabiliți la sfîrșitul secolului IV la sudul Dunării.

În grupa veselei de masă locale am inclus îndeosebi vesela pentru servit băutura, care prin formele ei înalte se preta mai greu la transporturi pe mari distanțe, astfel că trebuia să fie produsă local. De asemenea prin textura pastei și morfologie, aceasta pare să fie strîns legată de ceramica secolelor II—III din Dobrogea, nereușind, astfel, să fie încadrată în nici unul din celelalte centre.

VESELA DE BUCĂTĂRIE (VASA COQUINA(TO)RIA)

În această categorie ceramică am inclus acele recipiente folosite în bucătărie pentru prepararea alimentelor (fiert, fript, copt), precum și pentru mici depozități. Granița dintre aceste vase nu este întotdeauna ușor de stabilit¹⁵³. Aceste vase sînt ușor de recunoscut fie prin culoarea argilei — neagră, cenușie sau cărămizie — fie prin textura pastei: mai dură, destul de zgrunțuroasă, cu mult nisip, cuarț pisat, oxid de fier. Foarte frecvente sînt și urmele de ardere secundară, provocate în general de utilizarea lor deasupra focului din bucătărie sau de incendierile provocate de distrugerile repetate ale sitului. Nu credem însă că argila vaselor și-ar fi putut schimba complet culoarea ca urmare a arderilor secundare¹⁵⁴. Vasele erau arse oxidant sau reducător de la început iar arderile ulterioare nu le puteau schimba culoarea total, ci doar anumite părți ale corpului sufereau modificări de culoare. Uneori se observă chiar o predilecție pentru unul sau altul din procedeele de ardere a vaselor în funcție și de un anumit tip. O altă caracteristică a acestor vase o constituie și prezența urmelor de funingine, mai ales în zona buzei.

Tipologizarea vaselor de bucătărie s-a dovedit a fi dificilă datorită stării fragmentare a acestora, noi neposedînd nici un profil complet iar pe de altă parte fragmentele de buză păstrate indică o mare varietate, care nu întotdeauna este semnificativă.

Oalele

Aceste recipiente au fost împărțite în tipuri după forma buzei lor, pentru considerații asupra formei corpului și bazei lor noi trebuind să apelăm la analogii. Ordinea prezentării acestor tipuri am stabilit-o după cantitatea în care au apărut acestea.

Tipul I

Pasta are în general o culoare cărămizie dar apar și vase de culoare cenușie sau neagră, rareori de culoare alburie-bej, cuarț pisat, particule violet (oxid de fer?); angobă proprie.

Gura are o deschidere variabilă, diametrul ei oscilînd între 11 și 24 cm, buza îngroșată, umflată spre exterior, are la partea ei superioară o șanțuire largă pentru așezat capacul; gîtul lipsește. Toartele plate sau ovale în secțiune sînt profilate la partea superioară, dar există și exemplare fără toarte. Baza poate fi plană sau rotunjită. Pe umăr sau pe jumătatea superioară a corpului apar caneluri (Pl. 46/1,2; inv. 25312, 25524, 17063). *Analogii*: Aegyssus¹⁵⁵, Tropaeum Traiani¹⁵⁶, Sucidava¹⁵⁷, Iatrus¹⁵⁸.

Observații: raritatea apariției acestui tip pe primul nivel se datorește, probabil, faptului că acest tip era la începutul evoluției. Relativa scădere a numărului de exemplare pe

ultimul nivel este provocată de distrugerea modernă a acestuia. În privința evoluției morfologice putem doar remarca masiva îngroșare spre exterior a marginii vasului la sfârșitul secolului IV și micșorarea acestei îngroșări începînd cu al doilea sfert al secolului V.

Tipul II

Pasta de culoare neagră-cenușie predomină, dar există și oale din pastă de culoare brun-cărămizie, cuarț pisat, bobite violet.

După unele particularități ale buzei distingem unele subtipuri:

II₁ — În acest subtip am grupat acele vase cu buza lată, răsfrîntă oblic spre exterior și cu o șanțuire spre interior pentru a permite așezarea capacului. Deschiderea gurii oscilează între 11 și 22 cm. De buză se prinde o toartă ovală, profilată. Corpul se pare că era în formă de sac. Se datează la sfârșitul secolului IV și prima jumătate a secolului V (Pl. 46/3—5; Inv. nr. 28643, 25329).

Analogii: Histria¹⁵⁹, Yassi-Ada¹⁶⁰.

II₂ — Gura este largă, cu diametrul oscilînd între 17 și 31 cm, buza lată, îngroșată ușor la partea terminală, zonă unde are și o mică șanțuire, iar în interior are un mic prag pentru așezarea capacului. Uneori oala este prevăzută cu toarte plate în secțiune care sînt profilate la exterior (Pl. 46/6, 7; Inv. 17060, 17090, 23916).

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁶¹.

II₃ — Gura largă, buza lată, răsfrîntă oblic spre exterior cu o șanțuire largă pe latura interioară, iar la exterior partea inferioară atîrnă puțin. Un exemplar aparte este piesa cu Inv. nr. 17133, care are un prag bine conturat la partea superioară, de sub buză plecînd o toartă masivă, profilată la partea superioară (Pl. 47/1—3; Inv. nr. 25394, 24111). Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁶².

Tipul III

Pasta asta este de culoare cenușie-neagră, dură, mult cuarț pisat, particule violet și albe.

Gura largă cu diametre ce variază între 13 și 18 cm, buza este masivă, trasă orizontal sau oblic spre exterior. Uneori este prevăzută și cu toarte masive, ovale în secțiune, profilate la partea superioară. Conform analogiilor, corpul pare să fi fost oval iar baza plană. Se datează între sfârșitul secolului IV și al treilea sfert al secolului V (Pl. 40/4, 6, 8; 47/5; Inv. nr. 23847, 23853, 25657, 25659).

Analogii: Iatrus¹⁶³.

Observații: la Topraichioi acest tip de oală pare deosebit de frecvent la sfârșitul secolului IV și începutul secolului V. Cu toate că era în general de dimensiuni destul de mari și putea servi la depozitare, urmele de funingine de pe pereți și de sub buză, indică folosirea sa deasupra focului.

Tipul IV

Pastă bej-brună, moale, cioburi pisate, bobite violet-brune; aspect grosier al pastei. Lucrată cu mîna. Două exemplare au profilul complet.

Gura, relativ mică, are buza răsfrîntă spre exterior, puțin îngroșată, adeseori cu creștături sau alveole la partea ei superioară. Corpul este bitronconic iar baza are marginile neuniform reliefate fiind aproape inelară; alteori baza are marginile ieșite în afară (Pl. 48/3, 5; Inv. nr. 24534, 25472, 30177).

Analogii: Spanțov¹⁶⁴, Dinogetia¹⁶⁵, Tîrșor¹⁶⁶.

Observații: prin textura argilei, unele particularități morfologice, ca de exemplu marginea ieșită în afară sau ornamentarea prin creștături sau alveole pe buză, credem că acest tip aparține unei populații geto-dacice venită de la nordul Dunării, deși nu excludem nici existența locală a acestei populații.

Tipul V

Pasta cărămizie sau neagră, dură, multe particule calcaroase, cuarț pisat, bobite violet-brune (Pl. 47/4; Inv. nr. 24070).

Gura largă, cu diametre oscilând între 11 și 17 cm, fără gît, buza verticală, ușor îngroșată, cu o șanțuire largă pe latura interioară. Conform analogiilor, corpul oalei era sferic. Deși nu ni s-au păstrat fragmente care să aibe și toarte, conform analogiilor de la Iatrus, apar și oale prevăzute cu toarte ovale în secțiune, profilate.

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁶⁷, Histria¹⁶⁸, Iatrus¹⁶⁹.

Observații: aceste oale se pare că reprezintă ultimul moment din evoluția unui tip de oală foarte frecvent în Dobrogea¹⁷⁰.

Tipul VI

Pasta alburie-bej, puține particule brune, cuarț fin pisat, dură; angobă proprie.

Gura largă, cu buza lată, răsfrintă oblic spre exterior cu o slabă șanțuire la partea ei superioară. Corpul pare să fi fost globular. Se datează în prima jumătate a secolului V (Pl. 40/13; Inv. nr. 25371).

Observații: argila deosebită de a celorlalte tipuri de oale indică un centru mai puțin cunoscut în această parte a Dobrogei antice. Această argilă pare a fi proprie părții de NV a regiunii în zona Troesmis-Dinogetia.

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁷¹.

Tipul VII

Pastă cenușiu închis, cuarț pisat, dură.

Gura are o deschidere medie (cca. 13 cm), buza așezată vertical, teșită oblic spre interior și exterior. Corpul pare a fi globular. Cele două exemplare descoperite se datează în primul sfert al secolului V (Pl. 40/2; Inv. nr. 25627).

Tipul VIII

Pasta cafenie închis, multă scoică(?) pisată, dură; când este arsă reducător vasul capătă o culoare cenușiu închis.

După forma buzei distingem două subvariante:

VIII₁ — Gura largă (cca. 19 cm), buza verticală, îngroșată și teșită puternic la exterior, latură pe care apar și alveole mari. Gîtul este destul de bine conturat, corpul pare a fi ovoidal, de dimensiuni relativ mari. Nu pare să fi avut toarte (Pl. 47/6; Inv. nr. 25408). Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Decor: pe latura externă a buzei apar alveole mari.

Analogii: Sacidava¹⁷².

VIII₂ — Gura are un diametru mic față de prima subvariantă (între 13—15 cm), buza verticală, cu latura exterioară teșită oblic, gîtul scund, corpul pare să fi fost globular (Pl. 48/2; Inv. nr. 25395).

Decor: pe corp apar uneori caneluri.

Analogii: Iatrus¹⁷³.

Tipul IX

Pasta de culoare brună-negricioasă, cuarț fin pisat, particule violet-brune, fină, dură.

Gura largă (cca. 15—16 cm), buza trasă spre exterior, lată la partea superioară, ușor concavă pe latura interioară. Toarta elipsoidală în secțiune, se prinde de buză și pe mijlocul corpului. Acesta era probabil globular (Pl. 48/1; Inv. nr. 25393).

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁷⁴.

Observații: acest tip pare a fi caracteristic, mai ales, celui de al doilea sfert al secolului V și anunță, probabil, un tip de oală foarte frecvent în Nordul Dobrogei în secolul VI.

Tipul X

Acceași argilă ca și tipul IX.

Gura destul de mică (10,5 cm), buza îngroșată spre exterior, triunghiulară în secțiune, gît scund, tronconic, corpul, probabil ovoidal; pe umăr este prezentă o mică nervură (Pl. 40/10; Inv. nr. 23851).

Se datează în primul sfert al secolului V.

Analogii: Lețcani¹⁷⁵, Săveni¹⁷⁶.

Tipul XI

Pastă cenușie, asemănătoare cu a tipului precedent.

Gura nu prea largă, buza răsfrântă spre exterior, teșită oblic la partea superioară. Corpul pare să fi fost globular sau ovoidal. Execuție îngrijită (Pl. 48/4; Inv. nr. 25377). Se datează în prima jumătate a secolului V.

Analogii: Lețcani¹⁷⁷, Tîrșor¹⁷⁸.

Tipul XII

Pasta negricioasă, cuarț pisat, nisip, mica albă.

Gura nu prea largă, buza trasă orizontal spre exterior, plană la partea superioară. Corpul are formă de sac, cu pereții aproape verticali (Pl. 48/7; Inv. nr. 25263). Se datează la sfârșitul secolului IV.

Analogii: Sucidava¹⁷⁹.

Tipul XIII

Argilă cărămiziu-orange, cuarț pisat, particule brune, albe.

Gura foarte largă, marginea ușor evazată, buza îngroșată și rotunjită pe latura exterioară. Toarta masivă, ovală în secțiune și ușor profilată la partea superioară se prinde de buză și de umărul vasului. Forma corpului și a bazei nu o cunoaștem (Pl. 48/6; Inv. nr. 28642). Singurul exemplar descoperit se datează în al doilea sfert al secolului V. *Observații*: slabele urme de ardere secundară prezente pe pereții acestui fragment ceramic se datorează incendierii nivelului. Oala se pare că a servit pentru depozitare și nu pentru prepararea mâncării.

Tipul XIV

Pasta brună, cuarț pisat, calcar, oxid de fier, aspect zgrunțuros în spărtură; lucrată, probabil la roata înecată.

Gura largă (diametru 15 cm), buza verticală, plană la partea superioară. Corpul pare să fi fost ovoidal (Pl. 49/1; Inv. nr. 17070).

Decor: în zona de trecere de la gură la corp apare un șir de împunsături realizate probabil cu unghia. Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Lețcani¹⁸⁰.

Observații: acest recipient ar putea indica o populație nord dunăreană (sarmați?) stabilită în imperiu.

Castroanele

În această grupă am inclus acele recipiente a căror înălțime este mai mică decât a oalelor deși gura lor poate avea aceeași deschidere. Textura pastei lor, cu mult cuarț, oxid de fier, ca și duritatea pereților, frecvențele urme de ardere, funingine de pe pereții acestor vase ne-au determinat să le includem în categoria vaselor de bucătărie, ele servind la prepararea sau încălzirea mâncărurilor.

După caracteristicile morfologice am împărțit această grupă în următoarele tipuri:

Tipul I

Pastră brun închis sau cenușie, cuarț fin, calcar, mica albă.

Gura largă, cu diametre ce oscilează între 10,5—18 cm. Buza este subțire, lată, trasă oblic spre exterior, cu un prag la interior. Corpul se pare că era bitroneonic, avînd, probabil jumătatea inferioară rotunjită (Pl. 49/3, 4, 6, 8; Inv. nr. 28623, 28624, 25470, 25396).

Analogii: Creta¹⁸¹.

Observații: acest tip de castron pare a reprezenta varianta romană târzie a unor castroane romane timpurii¹⁸². Acest tip se pare că va fi folosit pînă în secolul VI¹⁸³.

Tipul II

Pasta este de culoare brun deschis-cărămiziu, cuarț, dură; textura pastei și maniera de execuție sînt îngrijite. Unele mici particularități ne determină să le împărțim în două subtipuri:

II₁ — Gura largă, cu diametre ce oscilează între 20—22 cm. Buza este trasă orizontal spre exterior, cu o nervură la interior pentru susținerea capacului. Corpul emisferic era terminat cu o bază plană (Pl. 50/1; Inv. nr. 24034).

II₂ — prezintă aceleași caractere morfologice dar, în plus, posedă două tortițe arcuite puternic, profilate la exterior (Pl. 50/4; Inv. nr. 24094). Acest tip se datează la începutul secolului V.

Analogii: Histria¹⁸⁴.

Observații: acest tip de castron are o morfologie mult apropiată de aceea a vaselor *mortaria*, dar sînt lipsite de asperitățile de pe pereții interiori, necesare frecării legumelor. De asemenea, prezența urmelor de funingine și a culorii negre a pereților exteriori, demonstrează utilizarea lor deasupra flăcării.

Tipul III

Pasta brun închis, oxid de fier(?), cuarț pisat, pietricele.

Gura largă (diametrul = 23 cm), buza este răsfrintă oblic spre exterior, are jumătatea superioară teșită oblic. Corpul bitronconic cu jumătatea inferioară convexă iar baza era probabil plană. Singurul exemplar păstrat se datează în ultimul sfert al secolului IV (Pl. 50/2; Inv. nr. 25670).

Analogii: Iatrus¹⁸⁵.

Tipul IV

Pasta brun-roșcată, cuarț fin, oxid de fier, aspect îngrijit. Unele particularități morfologice ne-au determinat să-l împărțim în două subvariante:

IV₁ — Gura largă, gîtul înalt, două toarte în bandă, profilate la partea superioară, corpul conic, baza plană. Se datează în primele trei decenii ale secolului V (Pl. 49/10; Inv. nr. 25426, 17096).

Decor: brazde largi, proeminente pe gît.

Analogii: Aegyssus¹⁸⁶, Iatrus¹⁸⁷.

IV₂ — Deschiderea gurii este mai mică, față de prima subvariantă, buza este trasă aproape orizontal spre exterior, ușor teșită spre interior, gîtul relativ înalt, corpul, conform analogiilor, era conic, baza plană. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 49/2; Inv. nr. 25241).

Decor: brazde proeminente pe gît.

Analogii: Aegyssus¹⁸⁸.

Tipul V

Pastă brun-negricioasă sau cărămizie, cuarț, calcar, dură.

Gura foarte largă, cu diametre între 24—31 cm, buza lată, răsfrintă oblic spre exterior, toarta plată sau elipsoidală se prinde sub buză și pe corpul conic. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 50/5, 6; Inv. nr. 23827, 24000).

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁸⁹.

Tipul VI

Pasta este galben-alburie, cuarț pisat, calcar(?), dură.

Gura este relativ largă, buza răsfrintă spre exterior, cu sau fără șanțuire largă la partea superioară. Profilul incomplet ne împiedică să-i cunoaștem forma completă a corpului și bazei. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 49/5, 7; Inv. nr. 24042, 25688).

Cratițele

În această grupă am inclus trei tipuri de recipiente, care prin caracterele lor morfologice și dimensiuni nu pot fi incluse în grupa oalelor sau a castroanelor.

Tipul I

Pasta are miezul cafeniu închis, cenușie spre margini, bobite violet, cuarț fin, dură.

Gura este largă, cu buza trasă orizontal spre exterior și profilată la partea superioară prin două brazde și nervuri. Corpul este tronconic și terminat, probabil, cu o bază plană. Sub buză apar tortițe în bandă, al căror mijloc este presat de peretele vasului. Se datează în al doilea sfert al secolului V (Pl. 50/3; Inv. nr. 24104, 25468).

Analogii: Iatrus¹⁹⁰.

Observații: acest tip de cratiță are, probabil, origini în ceramica microasiatică romană timpurie¹⁹¹.

Tipul II

Pasta neagră, cioburi pisate, zgrunțuroasă; lucrată la mână.

Gura largă, cu buza trasă spre exterior, corpul tronconic, baza plană. Se datează în ultimul sfert al secolului IV (Pl. 49/12; Inv. nr. 25661).

Observații: textura argilei, prelucrarea neglijentă, ne determină să atribuim acest tip de cratiță unei populații nord dunărene, stabilită în imperiul roman la sfârșitul secolului IV.

Tipul III

Pasta brună-negricioasă, compactă, degresanți fini.

Gura largă, buza răsfrântă oblic spre exterior, cu marginea exterioară profilată printr-o șanțuire iar pe latura superioară are deasemenea o șanțuire pentru așezarea capacului. Corpul era, probabil, emisferic. Se datează în primul sfert al sec. V (Pl. 49/9; Inv. nr. 25535).

Capacele

Pasta este de culoare brun-cărmizie, mai rar cenușie, cuarț fin, particule albe, dură. Un singur exemplar are o textură fină, de culoare cărmizie, acoperit cu vopsea brună la interior și la exterior (Pl. 41/1; Inv. nr. 25844). După morfologie am împărțit capacele în trei tipuri:

Tipul I

Mîner puternic, pereții nu prea boltiți, terminați fie cu marginea orizontală rotunjită, fie cu partea inferioară a marginii rotunjită iar la partea superioară cu o nervură proeminentă (Pl. 41/7; Inv. nr. 25382). Se datează: sfârșitul sec. IV—mijlocul secolului V.

Analogii: Iatrus¹⁹².

Tipul II

Mînerul este mai fin modelat, pereții boltiți și terminați cu o margine trasă mult spre interior (Pl. 41/6; 49/13; Inv. nr. 25470, 27961). Se datează în al doilea sfert al secolului V.

Analogii: Aegyssus¹⁹³, Iatrus¹⁹⁴.

Tipul III

Pereții tronconici foarte canelați (Pl. 41/8; Inv. nr. 25343). Se datează între sfârșitul sec. IV și mijlocul sec. V.

Analogii: Iatrus¹⁹⁵.

Varia

Biberon (Titina sau Ubuppa).

Pasta brună, fină, mica albă și aurie, angobă proprie. Corpul este globular, baza circulară, plană, cu o prelungire tubulară în zona diametrului maxim. Buza și toarta lipsește dar se observă urma atașului inferior al toartei deasupra diametrului maxim. Se datează la sfârșitul secolului IV (Pl. 38/4; Inv. nr. 25884). O bună prezentare a acestui tip de recipient, cu o largă bibliografie, o face Hilgers¹⁹⁶.

1. Considerăm necesar să facem câteva precizări asupra termenilor folosiți în clasificarea ceramicii. Astfel în noțiunea de „categorie” includem totalitatea „formelor”, în formă vor intra totalitatea „tipurilor”, în tip se includ totalitatea „variantelor”, iar din variantă vor face parte totalitatea subvariantelor, respectiv a produselor realizate în aceeași perioadă de timp în unul sau mai multe ateliere, între care, de obicei, pot exista relații de asociere. Prin subtip înțelegem acele amfore care imită unele caractere morfologice ale unui anumit tip fiind executate în zone producătoare diferite. Aceste subtipuri sînt executate în același timp cu tipul principal.
2. Böttger 1982, 69–70, Pl. 51/528; unele din exemplarele tipului II din situl de la Babadag-Topraichioi se regăsesc printre vasele publicate de B. Böttger sub denumirea de *Kessel* (v. Pl. 50). Considerăm că ar putea fi numite mai bine *dolia* de mici dimensiuni.
3. Scorpan 1976, Pl. X/3.
4. Barnea 1966, 244, 257, Fig. 8/6, 13/1, 15/6–7.
5. Cătănicu-Barnea 1979, 190, Fig. 168/3.7
6. Opaît 1987, 247–250.
7. Opaît 1984, 311–317.
8. Descoperită în săpăturile noastre pe un nivel distrus în a. 295.
9. Böttger 1982, 44, Tip I–5, Pl. 21/5–9.
10. Kravchenko-Korpusova 1975, 23, Fig. 3/1.
11. O. Langovaija, S. A, VII, 1941, 19–21.
12. Datat în sec. II–III de Zeest 1960, Pl. XXX/72.
13. Vezi *infra*, nota 56.
14. Böttger 1982, 88–89.
15. Inedită, din săpăturile noastre.
16. Barnea 1966, 245, 248, Fig. 8/1,3; 10/1.
17. Rădulescu 1976, 109–110, Pl. XII/2, 3.
18. Böttger 1982, 50, Tip III–1, Pl. 12 d, 26, 27.
19. Jakobson 1979, 9, Fig. 1/2,5; autorul separă greșit, după opinia noastră, cele două amfore în tipuri distincte.
20. Întilnim astfel capacități de 2,5–3 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 325, 330); de 4 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 317, 326), Topraichioi (Pl. 15/2), Dinogetia (Barnea 1966, fig. 8/3), Aegyssus (colecția MDD-T1, Inv. 1065); de 5 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 323, 327) de 6 l la Dinogetia (Barnea 1966, Fig. 10/1), Chersones (Jakobson 1979, Fig. 1/2), Iatrus (Böttger 1982, nr. 322); de 6,5 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 559); de 8,5 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 316); de 9 l la o amforă din colecția Muzeului Deltei Dunării (MDD) Tulcea, inv. 2234; de 10,5 l la Iatrus (Böttger 1982, nr. 168, 321), valoarea maximă pe care o cunoaștem fiind de 11 litri la un exemplar din Nordul Mării Negre (Jakobson 1979, fig. 1/5).
21. Vezi *supra*, nota 18.
22. Condurachi 1954, 455, Fig. 378, 379.
23. Williams-Zervos 1982, 139, Fig. 3/73.
24. Vegas 1973, 145, Tip 59, Fig. 56/1,2.
25. Whitehouse 1982, 69, Fig. 12, nr. 161–164; Whitehouse 1985, 182, Fig. 7, nr. 50, 51.
26. Sîntem de acord cu afirmația lui W. Hautumm (Hautumm 1981, 88) după care există o strînsă înrudire între amforele byzaceene și tripolitane.
27. Manacorda 1977, fig. 128.
28. Panella 1973, fig. 188, 189, 204, 206, totuși exemplarele noastre au dimensiuni mai mici.
29. Palma-Panella 1968, fig. 522.
30. Manacorda 1977, 162.
31. Panella 1973, fig. 377; Palma – Panella 1968, fig. 528.
32. Manacorda 1977, 156–59.
33. Palma-Panella 1968, fig. 527, 528.
34. Manacorda 1977, 156–59.
35. Informație M. Bucovală căruia îi mulțumim și pe această cale.
36. Whitehouse 1982, 69, fig. 10, nr. 128.
37. Manacorda 1977, 257, nr. 14.
38. *Ibidem*, 170.
39. Hautumm 1981, 115–17; Böttger 1982.
40. Manacorda 1977, 216–17.
41. Histria (Condurachi 1954, 460, fig. 387); Independența-Murighiol (inedite).
42. Yassi-Ada (Bass-Doorninck 1982, 181, fig. 8–18/P-66, P-67); Samos (Hautumm 1981, 216, fig. 310–13).
43. Mulțumim și pe această cale lui Al. Barnea pentru permisiunea de a fotografia și desena exemplarul.
44. Inedite.
45. Eutyches este cunoscut ca proprietar al unui atelier de lămpi care a activat între mijlocul sec. III și prima jumătate a sec. IV, *EUT* fiind o prescurtare ce apare frecvent și pe lămpile acestuia, cf. Perlzweig 1961, 25, 26.
46. Robinson 1959, 109, M-273, Pl. 29.
47. I. Barnea, *Artă creștină în România (sec. III–VI)*, București 1979, pl. 38/1.
48. Rădulescu 1976, 107, pl. VII/3.
49. Kravchenko-Korpusova 1975, fig. 5/4.
50. Popescu 1976, 119–20, nr. 70.
51. Bass-Doorninck 1971, 34, tip I, Pl. 2/8.
52. D. Tudor, Dacia XI–XII, 1945–47, 174, fig. 24/7.
53. Isler 1969, pl. 86–87.
54. Informație Dr. W. Hautumm, descoperite în tunelul lui Eupalinos.
55. Bass-Doorninck 1971, 34.
56. Amfore inedite pentru al căror desen mulțumim lui W. Hautumm.
57. Opaît 1984, 317–20.
58. Williams 1983, 102–103.
59. Böttger 1982.
60. Pentru răspîndirea acestui tip îndeosebi în Mediterana, v. Riley 1979, fig. 42.
61. Böttger 1982, 48, Tip II-4, pl. 23/290–92.
62. Opaît 1987, 250–51.
63. Böttger 1982, 44–45, Tip I-6, perioada A, nr. 14–16, Pl. 21.
64. Jakobson 1961, fig. 2/3.

65. Kravchenko-Korpusova 1975, fig. 4/3, 5/3. Amfora din Tyras cu Inv. nr. A-1307 are diametrul gurii: 10,7 cm; I = 85 cm. La calcularea capacității am considerat o scară medie de 1/6, desenul nefiind fidel executat. Am obținut o capacitate de cca. 42 litri.
66. Rikman, MIA 139, 1967, 165—96, fig. 18/1. Pare a fi cea mai mare amforă de acest tip cunoscută pînă în prezent. Amfora pare a fi desenată la sc. 1/14, calculul matematic indicînd cca. 62 l.
67. Böttger 1982, 88—89.
68. T. L. Samoilova, *Arheologicheskije Issledovanija Severozapadnogo Prichernomorija*, Kiev 1978, 263—65, fig. 4/1—3.
69. Inedit, din săpăturile noastre.
70. N. Gudea, *Gornea. Așezări din epoca romană și romană tîrzie*, în *Banatica* 1977, 78, fig. 23/2; 35 a.
71. Böttger 1982, 44—45, tip I-6, nr. 250, pl. 21.
72. Faptul că în inscripție apare τ în loc de θ ar putea să se datoreze unei greșeli de scriere.
73. Böttger 1982, 44—45, Tip I-6, Pl. 21/249.
74. Jakobson 1951, fig. 1/1.
75. E. A. Simonovici, SA 1971, 232.
76. Rădulescu 1976, 107—108, pl. X; Scorpan 1977, 283, fig. 23.
77. D. Tudor, *op. cit.*, 171—72, fig. 24/8.
78. Böttger 1982, 46.
79. *Ibidem*, 51, Tip III-2, pl. 28/334—37, 564.
80. Jones 1950, 278, Cat. 831, pl. 166.
81. *Ibidem*.
82. Informație V. H. Baumann.
83. Böttger 1982, 47—48, Pl. 23/276, Tip II-2.
84. Descoperire intîmplătoare.
85. În secolele II—III baza era conică, cf. Robinson 1959, Pl. 73, P-822.
86. Robinson 1959, K-113 (mijlocul sec. III); L-33 (început sec. IV); M-237 (început sec. IV); M-274 (sfîrșit sec. IV); M-303 (început sec. V).
87. Williams II-Zervos 1983, 22—26, Pl. 10, nr. 70.
88. M. Petrescu Dimbovița, SCIV VI, 1956, 176, fig. 7.
89. B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din sec. al IV-lea, e.n. în Muntenia*, București 1966, fig. 89/3, 140/1, 237/1, 265/3.
90. M. Petrescu Dimbovița, *loc. cit.*
91. V. V. Kropotkin, SVOD, Moscova 1970, 13—14, fig. 33/2—3.
92. Opaîț 1980, 302—304, pl. VII/6.
93. Barnea 1966, 250, fig. 12/1.
94. Inedită, din săpăturile noastre.
95. Scorpan 1977, 272—73.
96. Robinson 1959, pl. 17/L-50; 29/M-277, M-282; 33/M-335.
97. Williams II-Zervos 1982, 139—40, nr. 75, 76.
98. Riley 1979, 229—30, fig. 48.
99. Lang 1955, 277—81.
100. Robinson 1959, pl. 41.
101. Hautumm 1981, 129—65.
102. La Dinogetia (Barnea 1966, 250), amfora are un picior conic. La Independența (Murighiol) într-un context arheologic din a doua jumătate a sec. VI apare deasemenea o amforă cu picior conic.
103. Suceveanu 1982, 97, fig. 13/62, datată secolul VI.
104. *Ibidem*, fig. 13/79, datată tot în secolul VI.
105. Morfologic ar putea aparține tipului de amforă cilindrică descoperit în epava de la Yassi Ada, cf. Bass-Doorninck 1971, 34, Pl. 2/9, dar textura pastei diferă.
106. Böttger 1982, 48—49, Tip II-5, pl. 24/293.
107. *Ibidem*, 52—53, Tip IV-1, pl. 29/353 355.
108. Opaîț 1980-a, 291—94, pl. I—II.
109. Nu credem că aceste două amfore pot fi considerate drept tipuri separate cum, indică Böttger, 1982, 48—49, 52—53. Caracterele morfologice indică faptul că avem de-a face cu același tip, eventual cele două amfore ar putea aparține unor variante diferite.
110. Böttger 1982, 56, Căni de tip III, Pl. 14/b, c; 31/186, 390.
111. L. Donceva-Petrova, D. Toptanov, *Izvestija* 18 (33), Varna 1982, 106, pl. II/10; VII/5.
112. Böttger 1982, 56, Căni de tip III, pl. 31/389.
113. *Ibidem*, 128, nr. 401, pl. 32. Dimensiunea mare a gurii ne-a determinat să nu încadrăm acest recipient în grupa paharelor deși analogia cu vasul de la Iatrus este evidentă dar dimensiunile diferă.
114. *Ibidem*, 56, pl. 31/391; autorul încadrează recipientul în grupa cănilor, de care se deosebesc însă, după opinia noastră, prin caracteristicile mai sus arătate.
115. Barnea 1966, 244, 254, fig. 5/6; 15/2.
116. Preda, 1980, 92, M-84, pl. XI.
117. Scorpan 1977, 287, fig. 30/7.
118. Böttger 1982, 54, pl. 13/c; 29/364.
119. Robinson 1959, 111, pl. 30, M-295, 296.
120. J. Garbsch, *Terra sigillata. Ein Weltreich im Spiegel seines Luxusgeschirrs*, München 1982, 97, nr. 16.
121. Bloșiu 1975, 236, Fig. 23/10; 43/5.
122. Barnea 1966, 245, fig. 8/5.
123. A. Opaîț, *Peuce* VIII, 432, pl. 8/3.
124. Preda, 1980, 102, M-211, pl. XII, LXXIV.
125. K. S., 168, 1981, 56—57, pahar cu lac roșu datat însă la sfîrșitul secolului II și prima jumătate a secolului III.
126. Inedit. Săpături proprii.
127. J. W. Crawford et al., *Samaria-Sebaste III, The Objects from Samaria*, Londra 1957, 338, Forma 23, fig. 81/6.
128. Robinson 1959, pl. 62/M-33, J-29, G-28; 66/C-70; 68/H-7.
129. T. Knipowitsch, *Die Keramik römischer Zeit aus Olbia in der Sammlung der Ermitage*, Frankfurt 1929, 31, Tip 24 (prima jumătate a secolului I e.n.). El indică prezența acestui tip la Olbia pînă în secolul al IV-lea (tip 24 A ab).
130. Robinson 1959, 97, pl. 24, 70, M-144 (mijlocul secolului III).
131. Samaria-Sebaste III, 338, fig. 81/5.

132. E. Bârlădeanu-Zavatin, Pontica X, 1977, 134, 138, pl. IV/4,5 datate în secolul II; Opaiț 1980-a, 336, pl. VIII/6.
133. Böttger 1982, pl. 34/410.
134. R. Vulpe, *Izvoare*, București 1957, 293, fig. 312/6, deși ceașca este executată în *terra nigra* (?), profilul este aproape identic cu al exemplarului nostru.
135. B. Mitrea, C. Preda, *op. cit.*, 28, fig. 51/5.
136. Böttger 1982, 58, pl. 34/410.
137. Pentru varianta timpurie a acestui tip v. Opaiț 1980-a, 333, pl. VI.
138. D. Tudor, Dacia VII—VIII, 1937—1940, 383, fig. 13/b.
139. Bloșiu 1975, 237, fig. 30/13.
140. I. H. Crișan, *Ceramica daco-geică*, București 1969, pl. 81/4; 82/6.
141. Robinson 1959, 29, G-65.
142. Opaiț 1985.
143. Gh. Diaconu, *Țirgșor, necropola din sec. III—IV c.n.*, București 1965, 59, M-104, pl. XCI/1.
144. K. V. Kasparova, M. B. Schiukin, *Trudi Ermitaja*, XX, Leningrad 1979, 164, fig. 7/1.
145. Opaiț 1985, 154, fig. 1/1—3.
146. Inedit. Săpături proprii.
147. Opaiț 1985, 157, fig. 3/15, 17.
148. *Ibidem*, 155—56, fig. 2/10, încadrat acolo în tipul V-B, culoarea pastei fiind schimbată ca urmare a arderii puternice suferită de nivelul pe care a fost descoperită. O reanalizare a pastei și morfologiei ne determină să includem respectivul fragment în cadrul acestui tip.
149. Cătănicu-Barnea 1979, 183, fig. 151/2.21.
150. Suceveanu 1982-b, 117, pl. 17/1, faza A-B; piesa este antrenată.
151. Opaiț 1985.
152. Hayes 1972, 408—410.
153. Hilgers 1969, 14.
154. Böttger 1982, 66.
155. Inedite. Săpături proprii.
156. Cătănicu-Barnea 1979, 188, fig. 162/5.6.
157. D. Tudor, Dacia XI—XII, 1945—1947, 170, fig. 21/1.
158. Böttger 1982, 67—68, tip VI, pl. 47, 48.
159. Suceveanu 1982-a, 84, fig. 7/10.
160. Bass-Doorninck 1971, 35, pl. 2/24.
161. Cătănicu-Barnea 1979, 188, fig. 162/5.13.
162. *Ibidem*, fig. 162/5.9.
163. Böttger 1982, 66, tip II, pl. 45—46.
164. B. Mitrea, C. Preda, *op. cit.*, fig. 5/2; 33/4; 70/3; 79/13; 253/1, 5, 9.
165. Barnea 1966, 254, fig. 13/6.
166. Gh. Diaconu, *op. cit.*, 74, pl. CXLII/2; CXLIII/3.
167. Cătănicu-Barnea 1979, fig. 162/5.10; 5.11.
168. Suceveanu 1982-a, 84, fig. 7/12.
169. Böttger 1982, 66, pl. 45/84—85.
170. Opaiț 1980-b, 330, pl. I/1, 2.
171. Cătănicu-Barnea 1979, 188, fig. 162/5.4; 5.5.
172. C. Scorpan, Pontica XI, 1978, 165, pl. VII/31.
173. Böttger 1982, 66, tip II, pl. 46/484; tip IV, pl. 47/498 dar textura pastei vaselor din Iatrus diferă de cea de la Topraichioi.
174. Cătănicu-Barnea 1979, 186, fig. 158/5.1.
175. Bloșiu 1975, 226, fig. 7/7.9.
176. A. Crișmaru, SCIV 19, 1968, 299, fig. 1/1.
177. Bloșiu 1975, 236, fig. 23/9.
178. Gh. Diaconu, *op. cit.*, 72, mormintul nr. 278, pl. CXXX/4 a.
179. D. Tudor, *op. cit.*, 170, fig. 22/2.
180. Bloșiu 1975, 225, fig. 15/7; 42/1, în special pentru ornamentație.
181. Hayes 1983, 122, fig. 6/65.
182. Opaiț 1980-b, 330, pl. II/1, 2.
183. Descoperiri inedite de la Independența (Murighiol).
184. Suceveanu 1982-a, 84, fig. 7/5.
185. Böttger 1982, 64, pl. 41/450, tip III.
186. Inedit, colecția muzeului tulcean, inv. 7994, 7995.
187. Böttger 1982, 65, tip IV, pl. 42, 43.
188. Inedit, colecția muzeului tulcean, inv. 7929.
189. Cătănicu-Barnea 1979, 186, fig. 158/2.7.
190. Böttger 1982, 65, tip I, pl. 41/69.
191. Jones 1950, 269, nr. 723, fig. 201; Opaiț 1980-b, 330, pl. IV/13.
192. Böttger 1982, pl. 49/510, 511, 513.
193. Inedit.
194. Böttger 1982, pl. 49/217, 512.
195. *Ibidem*, pl. 49/514.
196. Hilgers 1969, 80, fig. 72.

Categoria ceramică		N I	N II	N III(%)	N IV	N V	N VI	N VII	passim
<i>Dolia</i> tip	I	5	—	—	3	—	—	—	5
	II	—	—	—	2	4	—	1	—
Amfore tip	I	—	1(2,8)	3(4,5)	2(1,4)	3(1,8)	—	—	—
	II	2(20)	6(17)	6(9)	23(16,3)	26(15,7)	2	4	4
(A)									
Amfore tip cilindrice (B)	I-a	2(20)	4(11)	2(3)	1(0,7)	3(1,8)	1	—	—
	I-b	1(10)	2(5,7))	1(1,5)	1(0,7)	—	—	—	—
	I-c	—	1(2,8)	1(1,5)	8(5,6)	13(7,8)	4	2	—
	I-d	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
	II	—	—	—	2(1,4)	—	—	—	—
	III-1	—	1(2,8)	—	—	—	—	—	—
	III-2	—	—	—	—	1(0,6)	—	—	—
	III-3	—	—	—	1(0,7)	1(0,6)	—	—	—
	III-4	—	—	—	1(0,7)	1(0,6)	—	—	—
	III-5	—	—	—	—	1(0,6)	—	—	—
	III-6	—	—	—	—	—	1	—	—
	IV	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
Amfore tip burduf (C)	I	—	—	1(1,5)	2(1,4)	3(1,8)	—	—	—
	II	1(10)	1(2,8)	2(3)	2(1,4)	5(3)	—	—	—
	III-1	—	—	—	3(2)	2(1,2)	—	—	—
	III-2	—	—	1(1,5)	—	—	—	—	—
Amfore tip ovoidale (D)	I	1(10)	1(2,8)	6(9)	24(17)	26(15,7)	11	2	1
	II	—	1(2,8)	1(1,5)	5(3,5)	1(0,6)	1	—	1
	III	—	1(2,8)	—	1(0,7)	3(1,8)	—	—	—
	IV	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
Amfore tip conice (E)	I-a	1(10)	5(14,3)	7(10,6)	1(0,7)	5(3)	—	—	—
	I-b	—	—	1(1,5)	—	1(0,6)	—	—	—
	I-c	—	—	2(2,3)	2(1,4)	1(0,6)	—	—	—
	I-d	—	—	13(20)	15(10,6)	19(11,5)	2	—	—
	tip II	1(10)	4(11,4)	6(9)	20(14)	16(9,6)	—	1	—
	III	1(10)	2(5,7)	6(9)	6(4,2)	8(4,8)	—	—	—
	IV	—	1(2,8)	—	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	2(1,4)	—	—	—	—
	VI	—	2(5,7)	1(1,5)	—	1(0,6)	—	—	—
	VII	—	—	2(3)	4(2,8)	9(5,4)	—	1	—
Amfore diverse (F)	I	—	—	—	5(3,5)	4(2,4)	—	—	—
	II	—	—	—	2(1,4)	3(1,8)	—	—	—
	III	—	—	—	—	3(1,8)	—	—	—
	IV	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
	V	—	1(2,8)	—	—	—	—	—	—
	VI	—	—	1(1,5)	—	—	—	—	—
	VII	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
	VIII	—	—	—	—	1(0,6)	—	—	—
	IX	—	—	—	1(0,7)	—	—	—	—
	X	—	1(2,8)	—	—	—	—	—	—
	XI	—	—	1(1,5)	—	—	—	—	—
	XII	—	—	1(1,5)	—	—	—	—	—
	XIII	—	—	—	—	1(0,6)	—	—	—
	XIV	—	—	—	—	1(0,6)	—	—	—
	XV	—	—	—	—	2(1,2)	—	—	—
	XVI	—	—	1(1,5)	—	1(0,6)	—	—	—
	XVII	—	—	—	2(1,3)	—	—	—	—
Total=455=		10(100%)	35(100%)	66(100%)	141(100%)	165(100%)	22	10	6
Amfore de masă tip	I	1(10)	2	2	—	—	—	—	—
	II	—	3	2	2	3	—	—	—
Total		1	5	4	2	3	22	10	6
Total = (470)		11	40	70	143	168	22	10	6

TABEL NR. 2

Veselă pentru mîncare (farfurii, platouri)		Pass	N I	N II	N III	N IV	N V	N VI	N VII
tip I	2	—	4	2	5	15	3	3	
tip II	1	—	2	3	8	9	2	2	
tip III	—	—	2	1	3	8	—	1	
tip IV	—	—	—	4	7	13	2	1	
tip V	3	—	—	—	1	—	9	8	
tip VI	—	—	—	1	3	8	1	1	
tip VII	—	—	2	1	3	4	—	—	
tip VIII	1	—	—	1	1	3	—	—	
tip IX	—	—	1	1	4	2	—	—	
tip X	—	1	3	5	4	1	—	—	
tip XI	—	—	—	—	—	5	1	—	
tip XII	—	—	—	—	—	1	—	—	
tip XIII	—	—	—	1	—	—	—	—	
tip XVI	—	—	—	1	1	2	2	—	
tip XVII	—	—	1	—	—	—	—	—	
tip XVIII	—	—	—	—	2	1	—	—	
tip XIX	—	—	—	—	—	—	1	—	
tip XX	—	—	—	1	—	—	—	—	
tip XXI	—	—	—	—	—	1	2	—	3
tip XXII	—	—	—	—	—	—	1	—	
tip XXIII	—	—	—	—	—	1	—	—	
Veselă pentru băut									
Căni	tip I	1	—	1	1	1	—	—	—
	tip II	—	—	—	—	1	—	—	—
	tip III	—	—	—	—	—	1	—	—
Ulcioare	tip I	—	—	—	1	1	—	—	—
	tip II	1	—	3	1	1	1	1	—
	tip III	—	—	—	—	2	—	—	—
	tip IV ₁	—	—	1	—	—	—	—	—
	tip IV ₂	—	—	—	—	1	—	—	—
	tip V	1	—	—	1	1	—	—	—
	tip VI	—	—	—	—	—	1	—	—
	tip VII	—	—	—	1	1	—	—	—
Diverse ulcioare (fragmente atipice)									
Pahare	tip I	—	—	2	—	2	3	—	—
	tip II	—	—	1	1	2	2	—	—
Cupe	tip I	—	—	—	1	1	1	—	—
Cupe	tip I	—	—	—	1	1	1	—	—
	tip II	—	—	—	1	—	—	—	—
Cești	tip I	—	1	1	—	—	—	—	—
	tip II	—	—	1	—	—	—	—	—
	tip III	—	1	—	—	—	—	—	—
Crater	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Castroane	tip I	—	—	1	—	—	1	1	—
	tip II	—	—	1	—	—	—	—	—
	tip III	—	—	1	—	—	—	—	—
Veselă de bucătărie:									
Oale	tip I	7	1	7	12	18	26	1	3
	tip II1	2	1	—	1	11	3	1	—
	tip II2	1	1	—	2	2	4	—	—
	tip II3	4	—	—	—	5	2	—	—
	tip II4	2	—	1	3	—	—	—	—
	tip III	1	1	2	2	3	—	—	1
	tip IV	2	1	4	3	2	1	1	—
	tip V	—	1	1	5	1	—	—	—
	tip VI	—	—	—	3	4	—	—	—
	tip VII	—	—	—	2	—	—	—	—
	tip VIII ₁	—	—	—	—	2	1	—	—

	Pass.	N I	N II	N III	N IV	N V	N VI	N VII
tip VIII ₂	—	—	—	—	2	—	—	—
tip IX	—	—	—	1	1	—	—	—
tip X	—	—	—	1	—	—	—	—
tip XI	—	—	—	—	—	1	—	—
tip XII	—	—	1	—	—	—	—	—
tip XIII	—	—	—	—	1	—	—	—
tip XIV	—	—	—	—	—	1	—	—
tip XV	—	—	—	—	1	—	—	—
Castroane tip I	—	—	1	1	7	4	—	—
tip II	—	—	—	1	4	4	—	—
tip III	—	—	—	—	—	1	—	—
tip IV ₁	—	—	—	1	1	—	—	—
tip IV ₂	—	—	—	—	—	1	—	—
tip V	—	—	—	—	—	2	—	—
tip VI	—	—	—	—	1	1	—	—
Cratițe tip I	—	—	—	—	1	1	—	—
tip II	—	—	1	—	—	—	—	—
tip III	—	—	—	1	—	—	—	—
Capace tip I	—	—	2	—	1	2	1	—
tip II	—	—	—	—	1	3	—	1
tip III	—	—	1	—	—	—	—	1

2. STATISTICA DESCOPERIRILOR

2.1. Statistica descoperirilor repartizate stratigrafic

Marea cantitate și diversitate de material ceramic descoperit în acest șir au permis realizarea unei statistici și a unei reprezentări grafice care în final vor constitui fundamentul pentru interpretarea istorică și economică a acestei așezări. În cadrul acestei statistici am inclus atât vasele întregi precum și fragmentele tipice descoperite pe nivelurile din așezare¹.

După cum se poate observa din tabelul nr. 1, amforele de tip A_{II}, B_{I-6}, C_I, C_{II}, C_{III-1}, D_I, E_I, E_{II}, E_{III}, sînt în număr relativ mare; în cadrul veselei de masă predomină vesela pentru servit mîncarea, ca cea de tip I, II, III, IV, VII și X iar dintre recipiente pentru lichide cîmile de tip I și uleiurile de tip II; în categoria veselei de bucătărie domină cu autoritate oala de tip I, urmată de cele de tip II—VI precum și castroanele de tip I și II.

Creșterea masivă a numărului de vase care se înregistrează odată cu faza B a sitului se datorează, probabil, schimbării sale funcționale, schimbare reliefată și de noul aspect urbanistic. Putem totuși afirma că tipurile de vase care au numărul cel mai ridicat de exemplare sînt în general reprezentate pe toate nivelurile sitului, desigur în procente diferite. Faptul că toate nivelurile au avut un sfîrșit violent ne face să credem că vasele descoperite au fost în funcțiune chiar în momentul respectivei distrugerii. Dacă nu am reușit întotdeauna să întregim vasele descoperite aceasta s-ar putea datora și faptului că unele resturi ceramice au putut fi îndepărtate chiar de constructorii nivelului superior.

Unii cercetători încadrează ceramica unui nivel distrus prin violență în toată perioada de existență a nivelului. După opinia noastră, ceramica, mai ales vesela pentru servitul mîncării care știm că se deteriorează repede, trebuie datată în funcție de data distrugerii respectivului nivel.

În taboul nr. 3 precum și în Pl. 58—61 prezentăm amplasarea descoperirilor ceramice și a unora dintre obiectele mărunte în cadrul încăperilor din interiorul fortificației.

Menționăm că pentru nivelurile I—III (faza A) am amplasat descoperirile arheologice în perimetrul încăperilor fazei B (N IV—VI), considerînd că zidurile ultimei faze coincid cu pereții din lemn ai locuințelor sau barăcilor primei faze. Pe podelele primelor niveluri nu am observat urme de gropi pentru bîrne, ceea ce ne face să presupunem că acestea se află, probabil, sub zidurile fazei B. De asemenea nu am avut în vedere nivelul VI, deoarece acesta apare doar în colțul de S—E al fortificației și în zona extramuros, spațiu în care apare și ultimul nivel al așezării (N VII). Prin amplasarea descoperirilor arheologice în cadrul locuințelor am urmărit și să obținem unele indicii cu privire la funcționalitatea acestora. Pentru aceasta am desemnat spațiile (respectiv încăperile) cu cifre romane. Sintetizînd descoperirile din aceste încăperi după grupe de vase și obiecte mărunte am obținut următoarea perspectivă:

Tabelul nr. 3

Spațiu (Încăpere)	Descoperiri ceramice		N I	N II	N III	N IV	N V	
I	Amfore	A _{II}	—	—	1	—	1	
		E _{II}	—	—	—	1	1	
		B _{I-a}	—	—	—	—	1	
		B _{I-c}	—	—	—	1	1	
		B _{III-4}	—	—	—	—	1	
	Oale	II ₂	—	—	1	—	—	
		V	1	1	—	—	—	
		IX	—	—	1	—	—	
		XIV	—	—	—	—	1	
	Castron	I	—	—	—	—	1	
	Ulcior	II	—	1	1	—	—	
	Cești	I	—	1	—	—	—	
	Farfurii	I	—	—	—	—	1	
		II	—	—	—	1	—	
		VI	—	—	—	—	1	
II	Amfore tip	A _I	—	—	—	1	1	
		A _{II}	—	—	—	2	2	
		C _{II}	—	—	1	1	1	
		D _{II}	—	—	—	1	3	
		E _{I-d}	—	—	1	3	4	
		E _{I-a}	—	—	—	—	1	
		E _{II}	—	1	2	2	2	
		E _{III}	—	—	1	1	1	
		B _{I-a}	1	—	—	—	2	
		B _{I-c}	—	—	—	2	2	
		Amfore tip	E _{VII}	—	—	—	—	2
			G _{II}	—	—	—	—	1
			F _{II}	—	—	—	—	1
			F _{VII}	—	—	—	—	1
	F _{XVI}		—	—	—	—	1	
	Vesală de bucătărie							
	Oale tip	I	—	—	3	—	4	
		III	—	1	—	—	—	
		IV	—	—	—	—	1	
	Capac tip	I	—	1	—	—	—	
	Vesală de masă							
	Ulcior tip	II	—	—	—	—	1	
		VI	—	—	—	—	1	
	Ulcioare diverse		—	—	—	2	1	
	Cupă tip	I	—	—	1	—	—	
		II	—	—	1	—	—	

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
	Farfurie tip I	—	1	—	—	1
	II	—	—	—	—	2
	III	—	2	—	—	1
	VII	—	1	—	—	1
	VIII	—	—	1	—	—
	XI	—	—	—	—	2
	XVIII	—	—	—	1	—
III	Amfore tip A _{II}	—	—	—	1	1
	C _{III-1}	—	—	1	1	1
	D _I	—	—	—	1	3
	E _{I-a}	—	2	4	—	—
	E _{I-d}	—	—	—	1	1
	E _{II}	1	—	—	1	3
	E _{III}	—	—	—	1	2
	B _{I-b}	—	1	—	—	—
	B _{I-c}	—	—	—	1	1
	E _{VII}	—	—	—	—	1
	G _I	—	1	—	—	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	2	1	1	1
	II ₂	1	—	—	—	—
	Castron tip I	—	1	—	2	—
	Capac tip I	—	—	—	1	—
	II	—	—	—	—	1
	Veselă de masă					
	Cană tip I	—	1	—	—	—
	Ulcior tip V	—	—	—	1	—
	Ulcior varia	—	1	—	—	—
	Castron tip I	—	1	—	—	1
	Farfurie tip I	—	1	—	—	2
	II	—	—	—	—	1
	IV	—	—	—	—	1
	VI	—	—	—	1	—
	VII	—	—	—	—	1
	VIII	—	—	—	—	1
	X	—	1	—	—	—
	XIII	—	—	1	—	—
IV	Amfore tip A _I	—	—	—	1	—
	A _{II}	—	—	—	2	4
	C _{II}	—	—	—	—	1
	C _{III-1}	—	—	—	—	1
	D _I	—	—	—	4	6
	E _{I-d}	—	—	—	2	2
	E _{II}	—	—	—	1	2
	E _{III}	—	—	—	—	1
	E _{VI}	—	1	1	—	—
	B _{I-a}	—	—	1	—	1
	B _{I-c}	—	—	—	1	1
	B _{III-3}	—	—	—	1	—
	B _{III-5}	—	—	—	—	1
	G _{II}	—	—	—	—	1
	F _{III}	—	—	—	—	1
	F _{VII}	—	—	1	—	—

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	—	1	2	3
	II ₁	—	—	—	1	1
	II ₂	—	—	—	—	1
	IV	—	—	1	—	—
	V	—	—	1	—	—
	VI	—	—	—	1	—
	Castron tip I	—	—	—	—	1
	Veselă de masă					
	Cană tip I	—	—	—	1	—
	III	—	—	—	—	1
	Ceașcă tip III	1	—	—	—	—
	Farfurie tip I	—	—	1	—	4
	II	—	—	—	1	1
	III	—	—	—	2	4
	Farfurie tip IV	—	—	—	—	2
	VII	—	—	1	—	—
	IX	—	—	—	—	1
	XVI	—	—	—	—	1
V	Amfore tip A _I	—	—	1	—	—
	A _{II}	—	1	—	4	2
	C _{II}	—	—	—	1	—
	C _{III-1}	—	—	—	3	—
	D _I	—	—	—	4	1
	D _{II}	—	1	2	—	—
	E _{I-a}	—	1	1	—	—
	E _{I-d}	—	—	2	—	1
	E _{II}	—	—	—	2	1
	E _{III}	1	—	—	—	—
	B _{I-a}	—	—	—	1	—
	B _{I-b}	—	—	—	1	—
	G _{II}	—	—	1	1	—
	F _I	—	—	—	1	2
	D _{III}	—	—	1	2	—
	F _{III}	—	—	—	2	1
	F _{XVII}	—	—	—	1	—
	F _{IV}	—	—	—	—	1
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	1	—	2	2
	II ₁	1	—	—	2	—
	II ₂	—	—	—	1	1
	II ₃	—	1	—	—	—
	II ₄	—	—	—	1	—
	VIII ₁	—	—	—	—	—
	Castron tip I	—	—	—	2	—
	Castron tip II	—	—	—	—	1
	IV ₁	—	—	—	1	—
	Capac tip II	—	—	—	—	1
	Veselă de masă					
	Farfurii tip I	—	1	—	—	—
	IV	—	—	—	—	5
	V	—	—	—	1	—
	VI	—	—	—	—	1
	X	1	—	—	—	—
	XI	—	—	—	—	1
	XVIII	—	—	—	1	—
	Căni tip I	—	—	1	—	—
	Ulcioare varia	—	1	—	—	1

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
VI	Amfore tip A _{II}	—	—	—	1	3
	C _{III-1}	—	—	—	—	1
	D _I	—	—	—	1	—
	E _{I-a}	—	—	1	—	2
	E _{I-b}	—	—	1	—	—
	E _{I-d}	—	—	—	1	—
	E _{II}	—	—	—	—	1
	E _{III}	—	—	—	2	—
	E _{VI}	—	—	—	—	1
	F _I	—	—	—	1	1
	E _{VII}	—	—	—	1	—
	F _{VI}	—	1	—	—	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip V	—	—	1	—	—
	XIII	—	—	—	1	—
	Castroane tip II	—	—	—	1	—
	Castroane tip VI	—	—	—	—	1
VII	Veselă de masă					
	Castron tip II	—	1	—	—	—
	Amfore tip A _{II}	1	—	2	4	1
	D _I	1	—	2	6	5
	D _{II}	—	1	—	1	1
	E _{I-a}	—	1	—	—	1
	E _{I-d}	—	—	2	1	4
	E _{II}	—	1	—	4	—
	E _{III}	—	2	1	1	—
	E _{VI}	—	1	—	—	—
	B _{I-a}	1	1	—	—	—
	B _{I-b}	—	1	—	—	—
	B _{I-c}	—	—	1	—	—
	E _{VII}	—	—	—	1	3
	F _I	—	—	—	1	—
	F _{VIII}	—	—	—	1	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	2	1	2	2
	II ₁	—	—	1	—	—
	II ₂	—	—	—	—	2
	II ₃	—	—	—	—	1
	III	1	1	1	—	—
	VII	—	—	1	—	—
	II ₄	—	—	1	—	—
	XII	—	1	—	—	—
	IV	1	—	—	—	—
	Castron tip I	—	—	—	—	1
	VI	—	—	—	1	1
	Cratiță tip I	—	—	—	—	1
	Cratiță tip II	—	1	—	—	—
	Capac tip I	—	—	—	—	1
	Veselă de masă					
	Ulcior tip VII	—	—	1	—	—
	Ceașcă tip I	1	—	—	—	—
	II	—	1	—	—	—
	Castron tip II	—	1	—	—	—
	III	—	1	—	—	—
	Farfurii tip I	—	—	—	1	5
	II	—	—	—	2	—
	IV	—	—	2	—	—
	VI	—	—	—	1	1
	IX	—	—	—	1	—
	XVII	—	1	—	—	—

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
VIII	Dolium tip I	—	—	—	1	—
	Amfore	—	—	—	—	—
	Amfore tip A II	—	3	—	1	1
	C _{II}	—	—	—	—	1
	D _I	—	—	—	2	—
	D _{II}	—	—	—	2	—
	E _{I a}	1	—	—	—	—
	E _{I d}	—	—	1	2	1
	E _{II}	—	1	—	—	2
	E _{III}	—	—	—	—	1
	B _{I a}	—	1	—	—	—
	B _{I c}	—	—	—	—	1
	E _{VII}	—	—	—	1	—
	G _{II}	—	—	—	1	—
	D _{III}	—	—	—	2	—
	F _{II}	—	—	—	—	1
	F _{XVII}	—	—	—	1	—
	Vesală de bucătărie	—	—	—	—	—
	Oale tip I	—	1	1	3	1
	II ₁	—	—	3	—	1
	II ₃	—	—	—	1	—
	IV	—	2	—	—	—
	V	—	—	2	—	—
	VI	—	—	1	—	—
	VIII ₂	—	—	—	1	—
	IX	—	—	—	1	—
	Castron tip I	—	—	—	2	—
	Cratiță tip III	—	—	1	—	—
	Vesală de masă	—	—	—	—	—
	Ulcior tip II	—	1	—	—	—
	Farfurie tip I	—	1	1	—	1
	II	—	1	—	—	—
	III	—	—	—	—	1
	IX	—	—	1	1	—
	X	—	—	—	1	—
	XVIII	—	—	—	—	1
IX	Dolium tip I	—	—	—	1	—
	Amfore tip A _I	—	—	1	—	—
	A _{II}	—	—	1	—	2
	C _{II}	—	1	—	—	—
	D _I	—	1	—	—	2
	D _{II}	—	1	—	—	2
	E _{I a}	—	—	—	2	1
	E _{III}	—	—	—	1	—
	C _{III 1}	—	—	—	—	1
	F _{IV}	—	—	—	—	1
	F _{XII}	—	—	1	—	—
	E _{VII}	—	—	—	—	1
	Vesală de bucătărie	—	—	—	—	—
	Oale tip I	—	—	2	—	—
	III	—	—	1	—	—
	VI	—	—	—	1	—
	VII	—	—	1	—	—
	X	—	—	1	—	—
	Castron tip II	—	—	1	—	—
	Vesală de masă	—	—	—	—	—

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
	Farfurii tip I	—	—	—	2	1
	II	—	—	—	1	—
	III	—	—	—	—	1
	IV	—	—	—	1	1
	VI	—	—	—	1	—
	VII	—	—	—	—	1
	XX	—	—	1	—	—
	Cupe tip I	—	—	—	—	1
X	Dolia tip II	—	—	—	—	2
	Amfore tip A _{II}	—	—	1	—	5
	C _{II}	—	—	1	—	—
	C _{III-1}	—	—	—	—	1
	D _I	—	—	1	1	2
	E _{I-a}	—	—	1	1	1
	E _{I-d}	—	—	1	1	1
	E _{II}	—	—	1	—	—
	E _{III}	—	—	2	—	—
	B _{I-a}	—	1	1	—	—
	B _{II}	—	—	—	1	—
	B _{III-4}	—	—	—	1	—
	B _{I-d}	—	—	—	1	—
	E _{VII}	—	—	1	—	1
	Amfore tip F _I	—	—	—	1	—
	F _{II}	—	—	—	1	—
	F _V	—	—	—	1	—
	F _{XI}	—	1	—	—	—
	F _{XIII}	—	—	1	—	—
	F _{XIV}	—	—	—	—	1
	F _{XV}	—	—	—	—	1
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	1	—	2	2
	II ₁	—	—	—	2	—
	II ₂	—	—	—	1	—
	III	—	—	—	1	—
	V	—	—	1	—	—
	VI	—	—	2	—	—
	VIII ₁	—	—	—	—	1
	Castron tip II	—	—	—	1	—
	Veselă de masă					
	Farfurii tip VII	—	—	—	2	—
	X	—	—	2	—	—
XI	Amfore tip A _I	—	—	—	—	1
	A _{II}	—	1	—	—	—
	C _{II}	—	—	—	—	1
	D _{II}	—	—	—	—	2
	E _{I-C}	—	—	1	—	—
	E _{II}	—	—	—	1	—
	B _I	—	1	—	—	—
	B _{III-3}	—	—	—	—	1
	G _{II}	—	—	—	—	1
	F _I	—	—	—	—	1
	F _{XVI}	—	—	—	—	1
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	—	2	1	3
	V	—	—	—	1	—
	VI	—	—	—	1	—

Spațiu (încăpere)	Descoperiri ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
	Veselă de masă					
	Ulcior tip I	—	—	—	1	—
	varia	—	—	—	—	1
	Pahar tip I	—	—	—	1	—
	II	—	—	1	—	—
XII	Amfore tip D _{IV}	—	—	—	1	—
	E _{I-a}	—	—	2	—	—
	E _{II}	—	—	—	2	—
	B _{I-c}	—	—	—	1	—
	G _I	1	—	—	—	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip II ₁	—	—	—	2	—
	II ₂	—	—	1	—	—
	II ₄	—	—	1	—	—
	Castron tip I	—	—	—	1	—
	Veselă de masă					
	Farfurii tip II	—	—	—	2	—
	XVI	—	—	—	1	—
XIII	Amfore tip A _I	—	1	—	—	—
	A _{II}	—	—	1	2	—
	D _I	—	—	1	—	—
	E _{I-d}	—	—	—	—	1
	E _{II}	—	—	1	1	—
	B _{IV}	—	—	—	1	—
	E _{VII}	—	—	1	—	—
	G _I	—	—	1	—	—
	G _{II}	—	1	—	—	—
	F _I	—	—	—	1	—
	F _{XVI}	—	—	1	—	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	—	1	—	—
	II ₁	—	—	—	3	—
	II ₃	—	—	—	2	—
	IV	—	2	1	1	—
	Castron tip IV ₁	—	—	1	—	—
	Capac tip II	—	—	—	1	—
	Veselă de masă					
	Farfurii tip VI	—	—	—	—	1
	X	—	1	2	—	—
XIV	Amfore tip A _{II}	—	—	—	2	—
	C _{III-1}	—	—	—	1	—
	D _I	—	—	1	—	—
	E _{I-d}	—	—	1	—	—
	G _I	—	—	1	—	—
	Veselă de bucătărie					
	Oale tip I	—	—	—	1	—
	II ₄	—	—	1	—	—
	Veselă de masă					
	Farfurii tip VI	—	—	1	—	—
	X	—	—	—	1	—

Pe baza acestor descoperiri ceramice, precum și a unora dintre obiectele mărunte vom încerca să facem în continuare unele atribuiri funcționale spațiilor și încăperilor ².

Faza A.

Nivelul I

Numărul mic de vestigii descoperite pe nivelul constructiv nu ne permite stabilirea funcționalității spațiilor.

Nivelul II (Pl. 58)

Prin linii punctate am încercat să reconstituim ipotetic traseele unor eventuale compartimentări realizate din lemn, existente în această primă fază. Ca atare și încercările de a atribui anumite funcționalități acestor spații trebuiesc privite ca simple ipoteze de lucru. Spațiile II, III, V, VII, VIII, X, XI, XIII, prin numărul proporțional de vase ceramice și de obiecte mărunte, erau, probabil, locuințe ³.

Spațiile IV, VI, IX, XII, XIV, unele cu foarte puțin inventar ceramic, altele lipsite complet de astfel de vestigii, dar în care se găsesc diverse unelte agricole din metal și arme par să fi fost încăperi cu funcții economice, de depozitare sau militare.

Nivelul III (Pl. 59)

Spațiile II—V, VII—XI și XIII—XIV prin varietatea inventarului ceramic și a obiectelor mărunte precum și prin existența unor vetre aparțin probabil unor locuințe. Doar spațiile VI și XII, prin numărul mic de obiecte descoperite în interiorul lor, par să indice continuarea funcționalităților anterioare.

Demne de remarcat sînt acum și zidurile construite din piatră și legate cu pămînt, care închid și delimitează ferm unele încăperi. În ceea ce privește amforele, se remarcă repartiția proporțională a diverselor forme, cu predominarea tipurilor A_{II}, D_I și E_I, ultimul fiind cel mai frecvent.

Apariția destul de frecventă a fusaiolelor în unele locuințe atestă o intensificare a caracterului civil al sitului.

Faza B

Nivelul IV (Pl. 60)

În cea de-a doua fază compartimentările sînt realizate din pereți a căror parte inferioară este din piatră legată cu pămînt, elevația fiind continuată cu chirpic. Alături de acestea continuă a fi folosite și zidurile nivelului anterior.

Marele număr de amfore și lipsa veselei de bucătărie din încăperea II ne determină să credem că este vorba de un depozit. Încăperile IV, V, VII, VIII și IX aveau, probabil, funcții mixte: de depozitare — datorită numărului mare de amfore descoperite în ele — și de locuire, deoarece alături de amfore apar și vase de masă și bucătărie, dolia, rișnițe, greutăți pentru războiul de țesut și vetre. Alte încăperi, X—XIV, prin numărul mic de amfore, veselă de masă și de bucătărie, probabil că erau simple locuințe. Și în cadrul acestui nivel reține atenția numărul restrîns de descoperiri ceramice din încăperea VI, ceea ce ar putea indica o continuitate funcțională a acestui spațiu.

Tot acum, în jumătatea sudică a curții interioare se amenajează un canal de evacuare a apelor pluviale.

Ca și pe celelalte niveluri, surprinde o anumită simetrie în reprezentarea unor tipuri de amfore, cum ar fi de exemplu cazul amforelor A_{II} și D_I: în încăperea III s-a descoperit o amforă A_{II} și una D_I; în încăperea VI—un exemplar A_{II}, unul D_I.

Nivelul V (Pl. 61)

Compartimentările anterioare se mențin, apare însă o nouă compartimentare în partea sudică a curții. În fața pilonului 1 apare o mare vatră circulară cu diametrul de 1,50 m, mărginită de pietre.

Marele număr de amfore din încăperile II—IV pare să indice o folosire a acestui spațiu cu predilecție pentru depozitare, în timp ce în celelalte încăperi această funcție era dublată cu cea de locuit.

Numărul mic de descoperiri din încăperile XII—XIV se datorează distrugerilor moderne care au afectat puternic ultimele niveluri din această parte a așezării.

Și pentru acest nivel se remarcă numărul mic de obiecte — comparativ cu celalalte încăperi — descoperite în încăperea VI.

În concluzie, conform acestei interpretări prudente a vestigiilor descoperite, cu greu putem susține o funcție exclusiv militară a fortificației în timpul nivelurilor II—III. Apariția fusaiolelor, a rîșnițelor, a uneltelor agricole pledează pentru existența unei garnizoane care se ocupa atît cu meseria armelor cît și cu cultivarea pămîntului.

Pentru faza B putem afirma că încăperile II—V au avut probabil o destinație economică în primul rînd, fapt pentru care pare să pledeze și îngustimea lor. Încăperea VI, prin poziția sa centrală și numărul mic de obiecte descoperite în cadrul ei, pare să fi fost destinată unei funcțiuni mai deosebite, eventual de natură administrativă. Încăperile VII—XIV, prin dimensiunile lor mari și prin vesela variată și ceva mai redusă numeric față de cea a încăperilor II—V, au îndeplinit în primul rînd funcția de locuință, combinată uneori cu cea de depozitare.

2.2. Statistica descoperirilor repartizate tipologic

În cele ce urmează vom prezenta repartiția principalelor grupe ceramice în cadrul fiecărui nivel ⁴.

TABELUL NR. 4

Categorii ceramice	N I	N II	N III	N IV	N V
Amfore	11(55%)	40(46%)	70(50%)	143(53%)	168(54%)
Veselă de masă	3(15%)	28(31%)	31(22%)	58(22%)	85(27%)
Veselă de bucătărie	6(30%)	21(23%)	39(28%)	69(25%)	58(19%)
Total	20(100%)	89(100%)	140(100%)	270(100%)	311(100%)

Din analiza tabelului 4 și a diagramei 1 reiese clar preponderența amforelor pe toate nivelurile sitului; cu toate că în momentul nivelului II se înregistrează o slabă scădere a numărului acestora, în momentele următoare ele cunosc o creștere progresivă.

Vesela de masă are în linii mari aceeași reprezentare numerică ca și cea de bucătărie, nereușind nici una să predominie. Situația este explicabilă dacă avem în vedere viața relativ scurtă pe care o cunosc aceste recipiente în comparație cu amforele, care și după golirea de produsul inițial continuă a fi folosite ca vase pentru conservarea diverselor produse.

În cadrul celei mai numeroase categorii ceramice de la Babadag-Topraichioi — amforele — observăm numărul relativ mare al amforelor de tip A₁₁ și D₁. Conform diagramei din Pl. 62 se pare că, în general, cele două tipuri de amforă au avut o evoluție destul de asemănătoare. Aceasta ne determină să credem că aceste tipuri de amfore conțineau produse diferite, dar importante pentru locuitorii acestui sit, cum erau de exemplu uleiul și vinul. Referitor la amforele în formă de burduf trebuie să remarcăm numărul destul de mic al acestora. Spre deosebire de acestea, amforele conice apar în număr destul de mare, după cum rezultă și din diagramă (Pl. 62). Din ambele grafice se remarcă totuși existența unui moment dificil în aprovizionarea sitului la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V (N₁₁—N₁₂). Faptul că deocamdată nu cunoaștem cu precizie căror produse erau destinate aceste amfore și nici zona producătoare din care erau importate, ne lipsește de posibilitatea unor comentarii mai ample cu privire la prezența acestei categorii ceramice în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi.

Categoria vasei de masă este reprezentată de un mare număr de vase spre deosebire de numărul redus al recipientelor pentru băut. Situația aceasta se poate explica,

probabil, prin faptul că vesela de masă se uzează relativ repede și trebuie înlocuită, iar pe de altă parte importul de forme închise (căni, ulcioare) este mult mai redus⁵. De asemenea vesela pentru băut din ceramică era completată cu recipiente din sticlă cum rezultă din tabel și diagramă (Pl. 63).

TABELUL NR. 5

Veselă pentru băut	N I	N II	N III	N IV	N V
Ceramică	2(33%)	13(59%)	9(45%)	15(52%)	8(30%)
Sticlă	4(67%)	9(41%)	11(55%)	14(48%)	19(70%)
Total	6	22	20	29	27

Se observă că rolurile conducătoare au fost împărțite alternativ. Cu toate acestea diferențele existente între cele două categorii nu sînt mari, ele completîndu-se armonios.

O situație deosebit de interesantă este relevată de analiza veselei pentru servit mîncarea. În tabelul nr. 6 am grupat șase posibile centre de producție întîlnite în cadrul sitului:

- producția locală (căni, ulcioare, pahare tip II, cești tip I—II, crater, castron tip III, farfurie tip XXII).
- producția pontică (vesela pentru mîncare tip II, IV, X).
- producția microasiatică (vesela pentru mîncare tip I, III, V, VI, IX, XI, XVI, XXIII).
- producția nord africană (vesela pentru mîncare tip VII, VIII, XII, XIII).
- producția enidiană (?) *vasa escaria* tip: XVIII—XXI; castron tip I, II)
vasa poloria : cupe tip I, II, pahar tip I).
- producția nord dunăreană (strachina tip XVII, castron tip II, ceașca tip III).

TABELUL NR. 6

Centre de producție	N I	N II	N III	N IV	N V	N VI	N VII
locală	2(50%)	11(38%)	5(18%)	12(20%)	7(8%)	2(9%)	0
pontică	1(25%)	5(17%)	12(41%)	19(32%)	23(27%)	4(18%)	3(16%)
microasiatică	0	7(24%)	6(21%)	17(29%)	41(48%)	15(68%)	13(68%)
nord africană	2(7%)	2(7%)	3(10%)	4(7%)	8(9%)	0	0
enidian (?)	0	2(7%)	3(10%)	7(12%)	7(8%)	1(5%)	3(16%)
nord dunăreană	1(25%)	2(7%)	0	0	0	0	0
Total	4(100%)	29(100%)	29(100%)	59(100%)	86(100%)	22(100%)	19(100%)

Din analiza tabelului și a diagramei (Pl. 65) reține în primul rînd atenția continua scădere a producției locale⁶. Această scădere s-a căutat a fi suplinită în primul rînd printr-un import de veselă pontică, care va atinge apogeul la începutul secolului al V-lea. În momentul imediat următor (N IV) pe piața locală vor începe să se impună produsele centrului microasiatic care de acum înainte va domina cu autoritate. Centrele nord-africane și egeean vor avea o evoluție asemănătoare pînă în momentul nivelului IV, după care, în timp ce primul centru va dispărea odată cu nivelul VI, cel enidian (?) va mai cunoaște o oarecare amploare mai ales în momentul nivelului VII, încercînd să suplinească lipsa de produse locale și nord-africane.

Centrul de producție nord-dunărean, probabil de origine gotică, prezent numai pe primele două niveluri nu a jucat un rol important. Este mai mult ca sigur că aceste vase nu au fost importate ci aduse de elementele gotice care s-au așezat, la sfîrșitul secolului al IV-lea, în mare număr, la sud de Dunăre.

Vesela de bucătărie	N I	N II	N III	N IV	N V
Oale tip I	1(16,6%)	7(32%)	12(39%)	18(39%)	26(72%)
tip II	2(33%)	8(36%)	6(19%)	18(39%)	9(25%)
tip III	1(16,6%)	2(9%)	2(6%)	3(7%)	0
tip IV	1(16,6%)	4(18%)	3(10%)	2(4%)	1(3%)
tip V	1(16,6%)	1(5%)	5(16%)	1(2%)	0
tip VI	0	0	3(10%)	4(9%)	0
Total	6	22	31	46	36

Din grupa vaselor de bucătărie am analizat doar primele șase tipuri de oale, care prin numărul lor pot oferi o imagine concludentă privind oscilațiile care au avut loc în perioada nivelurilor I—V în cadrul acestei categorii ceramice.

Din analiza tabelului 14 (Pl. 63) se observă clar cum la sfârșitul secolului al IV-lea dominau oalele de tip II. Spre sfârșitul acestei perioade începe însă puternica ascensiune a oalelor de tip I, care vor suplini decăderea tipului II produsă la începutul secolului V, pentru ca în al doilea sfert al secolului V oala de tip I să fie preponderentă. Acest tip de oală este destul de bine cunoscut și la Iatrus în această perioadă⁷, dar fără a ocupa poziția dominantă pe care o are în situl dobrogean. Dintre celelalte tipuri de oale mai remarcăm tipurile IV și VI la care se va apela îndeosebi la începutul secolului V o dată cu decăderea producției tipului II.

În concluzie putem afirma că și aici ca și la Iatrus⁸, mulțimea formelor de oale și castroane pledează pentru o descentralizare a producției locale.

NOTE

1. Alcătuirea statisticii a fost îngreunată ca urmare a faptului că în urma nivelărilor efectuate în antichitate, a fost înlăturată o anumită cantitate de ceramică astfel că adeseori dintr-un vas nu am găsit decât fragmente din partea lui superioară sau inferioară. Pentru a nu număra un vas de mai multe ori, prin atribuirea diverselor lui fragmente altor vase, am analizat diametrele gurilor, textura pastei și unele particularități morfologice, numărând separat bazele și fragmentele de gură și optind pentru numărul cel mai mare.
2. Folosim termenul de „spațiu” îndeosebi pentru prima fază a sitului din care nu cunoaștem cu precizie compartimentările existente.
3. În analiza compartimentărilor existente în fortificație nu vom lua în considerație

spațiul I deoarece acesta a fost puternic afectat de lucrările moderne, astfel că vestigiile descoperite aici nu reflectă situația reală.

4. Am avut în vedere doar primele cinci niveluri întrucât ultimele niveluri, din spațiul intramuran, au fost afectate de lucrările moderne.
5. În cadrul veselei ceramice analizate nu am luat în considerație străchinile, farfuriile și platourile ci numai căniile, ulcioarele, paharele, ceștile, cupele și castroanele.
6. Deoarece în zona extramuros s-au descoperit destul de multe fragmente de veselă de masă, care aparțin nivelelor VI și VII, am completat diagrama și cu aceste niveluri pentru o mai cuprinzătoare prezentare a situației.
7. B. Böttger, 1982, 67—68, tip VI.
8. *Ibidem*, 84.

CATALOGUL SELECTIV AL DESCOPERIRILOR CERAMICE

- 1) *Dolium*. Pastă cărămizie, degresant grosier. Dg = 65; Dm = 160; I = 160. S I, N I. Pl. 11/1.
- 2) *Dolium*. Pastă cenușie. Dg = 42; Dm = 68; I = cca 90; C 10 bis, N V. Pl. 11/2.
- 3) *Dolium*, fragmentar. Pastă cenușie, dură, compactă, pietricele, cuarț pisat, angobă proprie. Dg = 27,5. Nr. inv. 25448; C 3, N VI. Pl. 12/1.

- 4) *Dolium*, fragmentar. Pastă similară cu nr. 3. Dg = 27. Nr. inv. 23834, C 18, N V. Pl. 12/2.
- 5) *Dolium*, fragmentar. Pastă brună cu miez cenușiu, mica albă, cuarț fin, oxid de fier. Dg = 25. Nr. inv. 23042. C 5, N VI. Pl. 12/3.
- 6) *Dolium*, fragmentar. Pastă cafenie, dură, mica albă, cuarț pisat. Dg = 27. Nr. inv. 25645. C 18 bis, N IV. Pl. 12/4.
- 7) Gură de amforă. Pasta brună, dură, mult cuarț fin pisat, oxid de fier. Dg = 16,8. Nr. inv. 28641. C 3, N IV. Pl. 13/1.
- 8) Gură de amforă. Pastă identică cu nr. 7. Dg = 16; Dt = 6/4,5. Nr. inv. 17062. C 7, N IV. Pl. 13/2.
- 9) Gură de amforă. Pastă identică cu nr. 7. Dg = 14; Dt = 5,2/2,6. Nr. inv. 28613. C 12, N II. Pl. 13/3.
- 10) Amforă, fragmentar. Pastă bej închis, calcar, oxid de fier, angobă proprie. Dg = 13; Dt = 4,5/2. Nr. inv. 25372. C 15, N IV.
- 11) Amforă, fragmentar. Pastă cărămizie închis, dură, particule calcaroase, angobă proprie. Dg = 13,7; Dt = 4,2/2,8. Nr. inv. 28603. C 3, N II. Pl. 14/1.
- 12) Amforă, fragmentar. Pastă gălbuie cu miez cărămiziu, dură, particule calcaroase, puțină mica aurie, angobă alb-gălbuie. Dg = 13,4; Dt = 4,2/2,4. Nr. inv. 28601. C 2, N IV. Pl. 14/2.
- 13) Amforă, fragmentar. Pasta roșie-cărămizie, dură, particule albe, rare bobite violet, angobă albă la exterior. Dg = 10,7; Dt = 4,3/2,9. Nr. inv. 25647. C 9, N II. Pl. 16/1.
- 14) Amforă, fragmentar. Pastă roz-cărămizie, dură, rare particule albe, negre-violet, angobă alb-gălbuie. Dg = 10; Dt = 3,6/2,1. Nr. inv. 17056; C 7, N III, Pl. 15/3.
- 15) Amforă, fragmentar. Pasta este identică cu nr. 14. Dg = 10,8; Dt = 3,6/2. Nr. inv. 28639. C 18, N II. Pl. 15/4.
- 16) Amforă, lipsă gura. Pasta roșie-cărămizie, dură, multe particule albe, bobite violet, angobă albă. Dt = 2,8/1,8; Dm = 15,5; l = cca 50. Nr. inv. 39495. C 4, N V. Pl. 15/2.
- 17) Amforă, fragmentar. Pasta bej-brun deschis, bobite violet, rare particule albe. Dg = 10,6. Nr. inv. 23954. C 19, N IV. Pl. 16/1.
- 18) Amforă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 17. Dg = 10. Nr. inv. 25546. C 18, N IV. Pl. 16/2.
- 19) Amforă, fragmentar. Pastă gălbuie, fină, dură. Dg = 12,5; Dt = 3,5/2,2. Nr. inv. 4536. C 1, N V. Pl. 16/10.
- 20) Amforă, fragmentar. Pasta brun-bej, culoarea fiind probabil modificată de incendiarea nivelului, dură, bobite violet, multe porozități. Dg = 8,7; Dt = 3/1,7. Nr. inv. 23843. C 18, N IV. Pl. 16/3.
- 21) Gură de amforă. Pasta vineție, foarte dură, bobite violet, cuarț fin pisat, compactă, angobă cenușie. Dg = 14,4. Nr. inv. 25368. C 8, N II. Pl. 16/4.
- 22) Gură de amforă. Pastă rozie cu patină bej-cenușie la exterior și interior, fină, compactă, rare particule albe. Dg = 9,8. Nr. inv. 25309. C 4, N V. Pl. 16/8.
- 23) Gură de amforă. Pasta cenușie-violet, particule albe, fină, dură. Dg = 14,4; nr. inv. 24132. C 9, N IV. Pl. 16/6.
- 24) Gură de amforă. Pasta identică cu nr. 23. Dg = 12,3. Nr. inv. 22277, C 16, N VI. Pl. 16/7.
- 25) Gură de amforă. Pasta bej-roșcată, dură, fină. Dg = 10,6. Nr. inv. 25519. C 4, N VI, Pl. 16/9.
- 26) Gură de amforă. Pastă brună-vineție, foarte fină și compactă. Dg = 5,6. Nr. inv. 25380. C 13, N IV. Pl. 16/11.
- 27) Gură de amforă. Pastă bej deschis, fină, moale. Dg = 13; Dt = 4,3/2,7. Nr. inv. 25653. C 8, N II. Pl. 17/3.
- 28) Gură de amforă. Pastă identică cu nr. 27. Dg = 10,6; Dt = 4/2. Nr. inv. 17089. C 11, N III. Pl. 17/5.

- 29) Gură de amforă. Pastă identică cu nr. 27. Dg = 12,3; Dt = 3,3/2,3. Nr. inv. 25258. C 19, N V. Pl. 17/2.
- 30) Amforă, fragmentar. Pastă bej, moale, mult nisip, angobă alburie-cenușie. Dg = 12,6; Dt = 2,5/3. Nr. inv. 17058; C-5, N IV (Pl. 17/1).
- 31) Amforă, fragmentar. Pastă cărămizie, dură, oxid de fier, angobă gălbuie-alburie la exterior. Dg = 9,6; Dt = 3,6/2,3. Nr. inv. 25477. C-18, N III. Pl. 18/1.
- 32) Amforă, fragmentar. Pastă cenușie, fină, mica albă. Dg = 8,5; Dt = 4/1,3; Dm = 37. Nr. inv. 4523. C-1, N IV. Pl. 18/2.
- 33) Amforă, fragmentar. Pastă cenușie, dură, compactă, degresant fin. Dg = 8,8; Dt = 4,2/1,7. Nr. inv. 25424. C-4, N V. Pl. 19/1.
- 34) Amforă, fragmentar. Pastă brună, dură, compactă, rare particule albe, angobă bej. Dg = 10,3; Dt = 4/2. Nr. inv. 17178. C-17, N V. Pl. 19/3.
- 35) Amforă, fragmentar. Pastă bej, moale, compactă. Dg = 10,6; Dt = 3/2,3. Nr. inv. 17054. C-5, N IV. Pl. 19/5.
- 36) Amforă, fragmentar. Pastă bej-cărămizie, dură, oxid de fier, cuarț, mica aurie, angobă proprie. Dg = 12; Dt = 5/2,6. Nr. inv. 29911. C-17, N III. Pl. 20/2.
- 37) Amforă, fragmentar. Pastă cărămizie-rozie, fină, mica albă, particule calcaroase, angobă alb-gălbuie la exterior. Dg = 11,5; Dm = 33. Nr. inv. 23840. C-14, N III. Pl. 20/1.
- 38) Amforă, fragmentar. Pastă neagră-cenușie, datorată incendiului nivelului. Dg = 10; Dt = 3/2,4. Nr. inv. 17013; C-5, N IV. Pl. 21/2.
- 39) Amforă, fragmentar, dar cu profilul complet. Pastă bej închis, mult piroxen, cuarț fin pisat. Dg = 7; Dt = 3,5/2,5; Dm = 30; I = 53. Nr. inv. 39496. C-8, N IV. Pl. 21/1.
- 40) Amforă, fragmentar. Pastă identică cu nr. 39. Dg = 6,8; Dt = 3,2/2,6. Nr. inv. 28598. C-2, N V. Pl. 21/3.
- 41) Amforă, fragmentar. Pastă bej, particule maronii și negre, rar calcar, angobă bej-gălbuie la exterior. Dg = 12; Dt = 4,2/2,5. Nr. inv. 25671. C-5, N III. Pl. 21/4.
- 42) Amforă, fragmentar. Pastă bej, fină, moale, multă mica albă, rară mica aurie. Dg = 11; Dt = 2,6/1,6; I = 24. Nr. inv. 25827. C-18, N IV. Pl. 22/3.
- 43) Amforă, fragmentar. Pasta roșie-cărămizie, dură, compactă, puține particule albe și violet, angobă alb-gălbuie la exterior. Dg = 6,3; Dt = 2,6/1,8; I = 16. Nr. inv. 17057. Passim. Pl. 22/1.
- 44) Amforă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 43. Dg = 7,2; Dt = 2,8/2,3; I = 16. Nr. inv. 17059. C 5, N IV. Pl. 22/2.
- 45) Amforă, fragmentar. Pastă orange-cărămizie, dură, particule albe, rare paiete de mica aurie, angobă roșu închis. Dg = 10; Dt = 3,7/2,7. Nr. inv. 25826. C 9, N II. Pl. 23/1.
- 46) Amforă, lipsă buza și baza. Pasta bej-maronie, relativ dură, multe particule negre și maronii, bobite violet, angobă bej închis. Dt = 3,1/2,2; I = 57. Nr. inv. 29910. C 10, N III, Pl. 23/5.
- 47) Amforă, fragmentar. Pasta bej-maronie, particule negre și maron, bobite violet-brunc. Dg = 7; Dt = 3,2/1,8. Nr. inv. 28600. C 20, N V. Pl. 23/4.
- 48) Amforă, fragmentar. Pastă bej-gălbuie, relativ dură, particule negre și maronii (piroxen?), angobă brună-cafenie. Dg = 7; Dt = 3,2/2,3; I = 25. Nr. inv. 25669. C 3, N III. Pl. 24/1.
- 49) Amforă, fragmentar. Pastă cărămizie, particule negre, albe (calcar), cuarț pisat. Dg = 10; Dt = 3,5/2. Nr. inv. 17064. C 7, N III. Pl. 24/2.
- 50) Amforă, fragmentar. Pastă bej la exterior, roz spre interior, dură, compactă, particule negre, maronii (piroxen?), angobă bej. Dg = 7,3; Dt = 3,9/3. Nr. inv. 25606. C 16, N II, Pl. 24/3.
- 51) Amforă. Pasta roz-cărămizie, dură, compactă, multe bobite violet, angobă alb-rozie la exterior. Dg = 7,5; Dt = 2,6/1,8; Dm = 18,5; I = 57. Nr. inv. 24535. C 19, N II. Pl. 25/1.

- 52) Amforă, lipsă baza. Pasta identică cu nr. 51. $Dg = 6,4/4$; $Dt = 3,3/2$; $Dm = 20,5$. Nr. inv. 25478. C 18, N III. Pl. 25/2.
- 53) Amforă, lipsă o porțiune din corp. Pasta identică cu nr. 51. $Dg = 9$; $Dt = 3/1,5$; $Dm = 20$; $I = cca\ 50$. Nr. inv. 30013. C 8, N IV. Pl. 25/4.
- 54) Amforă. Pasta bej. moale, multe particule negre și brune, angobă bej deschis-gălbui. $Dg = 8,2$; $Dt = 2,8/1,9$; $Dm = 27$; $I = 57,5$. Nr. inv. 30014. C 5, N I. Pl. 26/1.
- 55) Amforă, fragmentar. Pastă identică cu nr. 54. $Dg = 9,3$; $Dt = 2,7/1,5$. Nr. inv. 25451. C 8, N II. Pl. 26/3.
- 56) Amforă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 54. $Dg = 10$; $Dt = 3,4/1,7$. Nr. inv. 28637. C 3, N IV. Pl. 26/2.
- 57) Amforă, fragmentar. Pasta rozie-bej, dură, rare particule de calcar și bobite violet, angobă alb-gălbui. $Dg = 10,5$; $Dt = 3,4/1,6$. Nr. inv. 28599. C 18, N III. Pl. 26/5.
- 58) Gură de amforă. Pasta cărămizie, foarte multe particule albe, dură, compactă, angobă cenușie-brună. $Dg = 14,5$; $Dt = 3,6/2$. Nr. inv. 23314. C 15, N V. Pl. 26/4.
- 59) Gură de amforă. Pasta orange, fină, dură, bobite violet, cuarț pisat, multe particule albe (calcar, scoică?). $Dg = 7$. Nr. inv. 25365. C 17, N IV. Pl. 27/1.
- 60) Bază de amforă. Pasta bej-cărămizie, degresant identic cu nr. 59. $Db = 7$. Nr. inv. 24085. C 2, N IV. Pl. 27/2.
- 61) Amforă, fragmentar. Pasta roz-cărămizie, dură, foarte multe particule negre și brune, puține particule albe. $Dg = 7,3$; $Dt = 4/3,7$. Nr. inv. 25676. C 4, N II. Pl. 27/3.
- 62) Amforă, fragmentar. Pastă brună, micacee, fină. $Dg = 3,6$; $Dt = 3/1,2$. Nr. inv. 24117. C 6, N IV. Pl. 27/8.
- 63) Gură de amforă. Pasta bej. relativ moale, fină, cochilii de scoici pisate, angobă brun-roșcate la exterior. $Dg = 8,8$; $Dt = 3/1,6$. Nr. inv. 25326. C 3, N II. Pl. 28/2.
- 64) Gură de amforă. Pasta identică cu nr. 63. $Dg = 12$. Nr. inv. 28632. C 14, N II. Pl. 28/1.
- 65) Amforă, fragmentar. Pasta cenușie, fină, dură, particule albe. $Dg = 10,5$; $Dt = 4/1,7$. Nr. inv. 25534. C 10, N III. Pl. 28/3.
- 66) Amforă, fragmentar. Pasta bej-brună, moale, mult nisip. $Dg = 11,2$; $Dt = 2,8/1,9$. Nr. inv. 17055. C 5, N V. Pl. 28/4.
- 67) Amforă, fragmentar. Același tip și aceeași pastă ca nr. 51-53. $Dg = 7,8$; $Dt = 3,5/2,2$; $Dm = 23,5$. Nr. inv. 4537. C 1, N IV; neilustrat.
- 68) Amforă, fragmentar. Pastă brună cu miez cenușiu, dură, compactă, mult nisip, mica albă, rare paiete de mica aurie, angobă alb gălbui. $Dg = 12$; $Dt = 3,9/1,9$; $I = 17$. Nr. inv. 17052. C 5, N IV. Pl. 29/1.
- 69) Amforă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 68. $Dg = 12$; $Dt = 4,3/2,6$. Nr. inv. 25792. C 5, N V. Pl. 29/2.
- 70) Amforă, fragmentar. Pasta rozie, fină, dură, rare bobite violet, multă mica albă, rară mica aurie, cuarț fin pisat, angobă proprie. $Dg = 13,2$; $Dt = 3,4/1,8$. Nr. inv. 23915. C 2, N V. Pl. 30/1.
- 71) Amforă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 70. $Dg = 10,8$; $Dt = 2,6/2$. Nr. inv. 25307. C 4, N V. Pl. 30/3.
- 72) Gură de amforă. Pasta rozie-brună, fină, dură, mica albă, angobă brun închis la exterior. $Dg = 10,6$. Nr. inv. 25255. C 19, N V. Pl. 30/2.
- 73) Amforă, fragmentar. Pasta galbenă, moale, particule albe (calcar?), brune și negre (piroxen?), angobă proprie. $Dg = 12$; $Dt = 3,2/2$. Nr. inv. 25321. C 2, N V. Pl. 30/5.
- 74) Amforă, fragmentar. Pasta bej-cenușie, dură, fină, particule albe (calcar?), angobă proprie. $Dg = 8$; $Dt = 3,3/2,2$. Nr. inv. 23997. C 18, N IV. Pl. 31/1.
- 75) Amforă, fragmentar. Pasta cărămizie-rozie, moale, paiete de mica aurie particule albe (calcar?), care prin ardere au creat mici goluri în pastă, angobă bej. $Dg = 11$; $Dt = 3,5/2,3$. Nr. inv. 25672. C 6, N II. Pl. 31/2.

- 76) Amforă, fragmentar. Pasta brună, dură, particule albe, angobă alb-gălbuie cu bună aderență. Dg = 10,7; Dt = 3,3/2; inv. nr. 28635; C-9, N IV; Pl. 30/4.
- 77) Amforă, fragmentar. Pasta cărămizie, dură, particule brune, albe, Dg = 9; Dt = 3,7/2; I = 15, inv. nr. 25550; C-4, N III; Pl. 31/3
- 78) Amforă, fragmentar. Pasta cenușie cu miez roziiu, foarte dură, particule albe, mica albă, angobă cenușie la exterior. Dg = 10; Dt = 3,5/2,5; inv. nr. 25358; C-19, N IV; Pl. 33/1
- 79) Amforă, fragmentar. Pasta bej deschis, moale, particule albe (calcar?). Dg = 12; Dt = 4/2. Nr. inv. 25632. C 18, N II. Pl. 32/1.
- 80) Amforă, fragmentar. Pasta bej, moale compactă, mult nisip, rare particule albe și maron. Dg = 7,8; Dt = 3,3/2. Nr. inv. 25893. C 20, N III. Pl. 32/2.
- 81) Amforă, fragmentar. Pasta bej, compactă, moale, rare particule albe. Dg = 6; Dt = 3/2. Nr. inv. 25841. C 18, N III. Pl. 33/7.
- 82) Amforă, fragmentar. Pasta bej-maronie, dură, multe porozități, bobite violet (oxid de fier?), puțin cuarț pisat, mica albă, angobă alb-gălbuie la exterior. Dg = 12; Dt = 3,3/2,4. Nr. inv. 25479. C 18, N III. Pl. 33/8.
- 83) Amforă, fragmentar. Pasta brun închis, fină, dură, particule albe, cuarț fin pisat. Dg = 11; Dt = 4/1,2. Nr. inv. 25271. C 18, N V. Pl. 33/4.
- 84) Gură de amforă. Pasta maron, fină, dură, multă mica albă, rară mica aurie. Dg = 12; Dt = cca 4/1,6. Nr. inv. 23927. C 6, N VI. Pl. 33/2.
- 85) Gură de amforă. Pasta cărămizie-brună, particule albe, cuarț fin. Dg = 13. Nr. inv. 25303. C 5, N IV. Pl. 33/3.
- 86) Gură de amforă. Pasta identică cu nr. 85. Dg = 13. Nr. inv. 25522. C 10, N IV. Pl. 33/5.
- 87) Gură de amforă. Pasta brun deschis, dură, bobite violet, cuarț fin pisat. Dg = 10,5. Nr. inv. 25509. C 12, N III. Pl. 33/6.
- 88) Amforă, fragmentar. Pasta bej deschis-vineție, dură, compactă, particule brune-violet, albe, angobă brun închis la exterior. Dg = 10; Dt = 2,7/1,6. Nr. inv. 25264. C 16, N V. Pl. 32/3.
- 89) Cană, fragmentar. Pasta bej cu miez brun, dură, compactă. Dg = 13; Dt = 2,4/1,4. Nr. inv. 28617. C 3, N II. Pl. 37/6.
- 90) Cană, fragmentar. Pasta cenușie, dură. Dg = 8; Dt = 2,7/1,2. Nr. inv. 25695. C 17, N IV. Pl. 37/1.
- 91) Cană, fragmentar. Pasta roz-cărămizie, dură, vopsea brună-roșcată la exterior. Dg = 12. Nr. inv. 25839. C 4, N V. Pl. 37/3.
- 92) Cană, fragmentar. Pasta identică cu nr. 89. Dg = 8,4; Dt = 1,6/0,7. Nr. inv. 28616. C 4, N IV. Pl. 37/4.
- 93) Vas biberon. Pastă brun deschis, dură, fină, mica albă, particule brune. Dm = 8,7; Db = 4; I = 8,5. Nr. inv. 25884. C 8, N II. Pl. 38/4.
- 94) Ulcior. Pasta bej, fină, particule violet, albe, angobă brun-roșcată. Dg = 7; Dt = 3,3/1,3; Dm = 17,5; Db = 10,5. Nr. Inv. 29841. C 18/19, N IV. Pl. 37/5.
- 95) Ulcior, fragmentar. Pasta identică cu nr. 94. Dg = 8. Nr. inv. 25340. C 18, N IV. Pl. 38/10.
- 96) Gură de ulcior. Pasta cărămizie-orange, fină, dură, particule brune și albe. Dg = 5. Nr. inv. 28563. C 2, N V. Pl. 38/5.
- 97) Gură de ulcior. Pasta bej-cărămizie, dură, fină, mica albă, angobă alb-gălbuie la exterior. Dg = 5,6. Nr. inv. 25512. C 12, N III. Pl. 38/8.
- 98) Ulcior, fragmentar. Pasta roz, fină, compactă, multă mică albă, rare paiete de mica aurie, vopsea roșcată la exterior. Dg = 5,6; Dt = 2/1,2. Nr. inv. 25639. C 18, N II. Pl. 38/1.
- 99) Ulcior, fragmentar. Pastă cenușie, fină, micacee, moale. Dg = 5; Dt = 2,4/1,2. Nr. inv. 25345. C 15/16, N IV. Pl. 38/2.
- 100) Ulcior, fragmentar. Pasta cărămizie-orange, compactă, dură. Dt = 2,2/1,3. Nr. inv. 24050. C 15, N IV, Pl. 38/7.

- 101) Pahar, fragmentar. Pastă cenușie-negricioasă, dură, fină. Dg = 7. Nr. inv. 25406. C 17, N III. Pl. 38/3.
- 102) Ulcior fragmentar. Pasta galben-bej, fină, compactă, particule albe, vopsea brună pe jumătatea superioară a corpului. Dt = 2/1,4. Nr. inv. 28620. C 3, N II. Pl. 38/12.
- 103) Ulcior, fragmentar. Pasta identică cu nr. 102. Dm = 18; Db = 8,4. Nr. inv. 28619. C 4/5, N II. Pl. 39/8.
- 104) Ulcior, lipsă gura și toarta. Pasta cărămizie, dură, fină, compactă, vopsea brună cu luciu metalic pe jumătatea superioară a corpului. Dm = 13,5; Db = 5,7. Nr. inv. 27942. C 2/3, N IV. Pl. 38/11.
- 105) Ulcior, fragmentar. Pasta cenușie, micacee, fină, particule albe. Dm = 11; Db = 6. Nr. inv. 27943. C 5, N V. Pl. 38/9.
- 106) Cupă, lipsă baza. Pasta cafeniu deschis, fină, compactă, vopsea maron deschis la exterior și interior. Dg = 10,5; Dm = 10,8. Nr. inv. 25872. C 2, N III. Pl. 39/2.
- 107) Cupă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 106. Dg = 13,8; Dm = 15,3. Nr. inv. 25871. C 18/19, N IV. Pl. 39/4.
- 108) Cupă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 106. Dg = 14; Dm = 14. Nr. inv. 25195. C 19, N V. Pl. 39/6.
- 109) Cupă, fragmentar. Pasta identică cu nr. 106. Dg = 13; Dm = 13,5. Nr. inv. 25885. C 2, N III. Pl. 39/7.
- 110) Pahar. Pasta identică cu nr. 106. Dg = 8,2; Db = 4,5. Nr. inv. 25194. C 16, N IV. Pl. 39/9.
- 111) Crater, lipsă toartele. Pasta cărămizie, fină, vopsea roșie-brună la exterior. Dg = 9,5; Dm = 10,5; Db = 5,4. Nr. inv. 29912. C 18, N III. Pl. 39/1.
- 112) Ceașcă, lipsă baza. Pasta cenușie, fină, dură, rare particule albe, lustru la exterior. Dg = 10,8; Dt = 1,8/1; Dm = 11,7. Nr. inv. 25800. C 5, N I. Pl. 39/3.
- 113) Strachină, fragmentar. Pasta bej, fină, compactă, vopsea maron închis la exterior și maron deschis la interior. Dg = 18. Nr. inv. 28557. C 2, N IV.
- 114) Castron, lipsă marginea. Pasta identică cu nr. 106. Dg = cca. 13; Db = 5,4. Nr. inv. 24053. C 3, N II. Pl. 40/1.
- 115) Ceașcă, fragmentar. Pasta brun-roșcată, compactă și dură, angobă brună închis la exterior. Dg = 8; Dt = 1,4/0,7. Nr. inv. 24061. C 1, N I. Pl. 39/5.
- 116) Castron. Pasta identică cu nr. 106. Dg = 23; Db = 11. Nr. inv. 23988. C 8, N IV. Pl. 40/3.
- 117) Castron. Pasta cenușie, fină, dură, particule albe, exteriorul lustruit. Dg = 21; Db = 7,8. Nr. inv. 29427. C 7, N II. Pl. 40/7.
- 118) Castron. Pasta asemănătoare cu nr. 117. Dg = 20; Db = 6. Nr. inv. 28621. C 9, N II. Pl. 40/9.
- 119) Strachină. Pasta identică cu nr. 117. Dg = 19; Dm = 21. Nr. inv. 25612. C 8, N II. Pl. 40/11.
- 120) Ceașcă, fragmentar. Pasta brună cu miez cenușiu, dură, compactă. Dg = 10,8; Dt = 1,8/0,9. Nr. inv. 25366. C 7/8, N II. Pl. 40/5.
- 121) Oală, fragmentar. Pasta cărămizie, dură, cuarț, particule albe și brune, rară mica aurie. Dg = 14; Dt = 2,7/1,5; Dm = 21,6. Nr. inv. 17063. C 2, N V. Pl. 46/1.
- 122) Oală, fragment gură. Pasta alburie-bej, puține particule brune, cuarț fin pisat, dură. Dg = 15. Nr. inv. 25371. C 17, N IV.
- 123) Oală, fragmentar. Pasta identică cu nr. 121. Dg = 15,5; Dt = 3,6/1,2; Dm = cca. 23,5. Nr. inv. 25312. C 4, N V. Pl. 46/2.
- 124) Oală, fragmentar. Pasta neagră, dură, cuarț fin, ardere secundară puternică care a schimbat culoarea inițială a pastei. Dg = 17,7; Dt = 3/1,8. Nr. inv. 28643. C 19, N IV. Pl. 46/5.
- 125) Oală, fragmentar. Pasta bej-cărămizie, dură, particule negre, albe, brune. Dg = 20,6. Nr. inv. 23916. C 13, N II. Pl. 46/6.

- 126) Oală, fragmentar. Pasta identică cu nr. 125. Dg = 32. Nr. inv. 17160. C I, N III.
- 127) Oală, fragmentar. Pasta bej-cărămizie, fină, dură. Dg = 17,5. Nr. inv. 25394. C 10, N IV. Pl. 47/1.
- 128) Oală, fragmentar. Pasta cărămizie, dură, mica aurie, cuarț, bobite violet. Dg = 16,5; Dt = 3/1,4. Nr. inv. 17133. C 15, N IV. Pl. 47/3.
- 129) Oală, fragmentar. Pasta cărămizie-rozie, dură, particule albe, violet, patină brună-cenușie la exterior. Dg = 17; Dm = 24,5. Nr. inv. 24070, C 1, N I. Pl. 47/4.
- 130) Oală, fragmentar. Pasta brună, dură, cuarț grosier, bobite violet. Dg = 18; Dm = 28. Nr. inv. 23847. C 1/2, N II. Pl. 47/5.
- 131) Oală, fragmentar. Pasta cafeniu închis, dură, multă scoică pisată. Dg = 25. Nr. inv. 25408. C 1, N IV. Pl. 47/6.
- 132) Oală, fragmentar. Pasta brun închis, dură, compactă, cuarț fin. Dg = 15,6; Dt = 2,5/1. Nr. inv. 25393. C 10, N IV. Pl. 48/1.
- 133) Oală, fragmentar. Pasta cenușie, dură, particule albe. Dg = 15,5. Nr. inv. 25395. C 10, N IV. Pl. 48/2.
- 134) Oală, fragmentar. Pasta cenușiu închis, dură, cuarț, bobite violet. Dg = 13. Nr. inv. 25627. C 20, N III. Pl. 40/2.
- 135) Oală, fragmentar. Pasta cenușie-neagră, dură, cuarț pisat, bobite violet, particule albe. Dg = 17,5. Nr. inv. 25657. C 8, N II. Pl. 40/6.
- 136) Oală, fragmentar. Pasta cenușie închis, dură, mult cuarț pisat. Dg = 10,5. Nr. inv. 23851. C 20, N III. Pl. 40/10.
- 137) Oală, fragmentar. Pasta identică cu nr. 136. Dg = 13. Nr. inv. 25373. C 15, N IV. Pl. 40/12.
- 138) Oală, fragmentar. Pasta cenușie, dură, degresant grosier. Dg = 12,5. Nr. inv. 25377. C 2, N V. Pl. 46/4.
- 139) Oală. Pasta bej, moale, porozități, degresant grosier (pietricele, cioburi pisate), bobite violet (oxid de fier?). Dg = 10,5; Dm = 12; Db = 8,4. Nr. inv. 24534. C 12, N III. Pl. 48/3.
- 140) Oală, fragmentar. Pasta cenușie-negricioasă, dură, nisip, cuarț pisat, mica albă. Dg = 11,7. Nr. inv. 25263. C 8, N II. Pl. 48/7.
- 141) Oală, fragmentar. Pasta brună, dură, cuarț pisat, particule albe, violet, aspect zgrunțuros în spătură. Dg = 15. Nr. inv. 17070. C 1, N VI. Pl. 49/1.
- 142) Oală. Pasta maron-brun, degresant grosier, bobite violet. Dg = 7; Dm = 11. Db = 7. Nr. inv. 25472. C 18, N IV. Pl. 48/5.
- 143) Oală, fragmentar. Pasta cărămizie-bej, dură, pietricele, cuarț pisat, bobite violet, particule albe. Dg = 19,5; Dt = 4,3/1,8; Dm = 36,6. Nr. inv. 28642. C 6, N IV. Pl. 48/6.
- 144) Castron, fragmentar. Pasta cenușie, dură, cuarț pisat. Dg = 15; Dt = 2/0,9. Nr. inv. 28623. C 8/9, N V. Pl. 49/6.
- 145) Castron, fragmentar. Pasta cărămizie-brună, dură, bobite violet. Dg = 17. Nr. inv. 25396. C 10, N IV. Pl. 49/8.
- 146) Castron, fragmentar. Pasta bej-brună, fină, paiete de mica aurie, cuarț fin. Dg = 20,7. Nr. inv. 24034. C 20, N III. Pl. 50/1.
- 147) Castron, fragmentar. Pasta brun-deschis, dură, mica aurie, particule albe, violet. Dg = 21,5; Dt = 2/1,2. Nr. inv. 24094. C 15, N IV. Pl. 50/4.
- 148) Castron, fragmentar. Pasta vineție-neagră, dură, bobite violet, cuarț pisat. Dg = 23,6. Nr. inv. 25670. C 3, N II. Pl. 50/2.
- 149) Cratiță. Pasta neagră, grosieră, mari porozități, pleavă, pietricele. Dg = 14,4; Db = 8. Nr. inv. 25661. C 7, N II. Pl. 49/12.

- 150) Castron, fragmentar. Pasta brună, fină, dură, cuarț pisat, bobite violet. $Dg = 21,5$
Nr. inv. 17096. C 2, N III. Pl. 49/10.
- 151) Castron, fragmentar. Pasta cărămizie, dură, bobite violet, cuarț pisat, particule albe. $Dg = 28$. Nr. inv. 24000. C 15, N VI. Pl. 50/6.
- 152) Castron, fragmentar. Pasta brun închis, dură, multe particule albe. $Dg = 23$; $Dt = 2,3/1$. Nr. inv. 23827. C 17, N VI. Pl. 50/5.
- 153) Castron, fragmentar. Pasta alb-gălbuie, compactă, fină, cuarț fin, particule albe. $Dg = 16,5$. Nr. inv. 24042. C 8, N IV. Pl. 49/5.
- 154) Castron, fragmentar. Pasta cenușie-negricioasă, dură, cuarț fin pisat, bobite violet. $Dg = 18,2$. Nr. inv. 25688. C 7, N V. Pl. 49/7.
- 155) Cratiță, fragmentar. Pasta brună închis, degresant grosier. $Dg = 15,5$. Nr. inv. 25535. C 10, N III. Pl. 49/9.
- 156) Cratiță, fragmentar. Pasta bej închis, fină, cuarț fin, bobite violet, particule albe patină cenușie la exterior și interior. $Dg = 20,5$. Nr. inv. 24104. C 9, N V. Pl. 50/3
- 157) Capac. Pasta brună-cărămizie, dură, cuarț pisat, particule albe. $D\text{-buton} = 5$. Nr. inv. 28644. C 7/8, N V. Pl. 49/11.
- 158) Capac. Pastă cenușie, dură, cuarț pisat, particule albe. $D\text{-buton} = 3,6$; $Dg = 16$. Nr. inv. 27961. C 5, N V. Pl. 49/13.

Deși materialul este în stare fragmentară, s-au putut reconstitui câteva tipuri principale. Acestea sînt: paharele, bolurile, borcanele, cupele, unguentariile, amforetele și cămile.

Paharele

Reprezintă forma cu frecvența cea mai mare (63,7% din totalul descoperirilor).

Majoritatea exemplarelor sînt de culoare olive (26 din 39), restul sînt gălbui, gălbui-brune sau incolore.

S-au putut reconstitui trei tipuri:

a) (Pl. 51/1—5,9). 19 exemplare, dintre care opt sînt decorate cu „picături” albastre.

D_g: 5,4—12,4 cm

D_b: 3,6—6,6 cm

I: 8,1—10,3 cm

Buza evazată înspre exterior, cu fața internă ușor concavă. Pereții sînt ușor curbați. Baza prezintă o ușoară ridicătură spre interior.

b) (Pl. 51/6—8, 10, 11) 13 exemplare.

D_g: 7—11,8 cm

D_b: 3,4—5 cm.

Paharele au formă de trunchi de con.

c) (Pl. 52/1) 2 exemplare.

D_g: 7,8 cm.

Formă conică.

Paharele se datează în ultimul sfert al secolului al IV-lea c.n. și în prima jumătate a secolului al V-lea.

Formele de pahare se înscriu, în mare, tipologiei făcute de N. P. Sorokina paharelor din secolele IV—V descoperite pe litoralul M. Negre². Ele își găsesc analogiile cele mai bune la Histria³, precum și în necropolele și așezările de pe litoralul nordic al M. Negre⁴ și din Pannonia⁵. Unele forme corespund modei epocii, fiind răspîndite din Crimeea pînă în Germania⁶, Austria⁷.

Bolurile (Pl. 52/2, 4, 6, 8).

Din sticlă incoloră, cu pereții groși (0,3—0,5 cm).

Prezintă o deschidere largă la partea superioară (D_g: 9,8—16,5 cm) și se îngustează spre bază. Un singur exemplar pare să fi fost semisferic. Decorate cu canceluri demarcate de incizii.

Se datează la sfîrșitul secolului al IV-lea și într-al doilea sfert al secolului al V-lea c.n. Analogii: Histria⁸, în necropola de la Szomogyszil⁹ și în nordul M. Negre¹⁰.

Borcanele (Pl. 52/3, 5, 7)

Din sticlă gălbuie, olive sau incoloră. S-au păstrat doar fragmente din jumătatea superioară a corpului.

Buza este fie aproape verticală, fie evazată spre exterior. Imediat de sub buză corpul se lărgeste mult, fiind, probabil, globular.

Dg: 7—11,6 cm. Nedecorate.

Datate la sfârșitul secolului al IV-lea și în prima jumătate a secolului al V-lea.

Analogii: în necropolele pannonice¹¹.

Flacoane (Pl. 53/1—4)

Din sticlă gălbuie sau gălbuie-olive.

S-au păstrat doar guri de flacoane și un picior (care, însă, ar putea proveni și de la o cupă).

Gura este pilniată, cu buza ca un manșon (Dg: 3,8—5,3 cm). Picior pilniat cu o margine ca un manșon.

Datate în prima jumătate a secolului al V-lea.

Analogii: Szomogyszil¹², Csongrád¹³, Poetovio¹⁴.

Unguentarii (Pl. 53/7, 8)

Două exemplare, din sticlă olive și verde.

Sfârșitul secolului al IV-lea—începutul secolului al V-lea.

Analogii: Callatis¹⁵, Tomis¹⁶, Scupi¹⁷.

Amforetă (?) (Pl. 53/10)

S-a păstrat un singur fragment din partea inferioară a unui recipient terminat cu o bază ascuțită.

Cîteva toarte fragmentare ar putea proveni tot de la amforete.

Analogii: Athena(?)¹⁸.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Cană (?) (Pl. 53/13)

Un singur fragment dintr-o buză, descoperit pe nivelul IV pare a documenta și existența acestei forme.

În concluzie putem spune că din totalul de tipuri de vase de sticlă folosite în interiorul fortificației de la Topraichioi pe tot parcursul existenței sale frecvența cea mai ridicată o dețin paharele. Procentajul ridicat (63,7%) de descoperiri de acest tip dovedește că paharul din sticlă nu era un obiect de lux, pus ca ofrandă în mormintele celor bogați, ci un obiect de uz comun. Exemplarele decorate cu „stropi” albaștri nu constituiau nici ele un lux¹⁹, ci se înseriau în moda din răsăritul imperiului, într-una din provinciile de aici avîndu-și, probabil, obîrșia²⁰.

NOTE

1. Problema a fost tratată mai detaliat în Pontica, 18, 1985.
2. Sorokina 1972, p. 73, fig. 2; *idem* 1977, fig. 1.
3. Suceveanu 1982-b, p. 121, pl. 20 (II B 17 și II B 18).
4. Sorokina 1964, fig. 1,3; *idem* 1977, fig. 2—3; Kropotkin 1970, fig. 76/5, 71/1.
5. Barkóczi-Salamon 1968, fig. 1, 2, 3/1, 3, 4, 4/2, 3, 6/2; Bürger 1979, pl. 6/1, 4, 8/9, 16/7 etc.
6. Pirling 1981, fig. 2/13, 3/1, 2, 4/1,9.
7. Grünwald 1981, pl. 14.
8. Suceveanu 1982-b, p. 122, pl. 21 (I C 10).
9. Bürger 1979, p. 48, pl. 18/4.
10. Kropotkin 1970, p. 132, fig. 76/12, nr 1312.
11. Barkóczi-Salamon 1968, p. 32, fig. 5/1,2.
12. Bürger 1979, p. 42—43, pl. 15/6.
13. Barkóczi-Salamon 1968, p. 33, fig. 6/1.
14. Subic 1974, pl. III, 25, 27 și pl. IV, 36, 37.
15. C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București 1980, p. 147, pl. XIII, M. 264.
16. M. Bucovăla, *Vase antice de sticlă la Tomis*, București, 1968, nr. 267, 270; Lungu-Chera-Mărgineanu, Pontica XV, 1982, pl. II/1, IV/10, 11, V/18.
17. Mikuleic 1974, p. 210, pl. VIII, 232.
18. Robinson 1959, 11250, pl. 55.
19. Vezi *supra* nota 2.
20. *Ibidem*.

Descoperirile de acest gen, fără a fi prea numeroase (doar 43 de exemplare dintre care doar 11 complete), deoarece provin din contexte arheologice bine datate aduc precizări prețioase pentru stabilirea cronologiei unor tipuri de opaițe.

Pornind de la procedeul de fabricație, materialul a fost împărțit în trei grupe mari:

- A) Opaițe prelucrate în tipar
- B) Opaițe prelucrate la roată
- C) Opaițe modelate cu mâna

A) OPAIȚE PRELUCRATE ÎN TIPAR

Din această grupă fac parte majoritatea opaițelor descoperite în așezare. Deoarece aceste opaițe au fost descoperite în bune condiții stratigrafice, prezentarea lor se va face în ordine cronologică; tipologia care a rezultat are astfel o valoare numai locală, ea trebuind a fi integrată într-o tipologie generală a descoperirilor din întreaga Dobrogea¹.

I) Opaîț cu disc rectangular

Pasta bej, fină, dură, particule calcaroase; vopsea brun închis la partea superioară. Corpul este oval cu o toartă verticală turnată odată cu partea superioară a opaițului; discul pătrat se unește cu ciocul rotund printr-un canal îngust; baza ovală este înconjurată de o canelură în formă de lacrimă care are imprimată în mijloc litera K. Discul este înconjurat pe trei laturi de ove iar spre canal are o gaură de aerisire(?). Bordura lată, ușor înclinată spre interior este ornamentată cu motivul osului de pește precum și cu un șir paralel de impresiuni. De o parte și de alta a mînerului apar cerculețe slab imprimate (Pl. 74/3 a, b).

Dimensiuni²: L = 9,7 cm; l = 7 cm; I = 3,2/4,7 cm; nr. inv. 28549; C 10; N II.

Datare: ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Corinth³, Athena⁴.

După cum se vede și din analogii pare a fi vorba de un produs attic.

II) Opaîțe cu corpul alungit, discul mic și fără canal

1) Pasta bej-cenușie (culoarea poate fi schimbată și ca urmare a incendierii nivelului), vopsea brună pe tot corpul, exfoliată în unele părți.

Corpul alungit are un disc mic puternic adâncit terminat cu un cioc ale cărui margini sînt ridicate. Toarta este inelară cu două nervuri mediane. Baza rotundă, adîncită, are implantată în centru litera M.

Dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 6 cm; I = 3,4/4 cm; nr. inv. 25188; C 17, N I. (Pl. 74/4).

Datare: 370—378

Analogii: Independența (Murighiol)⁵, Efes⁶.

Forma ciocului, analogiile de la Efes par a indica un produs microasiatic. Nu excludem nici o imitație locală⁷ a unui opaîț microasiatic.

2) Pasta cărămizie-orange, particule calcaroase, vopsea roșie-brună la partea superioară. Corpul oval, biconvex în secțiune, discul mic, delimitat printr-o umflătură circulară, gaura de umplere înconjurată de un inel în relief. Deasupra ciocului rotund se află o palmetă în relief. Toarta este lamelară, unită la partea inferioară, printr-o nervură, cu baza inelară. Marginea de joncțiune dintre cele două părți ale opaițului este foarte pronunțată. Pe bordura lată, puternic înclinată, flancînd din două părți discul, se află cîte două cruci adîncite în pastă, executate neglijent (Pl. 74/1).

Dimensiuni: $L = 7,8$ cm; $l = 5,6$ cm; $I = 2,6/3,8$ cm; nr. inv. 7998; C 8, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tomis⁸, Sadowetz⁹, Efes¹⁰.

3) Pasta este identică cu a opaițului precedent.

Corpul oval, biconvex în secțiune, discul aproape de loc adîncit, foarte mic, ocupat aproape în întregime de orificiul de umplere, ciocul rotund cu marginea ridicată, toarta lamelară, unită prin nervură cu baza rotundă, plană (Pl. 74/2).

Dimensiuni: $L = 6,7$ cm; $l = 5,1$ cm; $I = 2,5/3,5$ cm; nr. inv. 28551; C 14, N IV.

Date: cca 422—433.

Analogii: aceleași cu ale opaițului precedent.

Aceste două opaițe aparțin aceleiași serii dar unor generații diferite, după cum indică atît datarea lor cît și degenerarea caracterelor morfologice și a dimensiunilor. Deși au o origine microasiatică, nu excludem o producere locală a acestor opaițe, avînd în vedere marginea de joncțiune puternic reliefată, mai ales la ultimul exemplar.

4) Pasta bej-cenușie, vopsea neagră; posibil ca și culorile acestui opaiț să fie schimbate datorită arderii secundare.

S-a păstrat numai jumătate din partea superioară; discul mic, concav, delimitat printr-o umflătură circulară de umerii puternic înclinați, decorați cu linii în relief dispuse radiar. Toarta lamelară, neperforată. (Pl. 74/7)

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹¹.

5) Pasta bej-maronic, ușor micacee, rare particule albe; vopsea roșie. Fragment. Discul concav, înconjurat de trei cercuri incizate. Bordura ușor înclinată spre exterior este decorată cu globule. Toarta lamelară neperforată. (Pl. 74/6)

Dimensiunile: $l =$ cca 7,2 cm; nr. inv. 25389; C 10, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹², Delos¹³, Corinth¹⁴.

Pare să fie un produs microasiatic.

6) Pasta cenușie, fină, vopsea brună (arderea secundară a schimbat culorile).

Fragmentar. Disc concav, delimitat printr-o umflătură circulară de bordura puternic înclinată. Ciocul rotund, puternic înălțat. Decor din globule pe bordură. (Pl. 74/5)

Dimensiuni: $l =$ cca 6,4 cm; nr. inv. 25213; C 4, N IV.

Date: cca 422—433.

Analogii: Efes¹⁵, Milet¹⁶.

III) Opaite cu corpul rotund

1) Pasta bej-maronic, fină, urme de angobă alburie bogată în mica albă, care face să sclipească suprafața opaițului.

Fragmentar. S-a păstrat numai partea superioară, mai puțin ciocul. Discul este mare, circular, mărginit de un manșon circular. Umerii înguști, înclinați ușor spre exterior, decorați cu nervuri paralele dispuse radiar. Toarta lamelară, neperforată, cu trei caneluri mediane. Discul este decorat cu o scenă mitologică: Dionysos cu nebrida pe brațul stîng, ținînd tyrsos-ul în mîna dreaptă iar în fața lui se află pantera. (Pl. 75/1)

Dimensiuni: $I_p = 1,5/3$ cm; $l = 6,7$ cm; nr. inv. 25209; C 3, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹⁷.

Avînd în vedere analogia perfectă cît și culoarea argilei, care pare identică cu a exemplarului efesian, pare să fie vorba de un produs importat din Asia Mică. Dimensiunile

mai mici ale exemplarului nostru pare să indice o generație mai târzie a acestei serii.

2) Pasta bej, moale, angobă proprie.

Fragmentar. Puternica umflătură circulară a discului înconjură o cruce în relief amplasată în centrul acestuia. Brațele crucii sînt decorate cu linii oblice, iar capetele acesteia cu linii verticale. Pe bordura înclinată este dispus un șir de globule. Toarta lamelară neperforată se termină spre bază cu nervuri dispuse sub formă de ancoră sau coadă de pește. (Pl. 75/2)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,2 \text{ cm}$; $I_p = 2,8/4 \text{ cm}$; nr. inv. 4551; Extramuros, N VI.

Datare: mijlocul secolului al V-lea.

Analogii: Tomis¹⁸, Efes¹⁹, Milet²⁰.

3) Pasta roșie-cărmizie, foarte multă mica albă, particule albe relativ mari (calcar?); angobă proprie.

Corpul este rotund, la fel și discul, care este înconjurat de o nervură circulară; umerii ușor înclinați; toarta lamelară, neperforată se termină cu o nervură la partea inferioară. Ciocul rotund are marginile ridicate puternic. Baza inelară. Ca decor apare pe umăr un șir de linii în relief dispuse radiar, care în dreptul ciocului se transformă în granule. De o parte și de alta a ciocului ca și a toartei, care a fost lipită ulterior la corpul opaițului, apar cîte două linii în relief terminate cu granule la ambele extremități. Perechi de linii în relief, dar mai lungi, flanchează ciocul și nervura terminală a toartei la partea inferioară. În centrul bazei inelare apare o cruce iar între brațele acesteia este două triunghiuri, toate în relief. (Pl. 75/3)

Dimensiuni: $L = 9,4 \text{ cm}$; $l = 7 \text{ cm}$; $I = 2,8/4,3 \text{ cm}$; nr. inv. 25201; C 18, N V.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: opaițe asemănătoare dar nu identice apar la Tomis²¹ și Delos²². Arhetipul acestui opaiț apare probabil la Butovo²³.

4) Pasta și caracterele morfologice asemănătoare cu ale opaițului precedent.

Discul spart, toarta lipsește. Umărul este decorat cu ciorchini, vrejuri și frunze de viță de vie; se mențin perechile de bastonase cu puncte la extremități care flanchează ciocul și toarta. Decorul părții inferioare este similar cu al piesei anterioare, mai puțin încădrarea nervurii inferioare a mînerului din care a rămas o singură nervură verticală de care se apropie oblic o altă nervură mai mică. (Pl. 75/4)

Dimensiuni: $L = 8,9 \text{ cm}$; $l = 7 \text{ cm}$; $I = 2,7 \text{ cm}$. Nr. inv. 28550. Extramuros, N VI.

Datare: mijlocul secolului al V-lea²⁴.

Analogii: aceleași ca la exemplarul anterior.

5) Pasta și decorul identice cu acelea ale nr. III/3 și III/4.

Fragment din partea inferioară a opaițului.

Nr. inv. 25214; C 8, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Această serie se pare că a fost în uz în toată prima jumătate a secolului al V-lea (cca 420–460). La Athena²⁵ acest opaiț, cu mici modificări, apare pînă în secolul al VII-lea.

6) Pasta bej, fină, dură, la exterior are o angobă proprie cu foarte multă mica albă ceea ce face ca suprafața să-i strălucească parțial.

Fragmentar; discul rotund, concav, are în centru două cercuri concentrice destul de slab reliefate. Toarta lamelară, neperforată are trei incizii mediane longitudinale și se termină spre bază cu o ancoră. Pe umărul convex apare un decor în relief reprezentînd struguri și vrejuri de viță de vie. (Pl. 76/1)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,6 \text{ cm}$. Nr. inv. 28552; C 20, N IV.

Datare: cca 422–433.

Analogii: Efes²⁶.

7) Textura pastei și morfologia identice cu nr. III/6.

Fragmentar; s-a păstrat o porțiune mai mare din baza inelară, care în centru are imprimată o *planta pedis*. (Pl. 76/2)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,6 \text{ cm}$; $I = 2,6/4,2 \text{ cm}$; nr. inv. 25207. C 4, N IV.

Datare: cca 422–433.

Analogii: aceleași cu cele ale opaițului precedent.

Menționăm că decorul acestei piese este mult mai bine reliefat.

8) Textura pastei și morfologia similare cu cele ale ultimelor două piese.

Fragmentar; discul este decorat cu o rozetă iar umărul cu o coroană de frunze (viță de vie?) (Pl. 76/3)

Dimensiuni: l = cca 7,6 cm; I = 2,6/4,4 cm; nr. inv. 25208. C 3, N IV.

Date: cca 422—433.

Analogii: Efes ²⁷.

9) Textura pastei, morfologia și decorul de pe umeri identice cu nr. III/5.

Fragmentar (Pl. 76/5) Nr. inv. 24123. C 2, N V.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Aceeași date o au și alte două fragmente de opaițe descoperite în C 1 și C 4, iar porțiuni mici din patru opaițe aparținând aceluiași tip au apărut și pe nivelul II (ultimul sfert al secolului al IV-lea). Pe două dintre ele, alături de vrejurile de viță de vie și ciorchini apar și frunzele. (Pl. 76/6)

IV) Opaite cu corpul și discul oval

1) Pastă cărămie, vopsea roșie închis la partea superioară.

Fragmentar; discul concav, oval, mărginit de o nervură și o șanțuire puternică care se deschide spre cioc într-un canal ce nu pare să fi fost prea larg. Pe umărul convex apare un decor din cercuri cu puncte mari în centru, separate prin două linii scurte adinc crestate. (Pl. 76/7)

C 5, N V. Nr. inv. 25217.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

2) Textura pastei și morfologia identice cu ale opaițului precedent.

Fragmentar. (Pl. 76/10). C 4, N IV. Nr. inv. 25216.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes ²⁸.

3) Pasta cărămie-roz, dură, compactă; angobă brun deschis.

Fragment. Discul oval, concav este mărginit de două nervuri puternice; umărul convex este decorat cu S-uri între buclele cărora se află câte un mic cerc. (Pl. 76/9)

C 5, N V. Nr. inv. 25297.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

4) Textura pastei, morfologia și decorul identice cu ale exemplarului precedent.

Nr. inv. 25215; C 4, N IV.

Date: cca 422—433.

Analogii: Independența (Murighiol) ²⁹.

5) Pasta cenușie, culoare căpătată ca urmare a incendierii nivelului pe care a fost descoperită, fină, dură compactă.

Fragmentar; lipsă baza, părți din disc, umăr și cioc. Discul este concav, oval, delimitat printr-o șanțuire puternică de umerii convecși, unit cu ciocul printr-un canal relativ îngust. Toarta inelară. Umerii sînt decorați cu o linie în zig-zag puternic adîncită iar spațiile libere lăsate de linie sînt umplute cu cîte două cercuri concentrice adîncite. Într-un loc se observă granule, care desigur constituie un defect de tipar, situație frecvent întîlnită la tiparele din gips ³⁰. (Pl. 76/8)

Dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 6,6 cm; I = 3,1/4,6 cm. Nr. inv. 25210. C 4, N V.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Athena(?) ³¹.

6) Pasta rozie-cărămie, fină, dură; vopsea brună-negricioasă cu un slab luciu metalic la partea superioară.

Fragmentar; s-a păstrat puțin din partea superioară și inferioară. Umărul îngust este decorat cu linii mici, adîncite, dispuse radiar; discul pare a fi concav, toarta inelară, baza rotundă, reliefată pe care este imprimată litera ?. (Pl. 76/11)

Dimensiuni: I = cca 2,7/3,7 cm. Nr. inv. 25800. C 20, N V.

Date: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Textura argilei și unele particularități morfologice ne-au determinat să-l includem în cadrul acestui tip.

Acest tip de opaiț, mai puțin întâlnit în literatura de specialitate, se diferențiază de celelalte tipuri prin: o argilă de foarte bună calitate, bej-rozie, fină; discul oval mult adâncit, iar canalul ce duce spre cioc ridicat pînă la nivelul umerilor, care sînt relativ înguști și convecși, cu decorul adâncit; toarta inelară și două cercuri concentrice adâncite ³². La aceste caracteristici de pastă și morfologie se adaugă și datarea similară a tuturor exemplarelor cunoscute de noi în Dobrogea: al doilea sfert al secolului al V-lea. Pînă la apariția altor descoperiri înclinăm să credem că ar putea fi vorba de un eventual produs local inspirat de un opaiț microasiatic de forma celui din Milet ³³.

V) Opaite cu corpul alungit, discul mic și cu canal

1) Pasta bej-cărămizie, multă mica albă; angobă proprie.

Corp puternic alungit, disc mic înconjurat de o nervură puternică, care se prelungește sub formă de canal îngust spre ciocul bine reliefat cu o largă gaură a fitilului. Toarta lamelară, neperforată. Baza inelară, adâncită; ciocul este flancat la partea inferioară de cîte o nervură. Pe umerii largi, căzuți spre exterior, apare un decor din frunze de viță de vie și ciorchini. (Pl. 77/1)

Dimensiuni: L = 10 cm; l = 6,5 cm; I = 2,8/3,5 cm. Nr. inv. 29616. Extramuros, N VII. Dată: a doua jumătate a secolului al V-lea.

Analogii: Efes ³⁴.

Ar putea fi o imitație locală a unor opaite microasiatice.

VI) Opaite de tip nord african

1) Pasta rozic-orange, fină, dură, compactă; angobă orange.

Fragmentar; s-a păstrat o porțiune din cioc și din umăr. Este tipul clasic de opaiț nord african, cu discul ovoidal mărginit de o puternică nervură care se deschide spre cioc într-un canal larg. Umerii dreپți sînt decorați cu un motiv floral, palmetă din trei frunze care stă peste o volută dublă ³⁵ și unul geometric, pătrat dublu liniar cu 16 puncte între cele două linii exterioare cu două cercuri concentrice la mijloc ³⁶. (Pl. 77/2)

Nr. inv. 22273; C 4, N V.

Dată: cca 433—441.

Deoarece lipsește discul ne este greu să găsim analogii. Tipul acesta este însă foarte cunoscut pentru a face alte considerații. Subliniem doar datarea acestui fragment în jurul anului 440, fapt ce confirmă datarea lui Hayes ³⁷.

VII) Opaite de top balcanic

1) Pasta negricioasă-cenușie, culoare căpătată prin incendierea nivelului, fină.

Corpul alungit și plat cu ciocul în prelungire, umărul lat încadrat spre exterior și interior de cîte o nervură, ultima delimitînd și discul pe care-l unește cu ciocul printr-un canal. Toarta conică, lamelară; baza inelară. Pe umăr apare un decor din liniuțe în relief dispuse radial în timp ce la partea inferioară a discului apare o cruce în relief. (Pl. 45/4)

Dimensiuni: L = 10,4 cm; l = 6,2 cm; I = 2,7/3,5 cm. Nr. inv. 25101, C 4, N V.

Dată: al doilea sfert al secolului al V-lea (cca 433—441).

Analogii: Independența (Murighiol) ³⁸, Tomis ³⁹, Iatrus ⁴⁰.

Acest tip inspirat de opaițul nord-african va cunoaște o mare popularitate în zona balcanică a imperiului unde va fi întâlnit, cu mici modificări, pînă în prima parte a secolului al VII-lea.

2) Pasta bej-cărămizie, micacee, fină.

Fragment. S-a păstrat o porțiune din partea superioară.

Corpul puternic alungit, discul oval, cu gaura de alimentare în centru, mărginit de o nervură puternică care se deschide spre cioc într-un canal. Umerii puternic aplecați sînt

decorați cu linii mici; din nervura ce mărginește discul se desprinde o nervură ce merge paralel cu prima, iar în dreptul canalului formează o buclă. (Pl. 77/3)

Nr. inv. 36803; Așezare extramuros, S IV, N VII.

Date: a doua jumătate a secolului al V-lea(?).

Analogii: nu cunoaștem paralele exacte pentru acest opaiț. Ar putea constitui o verigă intermediară între tipurile XXX și XXXII ale lui C Iconomu ⁴¹.

B) OPAIȚE PRELUCRATE LA ROATĂ

1) Pasta de culoare bej-maronie, mica albă, moale, fină; angobă proprie.

Fragmentar; lipsă ciocul. Corpul circular cu discul rotund, foarte puțin adâncit, gaura de alimentare largă, toarta inelară cu două caneluri incizate. Baza plană, rotundă. (Pl. 77/5)

Dimensiuni: $L_p = 8,7$ cm; $l = 6,4$ cm; $I = 3,3/4,1$ cm. Nr. inv. 25199. C 4, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Römisch-Germanischen Zentralmuseum-Mainz ⁴².

2) Aceeași textură a pastei și morfologie cu ale exemplarului precedent.

Lipsește toarta și ciocul. (Pl. 77/6)

Dimensiuni: $L/l = 6$ cm; $I = 3$ cm. Nr. inv. 25200. C 10, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

3) Aceeași textură a pastei și morfologie cu primele două exemplare.

Fragmentar; lipsește porțiuni din disc, toarta și ciocul. (Pl. 77/7)

Dimensiuni: $L/l = 6,5$ cm; $I_p = 2,7$ cm. Nr. inv. 25203. C 19, N III.

Date: primul sfert al secolului al V-lea.

Toate aceste trei opaițe au corpul executat la roată, iar toarta și ciocul lipite ulterior. De asemenea toate se datează în primele decenii ale secolului al V-lea, fiind produse local și imitând o formă la modă în imperiu în această epocă ⁴³.

C) OPAIȚE MODELATE CU MÎNA

Un singur opaiț se înscrie în acest subcapitol.

Pasta este de culoare bej deschis, dură, cu multă scoică pisată, particule albe (calcar?); angobă proprie.

Corpul ovoidal, umerii căzuți puternic, un mare orificiu pentru alimentare cu marginile ridicate, la fel cum pare să fi fost cazul și cu marginile orificiului fitilului. Toarta masivă, inelară, baza plană. (Pl. 77/8)

Dimensiuni: $L = 10$ cm; $l = 5,9$ cm; $I = 4,3/4,5$ cm. Nr. inv. 25197. C 10, N IV.

Date: cea 422–433.

Analogii: Telița ⁴⁴.

★

În pofida numărului relativ mic — 43 exemplare, din care doar 11 păstrate complet — acest material aduce o importantă contribuție la clarificarea schimburilor economice cu celelalte provincii ale imperiului precum și în privința producției locale. Au putut fi bine individualizate unele tipuri — cum ar fi, de exemplu, opaițele cu corpul și discul oval (IV).

De asemenea contextele arheologice ferm dateate au oferit puncte de sprijin pentru datarea unor tipuri de opaițe în cadrul provinciei Scythia Minor, cum ar fi, de exemplu, cel nord african sau imitațiile balcanice ale acestuia, ale căror începuturi nu erau fixate cu precizie.

În afara opaițului cu disc rectangular, presupus a fi un produs important din Attica, toate celelalte opaițe sînt produse sau, de cele mai multe ori, imitații ale centrelor micro-asiatice. Se relevă astfel din nou strînsa legătură care există între Scythia și Asia Mică, continuînd astfel legăturile tradiționale existente între aceste zone încă din epocile elenistică și romană timpurie.

1. În privința pericolului de a crea noi tipologii vezi Bruneau 1965, 10.
2. Prescurtările folosite sînt următoarele: lungimea (L); lățimea (I); înălțimea (I); aceasta din urmă include și înălțimea apucătorii. În cazul pieselor fragmentare la subsolul literelor am adăugat litera „p” = păstrată.
3. Broneer 1930, Tip XXVIII, 242, pl. XV/1080.
4. Perlzweig 1961, 143, nr. 1433, pl. 27, datat într-a doua jumătate a secolului al IV-lea; Haken 1958, 100–101, nr. 104, Pl. XIV.
5. Colecția Muzeului „Deltei Dunării” Tulcea, nr. inv. 28529, descoperit pe un nivel distrus în anul 378.
6. Miltner 1937, 140, nr. 943, 947, pl. V. tip V, forma 5, diferă doar forma toartei care este în bandă lată cu patru caneluri,
7. Prin imitație locală nu înțelegem o producere a opaițului în cadrul acestui sit ci în cadrul provinciei.
8. Iconomu 1967, 130, tip XXVI, nr. 670, 671, fig. 151, 152.
9. Welkow 1935, pl. 20, fig. 2/3.
10. Miltner 1937, 120, tip II, forma 5, nr. 303, decorat pe umăr cu o cruce adîncită, decor ce apare și pe exemplarul nr. 670 de la Tomis.
11. *Ibidem*, 120, nr. 301, pl. III, tip II, forma 5.
12. *Ibidem*, 115, nr. 189, 190, pl. II, tip II, forma 1.
13. Bruneau 1965, 139, pl. 33, nr. 4695–4697, dar cu decor pe disc și „pastile în relief” pe bordură, datat într-a doua jumătate a secolului al IV-lea.
14. Broneer 1930, 222, tip XXVIII, nr. 883, pl. XIII.
15. Miltner 1937, 117, nr. 230, pl. II, tip II, forma 1.
16. Menzel 1969, 96, nr. 632, fig. 80/9, dar cu cinci orificii de umplere.
17. Miltner 1937, 158, nr. 1415, pl. VIII, tip X, forma 1.
18. DID II, fig. 50/1, diferă doar ornamentearea crucii.
19. Miltner 1937, 126, nr. 468, tip II, forma 2, pl. IV în caz că la exemplarul nostru discul nu este unit cu ciocul, sau pag. 159, nr. 1443, pl. VIII, tip X, forma 1 dacă discul este unit cu ciocul prin canal.
20. Menzel 1969, 97, nr. 623, fig. 79/7 dar fără globule pe bordură.
21. Iconomu 1967, 144, nr. 752, fig. 169.
22. Bruneau 1965, 140, nr. 4701, pl. 33.
23. Sultov 1985, pl. III/II cu o decorație identică a umărului și o morfologie foarte apropiată de a exemplarului nostru cu excepția ciocului care are gaura fitilului mai mică iar ciocul este separat de corp prin două bare incizate.
24. Datarea mai tîrzie a acestei piese față de cea anterioară este asigurată parțial și de reducerea dimensiunilor acesteia.
25. Perlzweig 1961, 199, nr. 2939, pl. 47, 50/2939.
26. Miltner 1937, 163, pl. VIII/1577, 1594; pl. IX/1596, 1605 tip X, forma 2.
27. *Ibidem*, 164, pl. IX/1633 dar fără rozetă pe disc.
28. *Ibidem*, 105, 172, pl. X/1878, lămpi bizantine de tip III.
29. Un exemplar întreg a apărut în zona extramuros a cetății în cadrul unui context datat tot în al doilea sfert al secolului V.
30. M. Bailey, *A Catalog of the Lamps in the British Museum*, Vol. I, London 1975, 5.
31. O formă apropiată pare să aibă opaițul publicat de Perlzweig 1961, 184, nr. 2595, pl. 41 și datat la începutul secolului al IV-lea diferă doar forma toartei și decorul umerilor.
32. Cf. exemplarului întreg descoperit la Independența (Murighiol).
33. Menzel 1969, 99, nr. 645, fig. 81/3.
34. Miltner 1937, 106, tip XI, forma 3, pl. IX/1853, 1848, 1849; pl. XIV/324.
35. Hayes 1972, 249, fig. 44 r, motiv tip 118, datat cca. mijlocul secolului al V-lea — începutul secolului al VI-lea.
36. Un motiv similar apare pe tiparul publicat de M. Mackensen în *Bayerische Vorgeschichts Blätter* 45, München 1980, 208, pl. 20; aici este indicată principala bibliografie pentru acest tip de opaițe.
37. Hayes 1972, 314.
38. Inedit.
39. Iconomu 1967, 139–44, tip XXX, fig. 56.
40. Gomolka-Fuchs 1982, 166–67, pl. 69, nr. 573.
41. Iconomu, 1967, 27–28.
42. Menzel 1969, 87, nr. 574, pl. 85/8.
43. Broneer 1930, 122–24, tip XXXV/Pl. XXIV/1560; D. Ivanyi, *Die Pannonische Lampen*, în Diss. Pann. Ser. 2, nr. 2. Budapest 1935, 21, tip XXIII pl. LVI/8, 9
44. Baumann 1983, fig. 53/5.

Cu ocazia cercetărilor arheologice în fortificația de la Babadag din punctul „Podul de la Topraichioi” s-a descoperit o cantitate neobișnuit de mare de monede. Primul sondaj din 1978 în care s-au aflat doar patru exemplare nu lăsa să se întrevadă această realitate, însă săpăturile de amploare din 1979—1982, ca și demontarea unui martor în 1983, au dus la descoperirea a foarte numeroase monede izolate și a câteva grupuri caracteristice de monede, mici depozite sau tezaure monetare.

Publicăm aici 750 de monede izolate și cinci „tezaure” monetare. În catalogul monedelor nu sînt incluse exemplarele descoperite în 1978 care au fost publicate și pe care nu le-am avut la dispoziție cînd am încheiat lucrarea¹, dar ele vor figura în note la locul potrivit. Pe lângă câteva informații generale² au mai fost publicate de autorii săpăturilor câteva monede descoperite în 1979, fără datele tehnice și cu mici inexactități³. Acestea au fost integrate în catalog și se semnalează în aparatul critic poziția precisă din publicația inițială. Alte două monede, descoperite după încheierea campaniei de săpături din 1981, au fost publicate fără știința noastră⁴ și le-am inclus în catalog.

În catalogul descoperirilor izolate materialul numismatic a fost organizat în ordinea: monede grecești, monede romane din secolul II e.n. și din secolele IV—V. În ce le privește pe acestea din urmă, au fost mai întii catalogate cele cu atelierul precizat, în ordinea în care atelierele sînt prezentate în cataloagele folosite pentru identificări, și în cadrul fiecărui atelier în ordine cronologică, după care sînt publicate cele cu atelierul neprecizat, tot în ordine cronologică. Am inclus de asemenea monedele neprecizate și în fine pe cele total distruse.

În catalogul tezaurelor, cinci la număr, cu un total de 826 monede, care sînt publicate în ordinea dată de ultima monedă, respectiv cele mai recente monede, s-a procedat după aceleași principii, fiind inserate întii monedele cu atelierul precizat, apoi cele identificabile cu atelierul neprecizat și în sfîrșit cele neidentificabile.

Monedele ilustrate sînt marcate de un asterisc aflat după numărul de catalog, sau, cînd sînt grupate mai multe monede și cea ilustrată nu este nici prima nici ultima, după datele tehnice ale monedei în chestiune, mai exact după mențiunea mm.

CATALOGUL DESCOPERIRILOR MONETAŢE

a. Izolate

I. GRECEȘTI

Roemetalkes

1*. AE ↓ 3,45 g; 19,5 mm. Inv. 42949.

C 7; N I (1981).

b. Neprecizate: sec. II—III

2—3 AE ↑ 2,12 g; 16 mm ↑ 1,40 g; 15 mm. Inv. 42908 și 43967.
Passim (1980) C 8; N III (1982).

II ROMANE

a. Secolul II e.n.

Traian

4.*AE ↓ 20,90 g, 33 mm. Sestert. Inv. 42669
BMC, III, p. 216, nr 1015, Roma, anii 114—115(?).
M c 2/3. N II (1981)

Hadrian

5.*AE ↓ 24,00 g, 32 mm Sestert. Inv. 43925.
BMC, III, p. 406, nr 1146, Roma, grupa A, anul 119.
C 11. N I, poate groapă lângă incintă (1982)

Anoninus Pius

6.*AE ↓ 13,37 g 25 mm Dupondius Inv. 43924.
BMC, IV p. 354, nr 2071 Roma, anii 158—159.
C 19 bis. N III (1982)

L. Verus

7.*AE ↓ 10,25 g 24,5 mm As Inv. 43325.
Hibrid Pentru rev cf BMC, IV, p. 591, nr 1286, anii 165—166(?): M. Aurelius.
C 18. N III (1980)

b. Secolele IV—V

Arclate

Constantius II

8 AE ↓ 1,10 g; 18,5 mm. Fragma Inv. 43341
LRBC, II, 457, anii 354—355.
RIC, VIII, p. 224, nr 266, anii 355—361
C 14; N III (1980).

PCCN

Iulian

9.*AE ↓ 1,85 g 18 mm Inv. 43899
LRBC, II, anii 361—363
RIC, VIII, p. 227 nr 290 anii 360—363, grupa I.
C 4, N II (1982)

21
TCN

Valentinian I

10.*AE ↓ 1,37 g 18 mm Fragma Inv. 44257
LRBC, II, 490 sau 491, anii 364—367
N I (1980).

OF/III
CON

Roma

Neprecizat

11 AE ↑ 1,45 g, 19,5 mm. Fragma Inv. 43276.
LRBC, II, 712—714 sau 718—720, anii 367—375.
C 4, N II (1980).

(R sau R-QVA)RTA

Aquileea

Constantius II

12.*AE ✓ 1,10 g, 18 mm. Inv. 43888
LRBC, II, 934, anii 352—354.
RIC, VIII, p. 334, nr. 202, anii 352—355, seria II.
C 2, N III (1982).

AQP

Siscia

Constantin cel Mare

13.* AE ↑ 2,25 g; 20 mm. Inv. 42670
RIC, VII, p. 428, nr. 109, anul 320
C 1; N II (1981).

$\frac{S}{\Delta} \frac{F}{SIS*}$

Constans

14. AE ↑ 1,05 g; 16 mm. Inv. 43918
LRBC, I, 791, anii 341—346.
RIC, VIII, p. 363, nr. 183, anii 347—348, seria II
C 18; N I (1982).

$\frac{[.]SI[SC]}{[.]SI[SC]}$

Constantius II

15.* AE ↑ 1,90 g, 17 mm. Inv. 43885
LRBC, II, 1245, anii 355—361.
RIC, VIII, p. 378 nr. 393, anii 355—361
MC2/3. N II (1982).

$\frac{ASIS}{ASIS}$

Valens

16*—17. AE ↓ 2,30 g; 18,5 mm. ↓ 1,00 g, 17,5 mm. Fragm. Inv. 42950 și 42951.
LRBC, II, 1276, anii 364—367
M C 18/19; N I (1981). C 8; N II.

$\frac{BSISC}{BSISC}; BS[ISC]$

Valentinian I

18.* AE ↑ 2,60 g; 18 mm. Inv. 42952.
LRBC, II, 1277, anii 364—367.
C 7; N I (1981).

$\frac{\Delta SISC}{\Delta SISC}$

Valens

19.* AE ↑ 2,29 g; 19 mm. Inv. 44737.
LRBC, II, 1278, anii 364—367.
C 15; N II (1983).

$\frac{ASISC}{ASISC}$

20.* AE ↘ 2,15 g; 18 mm. Inv. 42953.
LRBC, II, 1280, anii 364—367.
M C 18/19; N I (1981).

$\frac{BSISC}{BSISC}$

21. AE ↑ 2,25 g, 19 mm. Inv. 43860
LRBC, II, 1300, anii 367—375.
C 5; N III (1982).

$\frac{R}{BSISC}$

Gratian

22.* AE ↘ 2,00 g, 17 mm. Inv. 43350
LRBC, II, 1301, anii 367—375.
C 14; N III (1980).

$\frac{R}{BSISC}$

Valentinian I

23.* AE ↑ 2,12 g; 18,5 mm. Inv. 42209
LRBC, II, 1302, anii 367—375.
C 13; N I—II (1980).

$\frac{R}{ASISC}$

24.* AE ↓ 2,60 g; 18 mm. Perforată. Inv. 42672
LRBC, II, 1303, anii 367—375
M C 16/17; N I (1981).

$\frac{S}{BSISC} \frac{*}{F}$

25. AE ↓ 2,50 g; 18 mm Inv 42778.
LRBC, II, 1384, anii 367—375
C 18; N IV (1980).

q | R
A
ASISCE

Flacilla

26.* AE ↓ 1,20 g, 13 mm Inv 43921
LRBC, II, 1566, anii 383—392, perioada I.
C 3; N IV (1982)

BSIS

Theodosius I

27.* AE ↓ 0,82 g; 18,5 mm Inv 43323
LRBC, II, 1576, anii 383—392, perioada II.
C 18; N III (1980).

ASIS

Sirmium

Constantius II

28.* AE ✓ 2,50 g, 18 mm. Inv 42671.
LRBC, II, 1607, anii 351—354 (cu Ev).
RIC, VIII, p. 388, nr. 50, anii 350—355
seria III (cu Ev).
MC 18/19; N II (1981)

E |
ASIRM

29. AE ↑ 1,40 g, 18 mm. Fragn. Inv 43318.
LRBC, II, 1615, anii 355—361
RIC, VIII, p. 390, nr. 80, anii 355—361.
C 10; N I—II (1980).

BSIRM

30.* Julian

AE ↘ 1,55 g; 17 mm. Inv 43900.
LRBC, II, 1616, anii 355—361.
RIC, VIII, p. 390, nr. 81, anii 355—361.
C 4; N II (1982).

BSIRM

Thessalonie

Neprecizat

31. AE ↑ 0,52 g, 15 mm. Fragn. Inv. 43964.
LRBC, I, 859—861, anii 341—346.
RIC, VIII, p. 411, nr. 99—101, anii 347—348.
C 3; N IV (1982).

SMTS[.]

Constantius II

32.* AE ↘ 1,10 g; 15 mm. Inv 42835.
LRBC, I, 862, anii 341—346.
RIC, VIII, p. 411, nr. 102, anii 347—348.
C 15; N IV (1980).

↓
SMTSA.

33—34. AE ↘ 2,67 g; 18 mm ↓ 1,32 g; 18 mm. Inv. 42198 și 42214.
LRBC, II, 1681, anii 351—354.
RIC, VIII, p. 419, nr. 189, anii 350—355, grupa III.
C 4; N II (1980). C 7, N I—II (1980).

Γ | Δ |
SMTS SMTS

35. AE ↑ 1,50 g, 15 mm. Inv 43880
LRBC, II, 1683, anii 351—354
RIC, VIII, p. 419, nr. 192 anii 350—355, grupa III.
C 18; N I (1980).

SMTSI

36. AE ↘ 1,70 g; 15 mm. Inv. 43870.

LRBC, II, 1684, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 421, nr 208, anii 355–361, grupa I.

C 3; N IV (1982).

M |
SMTSΓ

37.* AE ↑ 0,87 g; 16 mm. Inv. 42197.

LRBC, II, 1689, anii 355–361

RIC, VIII, p. 422, nr. 213, anii 355–361, grupa II.

C 4; N II(?).

SMTS[.]

Valens

38.* AE ↑ 1,70 g; 18 mm. Inv. 43861.

LRBC, II, 1705, anii 364–367.

C 5; N III (1982).

TESΓ

39–43. AE ↘ 2,20 g; 20 mm. ↘ 2,15 g; 18,5 mm. Fragm. ↓ 1,80 g; 16 mm.

Fragm. ↓ 1,30 g; 15 mm. Fragm. ↘ 2,00 g; 18 mm. Perforată.

Inv. 43838, 42955, 43842, 42956 și 42673/.

LRBC, II, 1707, anii 364–367.

TESA (3 ex.) TESA? ; TES[.]

C 13, N II (1982). C 7; N I (1981). C 5; N III (1982). C 7; N I (1981)

M C 16/17; N I (1981)

44–45.* AE ↑ 2,30 g; 16 mm. Inv 42957 și 44261.

LRBC, II, 1709, anii 364–367.

N III (1981). C 7; N V (1980).

TESB ; TESΓ

46. AE ↑ 2,42 g; 18,5 mm. Fragm. Inv. 42244.

LRBC, II, 1714, anii 364–367

C 7; N II (1980).

★ |
TESA

Gratian

47.* AE ↑ 3,05 g; 18 mm. Inv. 43915.

LRBC, II, 1730, anii 367–375.

C 18; N I (1982).

| Γ
TES

Valens

48. AE ↘ 2,15 g; 16,5 mm. Inv 42958.

LRBC, II, 1732, anii 367–375.

C 8; N II (1981).

Δ |
TES

49. AE ↓ 1,67 g; 18 mm. Inv. 43829.

LRBC, II, —: cf. 1736, anii 367–375, la noi
tip SECVRITAS REIPVBLICAE.

C 18; N I (1982).

| [·] ?
TES

Valentinian I

50.* AE ↓ 2,27 g; 18 mm. Inv 44738.

LRBC, II, 1752, anii 367–375.

Passim (1983).

★ | ★
B |
TES

51. AE ↘ 1,95 g; 18 mm. Inv 42954.

LRBC, II, 1757, anii 367–375.

C 8; N II (1981).

Q | B
TES

Valens

52.* AE ↑ 1,80 g; 17 mm. Perforată. Inv. 43277.
LRBC, II, —; cf. 1760–1761 (Valentinian I.
Gratian), anii 367–375.
C 10; N III (1980).

B | R
TES

Theodosius I

53. AE ↘ 0,55 g, 12,5 mm. Fragm. Inv. 43349.
LRBC, II, 1862, anii 383–392.
C 17; N III (1980).

A |
[TES]

Neprecizat

54–55.* AE 1,02 g; 14 mm. Fragm. ↓ 0,75 g; 12 mm. Fragm.
Inv. 43957 și 43962.
LRBC, II, 1856–1866, anii 383–392, zerioada II.
M principal, N VI (1982). C 3; N IV (1982).

[TES] sau [··]
[TES]

Heraclea

56.* Valens

AE ↓ 1,30 g 18 mm. Inv. 42683.
LRBC, II, —, cf. 1925, anii 364–365, la noi
tip GLORIA ROMANORVM.
M C 18/19; N III (1981)

| Γ
SMHB

Valentinian II

57.* AE ↓ 1,02 g, 15 mm. Inv. 42846
LRBC, II, 1983, anii 383–392.
C 19, N V (1980)

SMHA

Arcadius

58.* AE ↑ 5,60 g, 20 mm. Inv. 42848.
LRBC, II, 1990; anii 393–395.
C 7; N V (1980).

| ★
SMHB

Constantinopol

Constantin cel Mare — postumă

59.* AE ↑ 1,65 g; 15,5 mm. Inv. 42959.
LRBC, I, 1063, anii 341–346.
RIC, VIII, p. 453, nr. 68, anii 347–348.
M C 18/19; N I (1981).

CONS[·]

60–63. Constantius II

AE ↓ 2,82 g 16 mm. ↑ 2,40 g; 17 mm. ↑ 2,10; 15 mm. ↑ 1,40 g; 14 mm.
Inv. 42202, 42961, 42960 și 42962.
LRBC, II, 2039, anii 351–354.
RIC, VIII, p. 458, nr. 118, anii 351–55, grupa II.
C 7; N II (1980). C 7; N I (1981). C 8, N II (1981). C 7; N I (1980).

CONSA (2 ex.); [C] ONS[·]; [C] ONS?

64. AE ↑ 2,07 g; 15 mm. Inv. 42204.

LRBC, II, 2049, anii 355–361.
RIC, VIII, p. 460, nr. 137, anii 355–361.
C 18; N I–II (1980)

M[?] |
CONSA

- 65^{*}–66. AE ↓ 2,20 g; 16 mm. ↓ 1,45 g; 14 mm. Frag. Inv. 42963 și 43872.
LRBC, II, 2053, anii 355–361.
RIC, VIII, p. 461, nr. 149 sau 151, anii 355–361, grupa II.
C 7; N I (1981). C 13; N II (1982).

CONS[.] ; CON[S.]
- Neprecizat*

67. AE ↑ 0,85 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43954.
LRBC, II, 2066–2067, anii 364–365.
C 4; N II (1982).
- CONS
- Valentinian I*

68.^{*}AE ↑ 2,82 g; 17,5 mm. Inv. 42193.
LRBC, II, 2068, anii 364–365.
C 4; N II(?) (1980).
- CONSPB
- Valens*

69. AE ↓ 2,00 g; 17 mm. Inv. 43840.
LRBC, II, 2070, anii 364–365.
C 18; N I (1982).
- CONSPe
- Valentinian I*

70–71.^{*}AE ↓ 1,90 g; 18 mm. Fragm. ↓ 2,30 g; 18,5 mm. Inv. 42965 și 42964.
LRBC, II, 2074, anii 364–365.
C 8; N II (1981). C 7; N I (1981).
- CONSA?; CONSB
- 72–78. *Valens*

AE ↑ 2,00 g; 19 mm. ↑ 1,50 g; 18 mm. ↑ 1,67 g; 17 mm. Fragm. ↑ 2,05 g; 16 mm. ↓ 2,47 g; 17 mm. ↗ 1,34 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,30 g; 15,5 mm. Inv. 43846, 43832, 43844, 43853, 42196, 42336^s și 42967.
LRBC, II, 2075, anii 364–365.
M C 12/13; N I (1982). M C 2/3;
N II (1982). M C 2/3; N II (1982). C 4; N II (1982). C 4; N II(?) (1980)
Passim (1981). C 7; N I (1981).
- CONSA (2 ex); CONSB : CONST ;
CONS[.] (2 ex.); [C]ONS[.]
- 79^{*}–80. AE ↑ 2,40 g; 17 mm. ↑ 2,02 g; 17 mm. Inv. 42968 și 43845.
LRBC, II, 2077, anii 364–365.
C 8; N II (1981). C 8; N II(?) (1982).
- CONSB ; [C]ONS[.]
- Valentinian I*

81. AE ↑ 2,00 g, 16,5 mm. Inv. 43310.
LRBC, II, 2087, anii 366–367.
C 10; N I–II (1980).
- ★ |
CONSA
- Valens*

82.^{*}AE ↓ 2,60 g; 18 mm. Inv. 42207
LRBC, II, 2091, anii 367–375.
C 18; N I–II (1980).
- ★ | R
CONSAΔ
- Valentinian I*

83.^{*}AE ↓ 1,60 g; 18 mm. Fragm. Inv. 43067.
LRBC, II, 2094, anii 367–375.
Passim (1981).
- R | ★
CONSA

Valens

84. AE ↑ 2,00 g; 16,5 mm. Fragm. Inv 42675.
LRBC, II, 2095, anii 367–375.
M C 18/19, II (1981).

$\frac{R}{\text{CONS}} \mid \star$

Gratianus

85. AE ↑ 2,40 g, 16,5 mm. Inv 42969.
LRBC, II, 2100, anii 367–375.
C 7; N I (1981).

$\frac{R}{\text{CONST}} \mid \star$

Valentinian I

86. AE ↑ 1,25 g, 19 mm. Fragm. Inv 42970.
LRBC, II, 2101, anii 367–375
C 7, N I (1981)

$\frac{\star}{[C]} \mid \frac{R}{\text{ONS}} \mid \cdot$

Valens

87. ^{*}AE ↑ 2,40 g, 18 mm Inv 42971 Inv 42971
LRBC, II, 2102, anii 367–375
C 7; N I (1981)

$\frac{\star}{\text{CONSB}} \mid \frac{R}{\text{CONS}}$

88. AE ↑ 2,55 g 16 mm Inv 43858
LRBC, II, 2103, anii 367–375
C 7, N III

$\frac{+}{[C]} \mid \frac{+}{\text{ONS}} \mid \frac{+}{[S]}$

89. AE ✓ 1,42 g, 16 mm. Fragm. Inv 43862
LRBC, II, 2106, anii 367–375
C 7, N II (1982).

$\frac{+}{\text{CONSA}} \mid \frac{+}{[+]}$

Valentinian I

90. ^{*}AE ↑ 2,25 g 16,5 mm Inv 42674
LRBC, II, 2109, anii 367–375
M C 18/19, N III (1981).

$\frac{\cdot}{\text{CONST}} \mid \frac{\cdot}{\text{CONST}}$

Valens

91. ^{*}AE ↑ 2,25 g 18 mm Inv 43033
LRBC II – , cf 2111 (Gratian) anii 367–375
M C 2/3, N III (1981)

$\frac{\mid B}{C[ONS\cdot]}$

Theodosius I

92. ^{*}AE ↑ 1,31 g 12,5 mm Inv 40646 •
LRBC, II, 2159, anul 383
C 7 A, N III (1979)

$\overline{\text{CON}} \mid \text{?}$

93. ^{*}AE ↘ 0,70 g 13,5 mm Inv 42677
LRBC, II, , cf 2159 anul 383 la noi cu stea
M C 2/3; N II (1981)

$\overline{\text{CONA}} \mid \star$

Arcadius

94. AE ↑ 1,12 g, 14 mm. Inv 42335 ?
LRBC, II, 2161, anul 383
Passim (1981).

$\overline{\text{CONT}}$

Flacilla

95. AE ↑ 1,15 g; 19 mm. Inv. 42972.

LRBC, II, 2167, anul 383.

N III (1981).

CONE

Theodosius I

96—98. AE ↘ 0,92 g; 12 mm. ↑ 0,80 g; 13,5 mm. ↓ 0,65 g; 13 mm. Inv. 43313, 42678 și 42679.

LRBC, II, 2184, anii 383—392 sau

CONSA (2 ex.); CON[S.]

2192, anii 393—395.

C 18; N III (1980). M C 18/19, N V (1981). M C 18/19; N III (1981).

Arcadius

99—102. AE ↓ 0,95 g; 13 mm. ↑ 0,70 g; 14 mm. ↓ 1,00 g; 14 mm. ↓ 0,70 g; 12 mm. Inv. 42856, 42973, 43064 și 43904.

LRBC, II, 2185, anii 383—392.

CONSA (2 ex.); CONSF; CONS[.]

C 4; N V (1980). N III (1981). C 13; N III (1981). C 20, N VI (1982).

Neprecizat

103—105. AE ↑ 1,17 g; 12,5 mm. ↑ 0,67 g; 12 mm. ↓ 0,80 g; 13,5 mm.

Inv. 43281, 44739 și 42680.

LRBC, II, 2183—2185, anii 383—392 sau 2192—2194,

CONSA (2 ex.); CONS[.]

anii 393—395.

C 19; N VI (1980). C 15; N V, martor principal (1983). M C 8/9; N III (1981).

Theodosius I

106.* AE ↑ 4,20 g; 21 mm. Fragn. Inv. 42966.

LRBC, II, 2186, anii 393—395.

N III (1981).

CONSA

Arcadius

107. AE ↗ 0,95 g; 14,5 mm. Inv. 43305.

LRBC, II, 2193, anii 393—395.

C 19; N III (1980).

CONSF

108—111.* AE ↓ 2,60 g; 17,5 mm. ↑ 1,58 g; 17 mm. ↓ 1,72 g; 19 mm.

Fragn. ↓ 1,50 g; 18 mm. Inv. 43340, 40647°, 43346 și 43905.

LRBC, II, 2205, anii 395—402.

CONSA (2 ex.); CONSB; CONSF

C 12; N III (1980). C 13; N V (1979). C 4; N III (1980). M C 3; N V (1982)

Honorius

112—114.* AE ↓ 2,47 g; 17 mm. ↗ 2,25 g; 17 mm. Fragn. ↓ 2,15 g; 17,5 mm.

Inv. 40655°, 43037 și 42681.

LRBC, II, 2206, anii 395—402.

CONSA (3 ex.)

C.2; N IV, eventual între N V și N IV (1979). M C 8/9; N IV (1981). M C 3/4; N IV (1981).

Neprecizat

115. AE ↓ 1,87 g; 15,5 mm. Inv. 43271.

LRBC, II, 2205—2206, anii 395—402

C 17; N VI (1980).

[C]ONSA

Arcadius

116—117.* AE ↑ 2,25 g; 16,5 mm. ↑ 1,90 g; 17 mm. Inv. 43317 și 42854.

LRBC, II, 2210, anii 402—408.

CONSA; [C]ONSA

C 10; N I—II (1980). C 4; N V (1980).

118. AE ↑ 0,67 g; 12 mm. Inv 43906.

LRBC, II, 2221, anii 402–408

CON[S.]

M principal, N VI (1982).

Honorius

119.*AE ↓ 0,76 g; 13 mm. Inv. 40653⁴⁰

LRBC, II, 2223, anii 408–423

CO[NS]

C 4; N VI (1979)

120–121. AE ↓ 1,60 g; 16 mm. ↓ 1,12 g; 13,5 mm. Fragn. Inv 43321 și 43284.

LRBC, II, 2224, anii 408–423

CON[S]A, CONS

C 18, N III (1980). C 18; N III (1980).

Theodosius II

122. AE ✓ 0,97 g; 14 mm. Fragn. Inv. 43923.

LRBC, II, 2225, anii 408–423

CONSA

C 20; N VI (1982).

Nicomedia

Maximinus II Daza

123. AE ↗ 6,12 g; 25 mm. Inv. 42199

RIC, VI, p. 562, nr. 55, grupa IV, dec. 308–mai 310.

SMNB

C 4, N II(?) (1980)

Neprecizat

124.*AE ↓ 0,82 g, 16 mm. Inv. 43966.

Tip GLORIA EXERCITVS (1st), anii 336–341

SMNÇ

M C 12/13; N I (1982).

Constans

125–126.*AE ↑ 1,35 g, 15 mm. ↑ 0,62 g; 15 mm. Inv 43919 și 42203.

LRBC, I, 1150, anii 341–346.

RIC, VIII, p. 475, nr. 51, grupa II, anii 347–348.

SMNA, SMNB

M C 2/3, N II (1982). C 18, N I–II (1980).

Neprecizat

127. AE ↘ 0,65 g, 13 mm. Inv 43027.

Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).

SMNA

M C 5/6, N V (1981).

Constantius II

128.*AE ↘ 5,30 g, 24 mm. Inv 43890.

LRBC, II, 2300, anii 351–354

RIC, VIII, p. 478, nr. 84, anii 351–355, grupa I.

SMNC-J

C 12, N II (1982).

129–130.*AE ↑ 2,60 g, 17 mm. ↘ 2,20 g; 17,5 mm. Inv 43873, și 44740.

LRBC, II, 2309, anii 351–354 sau 2311, anii 355–361.

SMNA SMN[.]

RIC, VIII, p. 479, nr. 96, anii 351–355, grupa III sau p. 481, nr. 104, anii 355–361, grupa I

M C 2/3; N II (1982). C 15; N III (1983).

Iulian

131.*AE ↗ 2,45 g; 17 mm. Inv 43898.

LRBC, II, —; cf. 2312, anii 355–361.

SMNA

RIC, VIII, p. 481, nr. 105, anii 355–361, grupa I.

M C 12/13; N I (1982).

Constantius II

132. AE ↑ 2,15 g; 17 mm. Inv. 42974.

LRBC, II, 2313, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 482, nr. 110, anii 355–361, grupa I.

C 7; N I (1981)

M
SMNA

133–134. AE ↑ 1,65 g; 15,5 mm. ↓ 1,25 g, 16 mm. Fragn. Inv. 42975 și 43892.

LRBC, II, 2315, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 482, nr. 112, anii 355–361, grupa II

C 7; N I (1981). M C 12/13, N I (1982).

SMNA

Iulian

135. AE ↑ 1,60 g; 17 mm. Inv. 42976.

LRBC, II, 2316, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 482, nr. 113, anii 355–361, grupa II.

C 7; N I (1981).

SMNE

Valentinian I

136^{*}–137. AE ↑ 2,10 g; 17 mm. ↗ 2,13 g; 18 mm. Inv. 42977 și 44258.

LRBC, II, 2325, anii 364–365 sau 2334, anii 367–375.

C 7; N I (1981). C 7; N II (1980).

SMNA, SMNT

Valens

138. AE ↑ 2,10 g; 19,5 mm. Inv. 43068.

LRBC, II, 2326, anii 364–365.

M C 17/18; N II (1981).

SMNA

139–142. AE ↓ 1,95 g; 17 mm. ↑ 1,42 g, 18 mm. Fragn.

↑ 1,80 g, 16,5 mm. ↓ 1,70 g; 18,5 mm. Inv. 42721, 43837, 42195 și 42683.

LRBC, II, 2327, anii 364–365 sau 2335, anii 367–375. SMNA (2 ex.) · SMNT (2 ex.)

M C 18/19; N II (1981). M C 2/3; N I (1982) C 4; N II(?) (1980) M C 18/19; N II (1981).

143. AE ↓ 2,30 g; 18 mm. Inv. 42978

LRBC, II, 2329, anii 364–365.

C 7; N I (1981).

SMNA

144. AE ↗ 2,10 g, 16 mm. Inv. 42979

LRBC, II, 2330, anii 364–365 sau 2337, anii 367–375

C 7; N I (1981).

SMNB

Neprecizat

145. AE ↓ 2,65 g; 15 mm. Inv. 43936.

LRBC, II, 2325–2327, anii 364–365 sau 2334–2335, anii 367–375

M C 12/13; N I (1982).

SMNA

Valentinian I

146. AE ↓ 1,60 g; 18 mm. Inv. 43912.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, LRBC, II, —; cf. p. 93.

M C 2/3; N II (1982).

SMNA

Theodosius I

147 AE ↑ 1,50 g. 13 mm Inv 42684
LRBC, II, 2404, anii 383-392 sau 2428 an 393 : 16
M C 18/19, N III (1981)

SMNA

Arcadius

148* AE ↑ 0,77 g. 12,5 mm Fragma Inv 42780
LRBC, II, 2405, anii 383-392 sau 2429
anii 393-395.
C 16, N IV (1980).

SMN[]

Honorius

149 AE ↑ 4,67 g. 22 mm Inv 43324
LRBC, II, 2424, anii 393-395
C 18, N III (1980).

SMNA

150-151 AE ↗ 1,65 g. 15 mm ↑ 1,67 g 17 mm. Inv 40656¹¹ și 44255¹²
LRBC, II, 2443, anii 402-408
C 2, N VI (1979). C 8, N VI (1980)

SMNA · SMN[]

Neprecizat

152. AE ↑ 1,65 g; 14,5 mm Inv 43028.
LRBC, II, 2446-2448, anii 402-408.
M C 2/3, N III (1981)

SMN[]

Theodosius II

153. AE ↗ 0,81 g; 10 mm Inv 40659¹³.
LRBC, II, 2459, anii 425-450
C 4; N VI (1979).

SMNA

Cyzic

Constantinus II

154. AE ↖ 1,40 g; 18 mm. Inv 43886
LRBC, II, 2486, anii 351-354.
RIC, VIII, p. 497, nr. 92, anii 351-354 seria I.
C 4; N II (1982).

SMKS

155. AE ↗ 2,00 g; 17,5 mm. Inv 43311
LRBC, II, 2502, anii 355-361
RIC, VIII, p. 499, nr 115, anii 355-361, seria 2.
C 10, N I-II (1980).

M. |
[SM]N[.]?

156-157 AE ↑ 1,64 g; 15 mm. Fragma ↓ 2,20 g. 16 mm. Inv 44741 și 42980
LRBC, II, 2504, anii 355-361.
RIC, VIII, p 499, nr 117, anii 355-361, seria II.
C 15; N III (1983). C 7, N I (1981);

SMKA · SMKA

158. AE ↑ 1,40 g; 14,5 mm. Inv 42245.
LRBC, II, —; cf. 2504, anii 355-361
RIC, VIII, p. 499, nr 121, anii 355-361, seria II.
C 7, N II (1980).

L |
SMKA

Valens

159. AE ↗ 2,25 g. 19 mm. Inv 43056
LRBC, II, 2518, anii 364-365 sau 2527, anii 367-375.
M C 16/17, pe arsură; N I (1981).

SMKA

Valentinian I

160–163.* AE ↑ 1,70 g; 17 mm. ↑ 1,60 g; 15 mm. ↓ 1,80 g;
19 mm. ↓ 1,62 g; 17,5 mm. Perforată. Inv. 42685,
42982, 42687 și 42686.

LRBC, II, 2519, anii 364–365 sau 2529, $\overline{\text{SMKA}} ; \overline{\text{SMKB}} ; \overline{\text{SMKA}} (2 \text{ ex.})$.
anii 367–375.
M C 18/19; N II (1981). C 7; N I (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 16/17;
N I (1981).

Valens

164–167.* AE ↑ 2,35 g; 16 mm. ↑ 1,70 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 2,35 g; 16,5 mm. ↑
2,10 g; 16,5 mm. Inv. 43857, 42983, 43042 și 42981.

LRBC, II, 2520, anii 364–365 sau $\overline{\text{SMKA}} ; \overline{\text{SMKB}} ; \overline{\text{SMKA}} (2 \text{ ex.})$.
2530, anii 367–375.
M C 12/13; N I (1982). M C 18/19; N I (1981). C 4; N I (1981). M C 18/19;
N I (1981).

Gratian?

168. AE ↓ 2,10 g; 21 mm. Fragm. Inv. 42688.
LRBC, II, 2545, anul 383.
M C 3/4; N IV (1981).

$\overline{\text{SMKI}}$

Valentinian II

169.* AE ↓ 0,75 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43353.
LRBC, II, 2556, anul 383.
C 7; N III (1980).

$\overline{\text{SMKA}}$

Arcadius

170.* AE ↓ 1,36 g; 14,5 mm. Inv. 40651¹⁴.
LRBC, II, 2562, anul 383.
C 8; N V, pe zidul unei clădiri interioare – 0,32 m (1979).

$\overline{\text{SMKA}}$

Arcadius

171.* AE ↓ 0,97 g; 14 mm. Inv. 43363.
LRBC, II, –; cf. 2552–2562, anul 383,
la noi clar VOT/XX/MVLT/XXX.
C 2; N I–II (1980).

$\overline{\text{SMKA}}$

Neprecizat

172–173. AE ↗ 1,15 g; 13 mm. ↑ 0,30 g; 10 mm. Fragm. Inv. 42781 și 42866.
LRBC, II, 2568–2570 anii 383–392 sau
2577–2579, anii 393–395.
C 16; N IV (1980). C 13; N II (1980).

$\overline{\text{SMKA}} ; [\text{S}]\text{MK}[\cdot]$

Arcadius

174.* AE ↓ 4,30 g; 21,5 mm. Inv. 42984.
LRBC, II, 2572, anii 393–395.
N III (1981).

$\overline{\text{SMK}} \Delta$

Honorius

175.* AE ↓ 2,20 g; 17 mm. Inv. 42839.
LRBC, II, 2581, anii 395–402.
C 10; N IV (1980).

$[\text{S}]\text{MK}[\text{B?}]$

Neprecizat

176. AE ↓ 2,47 g; 16,5 mm. Inv. 42815.

LRBC, II, 2580–2582, anii 395–402.

C 16; N IV (1980).

SMKA

Honorius

177.* AE ↑ 1,98 g; 18 mm. Inv. 44263.

LRBC, II, 2587, anii 402–408.

C 17; N I–II(?) (1980).

SMKA

Arcadius

178.* AE ↘ 0,90 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43040.

LRBC, II, 2590, anii 402–408.

N IV, pe zidul adosat pilonului (1981).

SMKA

179. AE ↑ 0,45 g; 12 mm. Inv. 43039.

LRBC, II, 2597, anii 402–408.

M C 5/6; N V (1981).

SMK[.]

Antiochia

Constantius II

180. AE ↓ 0,77 g; 15 mm. Fragm. Inv. 42910.

LRBC, I, 1380, anii 337–341.

RIC, VIII, p. 515, nr. 45, anii 337–347, seria I.

Passim (1980).

SMANA

181.* AE ↓ 1,85 g; 15 mm. Inv. 42689.

LRBC, I, 1398, anii 341–346.

RIC, VIII, p. 521, nr. 113, anii 347–348.

M C 18/19; N III (1981).

SMANE

Constant

182. AE ↘ 1,10 g; 13 mm. Inv. 42690.

LRBC, I, 1399, anii 341–346.

RIC, VIII, p. 521, nr. 116, anii 347–348.

M C 5/6; N VI (1981).

SMANB?

Constantius II

183–185. AE ↑ 1,85 g; 16 mm. ↓ 1,52 g; 16,5 mm. Fragm.* ↑ 1,22 g; 14 mm.

Inv. 42985, 42208 și 42221.

LRBC, II, 2632, anii 351–354.

ANE; [A]NΘ; ANI

RIC, VIII, p. 524, nr. 153, anii 350–355, seria III sau p. 528, nr. 187A, anii 355–361, grupa I. *J*

M C 18/19; N I (1981). C 18; N I–II (1980). C 7; N I–II (1980).

186–188. AE ↘ 3,00 g; 17 mm. ↑ 2,30 g; 16,5 mm. ↓ 1,75 g;

18 mm. Inv. 42691, 42986 și 43893.

LRBC, II, 2634, anii 351–354 sau 2635,

anii 355–361.

ANA

RIC, VIII, p. 524, nr. 155, anii 350–355, seria III sau p. 258, nr. 188, anii 355–361, grupa I.

M C 18/19; N III (1981). C 7; N I (1981). C 20; N IV (1982).

Julian

189.* AE ↑ 1,57 g; 16 mm. Inv. 42223.

LRBC, II, 2636, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 528, nr. 189, anii 355–361, grupa I.

C 7; N I–II (1980).

ANAI

Constantius II

190–191. AE ↑ 2,00 g; 14,5 mm. ↘ 2,30 g; 15,5 mm. Inv. 43315 și 42987.

LRBC, II, 2637, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 528, nr. 191, anii 355–361, grupa I.

C 10; N I–II (1980). C 7; N I (1981).

M|
ANA

M|
ANI

Valentinian I

192. AE ↘ 1,50 g; 11 mm. Inv. 43047.

LRBC, II, 2653, anii 364–367

sau 2658, anii 367–375.

C 4; N I (1981).

ANTA

Valens

193–197. AE ↑ 1,85 g; 18 mm. Fragm. ↘ 1,42 g; 14 mm. ↘ 2,70 g;

16,5 mm.* ↘ 2,30 g; 17 mm.* ↓ 2,75 g; 17 mm. Fragm.

Inv. 43833, 42222, 42988, 42692 și 43834.

LRBC, II, 2654, anii 364–367 sau ANTA ; ANTA ; ANTI (2 ex.) ANT[.]

2659, anii 367–375.

C 13; N II (1982). C 7; N I–II (1980). C 7; N I (1981). M C 18/19; N II (1981).

C 13; N II (1982).

Neprecizat

198–199. AE ↓ 2,40 g; 15 mm. ↓ 1,60 g; 14,5 mm. Fragm. Inv. 43956 și 42242.

LRBC, II, 2653–2655, anii 364–367 sau

ANTB ; [A]NT[.]

2658–2662, anii 367–375.

C 13; N II (1982). C 19; N I (1980).

Valentinian I

200–201. AE ↘ 1,80 g; 17 mm. ↑ 1,90 g; 17 mm. Inv. 43913 și 43914.

LRBC, II, 2656, anii 364–367

ANTB ; ANT[.]

sau 2663, anii 367–375.

C 4; N II (1982). C 4; N II (1982).

Valens

202.* AE ↘ 2,20 g; 18 mm. Inv. 43841.

LRBC, II, 2657, anii 364–367 sau 2664,

anii 367–375.

C 13; N II (1982).

ANTA

Gratianus(?)

203. AE ↑ 2,12 g; 18 mm. Inv. 43916.

LRBC, II, 2661, anii 367–375.

C 18; N I (1982).

ANTA

Valentinian I

204.* AE ↘ 1,87 g; 17,5 mm. Inv. 42211.

LRBC, II, —; cf. 2666–2667 (Valens.

Gratian, SECVRITAS REIPVBLICAE), la noi sigur tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 367–375.

C 7; N I–II (1980).

★|
ANTF

Arcadius

205.* AE ↓ 0.85 g. 12 mm. Inv. 40652¹⁵
LRBC, II, 2771 anii 383-392.
C 4, N VI (1979)

$\frac{P}{1}$
ANTF

Theodosius I

206. AE ↓ 0.99 g. 13 mm. Inv. 40657¹⁶
LRBC, II, 2764 up gen., anii 383-395
C 3; N V (1979)

$\frac{[-]}{1}$
ANTA

207. AE ↑ 0.77 g. 11 mm. Inv. 40658¹⁷
LRBC, II, 2810, anii 425-450
C 16, N VI (1979).

AN[T]

Alexandria

Constantius II

208. AE ↘ 2.30 g. 17 mm. Inv. 42693
LRBC, II, 2844. ann 351-354 sau 2846
anii 355-361
RIC, VIII, p. 544 nr 80 anii 351-355, seria II sau p. 544. nr 82 ann 355-361 grupa I
M C 18/19, N II (1981)

ALE Γ

209. AE ↘ 1.50 g. 17 mm. Fragm. Inv. 42694
LRBC, II, 2850, ann 355-361
RIC, VIII, p. 545, nr 87 ann 355-361, grupa II
M C 18/19, N III (1981)

ALEB

Neprecizat

210. AE 1.80 g. 15 mm. Inv. 43951
LRBC, II, 2850-2852 anii 355-363
C 18; N I (1982)

ALEA

Iovian

211. AE ↓ 1.00 g. 16 mm. Fragm. Inv. 42695
LRBC, II, 2855, ann 363-364
RIC, VIII, p. 546 nr 92
M C 18/19, N II (1981)

ALE[]

Valentinian I

212.* AE ↑ 2.20 g. 17 mm. Inv. 42232
LRBC, II, 2860 ann 364-367 sau 2862,
anii 367-375
C 4, N II(?) (1980).

ALEB

Valentinian II

213.* AE ↑ 1.00 g. 12.5 mm. Inv. 43356
LRBC, II, 2881 anul 383
C 19, N III (1980)

ALEA

Arcadius

214.* AE ↘ 2.55 g. 17 mm. Inv. 43908
LRBC, II, 2917 ann 395-402
M principal, N VI (1982)

ALEB

Neprecizat

Neprecizat

215. AE ↑ 1,07 g; 16,5 mm. Inv. 40663¹⁸.
Tip GLORIA EXERCITVS (2 st.), anii 330–336.
C 15; N V, pe substrucție (1979).

Constantinopolis

216. AE ↓ 1,54 g; 16 mm. Inv. 40661.
Tip Victorie pe prără, anii 330–337.
C 3; N VI, în dărimătură (1979).

Constans

217. AE ↑ 1,45 g; 14,5 mm. Inv. 42989
Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.), anii 337–341.
C 7; N I (1981).

Neprecizat

218–219. AE ↓ 1,52 g; 13 mm. ↓ 0,84 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43976 și 40662.
Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.), anii 336–341.
M C 2/3; N II (1982). C 9; N VI (?) (1979).

Constans

220. AE ↑ 1,00 g; 14 mm. Inv. 43821.
Tip VICTORIAE DD AVGGQ NN, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).
M C 2/3; N III (1982).

Neprecizat

221–222. AE ↑ 1,15 g; 15,5 mm. 0,95 g; 15 mm. Inv. 44742 și 43963.
Tip VICTORIAE DD AVGGQ NN, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).
Passim (1983). C 18; N I (1982).

Constantius II

223–224. AE ↗ 1,32 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,30 g; 15 mm. Inv. 44262 și 43802.
Tip VOT/XX MVLT XXX, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).
C 7, N V (1980). C 13; N II (1982).

Constans

225. AE ↑ 1,60 g; 15 mm. Inv. 42697
Tip ca mai sus, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).
M C 18/19; N II (1981).

Neprecizat

226. AE ↓ 0,92 g; 14 mm. Fragm. Inv. 42872.
Tip ca mai sus, anii 341–346 (LRBC), 347–348 (RIC).
C 19; N I (1980).

227. AE ↑ 2,36 g; 20 mm. Fragm. Inv. 44743.
Tip FEL TEMP REPARTIO (E & 2 C), anii 348–351.
Passim (1983).

Constantius II

228–229. AE ↖ 5,30 g; 23 mm. ↓ 5,20 g; 25 mm. Fragm. Inv. 43316 și 43883.
Tip FEL TEMP REPARTIO (FH3) anii 351–354, aces 2.
Nr. 229, dublă frapă pe rv.
C 10; N I–II (1980). C 14; N II (1982).

230–260. AE ↓ 3,00 g; 16 mm. Fragm. ↖ 2,57 g; 15 mm. ↖ 2,45 g; 14,5 mm.
↓ 2,40 g; 17 mm. ↑ 2,25 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 2,17 g; 16 mm. Fragm. ↓ 2,15 g;
16 mm. ↓ 2,05 g; 16 mm. ↗ 1,92 g; 18 mm. ↑ 1,90 g; 13,5 mm. ↓ 1,89 g; 18,5 mm.
↑ 1,87 g; 18 mm. Fragm. ↑ 1,82 g; 16 mm. ↓ 1,80 g; 19 mm. ↑ 1,80 g; 16 mm.
↗ 1,70 g; 16 mm. ↘ 1,70 g; 15,5 mm. Fragm. ↑ 1,65 g; 15 mm. ↗ 1,62 g; 17 mm.

↑ 1,60 g; 18 mm. ↑ 1,60 g; 17 mm. ↓ 1,55 g; 16 mm. ↘ 1,55 g; 15,5 mm. ↘ 1,50 g; 17 mm. ↗? 1,50 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,45 g; 18 mm. ↓ 1,40 g; 16 mm. ↓ 1,30 g; 17 mm. ↓ 1,22 g; 16 mm. 0,80 g; 17 mm. Fragm. ↘ 0,80 g; 15 mm. Fragm. Inv. 42700, 43874, 43030, 42991, 42990, 43867, 44259, 43889, 42191, 42696, 42216, 43357, 42215, 43871, 42701, 42699, 42853, 42206, 42947, 43884, 43868, 42860, 43361, 43878, 42702, 44744, 43876, 42240, 42911, 43887 și 42248.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354–358.

M C 2/3; N IV (1981). C 18; N I (1982). C 4; N I (1981). C 7; N I (1981). C 7; N I (1981). C 18; N I (1982). C 18; N I–II (1980). C 5; N III (1982). C 19; N I (1980). C 6; N III (1981). C 18; N I (1980). C 19; N III (1980). C 18; N I (1980). C 13; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). C 18; N I–II (1980). C 18; N I–II (1980). C 10; N I–II(?) (1980). C 18; N I (1982). M C 2/3; N II (1982). C 18; N I–II (1980). N I–II (1980). C 18; N I (1982). M C 18/19; N II (1981). C 18; N I (1982). M C 2/3; N II (1982). C 19; N I (1980). Passim (1980). C 5; N III (1982). C 18; N I–II (1980).

Constantius Gallus

261. AE ↘ 1,45 g; 15 mm. Inv. 43920.

Tip FEL TEMP REPARATIO, anul 354.

C 13; N II (1982).

Iulian

262–264. AE ↑ 2,05 g; 16 mm. ↘ 1,70 g; 15 mm. ↓ 1,60 g; 15,5 mm.

Inv. 44745, 42703 și 42704.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 355–358.

C 15; N III (1983). C 6; N III(?) (1981). M C 2/3; N II (1981).

Neprecizat

265–273. AE ↘ 2,70 g; 19 mm. 1,75 g; 13 mm. ↘ 1,55 g; 15 mm. Fragm. 1,40 g; 15,5 mm. Fragm. 1,40 g; 15 mm. ↗ 1,25 g; 14 mm. Fragm. 1,25 g; 14 mm. ↑ 0,90 g; 15,5 mm. 0,72 g; 14 mm. Fragm. Inv. 42959, 43041, 42705, 42698, 43958, 42892, 42992, 42935 și 42239.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354–358.

C 10; N I–II? (1982). C 4; N I (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 3/4; N III (1981). M C 2/3; N II (1982). C 15; N V (1979). C 8; N II (1981). C 3; N V? (1979). C 19; N I (1980).

Constantius II

274–298. AE ↑ 2,50 g; 18,5 mm. ↑ 2,05 g; 15,5 mm. ↘ 1,80 g; 17 mm. ↓ 1,70 g; 14 mm. ↓ 1,65 g; 16,5 mm. ↑ 1,65 g; 15 mm. ↑ 1,65 g; 14 mm. ↑ 1,64 g; 15 mm. ↑ 1,50 g; 16,5 mm. ↑ 1,47 g; 15,5 mm. ↓ 1,45 g; 16 mm. ↓ 1,43 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,40 g; 15 mm. ↘ 1,35 g; 18 mm. Fragm. ↑ 1,30 g; 17 mm. Fragm. ↑ 1,30 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,30 g; 13,5 mm. ↑ 1,25 g; 14 mm. Fragm. ↓ 1,20 g; 14 mm. Fragm. ↓ 1,17 g; 15,5 mm. ↓ 1,10 g; 16 mm. Fragm. ↘ 0,95 g; 14,5 mm. Fragm. ↑ 0,80 g; 15 mm. Fragm. ↓ 0,75 g; 16 mm. Fragm. ↑ 0,60 g; 14 mm. Fragm. Inv. 42712, 42994, 43879, 42710, 42708, 42993, 43308, 44260, 42194, 42224, 43877, 44746, 42713, 43309, 43875, 42711, 42995, 42996, 42709, 42706, 42707, 42219, 43869 și 42912.

Tip SPES REIPVLICE, anii 358–361.

M C 18/19; N II (1981). C 7; N I (1981). C 4; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N I (1981). C 10; N I–II (1980). C 7; N V (IV?) (1980). C 4; N II(?) (1980). C 7; N I–II (1980). Passim (1982). C 15; N II (1983). C 18; N I (1981). C 10; N I–II (1980). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). C 7; N I (1981). C 7; N I (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N III (1981). M C 18/19; N II (1981). C 18; N I (1980). C 18; N I (1982). M C 2/3; N II (1982). C 3; N VI (1979).

Iulian

299—306. AE ↑ 2,25 g; 15 mm. ↘ 1,80 g; 16 mm. ↑ 1,37 g; 13 mm. ↘ 1,05 g; 18 mm. Fragm. ↓ 1,05 g; 15 mm. ↑ 1,00 g; 16 mm. Fragm. ↑ 0,85 g; 15,5 mm. Fragm. ↑ 0,35 g; 14,5 mm. Fragm. Inv. 43895, 43894, 42874, 43896, 43897, 42227, 42997 și 42234.

Tip SPES REIPVBLICE, anii 358—361.

C 13; N II (1982). M C 2/3; N II (1982). C 19; N I (1980). C 5; N III (1982). C 5; N III (1982). C 13; N I—II (1980). C 8; N II (1981). C 4; N II(?) (1980).

Neprecizat

307—313. AE ↓ 2,00 g; 15,5 mm. 1,95 g; 18 mm. ↓ 1,70 g; 15,5 mm. ↑ 1,62 g; 13 mm. 1,60 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,30 g; 16,5 mm. ↓ 1,05 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43953, 43952, 42714, 42942, 44747, 42715 și 44748.

Tip SPES REIPVBLICE, anii 358—361.

C 20; N II (1982). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). Passim (1980). C 4; N II (1982). M C 18/19; N II (1982). C 18; N I (1982).

Valentinian I

314. AE ↓ 2,15 g; 15 mm. Inv. 42998.

Tip RESTITVTOR REIP, anii 364—365.

M C 18/19; N I (1981).

Neprecizat

315. AE ↑ 1,25 g; 17 mm. Fragm. Inv. 43955.

Tip RESTITVTOR REIP? anii 364—365.

C 4; N II (1982).

Valentinian I

316—320. AE ↓ 1,82 g; 18 mm. ↑ 1,60 g; 18,5 mm. Fragm. ↑ 1,60 g; 16 mm. ↗ 0,98 g; 17 mm. Fragm. ↓ 0,90 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43911, 43045, 42220, 43910 și 42210. Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—375.

M C 2/3; N II (1982). C 4; N I (1981). C 7; N I—II (1980). M C 2/3; N II (1982). C 7; N I—II (1980).

321—329. AE ↖ 2,65 g; 16 mm. ↑ 2,50 g; 19 mm. ↑ 2,30 g; 19 mm. ↘ 1,90 g; 17,5 mm. Fragm. ↑ 1,70 g; 17,5 mm. ↓ 1,67 g; 16,5 mm. ↓ 1,57 g; 15 mm. ↙ 1,22 g; 16,5 mm. ↓ 1,15 g; 13 mm. Fragm. Inv. 42729, 42728, 42726, 43008, 42727, 44749, 44750, 43275 și 42213.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—375; nr. 326 dublă frapă pe rv.

M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N III (1981). C 7; N I (1981). C 4; N II (1981). C 15; N III (1983). C 15; N II (1983). C 4; N II (1980). C 7; N I—II (1980).

Valens

330—361. AE ↑ 3,05 g; 18 mm. ↓ 3,00 g; 16 mm. ↓ 2,80 g; 17 mm. ↑ 2,67 g; 16 mm. ↓ 2,60 g; 16,5 mm. ↓ 2,60 g; 16 mm. ↓ 2,37 g; 16 mm. ↑ 2,32 g; 18 mm. Fragm. ↑ 2,27 g; 17 mm. Fragm. ↑ 2,15 g; 17 mm. ↑ 2,05 g; 16 mm. ↓ 2,00 g; 16,5 mm. ↑ 1,97 g; 18 mm. ↑ 1,95 g; 18 mm. ↑ 1,90 g; 17 mm. ↑ 1,85 g; 18 mm. ↑ 1,85 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 1,85 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,80 g; 17 mm. ↑ 1,70 g; 18 mm. ↓ 1,70 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,70 g; 15,5 mm. ↓ 1,67 g; 15 mm. Fragm. ↘ 1,55 g; 17 mm. ↑ 1,50 g; 19,5 mm. Fragm. ↓ 1,45 g; 15,5 mm. Fragm. ↑ 1,42 g; 17 mm. ↘ 1,35 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,35 g; 15 mm. ↖ 1,15 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,15 g; 17 mm. Fragm. ↑ 0,97 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43866, 43003, 42716, 42200, 43002, 42999, 43849, 43851, 42205, 42773, 43839, 42718, 42814, 43831, 43069, 43835, 43000, 43307, 42717, 42719, 43278, 42720, 42212, 43847, 43005, 44751, 43850, 43001, 43274, 43004, 43864 și 43856.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

C 17; N I (1982). C 8; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). C 19; N I (1980). C 8; N II (1981). C 7; N I (1981). M C 2/3; N II (1982). C 18; N I (1982). C 18; N I—II (1980). C 18; N IV (1980). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). C 16; N IV (1981). C 18; N I (1982). Poartă; N IV(?) (1981). C 13; N II (1982). C 7; N I (1981). C 10; N I—II (1980). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N III (1981). C 18 bis; N IV(?) (1980). M C 18/19; N II (1981). C 7; N I—II (1981). C 13; N II (1982). C 8; N II (1981). C 15; N III (1983). C 18; N I (1982). C 7; N I (1982). C 4; N II (1980). C 8; N II (1981). C 5; N III (1982). Passim (1982).

362—390. AE ↓ 2,50 g; 17 mm. ↘ 2,45 g; 16 mm. ↑ 2,40 g; 17 mm. ↓ 2,35 g; 16,5 mm. ↘ 2,35 g; 15 mm. ↑ 2,30 g; 17 mm. ↑ 2,30 g; 17 mm. Fragm. ↑ 2,25 g; 18 mm. ↓ 2,20 g; 18 mm. Fragm. ↓ 2,20 g; 17 mm. ↙ 2,07 g; 15,5 mm. Fragm. ↓ 2,05 g; 16 mm. ↓ 1,92 g; 18 mm. ↓ 1,90 g; 17 mm. ↗ 1,90 g; 14 mm. ↘ 1,85 g; 18 mm. ↑ 1,80 g; 16,5 mm. ↑ 1,75 g; 17 mm. ↓ 1,70 g; 16 mm. ↑ 1,52 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,50 g; 18 mm. Fragm. ↑ 1,47 g; 17 mm. ↑ 1,40 g; 17 mm. ↓ 1,05 g; 17 mm. Fragm. 1,00 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,00 g; 16 mm. Fragm. ↓ 0,87 g; 15,5 mm. Fragm. ↑ 0,80 g; 18 mm. Fragm. ↑ 0,55 g; 16 mm. Fragm. Inv. 42735, 42730, 43863, 43009, 43855, 43859, 43848, 43865, 43862, 43012, 42192, 43010, 43840, 42732, 42734, 42217, 42736, 43348, 43011, 40644, 42731, 43836, 42733, 43031, 42737, 43013, 42875, 43843 și 43854²¹.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—378.

M C 18/19; N III (1981). M C 18/19; N II (1981). C 5; N III (1982). C 7; N I (1981). C 18; N II (1982). M C 12/13; N I (1982). C 4; N II (1982). M C 12/13; N I (1982). M C 12/13; N I (1982). C 7; N I (1981). C 19; N I (1980). M C 18/19; N I (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). N I (1980). M C 16/17; N II (1981). C 19 bis; N III (1980). M C 18/19; N I (1981). C 5; N V (1979). M C 18/19; N III (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 78/19; N II (1981). C 4; N I (1981). N I (1981). M C 18/19; N III (1981). C 19; N I (1980). C 18; N I (1982). M C 12/13; N I (1982).

391—392. *Gratian*

AE ↖ 2,60 g; 17 mm. ↑ 2,22 g; 17 mm. Inv. 43917 și 44752.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 367—378.

C 7; N II (1982). C 15; N II (1983).

Neprecizat

393—424. AE ↗ 2,70 g; 2,55 g; 18 mm. ↖ 2,25 g; 14 mm. ↓ 2,20 g; 15,5 mm. 2,10 g; 15,5 mm. Fragm. ↖ 2,05 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,90 g; 16 mm. ↓ 1,90 g; 15,5 mm. ↑ 1,90 g; 15 mm. ↑ 1,77 g; 16 mm. ↑ 1,72 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,70 g; 15,5 mm. ↑ 1,70 g; 14 mm. ↓ 1,60 g; 18 mm. ↑ 1,60 g; 16,5 mm. ↑ 1,45 g; 19 mm. 1,45 g; 17 mm. ↑ 1,37 g; 16,5 mm. Fragm. 1,35 g; 18 mm. Fragm. 1,30 g; 16,5 mm. 1,30 g; 16 mm. Fragm. 1,30 g; 15 mm. ↓ 1,20 g; 14 mm. Fragm. ↑ 1,12 g; 15,5 mm. Fragm. ↓ 1,12 g; 15 mm. Fragm. 1,02 g; 14,5 mm. Fragm. ↖ 1,00 g; 17 mm. 0,98 g; 15 mm. Fragm. ↓ 0,95 g; 15 mm. 0,90 g; 14 mm. Fragm. ↓ 0,80 g; 15,5 mm. Fragm. 0,45 g; Fragm. Inv. 42762, 43928, 43931, 42810, 43007, 42229, 42722, 42724, 42725, 43930, 43939, 42858, 42723, 43926, 43006, 43940, 43934, 44753, 43929, 43060, 43935, 42237, 42909, 43362, 42856, 43268, 43933, 43927, 43306, 43937, 42676 și 43932.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

M C 18/19; N II (1981). C 5; N III (1982). C 13; N II (1982). C 16; N V (1980). C 7; N I (1981). C 13; N I—II (1980). M C 18/19; N III (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N II (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 2/3; N II (1982). C 18; N I—II (1980). M C 18/19; N III (1981). C 18; N I (1982). M C 18/19; N I (1981). C 18; N II (1982). C 4; N II (1982). C 10; N I—II (1980). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N III (1981). C 4; N II (1982). C 19; N I (1980). C 4; N VI (1979);

C 3; N I—II (1980). C 13; N I—II (1980). C 6; N I—II (1980). C 18; N I (1982).
M C 2/3; N II (1982). C 10; N I—II (1980). M C 12/13; N I (1982). Passim (1982).
M C 18/19; N III (1981).

425—448. AE ↓ 3,00 g; 16 mm. Fragm. ↑ 2,42 g; 14 mm. ↑ 2,17 g; 16 mm. ↘
2,15 g; 16 mm. ↙ 2,10 g; 18 mm. ↑ 2,10 g; 12,5 mm. ↓ 1,90 g; 15 mm. ↑ 1,80 g;
17,5 mm. ↓ 1,80 g; 16 mm. ↖ 1,75 g; 13 mm. ↓ 1,72 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,65 g;
14 mm. ↗ 1,57 g; 15 mm. ↓ 1,50 g; 16 mm. ↓ 1,45 g; 16,5 mm. ↓ 1,45 g; 15 mm.
↑ 1,45 g; 15 mm. ↑ 1,45 g = 15 mm. ↓ 1,42 g; 18 mm. Fragm. ↓ 1,35 g; 18 m.
Fragm. ↓ 1,25 g; 18 mm. ↑ 1,25 g; 14 mm. Fragm. ↑ 1,20 g; 16,5 mm. Fragm. ↓
0,97 g; 16 mm. Fragm. 0,65 g; 14,5 mm. Fragm. Inv. 43065, 43949, 42247, 42740,
42739, 42236, 42228, 43015, 42738, 43014, 43947, 43017, 43946, 44754, 43016, 43950,
43948, 44755, 43945, 43944, 42924^{2a}, 43302, 43270 și 42226.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—378.

Passim (1981). C 4; N II (1982). C 18; N I—II (1980). C 1; N II (1981). M C
18/19; N II (1981). C 19; N I (1980). C 13; N I—II (1980). M C 18/19; N I (1981).
M C 3/4; N II (1981). C 7; N I (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N I
(1981). C 18; N I (1982). C 15; N III (1983). M C 18/19; N I (1981). C 4; N II
(1982). C 4; N II (1982). C 15; N III (1983). C 13; N II (1982). M C 2/3; N II
(1982). C 4; N VI (1979). C 19; N I—II (1980). C 4; N II (1980). C 7; N I—II (1980).

Gratian

449. AE ↑ 3,37 g; 26,5 mm. Fragm. Inv. 43360.

Tip REPARATIO REIPVB, anii 378—383.

C 5; N III (1980).

Arcadius

450. AE ↑ 2,00 g; 15 mm. Inv. 43907.

Tip VOT/V, anul 383.

C 4; N II (1982).

Neprecizat

451. AE ↑? 0,72 g; 13 mm. Inv. 42844.

Tip VOT/X/MVLT/XX, anul 383.

C 4; N IV (1980).

452—455. AE ↑ 0,75 g; 13 mm. Fragm. 0,72 g; 12 mm. ↖ 0,65 g; 11,5 mm. ↑ 0,60 g;
14 mm. Inv. 43961, 43960, 42933 și 42741.

Tip VOT/.../MVLT/..., anul 383.

C 18; N I (1982). C 18; N IV (1982). C 7; N III? (1979). M C 3/4; N V (1981).

456—457. AE ↘ 1,00 g; 12,5 mm. ↘ 0,77 g; 13 mm. Inv. 42841 și 43282.

Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—392.

C 10; N IV (1980). C 18; N III (1980).

Theodosius I

458—463. AE ↑ 1,35 g; 13,5 mm. ↑ 1,12 g; 12,5 mm. ↓ 1,00 g; 12 mm. ↓ 0,85 g;
14 mm. ↑ 0,85 g; 12 mm. ↑ 0,50 g; 13 mm. Inv. 42743, 42201, 42742, 43029, 43287
și 43922.

Tip SALVS REPVBLICAE, anii 383—395.

M C 2/3; N II (1981). C 19; N I (1980). N C 8/9; N III (1981). M C 5/6; N V
(1981). C 6; N VI (1980). C 11; N II (1982).

Arcadius

464—465. AE ↑ 1,60 g; 11,5 mm. Fragm. ↑ 1,04 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43018 și 40648^{2a}.

Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—395.

M C 18/19; N III (1981). C 3; N V (1979).

Neprecizat

466-484. AE ↓ 1,35 g; 15,5 mm. ↓ 1,35 g; 14 mm. ↑ 1,10 g; 12,5 mm. ↘ 1,10 g; 12 mm. ↑ 1,05 g; 12 mm. ↑ 1,02 g; 12,5 mm. ↑ 1,02 g; 11,5 mm. ↑ 0,85 g; 12 mm. ↘ 0,80 g; 12,5 mm. ↑ 0,77 g; 12 mm. Fragn. ↑ 0,75 g; 12 mm. ↓ 0,75 g; 11,5 mm. ↑ 0,72 g; 13 mm. ↑ 0,70 g; 13 mm. Fragn. ↑ 0,70 g; 11 mm. ↓ 0,65 g; 13 mm. ↑ 0,62 g; 13 mm. Fragn. ↘ 0,60 g; 12 mm. Fragn. ↓ 0,45 g; 13 mm. Fragn. Inv. 43019, 42808, 42806, 43319, 43943, 43286, 43339, 44756, 42849, 43941, 42929, 42770, 43354, 42828, 42805, 42745, 44256, 42744 și 43942.

Tip SALVS REPUBLICAE. anii 393-395.

C 7; N I (1981). C 16; N IV (1980). C 16; N IV (1980). C 13; N III (1980). M C 12/13; N II, în arsură (1982). C 18; N III (1980). C 12; N III (1980). C 15; N VI, 12/13, N II, în arsură (1982). C 18; N III (1980). C 12; N III (1980). C 15; N V, martor principal (1983). C 18; N V (1980). C 18; N IV (1982). C 3; N VI (1979). C 16; N IV (1980). C 19; N III (1980). C 5; N IV (1980). C 16; N IV (1980). M C 3/4; N IV (1981). C 13; N I-II (1980). M C 6/7; N III (1981). M C 9/10; N VI, în vatră (1981).

Honorius

485. AE ↓ 5,60 g; 22 mm. Inv. 43903

Tip GLORIA ROMANORVM (18), anii 393-395²⁴

C 20; N IV sau N V (1982).

Neprecizat

486. AE ↑ 1,75 g; 23 mm. Inv. 43938

Tip GLORIA ROMANORVM (18), anii 393-395.

C 4; N IV (1982).

Arcadius

487-493. AE ↑ 2,65 g; 16,5 mm. ↓ 2,52 g; 18 mm. ↘ 2,50 g; 18 mm. ↑ 2,00 g; 18,5 mm. ↑ 1,62 g; 17,5 mm. ↑ 1,47 g; 18 mm. ↓ 1,12 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43020, 42235, 43909, 44757, 43322, 40649²⁵ și 42845.

Tip VIRTUS EXERCITI (2), anii 395-402.

N III (1981). C 19; N II (1980). C 20; N II (1982). C 15; N V, martor principal (1983). C 18; N III (1980). C 5; N III (1979). C V; N V (1980).

Honorius

494²⁶-495. AE ↓ 1,80 g; 17 mm. ↑ 1,55 g; 17 mm. Inv. 43902 și 40654²⁶.

Tip VIRTUS EXERCITI (2), anii 395-402²⁷

C 18; N I (1982). C 3; N V (1979).

Neprecizat

496-504. AE ↑ 2,15 g; 16,5 mm. 2,10 g; 17,5 mm. ↓ 2,10 g; 15 mm. ↓ 1,54 g; 15 mm. ↓ 1,50 g; 17 mm. Fragn. ↘ 1,30 g; 16,5 mm. ↑ 1,09 g; 14 mm. Fragn. ↑ 0,80 g; 18 mm. Fragn. 0,79 g; 13 mm. Fragn. Inv. 43034, 43352, 42813, 44758, 42914, 42747, 42913, 42746 și 44254.

Tip VIRTUS EXERCITI (2), anii 395-402.

M C 2/3; N III (1981). C 4; N II (1980). C 15; N IV (1980). Passim (1983). C 7; N V (1979). M C 18/19; N IV (1981). C 3; N V (1979). M C 5/6; N IV (1981). C 8; N VI profil (1980)

505-506. AE ↑ 1,02 g; 12 mm. ↓ 0,30 g; 10 mm. Inv. 43965 și 43038.

Tip CONCORDIA AVG (3), anii 395-402 sau CONCORDIA AVGGG, anii 402-408.

M principal; N VI (1982). M C 2/3; N III (1981).

Theodosius II

567. AE ↓ 1,35 g; 14,5 mm. Inv. 43036.

Tip CONCORDIA AVGG, anii 402-408.

M C 5/6; N V (1981).

Neprecizat

508—511. AE ↗ 1,87 g; 13,5 mm. ↓ 1,75 g; 15,5 mm. ↓ 1,65 g; 16 mm ↗ 0,82 g; 15,5 mm. Inv. 43355, 42783, 43032 și 42915.

Tip CONCORDIA AVGG, anii 402—408.

C 19; N III (1980). C 17; N IV (1980). M C 2/3; N III (1981). C 2; N V (1979).

Arcadius

512—513. AE ↗ 1,20 g; 13 mm ↗ 0,94 g; 16 mm. Fragm. Inv. 44759 și 40650²⁸.

Tip GLORIA ROMANORVM (21), anii 402—408.

C 15; N V martor principal (1983). C 3; N V, în dărîmătura de pe el (1979).

Neprecizat

514—516. AE ↓ 1,22 g; 14 mm. ↑ 1,20 g; 12 mm. ↓ 1,18 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43358, 43043 și 40660²⁹.

Tip GLORIA ROMANORVM (21), anii 402—408.

C 5; N III (1980). M C 2/3; N III (1981). C 2; N VI (1979).

Honorius

517—519. AE ↓ 1,55 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,20 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,00 g; 15 mm. Inv. 43066, 43901 și 43343.

Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408—423.

Passim (1981). C 20; N VI (1982). C 18; N III (1980).

Theodosius II

520³⁰. AE ↑ 1,10 g; 14 mm. Inv. 42748.

Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408—423.

M C 3/4; N V (1981).

Neprecizat

521—524. AE ↓ 2,00 g; 15 mm. ↑ 1,40 g; 15 mm. ↑ 1,00 g; 13 mm. ↑ 0,52 g; 14,5 mm. Fragm. Inv. 42850, 42749, 42916 și 42945.

Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408—423.

C 19; N V (1980). M C 5/6; N IV (1981). C 7; N III? (1979). Passim (1980).

Theodosius II

525. AE ↑ 1,70 g; 15 mm. Inv. 43044.

Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408—423.

M C 5/6; N V (1981).

Neprecizat

526. AE ↓ 1,20 g; 13 mm. Fragm. Inv. 42750.

Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408—423.

M C 5/6; N VI (1981).

Theodosius II

527—531. AE ↑ 0,79 g; 11 mm. ↓ 0,75 g; 13 mm. Fragm. ↑ 0,70 g; 10 mm. ↗ 0,57 g; 12 mm. ← 0,50 g; 11 mm. Fragm. Inv. 40645³⁰, 42751, 42752, 43279 și 42840.

Tip cruce în cunună, anii 425—450.

C 3; N VI (1979). M C 3/4; N VI (1981). M C 5/6; N VI (1981). C 5; N VI (1980). C 11; N IV (1980).

Neprecizat

532—535. AE 0,60 g; 11,5 mm. ↓ 0,60 g; 11,5 mm. Fragm. ↓ 0,50 g; 10 mm. 0,35 g; 10 mm. Fragm. Inv. 42838, 44760, 42917 și 42753
Tip cruce în cunună, anii 425—450.
C 11, N IV (1980). M C 5/6; N V (1981). C 3, N V (1979) M C 5/6 N VI (1981).

Marcian

536—537 0,35 g, 8,5 mm. Fragm. 0,50 g, 7,5 mm. Inv. 43021 și 42755.
Tip monograma 7 și monogramă neprecizată, anii 450—457
M C 5/6, N VI (1981) M C 3/4, N V (1981)

Imitație

538 AE ↓ 2,05 g; 14 mm. Inv. 43023.
Prototip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—378
C 7; N I (1981).

Theodosius I imitație

539 AE ↑ 0,52 g; 12,5 mm. Fragm. Inv. 42812.
Prototip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—395
C 16; N IV (1980).

Imitație

540 AE ↑ 1,10 g; 15 mm. Inv. 43022.
Prototip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—395.
M C 18/19, N III (1981).

Neprecizate

541—742. AE 7,70 g, 29 mm. 2,50 g, 13 mm. 2,32 g; 17 mm. 2,30 g, 11,5 mm. 2,12 g; 14 mm. 2,10 g; 18 mm. 2,10 g; 16 mm. 2,05 g; 17 mm. Fragm. 2,05 g, 15 mm. 2,00 g, 15 mm. 1,95 g, 18 mm. 1,92 g; 15 mm. 1,90 g; 17,5 mm. Fragm. 1,90 g, 17 mm. 1,90 g; 16,5 mm. 1,87 g; 14 mm. 1,85 g; 16 mm. 1,85 g; 15 mm. Fragm. 1,80 g, 19 mm. 1,80 g, 15 mm. Fragm. 1,77 g; 16,5 mm. Fragm. 1,75 g; 12 mm. 1,70 g; 12,5 mm. 1,70 g, 10,5 mm. 1,69 g; 18 mm. Fragm. 1,67 g, 12 mm. 1,65 g; 15 mm. Fragm. 1,62 g; 12 mm. 1,60 g; 16,5 mm. 1,60 g; 16 mm. Fragm. 1,60 g; 16 mm. Fragm. 1,60 g; 15 mm. 1,57 g; 14 mm. 1,57 g; 14 mm. 1,55 g; 16 mm. Fragm. 1,55 g; 13 mm. 1,52 g, 12 mm. Fragm. 1,50 g; 17 mm. Fragm. 1,50 g; 16 mm. 1,50 g; 16 mm. Fragm. 1,50 g; 15 mm. 1,50 g; 14 mm. 1,47 g; 14,5 mm. 1,47 g, 13,5 mm. 1,45 g; 17 mm. Fragm. 1,45 g; 13 mm. 1,42 g; 14 mm. 1,40 g; 17 mm. Fragm. 1,40 g; 16 mm. Fragm. 1,40 g; 15 mm. Fragm. 1,40 g; 14 mm. Fragm. 1,40 g; 14 mm. 1,37 g, 12 mm. 1,37 g, 11,5 mm. 1,37 g; 11,5 mm. 1,35 g; 16 mm. 1,35 g, 15,5 mm. 1,35 g, 14 mm. Fragm. 1,32 g; 18 mm. 1,32 g; 17 mm. Fragm. 1,30 g; 18 mm. Fragm. 1,30 g, 16,5 mm. Fragm. 1,30 g; 16 mm. 1,30 g; 15 mm. 1,30 g; 15 mm. Fragm. 1,30 g, 14,5 mm. 1,25 g; 16 mm. Fragm. 1,22 g; 15 mm. 1,22 g; 14 mm. 1,22 g, 13,5 mm. 1,20 g; 17,5 mm. Fragm. 1,20 g; 17,5 mm. Fragm. 1,20 g, 15 mm. 1,20 g; 13,5 mm. 1,20 g; 13,5 mm. Fragm. 1,20 g; 13 mm. 1,20 g; 11,5 mm. 1,17 g; 16 mm. Fragm. 1,17 g; 16 mm. Fragm. 1,15 g; 16 mm. Fragm. 1,15 g, 14,5 mm. Fragm. 1,15 g; 12 mm. 1,12 g; 17,5 mm. 1,12 g; 15 mm. Fragm. 1,12 g; 14,5 mm. 1,12 g; 13,5 mm. 1,12 g; 12 mm. Fragm. 1,10 g; 16,5 mm. Fragm. 1,10 g; 14 mm. Fragm. 1,10 g; 14 mm. 1,10 g; 13 mm. 1,10 g; 13 mm. Fragm. 1,10 g; 11,5 mm. 1,07 g; 14,5 mm. 1,05 g; 17 mm. Fragm. 1,05 g; 15 mm. Fragm. 1,05 g; 13 mm. 1,05 g; 10,5 mm. 1,00 g; 17 mm. Fragm. 1,00 g; 15 mm. Fragm. 1,00 g; 14 mm. Fragm. 0,98 g; 13 mm. 0,97 g; 13 mm. Fragm. 0,95 g; 19,5 mm. Fragm. 0,95 g; 17 mm. Fragm. 0,95 g; 13,5 mm. 0,95 g; 12 mm. 0,95 g; 12 mm. 0,95 g; 10 mm. 0,92 g; 13 mm. Fragm. 0,90 g; 15 mm. Fragm. 0,90 g; 14,5 mm. 0,90 g; 14,5 mm. 0,90 g; 14 mm. Fragm. 0,90 g; 14 mm. Fragm. 0,90 g; 12 mm.

Fragm. 0,87 g; 15 mm. Fragn. 0,87 g; 73 mm. Fragn. 0,87 g; 13 mm. Fragn. 0,85 g; 18,5 mm. Fragn. 0,85 g; 16,5 mm. Fragn. 0,85 g; 16 mm. Fragn. 0,85 g; 16 mm. Fragn. 0,85 g; 15 mm. Fragn. 0,85 g; 14,5 mm. Fragn. 0,85 g; 14 mm. Fragn. 0,85 g; 13 mm. Fragn. 0,85 g; 12 mm. Fragn. 0,80 g; 15 mm. Fragn. 0,80 g; 13 mm. Fragn. 0,80 g; 13 mm. Fragn. 0,80 g; 11 mm. 0,77 g; 11 mm. Fragn. 0,75 g; 12 mm. 0,75 g; 12 mm. 0,72 g; 17 mm. Fragn. 0,72 g; 17 mm. Fragn. 0,72 g; 14 mm. Fragn. 0,72 g; 12,5 mm. Fragn. 0,72 g; 11,5 mm. 0,72 g; 11 mm. Fragn. 0,70 g; 15 mm. Fragn. 0,70 g; 15 mm. Fragn. 0,70 g; 14 mm. 0,70 g; 13 mm. 0,70 g; 12 mm. 0,70 g; 11 mm. Fragn. 0,69 g; 12 mm. Fragn. 0,67 g; 13 mm. 0,67 g; 12 mm. Fragn. 0,67 g; 12 mm. Fragn. 0,67 g; 11 mm. 0,67 g; 11 mm. 0,65 g; 16 mm. Fragn. 0,65 g; 14,5 mm. Fragn. 0,65 g; 11 mm. Fragn. 0,62 g; 16 mm. Fragn. 0,62 g; 13,5 mm. Fragn. 0,62 g; 13 mm. 0,62 g; 12,5 mm. 0,62 g; 12 mm. Fragn. 0,60 g; 17 mm. Fragn. 0,60 g; 14 mm. Fragn. 0,60 g; 13 mm. 0,60 g; 13 mm. Fragn. 0,60 g; 13 mm. Fragn. 0,60 g; 13 mm. Fragn. 0,57 g; 12,5 mm. Fragn. 12,5 mm. 0,57 g; 12,5 mm. Fragn. 0,52 g; 12 mm. Fragn. 0,50 g; 16 mm. Fragn. 0,50 g; 12 mm. Fragn. 0,50 g; 12 mm. Fragn. 0,50 g; 8 mm. 0,47 g; 14 mm. Fragn. 0,47 g; 13 mm. Fragn. 0,45 g; 9 mm. Fragn. 0,42 g; 13 mm. Fragn. 0,42 g; 12 mm. Fragn. 0,40 g; 13 mm. Fragn. 0,40 g; 13 mm. Fragn. 0,40 g; 10 mm. Fragn. 0,39 g; 10 mm. Fragn. 0,38 g; 12 mm. Fragn. 0,35 g; 13 mm. Fragn. 0,35 g; 12 mm. Fragn. 0,35 g; 11 mm. Fragn. 0,35 g; 10,5 mm. 0,32 g; 12 mm. Fragn. 0,30 g; 12,5 mm. Fragn. 0,27 g; 15 mm. Fragn. 0,27 g; 10 mm. Fragn. 0,27 g; 9 mm. Fragn. 0,25 g; 11 mm. 0,25 g; 8,5 mm. Fragn. 0,22 g; 10 mm. 0,22 g; 9 mm. Fragn. 0,20 g; 15 mm. Fragn. 0,20 g; 12 mm. Fragn. 0,20 g; 10 mm. Fragn. 0,15 g; 10 mm. Fragn. 0,14 g; 6 mm. Fragn. Inv. 42764, 43048, 43982, 43049, 42864, 43827, 42241, 43980, 42233, 43824, 42975, 42871, 42859, 42761 43051, 42777, 42772, 43828, 43059, 42928, 42231, 43054, 43312, 43320, 44761, 43272, 44762, 42870, 43024, 42868, 44763, 43985, 43283, 43978, 42861, 44764, 42869, 44765, 43977, 44766, 42851, 42754, 42941, 42782, 44767, 43057, 42246, 42768, 43025, 42769, 42867, 42759, 42948, 42946, 42943, 42926, 43058, 43063, 43979, 42873, 43970, 42757, 43342, 43969, 43989, 42771, 44768, 43988, 43822, 42770, 43035, 43359, 42247, 43062, 4270, 43344, 43052, 43968, 42823, 43347, 42932, 42847, 43351, 42218, 42473, 42876, 42836, 42934, 43825, 42826, 43061, 42763, 42756, 43280, 43984, 44769, 48470, 42931, 44771, 43053, 42863, 44772, 42923, 44773, 44774, 42230, 42852, 42855, 42937, 43987, 44775, 44776, 44777, 44778, 43288, 42243, 43272, 42940, 42862, 42765, 43974, 44779, 42857, 44780, 42767, 44781, 42842, 44782, 42758, 43326, 42944, 43986, 42927, 42837, 44783, 43973, 44784, 43981, 43285, 42774, 44785, 43971, 44786, 44787, 42930, 44788, 44789, 44790, 44791, 44792, 44793, 42811, 43267, 44794, 42939, 44795, 44796, 44797, 43314, 42804, 44816, 43050, 43269, 43055, 44798, 43026, 44817, 42225, 43983, 44799, 42766, 44800, 42936, 42935, 44801, 44802, 44803, 44804, 44818, 44805, 43972, 44806, 44807, 44819, 44820, 44980, 43046, 43345, 44820, 44808, 43046, 43345, 44821, 44809, 44810, 44822, 42938, 42228, 44823, 44811, 44824, 44812, 44813, 44814, 44815 și 42784³¹.

M C 2/3; N V (1981). M C 18/19; N III (1981). C 18; N I (1982). M C 18/19; N III (1981). C 19; N I (1980). C 18; N I (1982). C 19; N I (1980). C 18; N I (1982). C 4; N II(?) (1980). C 2; N III (1982). M C 2/3; N II (1982). C 19; N I (1980). C 18; N I—II (1980). M C 3/3; N IV (1981). C 8; N II (1981). C 18; N V (1980). M C 18/19; N II (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N I (1981). C 3; N I—II (1979). C 13; N I—II (1980). M C 18/19; N III (1981). C 18; N III (1980). C 18; N III (1980). M C 15/16; N IV martor principal (1983). C 4; N II (1980). C 15; N II (1983). C 19; N I (1980). C 7; N I (1981). C 13; N I—II (1980). C 18; N I (1982). C 18; N I (1982). C 18; N III (1980). C 18; N I (1982). C 18; N I—II (1980). C 11; N II (1982). C 19; N I (1980). C 2; N V (1982). M C 2/3; N II (1982). M C 12/13; N I (1982). C 4; N V (1980). C 10; N II (1981). Passim (1980). C 16; N IV (1980). C 2; N I—II (1980). C 7; N I (1981). C 7; N II (1980). M C 18/19; N II (1981). C 8; N II (1981). M C 18/19; N III (1981). C 13; N I—II (1980). M C 18/19; N III (1981). C 18; N IV (1980). C 7; N I (1981). C 19; N II

sau III (1980). Passim (1980). Passim (1981). C 18; N I (1982). C 19; N I (1980). C 4; N II (1982). M C 5/6; N IV pe zid (1981). C 18; N III (1980). M C 2/3; N II (1982). C 4; N II (1982). M C 18/19; N III (1981). C 5; N III (1982). C 4; N II (1982). M C 2/3; N III (1982). M C 18/19; N III (1981). C 4; N I (1981). C 10; N I—II (1980). C 18; N I—II (1980). C 7; N I (1981). M C 18/19; N III (1981). C 18; N III (1980). M C 18/19; N I (1981). M C 2/3; N II (1982). C 18; N I (1982). C 4; N III (1980). C 4; N VI (1979). C 19; N V (1980). C 18; N III (1980). C 18; N I (1980). C 10; N IV (1980). C 19; N I (1980). C 5; N IV (1980). C 7; N III? (1979). C 13; N II (1982). C 5; N V? (1982). C 7; N I (1981). C 7; N IV (1981). M/C 3/4; N V (1981). C 19; N VI (1980). C 18; N I (1982). C 18; N I (1982). C 13; N II (1982). C 7; N IV? (1979). C 18; N I (1982). M C 18/19; N I (1981). C 18; N I—II (1980). C 16; N IV (1980). C 4; N VI (1979). C 14; N III (1980). C 10; N I—II (1980). C 13; N I—II (1980). C 4; N V (1980). C 18; N V (1980). C 4; N I (1979). C 4; N II (1982). Passim (1981). M C 2/3; N III (1981). M C 18/19; N III (1981). C 18; N I (1982). C 18; N VI (1980). C 19; N I (1980). C 4; N II (1980). C 3; N V (1979). C 18; N I—II (1980). C 5; N V (1981). M C 2/3; N II (1982). M C 18/19; N III (1981). C 18; N I—II (1980). M C 18/19; N II (1981). M C 18/19; N III (1981). M C 18/19; N III (1981). C 10; N IV (1980). M C 3/4; N IV (1981). M C 5/6; N IV (1981). C 18; N III (1980). Passim (1980). 3/4; N IV (1981). M C 5/6; N IV (1981). C 18; N III (1980). Passim (1980). Z VI, martor principal (1980). C 3; N VI (1979). C 8; N IV (1980). Passim (1983). M C 2/3; N II (1982). M C 2/3; N II (1982). M C 12/13; N I (1982). C 18; N III (1980). C 18; N IV (1980). C 15; N V, martor principal (1983). M C 2/3; N II (1982). C 13; N II (1982). M C 3/4; N V sau N IV, martor principal (1982). C 9; N V (1979). C 18; N I (1982). M C 12/13; N I (1982). C 10; N I—II (1980). M C 15/16; N IV, martor principal (1983). C 19; N I—II (1980). C 13; N II (1982). C 16; N IV (1980). C 17; N VI (1980). M C 2/3; N II (1982). C 6; N V (1979). M C 18/19; N II (1981). C 18; N III (1980). C 19; N III (1980). C 18; N III (1980). C 16; N IV (1980). C 5; N V (1980). M C 18/19; N I (1981). C 4; N —II (1980). M C 18/19; N III (1981). C 8 N II (1981). M C 2/3; N II (1981). Passim (1980). C 7; N I—II (1980). C 2; N IV (1982). C 18; N IV (1980). M C 17/18; N VI (1981). C 10; N I—II (1980). C 7; N III? (1979). C 3; N VI (1979). C 4; N II (1982). C 4; N II (1980). C 5; N III (1980). C 18; N III (1980). C 16; N IV (1980). M C 18/19; N III (1981). M C 2/3; N II (1982). C 18; N I (1982). C 18; N VI (1983). Passim (1980). Passim (1980). C 18; N V (1980). M C 4/5; N IV (1981). C 18; N III (1980). C 7; N III? (1979). M C 3/4; N V (1981). C 4; N II (1980). C 4; N VI (1979). C 4; N VI (1979). C 15; N V (1979). C 3; N V (1979). C 16; N IV (1980). C 16; N IV (1980). C 16; N IV (1980). C 3; N V, martor principal (1982). M C 2/3; N III (1981). M C 5/6; N VI (1981). C 17; N IV (1980).

Total distruse

743—750. C 18; N I (1982). C 7; N II (1981). C 20; N VI (1982). Passim (1982) — 5 exemplare

B. TEZAURE

Tezaurul 1 descoperit în C 8, nivelul II, în 1982.

Claudius II — postumă

1. Ant \searrow 1,18 g; 14 mm. Fragn. Inv. 43575.

RIC, V, 1, p. 234, nr. 266.

Lugdunum

Iulian

2*. AE \downarrow 1,57 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43695.

LRBC, II, 260, anii 355—360.

RIC, VIII, p. 191, nr. 198, anii 355—360, seria II.

P. Bastien, *Lyon 337—363*, p. 236, nr. 245, anul 357.

CPLG

Roma

Gratian

3.*AE ↘ 2,42 g, 16 mm. Inv 43686.

LRBC, II, 714, anii 367—375.

RPRIMA

Aquileea

Gratian

4.*AE ↑ 2,02 g; 18 mm. Inv. 43534.

LRBC, II, 1019, anii 367—375.

SMAQP

Siscia

Constantius II

5—6.*AE ↑ 2,30 g, 16 mm. ↑ 1,87 g; 17 mm. Inv. 43555 și 43741

LRBC, II, 1236, anii 355—361.

RIC, VIII, 377, nr 372, 355—361.

M |
ASISD

7.*AE ↑ g; 16 mm. Inv 43682.

LRBC, II, 1246, anii 355—361.

RIC, VIII, 378, nr 396, anii 355—361

BSIS★

8.*AE ↑ 1,48 g, 16 mm. Fragn. Inv. 43740.

LRBC, II, 1250, anii 355—361.

RIC, VIII, p. 378, nr 400, anii 355—361.

ASIS[V]?

Valens

9.*AE ↓ 2,88 g, 18,5 mm. Inv 43509.

LRBC, II, 1272, anii 364—367.

BSISC

10.*AE ↑ 2,12 g; 20 mm. Inv. 43667

LRBC, II, 1274, anii 364—367

BSISC

11.*AE ↑ 2,29 g, 17 mm. Inv. 43666.

LRBC, II, 1278, anii 364—367.

ASISC

Valentinian I

12.*AE ↘ 2,13 g, 18 mm. Inv 43523

LRBC, II, 1279, anii 364—367.

→ BSISC

Valens

13. AE ↓ 1,47 g; 19 mm. Fragn. Inv 43665.

LRBC, II, 1285, anii 364—367.

★ |
A |
[J]SISC

Gratian

14.*AE ↓ 1,98 g; 18 mm. Inv. 43533

LRBC, II, 1316, anii 367—375.

S | D
BSISC

Sirmium

Constantius II

15—16 AE ↘ 2,20 g; 16 mm. Fragn. ↘ 1,50 g; 17 mm. Fragn. Inv 43739 și 43891

LRBC, II, 1615, anii 355—361.

RIC, VIII, p. 390, nr 80, anii 355—361

ASIRM

Julian

17^{*}—18. AE ↑ 1,85 g, 17 mm. Fragm. ↑ 1,72 g, 16 mm. Fragm. Inv. 43693 și 43694.
LRBC, II, 1616, anii 355—361.
RIC, VIII, p. 390, nr. 81, anii 355—361.

ASIRM

Thessalonie

Constantius II

19. AE ↓ 2,10 g, 17 mm. Inv. 43748.

Δ |
SMTS

LRBC, II, 1681, anii 351—354.

RIC, VIII, p. 419, nr. 189, anii 350—355, grupa III.

20. AE ↓ 1,93 g, 17 mm. Inv. 43743

SMTS Γ

LRBC, II, 1683, anii 351—354

RIC, VIII, p. 419, nr. 192, anii 350—355, grupa III.

21^{*}—23. AE ↓ 2,35 g; 17 mm ↑ 1,99 g, 16 mm ↘ 1,19 g, 17 mm

Inv. 43568, 43745 și 43744

M | M |
SMTSA SMTS Γ (2 ex.)

LRBC, II, 1684, anii 355—361

RIC, VIII, p. 420, nr. 208, anii 355—361, grupa I.

Valentinian I

24^{*} AE ↓ 2,07 g, 16 mm. Inv. 43700.

TESA

LRBC, II, 1702, anii 364—367.

Valens

25^{*}—29 AE ↓ 2,18 g, 16 mm. ↑ 2,05 g, 16 mm. Fragm. ↓ 2,32 g;

17 mm ↓ 2,27 g, 18 mm. ↘ 2,18 g, 16 mm. Inv. 43508, 43507, 43505, 43503 și 43504.

LRBC, II, 1705, anii 364—367

TESA (2 ex.) TES Γ (2 ex.)

Valentinian I

30^{*}—31 AE ↘ 2,27 g, 17 mm ↘ 1,62 g, 18 mm. Inv. 43703 și 43704.

LRBC, II, 1706, anii 364—367

TESA

Valens

32. AE ↓ 1,73 g, 16 mm. Inv. 43506

LRBC, II, 1709, anii 364—367.

TES Γ

33—34^{*} AE ↘ 2,59 g; 18 mm ↑ 2,40 g, 19 mm. Inv. 43664 și 43663.

LRBC, II, 1714, anii 364—367

TESA

Gratian

35^{*} AE ↓ 1,72 g; 17 mm. Inv. 43532.

Δ | M |
TES

LRBC, II, —, cf. 1724—1725, anii 367—375 (Valentinian I și Valens).

Valens

36^{*} AE ↘ 2,67 g, 17 mm. Inv. 43662

M | Δ |
TESA

LRBC, II, — cf. 1726—1727, anii 367—375 (Valentinian I și Gratian).

37 AE ↓ 1,70 g, 16 mm. Inv. 43661.

A |
TES

LRBC, II, 1732, anii 367—375.

38. AE ↓ 2,30 g; 17 mm. Inv. 43660.

$\Delta |$
[TES?]

LRBC, II, 1732 și urm., anii 367—375.

Gratian

39.* AE ↓ 1,97 g; 17 mm. Inv. 43688.

$\dot{r} |$
TES

LRBC, II, —; cf. 1738 (Valentinian I).

Heraclea

Constantius II

40—41.* AE ↑ 2,47 g; 16 mm. Fragm. ↑ 2,07 g; 17,5 mm. Inv. 43570 și 43569.

LRBC, II, 1900, anii 351—354.

$\overline{\text{SMHA}}$

RIC, VIII, p. 436, nr. 90, anii 351—355, grupa III.

42—44. AE ↘ 2,00 g; 15,5 mm. ↓ 1,77 g; 16 mm. ↑ 2,23 g; 78 mm. Fragm. Inv. 43731, 43734 și 43735

LRBC, II, 1905, anii 355—361.

$\overline{\text{SMHA}}$ (2 ex.); $\overline{\text{SMH I?}}$

RIC, VIII, p. 437, nr. 98, anii 355—361, grupa II.

Valens

45—46.* AE ↓ 2,07 g; 17,5 mm. ↑ 1,57 g; 18 mm. Fragm. Inv. 43670 și 43669.

LRBC, II, 1920, anii 364—365 sau 1933.

$\overline{\text{SMHA}}$

anii 366—367

47 AE ↑ 1,67 g; 17 mm. Inv. 43668

$| \cdot$
 $\overline{\text{SMH[B?]}}$

LRBC, II, 1923, anii 364—365.

Valentinian I

48.* AE ↑ 1,54 g, 17,5 mm. Inv. 43702.

$r |$
 $\overline{\text{SMHA}}$

LRBC, II, —, cf. 1925, anii 364—365 (Valens).

Valens

49. AE ↑ 1,44 g; 18 mm. Inv. 43659.

$r |$
 $\overline{\text{SMHA}}$

LRBC, II, 1925, anii 364—365.

50. AE ↑ 3,00 g, 16,5 mm. Inv. 43658

LRBC, II, 1940, anii 367—375

$\star | \Omega$
 $\overline{\text{SMH[-]}}$

Constantinopol

Constantius II

51. AE ↑ 1,21 g; 16,5 mm. Inv. 43556.

RIC, VII, p. 589, nr. 138, anii 336—337.

$\overline{[C] O[N] S[-]}$

Constantius Gallus

52.* AE ↘ 1,75 g; 18 mm. Fragm. Inv. 43544.

LRBC, II, 2040, anii 351—354.

$\overline{\text{CONSIA}}$

RIC, VIII, p. 458, nr. 120, anii 351—355, grupa II.

53.* AE ↑ 1,70 g; 18,5 mm. Fragm. Inv. 43545.

LRBC, II, 2047, anii 351—354 (la noi R—E).

RIC, VIII, p. 458, nr. 124, anii 351—355, grupa II.

$\times \cdot |$
 $\overline{\text{CONSA}}$

Constantius II

54–55. AE ↘ 1.18 g; 16 mm. Fragn. ↘ 1.49 g; 14,5 mm. Inv. 43736 și 43715.
LRBC, II. --; cf. 2053, anii 355–361. [C]ONS[A?]; [CO]NSB

RIC, VIII. p. 461, nr. 149, anii 355–361, grupa II.

Julian

56. AE ↓ 2.40 g; 16 mm. Inv. 43716.

LRBC, II. --; cf. 2054, anii 355–361.

RIC, VIII. p. 461, nr. 150, anii 355–361, grupa II.

CONSA

Constantius II

AE ↑ 1.23 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43712.

LRBC, II. --; cf. 2055, anii 355–361 (Julian).

RIC, VIII. p. 461, nr. 153, anii 355–361, grupa II.

$\frac{C}{[CO]NS[-]?}$

Valentinian I

58. AE ↓ 2.63 g; 17 mm. Inv. 43699.

LRBC, II, 2066, anii 364–365.

CONSPA

Valens

59. AE ↑ 2.21 g; 19 mm. Fragn. Inv. 43493.

LRBC, II, 2069–2070, anii 364–365.

[C]ONSPA?

Valentinian I

60. AE ↓ 1.73 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43701.

LRBC, II, 2071, anii 364–365.

$\frac{CONSP}{E}$

Valens

61. AE ↓ 1.31 g; 17 mm. Inv. 43657.

LRBC, II, 2072, anii 364–365.

CONSPA

Valentinian I

62–63. AE ↑ 2.37 g; 18 mm. ↓ 1.85 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43466 și 43467.

LRBC, II, 2074, anii 364–365.

$\frac{CONSA}{-}$

Valens

64–66. AE ↑ 2.05 g; 16 mm. ↑ 2.11 g; 18 mm. Fragn. ↘ 1.35 g; 15,5 mm.

Fragn. Inv. 43471 și 43468.

LRBC, II, 2086, anii 366–367.

$\frac{\star}{CONSA} ; \frac{\star}{CONS[-]} ; \frac{\star}{[CO]NS[-]}$

67. AE ↑ 1.94 g; 18 mm. Inv. 43656.

LRBC, II, 2088, anii 366–367.

$\frac{\star}{CONSA}$

68–72. AE ↑ 2.19 g; 17 mm. ↓ 1.40 g; 17 mm. Fragn. ↗ 2.87 g; 17 mm. ↑ 2.64 g; 16,5 mm. ↓ 2.10 g; 18,5 mm. Fragn. Inv. 43372, 43469, 43473, 43475 și 43474.

LRBC, II, 2091, anii 367–375.

$\frac{\star}{CONSA} (2 \text{ ex.}); \frac{\star}{CONST} ; \frac{\star}{CONS[-]} (2 \text{ ex.})$

73. AE ↓ 2.28 g; 17 mm. Inv. 43655.

LRBC, II, 2095, anii 367–375.

$\frac{\star}{CONSA}$

Gratian

74. AE ↘ 1.90 g; 16 mm. Fragn. Inv. 43537.

LRBC, II, 2100, anii 367–375.

$\frac{\star}{CONS[-]}$

Valens

75. AE ↓ 2,54 g; 17 mm. Inv. 43485.
LRBC, II, 2103, anii 367—375.

$\frac{+}{\text{CONS}} \mid \frac{+}{\text{[.]}}$

Gratian

76.* AE ↑ 2,80 g; 17 mm. Inv. 43536.
LRBC, II, 2104, anii 367—375.

$\frac{+}{\text{CONST}} \mid \frac{+}{\text{[.]}}$

Valens

77.* AE ↓ 2,47 g; 19 mm. Inv. 43654.
LRBC, II, 2110, anii 367—375.

$\frac{\cdot}{\text{CONSA}} \mid \frac{+}{\text{[.]}}$

Neprecizat

78—79. AE ↑ 2,00 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 1,40 g; 15 mm. Inv. 43757 și 436787.
Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—375.

$\frac{\text{CON[S.]}}{\text{[C]ON[S.]}}$

Nicomedia

Licinius

80.* AE ↑ 2,77 g; 19 mm. Inv. 43576.
RIC, VII, p. 607, nr. 44, anii 321—324.

$\frac{\text{X}}{\text{SMN}} \mid \frac{\text{IIN}}{\text{[.]}}$

Constantius II

81. AE ↓ 1,92 g; 15 mm. Inv. 43559.
LRBC, II, 2309, anii 351—354 sau 2311,
anii 355—361.

$\frac{\text{SMN}}{\text{[.]}}$

RIC, VIII, p. 479, nr. 96, anii 351—355, grupa III sau p. 481, nr. 104, anii
355—361, grupa I.

82—83. AE ↘ 1,88 g; 16 mm. ↓ 1,42 g; 15 mm. Inv. 43713 și 43753.
LRBC, II, 2315, anii 355—361.

$\frac{\text{SMNA}}{\text{[.]}}$

RIC, VIII, p. 482, nr. 112, anii 355—361, grupa II.

Valentinian I

84. AE ↓ 2,35 g; 15,5 mm. Inv. 43528.
LRBC, II, 2325, anii 364—365 sau 2334,
anii 367—375.

$\frac{\text{SMN}}{\text{[.]}}$

Valens

85. AE ↑ 1,95 g; 18 mm. Inv. 43386.
LRBC, II, 2326, anii 364—365.

$\frac{\text{SMN}}{\text{[.]}}$

86.*—87. AE ↓ 3,30 g; 19 mm. Fragm. ↓ 2,17 g; 17 mm. Inv. 43511 și 43510.
LRBC, II, 2329, anii 364—365.

$\frac{\text{SMN[A?]}}{\text{[.]}}$

Cyzic

Gratian

88. AE ↓ 2,09 g; 16,5 mm. Inv. 43687.
LRBC, II, 2338, anii 367—375.

$\frac{\text{SMNA}}{\text{[.]}}$

Constantius II

89—90.* AE ↑ 1,10 g; 13,5 mm. ↑ 1,07 g; 15 mm. Inv. 43749 și 43742.
LRBC, I, 1306, anii 341—346.

$\frac{\text{SMKA}}{\text{[.]}} ; \frac{\text{SMKE}}{\text{[.]}}$

RIC, VIII, p. 493, nr. 48, anii 347—348.

91. AE ↑ 1,06 g; 16 mm. Inv. 43714.
 LRBC, II, 2504, anii 355–361
 RIC, VIII, p. 499, nr. 117, anii 355–361, grupa II.

SMKA

Iulian

92. AE ↑ 2,00 g; 17 mm Inv. 43692.
 LRBC, II, 2505, anii 355–361.
 RIC, VIII, p. 499, nr. 118, anii 355–361, seria II.

SMKA

93. [★]AE ↓ 1,98 g; 15 mm. Inv. 43691.
 LRBC, II, 2507 (corectat), anii 355–361.

Γ |
SMKΓ

RIC, VIII, p. 499, nr. 120, anii 355–361, seria II. •

94. [★]AE ↑ 1,26 g; 16 mm. Inv. 43690.
 LRBC, II, —; cf 2505 și 2507 (Caesar)
 RIC, VIII, p. 500, nr. 124, anii 361–363.

L |
SMKB

Valentinian I

95. AE ↑ 2,21 g; 15 mm Fragn. Inv. 43527.
 LRBC, II, 2517, anii 364–365 sau
 2526, anii 367–375.

[S]MKA

Valens

96–98. [★]AE ↓ 2,41 g; 18 mm. ↓ 2,41 g 16 mm. ↘ 1,96 g; 19,0 mm. Fragn. Inv.
 43488, 43487 și 43489.

LRBC, II, 2518, anii 364–365 sau 2527,

SMKA (2 ex.); SMKA

anii 367–375.

99–100. [★]AE | 1,93 g, 17 mm. Fragn. ↗ 1,92 g; 18 mm. Fragn. Inv. 43651 și 43653.

LRBC, II, 2520, anii 364–365 sau 2530,
 anii 367–375.

SMKA

Antiochia

Constans

101. [★]AE ↘ 1,55 g, 16 mm. Inv. 43543.

LRBC, I, 1382, anii 337–341

RIC, VIII, p. 515, nr. 47, anii 337–341, seria I.

SMANI

Neprecizat

102. AE 1,95 g, 16,5 mm. Fragn. Inv. 43613.

LRBC, II, 2632–2637, anii 351–354 sau 355–361.

RIC, VIII, p. 524, anii 153–156, anii

350–355, seria III, sau p. 528, nr. 187A–189, anii 355–361, grupa I.

ANE

Valens

103–105. [★]AE ↘ 2,57 g; 17 mm Fragn. ↘ 2,30 g; 16 mm. ↑ 1,99 g; 16 mm. Inv.

43490–43492. LRBC, II, 2654, anii 364–367 sau 2659, ANTA ; ANTΓ ; ANT[.]
 anii 367–375.

106. AE ↑ 0,96 g, 15,5 mm. Fragn. Inv. 43512.

LRBC, II, 2655, anii 364–367 sau 2660,
 anii 367–375.

ANTA

107–109. AE ↑ 2,37 g, 16 mm ↘ 1,75 g; 17 mm. ↘ 1,90 g; 16 mm. Fragn. Inv.
 43652, 43650 și 43694.

LRBC, II, 2657, anii 364–367 sau 2664,
 anii 367–375.

ANTA ; ANTΓ ; ANTE

Neprecizat

110. AE \searrow 1,66 g; 13 mm. Inv. 43604.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—375.

ANTB

Alexandria

Valens

111 AE \downarrow 1,71 g; 13 mm. Inv. 43648.

LRBC, II, 2861, anii 364—367 sau 2863,
anii 367—375.

ALEF

Atelier neprecizat

Neprecizat

112—113. AE \downarrow 1,16 g; 13,5 mm. \nwarrow 1,03 g; 12 mm. Fragm. Inv. 43612 și 43803.
Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.), anii 336—341.

Constantin cel Mare postumă

114. AE 1,44 g; 12 mm. Inv. 43804.

Tip AETERNA PIETAS, anii 337—341.

Constantius II

115—116. AE \searrow 1,46 g; 15 mm. \downarrow 0,84 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43746 și 43747.

Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 341—346 (LRBC), 347—348 (RIC).

117—141. AE \downarrow 2,57 g; 14 mm. \downarrow 2,37 g; 16 mm. \nwarrow 2,32 g; 16 mm. \uparrow 2,29 g;
15 mm. \downarrow 2,26 g; 17 mm. \uparrow 2,25 g; 17,5 mm. \uparrow 2,25 g; 17 mm. \downarrow 2,17 g; 17 mm.
 \nwarrow 2,16 g; 14 mm. \downarrow 2,13 g; 15,5 mm. Fragm. \uparrow 2,05 g; 16 mm. \uparrow 2,05 g; 16 mm.
 \uparrow 2,04 g; 16 mm. Fragm. \nearrow 2,03 g; 17 mm. \uparrow 2,00 g; 15 mm. \uparrow 1,99 g; 17 mm.
 \searrow 1,94 g; 16 mm. Fragm. \uparrow 1,87 g; 17 mm. Fragm. \swarrow 1,84 g; 16 mm. \searrow 1,80 g;
14,5 mm. \downarrow 1,36 g; 16 mm. \nwarrow 1,35 g; 15 mm. Fragm. \downarrow 1,34 g; 16 mm. Fragm.
 \nwarrow 1,32 g; 17 mm. \downarrow 1,00 g; 15 mm. Fragm. Inv. 43557, 43723, 43750, 43719, 43730,
43733, 43729, 43725, 43718, 43727, 43722, 43738, 43724, 43728, 43795, 43720, 43717,
43732, 43567, 43752, 43571, 43721, 43566, 43726 și 43737.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FII), anii 354—358.

142—145. AE \nwarrow 2,58 g; 15 mm. \uparrow 2,37 g; 15,5 mm. \downarrow 1,89 g;
 \uparrow 1,89 g; 19 mm. 17 mm. Inv. 43563, 43561, 43560 și 43562.

M|
[---]

146—147. AE \uparrow 2,10 g; 16 mm. \uparrow 1,60 g; 14 mm. Inv. 43565 și 43564.

Ca mai sus, anii 355—358.

·M·|
[---]

Julian

148. AE \uparrow 1,65 g; 15 mm. Inv. 43697.

Ca mai sus, anii 355—358.

Neprecizat

149—159. AE \uparrow 2,19 g; 17 mm. \searrow 2,15 g; 17 mm. \nwarrow 2,15 g; 16 mm. 2,13 g;
14 mm. \nwarrow 2,00 g; 16 mm. Fragm. \nwarrow 1,67 g; 15,5 mm. \uparrow 1,62 g; 17 mm. 1,55 g;
14 mm. 1,23 g; 13 mm. \uparrow 1,14 g; 13 mm. Fragm. \nwarrow 1,09 g; 13 mm. Fragm. Inv.
43763, 43764, 43760, 43784, 43605, 43761, 43762, 43607, 43759, 43606 și 43802.

Ca mai sus, anii 354—358.

Constantius II

160—180. AE \uparrow 2,55 g; 16 mm. \downarrow 2,19 g; 15 mm. \downarrow 2,17 g; 15,5 mm. \downarrow 2,12 g;
16 mm. \nwarrow 2,07 g; 16 mm. \searrow 1,99 g; 15 mm. \uparrow 1,90 g; 16 mm. \uparrow 1,71 g; 16 mm.

↖ 1,61 g; 15 mm. Fragn. ↘ 1,59 g; 16 mm. ↑ 1,55 g; 16 mm. Fragn. ↑ 1,44 g; 15 mm. Fragn. ↓ 1,41 g; 16 mm. ↖ 1,33 g; 15 mm. Fragn. ↘ 1,30 g; 14 mm. Fragn. ↖ 1,23 g; 16,5 mm. ↑ 1,20 g; 16,5 mm. ↖ 1,15 g; 15 mm. Fragn. ↖ 1,10 g; 16,5 mm. Fragn. ↑ 1,05 g; 16 mm. Fragn. ↓ 1,00 g; 15 mm. Fragn. Inv. 43707, 43751, 43554, 43551, 43573, 43548, 43711, 43574, 43552, 43710, 43709, 43706, 43553, 43558, 43550, 43705, 43572, 43806, 43708, 43801 și 43549.

Tip SPES REIPUBLICAE, anii 358–361.

Julian

181–185. AE ↑ 3,36 g; 16,5 mm. ↑ 1,63 g; 15 mm. ↑ 1,25 g; 16 mm. Fragn. ↑ 1,22 g; 15 mm. Fragn. ↑ 1,04 g; 15 mm. Fragn. Inv. 43541, 43539, 43540, 43696 și 43538.

Ca mai sus, anii 358–361.

Neprecizat

186–189. AE ↖ 1,54 g; 15 mm. Fragn. 1,48 g; 11,5 mm. ↑ 1,23 g; 15 mm. ↖ 1,06 g; 12,5 mm. Inv. 43608, 43609, 43611 și 43610.

Ca mai sus, anii 358–361.

Julian

190. AE ↑ 1,22 g; 15 mm. Inv. 43812.

Tip SPES REPUBLICAE, anii 361–363.

Iorian

191. AE ↖ 1,62 g; 15 mm. Fragn. Inv. 43546.

Tip VOT/V, anii 363–364.

192. AE ↖ 1,32 g; 15 mm. Fragn. Inv. 43547.

Tip VOT/V/MVLT/X, anii 363–364.

Valentinian I

193–197. AE ↑ 3,32 g; 16 mm. Fragn. ↓ 2,45 g; 16,5 mm. ↖ 2,39 g; 17 mm. ↑ 2,26 g; 18 mm. Fragn. ↓ 2,22 g; 18 mm. Fragn. Inv. 43530, 43526, 43529, 43531 și 43524.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364–375

198–199. AE ↓ 2,08 g; 17 mm ↓ 1,48 g; 18 mm. Fragn. Inv. 43698 și 43525.

Tip SECVRITAS REIPUBLICAE, anii 364–378.

Valens

200–220. AE ↖ 2,97 g; 16,5 mm. ↖ 2,94 g; 17 mm. ↓ 2,43 g; 18 mm. ↓ 2,4 g; 16,5 mm. Fragn. ↓ 2,37 g; 18,5 mm. Fragn. ↑ 2,26 g; 17 mm. ↓ 2,10 g; 20 mm. Fragn. ↑ 1,93 g; 19 mm. Fragn. ↑ 1,93 g; 16,5 mm. ↑ 1,82 g; 15 mm. Fragn. ↖ 1,63 g; 16 mm. ↓ 1,56 g; 14 mm. Fragn. ↓ 1,46 g; 14,5 mm. ↓ 1,44 g; 18,5 mm. Fragn. ↑ 1,40 g; 17 mm. Fragn. ↑ 1,35 g; 16 mm. Fragn. ↖ 1,22 g; 17 mm. Fragn. ↑ 1,22 g; 15 mm. ↑ 1,21 g; 17 mm. ↑ 1,20 g; 17 mm. ↓ 1,16 g; 18 mm. Fragn. Inv. 43680, 43683, 43681, 43478, 43477, 43476, 43671, 43678, 43481, 43484, 43676, 43672, 43675, 43482, 43677, 43483, 43673, 43679, 43674, 43479 și 43480.

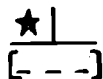
Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364–378.

221–241. AE. ↑ 2,61 g; 17 mm. Fragn. ↑ 2,49 g; 14 mm. ↓ 2,30 g; 16,5 mm. ↑ 2,30 g; 16 mm. ↑ 2,23 g; 15 mm. ↖ 2,18 g; 16 mm. Fragn. ↑ 2,13 g; 20 mm. ↑ 2,01 g; 16 mm. ↑ 2,00 g; 18 mm. ↑ 1,98 g; 16 mm. ↑ 1,95 g; 14 mm. ↑ 1,92 g; 15 mm. ↑ 1,91 g; 16 mm. Fragn. ↑ 1,90 g; 18,5 mm. ↑ 1,79 g; 13 mm. ↑ 1,74 g; 17 mm. Fragn. ↓ 1,73 g; 15 mm. Fragn. ↑ 1,67 g; 17,5 mm. Fragn. ↓ 1,58 g; 14 mm. ↓ 1,55 g; 16,5 mm. Fragn. ↓ 1,43 g; 15 mm. Inv. 43502, 43685, 43501, 43521, 43684, 43516, 43519, 43494, 43496, 43522, 43499, 43513, 43498, 43500, 43514, 43515, 43517, 43497, 43520, 43518 și 43495.

Tip SECVRITAS REIPUBLICAE, anii 364–375.

Gratian

242. AE ↓ 2,97 g; 20 mm. Fragn. Inv. 43689.
Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 367–378.
243. AE ↑ 1,75 g; 16 mm. Fragn. Inv. 43535.
Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 367–378.

Neprecizat

- 244–264. AE ↑ 2,92 g; 15 mm. Fragn. ↘ 2,64 g; 16,5 mm. ↘ 2,41 g; 16,5 mm. ↓ 2,17 g; 17 mm. Fragn. ↓? 2,05 g; 16 mm. ↑ 1,97 g; 16 mm. Fragn. ↓ 1,92 g; 14 mm. ↓ 1,90 g; 15 mm. ↓ 1,84 g; 17 mm. ↗ 1,83 g; 15,5 mm. 1,79 g; 17 mm. ↓ 1,74 g; 13 mm. ↑ 1,70 g; 18 mm. Fragn. 1,64 g; 16 mm. ↑ 1,62 g; 18 mm. Fragn. ↗ 1,62 g; 15 mm. ↘ 1,45 g; 15 mm. Fragn. ↑ 1,41 g; 15 mm. 1,25 g; 16 mm. Fragn. ↘ 1,18 g; 13 mm. Fragn. ↓ 0,87 g; 17 mm. Fragn. Inv. 43976, 43778, 43774, 43775, 43769, 43772, 43766, 43771, 43773, 43780, 43767, 43768, 43765, 43779, 43781, 43783, 43770, 43782, 43602, 43777 și 43603

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364–378

- 265–293. AE ↓ 2,84 g; 18 mm. ↘ 2,47 g; 16 mm. ↘ 2,13 g; 17 mm. Fragn. ↘ 2,05 g; 12 mm. ↑ 2,04 g; 17 mm. ↓ 1,98 g; 17 mm. Fragn. ↑ 1,94 g; 13 mm. ↑ 1,92 g; 17 mm. Fragn. ↘ 1,90 g; 17 mm. ↑ 1,88 g; 16 mm. Fragn. ↘ 1,87 g; 12 mm. ↑ 1,87 g; 72 mm. ↘ 1,86 g; 14 mm. ↑ 1,83 g; 15,5 mm. ↓ 1,62 g; 15,5 mm. ↓ 1,60 g; 13 mm. ↓ 1,59 g; 13 mm. ↓ 1,57 g; 15 mm. Fragn. ↑ 1,53 g; 16 mm. Fragn. ↑ 1,50 g; 14 mm. ↘ 1,49 g; 17 mm. Fragn. ↑ 1,46 g; 17 mm. Fragn. ↓ 1,45 g; 16 mm. ↓ 1,40 g; 14,5 mm. Fragn. ↓ 1,30 g; 14 mm. ↑ 1,25 g; 13 mm. ↓ ↑ 1,20 g; 14,5 mm. Fragn. ↗ 1,17 g; 15 mm. ↑ 1,05 g; 13,5 mm. Inv. 43586, 43589, 43594, 43582, 43585, 43598, 43755, 43587, 43596, 43579, 43581, 43578, 43576, 43592, 43600, 43588, 43601, 43599, 43597, 43591, 43595, 43590, 43577, 43758, 43754, 43580, 43593, 43583 și 43584.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364–378.

Imitație?

294. AE ↘ 1,50 g; 14 mm. Inv. 43542.
Prototip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364–378.

295–380. Neprecizate

- AE ↑ 2,60 g; 16 mm. 2,53 g; 16 mm. 2,28 g; 16 mm. 2,13 g; 17 mm. 2,08 g; 17 mm. Fragn. 2,03 g; 17 mm. 1,92 g; 13 mm. Fragn. 1,48 g; 13 mm. 1,82 g; 14 mm. 1,81 g; 15,5 mm. 1,72 g; 16 mm. Fragn. 1,67 g; 17 mm. 1,67 g; 12 mm. 1,64 g; 15 mm. Fragn. 1,63 g; 13 mm. 1,63 g; 12 mm. 1,62 g; 12 mm. 1,60 g; 12 mm. 1,57 g; 15 mm. 1,55 g; 14 mm. 1,55 g; 11,5 mm. 1,54 g; 14,5 mm. 1,52 g; 16 mm. 1,50 g; 13 mm. 1,48 g; 13 mm. 1,46 g; 13 mm. 1,45 g; 15 mm. 1,45 g; 14 mm. 1,44 g; 15 mm. 1,41 g; 12 mm. Fragn. 1,40 g; 16 mm. Fragn. 1,40 g; 14 mm. Fragn. 1,40 g; 13 mm. 1,4 × g; 12 mm. 1,38 g; 14 mm. 1,37 g; 18 mm. 1,37 g; 15 mm. Fragn. 1,35 g; 17 mm. Fragn. 1,34 g; 17,5 mm. Fragn. 1,34 g; 16 mm. Fragn. 1,33 g; 16 mm. Fragn. 1,33 g; 14 mm. Fragn. 1,30 g; 15 mm. Fragn. 1,28 g; 17 mm. Fragn. 1,27 g; 15 mm. Fragn. 1,25 g; 20 mm. 1,25 g; 15 mm. Fragn. 1,25 g; 14 mm. Fragn. 1,20 g; 15,5 mm. 1,19 g; 15,5 mm. Fragn. 1,18 g; 14 mm. Fragn. 1,17 g; 12 mm. Fragn. 1,16 g; 12 mm. 1,15 g; 16 mm. Fragn. 1,12 g; 15 mm. Fragn. 1,12 g; 11 mm. 1,11 g; 13 mm. 1,10 g; 13 mm. Fragn. 1,09 g; 17 mm. Fragn. 1,09 g; 15 mm. 1,08 g; 12 mm. Fragn. 1,06 g; 13 mm. Fragn. 1,02 g; 13 mm. Fragn. 1,00 g; 16 mm. Fragn. 1,00 g; 15,5 mm. Fragn. 1,00 g; 15,5 mm. 1,00 g; 14 mm. Fragn. 1,00 g; 13 mm. Fragn. 0,99 g; 12 mm. 0,96 g; 14 mm. Fragn. 0,90 g; 14 mm. Fragn. 0,88 g; 13 mm. 0,86 g; 15 mm. Fragn. 0,80 g; 15 mm. Fragn. 0,80 g; 12 mm. Fragn. 0,78 g; 13 mm. Fragn. 0,75 g; Fragn. 0,71 g; 15 mm. 0,71 g; 12 mm. Fragn. 0,71 g; 12 mm. Fragn. 0,70 g; 15 mm. Fragn. 0,68 g; 14 mm. Fragn. 0,61 g; 13,5 mm. Fragn. 0,52 g; 13 mm. Fragn. 0,44 g; 10 mm. Fragn. 0,33 g; 13 mm. Fragn. Inv. 43786, 43820, 43796, 43646, 43647, 43819, 43637, 43817, 43816, 43790, 43621, 43627, 43640,

43791, 43645, 43638, 44713, 43818, 43814, 4 78, 43643, 44714, 43788, 43810, 43644, 43625, 43789, 43630, 43620, 43636, 43807, 43619, 43811, 43808, 44715, 44736, 43815, 44717, 43631, 44718, 43797, 44719, 43635, 43623, 43616, 44720, 44721, 43622, 43800, 43632, 43624, 43614, 43642, 43629, 44722, 43618, 43785, 44723, 43626, 43793, 44724, 43615, 44725, 43813, 43794, 43799, 43805, 44726, 43639, 43634, 44727, 43809, 43617, 44728, 43641, 44729, 44730, 43633, 44731, 44732, 43792, 43628, 44733, 44734, 44735 și 44736.

Tezaurul 2 descoperit în C 17, nivelele I—II, în 1980.

Thessalonie

Constantius II

1. *AE ↑ 1,70 g; 19 mm. Inv. 43299.
LRBC, II, 1681, anii 351—354.

$\frac{\Delta}{\text{SMTS}}$

RIC, VIII, p. 419, nr. 189, anii 350—355, grupa 3

Valentinian I

2. *AE ↓ 1,52 g; 17,5 mm. Inv. 43303
LRBC, II, 1704, anii 364—367.

$\frac{\text{TESB}}{\text{---}}$

Valens

3. AE ↑ 2,17 g; 16 mm. Inv. 43296.
LRBC, II, 1707, anii 364—367.

$\frac{\text{[T]ESA}}{\text{[---]}}$

Constantinopol

Constantius II

4. *AE ↑ 1,55 g; 13,5 mm. Inv. 43301.
LRBC, II, 2053, anii 355—361.
RIC, VIII, p. 461, nr. 151, anii 355—361.

$\frac{\text{CONS[.]}}{\text{---}}$

Procopius

5. *AE ↑ 1,25 g; 18 mm. Inv. 43291.
LRBC, II, 2079, anii 365—366.

$\frac{\text{CONSA}}{\text{---}}$

Valentinian I

6. AE ↑ 2,12 g; 19 mm. Fragm. Inv. 43335.
LRBC, II, 2101, anii 367—375.

$\frac{\text{X|O}}{\text{CONSA}}$

Gratianus

7. *AE ↑ 2,40 g; 17 mm. Inv. 43298.
LRBC, II, 2111, anii 367—375.

$\frac{\text{B}}{\text{CONSA}}$

Cyzic

Valentinian I

8. *AE ↘ 1,57 g; 17 mm. Inv. 43304.
LRBC, II, 2519, anii 364—365 sau 2529.
anii 367—375.

$\frac{\text{SMKA}}{\text{---}}$

Atelier neprecizat

Constantin cel Mare — postumă

9. AE ↘ 0,92 g; 12,5 mm. Fragm. Inv. 43330.
Tip VN-MR, anii 341—346 (LRBC), 347—348 (RIC).

Neprecizat

10. AE ↓ 0,72 g; 12 mm. Fragm. Inv. 43300.

Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 341—346 (LRBC), 347—348 (RIC).

SM[...]

Constantius II

11. AE ↑ 2,20 g; 15 mm. Inv. 43290.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354—358.

12. AE ↑ 1,62 g; 17 mm. Inv. 43338.

Ca mai sus, anii 354—358.

M

13—14. AE ↑ 1,25 g; 16 mm. ↑ 1,20 g; 16 mm. Inv. 43332 și 43333.

Tip SPES REIPVBLICE, anii 358—361.

Valens

15—17. AE ↑ 2,07 g; 17 mm. ↓ 1,70 g; 16,5 mm. ↓ 1,62 g; 13 mm. Inv. 43292, 43295 și 43336.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—378.

Neprecizat

18—20. AE ↗ 2,05 g; 17 mm. ↓ 1,92 g; 16 mm. ↑ 1,87 g; 15,5 mm. Fragm. Inv. 43289, 43294 și 43334.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

Theodosius I?

21. AE ↑ 1,00 g; 12,5 mm. Fragm. Inv. 43328.

Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—395.

Neprecizat

22. AE 1,05 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43331.

Ca mai sus, anii 383—395.

Neprecizate

23—30. AE 2,07 g; 16 mm. 1,77 g; 15 mm. Fragm. 1,67 g; 15,5 mm. 1,02 g; 18 mm. Fragm. 1,00 g; 16 mm. Fragm. 0,80 g; 17 mm. Fragm. 0,67 g; 11 mm. Fragm. 0,42 g; 10 mm. Fragm. Inv. 43337, 43293, 43297, 44706, 43327, 43329, 44707 și 44708.

Tezaurul 3 descoperit în C18, nivelele I—II, în 1980.

Alexandria

Valens

1. AE ↗ 2,02 g; 13,5 mm. Inv. 43364.

LRBC, II, 2861, anii 364—367 sau 2863, anii 367—375.

[A]LET

Atelier neprecizat

Constantius II

2—4. AE ↓ 1,72 g; 13 mm. ↓ 1,50 g; 14 mm. ↑ 1,35 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43435, 43394 și 43448.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354—358.

Neprecizat

5—8. AE ↑ 1,62 g; 14 mm. 1,47 g; 15 mm. Fragm. 0,95 g; 14 mm. Fragm. 0,80 g; 13,5 mm. Fragm. Inv. 43430, 43446, 43456 și 43378.

Ca mai sus, anii 354—358.

9—11. AE 1,42 g; 16 mm. Fragm. 1,07 g; 13,5 mm. Fragm. 1,07 g; 13,5 mm. Fragm. Inv. 43367, 43366 și 43365.

Tip SPES REIPUBLICAE, anii 358—361.

Valentinian I?

12. AE 1,12 g; 14,5 mm. Inv. 43431.

Tip SECVRITAS REIPUBLICAE, anii 364—375.

Neprecizat

13—17. AE ↑ 2,30 g; 16,5 mm. ↓ 2,15 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 2,07 g; 17 mm. Fragm. 1,27 g; 17 mm. Fragm. 0,80 g; 13,5 mm. Fragm. Inv. 43416, 43423, 43436, 43368 și 43369.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

18—22. AE ↓ 1,70 g; 17,5 mm ↑ 1,57 g; 13 mm. Fragm. ↓ 1,22 g; 13 mm. ↑ 1,00 g; 14 mm. Fragm. ↓ 0,70 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43438, 43465, 43371, 43400 și 43370.

Tip SECVRITAS REIPUBLICAE, anii 364—378.

Theodosius I

23. AE ↑ 1,55 g; 13 mm. Inv. 43427.

Tip SALVS REIPUBLICAE, anii 383—395.

Neprecizat

24—26. AE ↓ 1,92 g; 14,5 mm. 1,57 g; 13,5 mm. 1,05 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43418, 43409 și 43419.

Ca mai sus, anii 383—395.

Neprecizate

27—142. AE 2,77 g; 15,5 mm. 2,55 g; 17 mm. 2,42 g; 17 mm. Fragm. 2,40 g; 16 mm. 2,37 g; 18 mm. Fragm. 2,25 g; 15,5 mm. 2,17 g; 17,5 mm. 2,02 g; 12,5 mm. 1,95 g; 16 mm. 1,90 g; 16 mm. Fragm. 1,87 g; 15 mm. Fragm. 1,85 g; 14,5 mm. Fragm. 1,82 g; 18 mm. 1,82 g; 17 mm. 1,82 g; 11,5 mm. 1,80 g; 15,5 mm. 1,75 g; 15 mm. 1,75 g; 14 mm. 1,75 g; 12 mm. 1,72 g; 18,5 mm. 1,72 g; 15 mm. Fragm. 1,70 g; 16,5 mm. Fragm. 1,70 g; 16 mm. 1,57 g; 74 mm. 1,67 g; 13 mm. 1,65 g; 16,5 mm. 1,65 g; 15,5 mm. 1,65 g; 15 mm. 1,60 g; 14 mm. 1,60 g; 12 mm. 1,57 g; 15,5 mm. Fragm. 1,57 g; 15 mm. 1,57 g; 14 mm. Fragm. 1,55 g; 16 mm. Fragm. 1,55 g; 14,5 mm. 1,55 g; 14,5 mm. Fragm. 1,50 g; 17 mm. Fragm. 1,47 g; 17,5 mm. 1,42 g; 18 mm. Fragm. 1,42 g; 14 mm. 1,42 g; 14 mm. Fragm. 1,40 g; 15 mm. Fragm. 1,35 g; 15 mm. Fragm. 1,32 g; 14 mm. 1,30 g; 18 mm. Fragm. 1,30 g; 17 mm. Fragm. 1,30 g; 16 mm. Fragm. 1,27 g; 18,5 mm. Fragm. 1,27 g; 15 mm. Fragm. 1,27 g; 13,5 mm. Fragm. 1,20 g; 15,5 mm. Fragm. 1,20 g; 14,5 mm. Fragm. 1,20 g; 11 mm. 1,17 g; 12 mm. 1,12 g; 20 mm. Fragm. 1,12 g; 15 mm. Fragm. 1,12 g; 15 mm. Fragm. 1,1p g; 15,5 mm. Fragm. 1,07 g; 15,5 mm. 1,07 g; 15,5 mm. Fragm. 1,05 g; 18 mm. 1,05 g; 16,5 mm. Fragm. 1,05 g; 15 mm. Fragm. 1,05 g; 14 mm. Fragm. 1,05 g; 12,5 mm. Fragm. 1,05 g; 11,5 mm. 1,02 g; 14 mm. 0,97 g; 17 mm. Fragm. 0,97 g; 16 mm. Fragm. 0,97 g; 15,5 mm. 0,97 g; 14 mm. Fragm. 0,93 g; 12 mm. Fragm. 0,92 g; 12 mm. 0,92 g; 11 mm. 0,90 g; 16,5 mm. Fragm. 0,90 g; 16 mm. Fragm. 0,90 g; 13 mm. Fragm. 0,87 g; 12,5 mm. 0,87 g; 12,5 mm. Fragm. 0,85 g; 17,5 mm. Fragm. 0,85 g; 14 mm. Fragm. 0,85 g; 14 mm. Fragm. 0,85 g; 13 mm. Fragm. 0,85 g; 13 mm. Fragm. 0,80 g; 16 mm. Fragm. 0,80 g; 15 mm. Fragm. 0,80 g; 14,5 mm. Fragm. 0,77 g; 15 mm. Fragm. 0,77 g; 14 mm. Fragm. 0,75 g; 15,5 mm. Fragm. 0,75 g; 13,5 mm. Fragm. 0,72 g; 13,5 mm. 0,72 g; 13 mm. Fragm. 0,70 g; 17,5 mm. Fragm. 0,70 g; 16,5 mm. Fragm. 0,70 g; 13,5 mm. Fragm. 0,70 g; 12 mm. Fragm. 0,67 g; 16 mm. Fragm. 0,67 g; 15 mm. Fragm. 0,67 g; 13 mm. Fragm. 0,67 g; 10,5 mm. 0,65 g; 11 mm. Fragm. 0,60 g; 14,5 mm. Fragm. 0,55 g; 15 mm. Fragm. 0,50 g; 13 mm. Fragm. 0,50 g; 13 mm. Fragm. 0,47 g; 13 mm. Fragm. 0,47 g; 12,5 mm. Fragm. 0,42 g; 13 mm. Fragm. 0,37 g; 13,5 mm. Fragm. 0,37 g; 13 mm. Fragm. 0,32 g; 12 mm. Fragm. 0,29 g; 16 mm. Fragm. 0,29 g; 12 mm. Fragm. 0,29 g; 11 mm. Fragm. 0,29 g; 11 mm. Fragm. Inv. 44824, 43425, 43433, 43405, 44825, 43382, 43428, 43420, 43417, 43399, 43445, 43393, 43429, 43432, 43460, 43389, 44826, 43385, 43441, 43395, 43440, 43402, 43437, 43398, 43403, 43414, 43421, 43372, 43392, 43387, 44827, 43390,

43388, 43380, 43386, 43458, 43415, 43457, 43413, 43401, 43408, 43451, 43373, 43410, 43412, 43391, 44828, 43434, 43452, 44829, 44830, 43375, 43449, 43462, 44831, 43376, 43396, 44832, 44833, 44834, 43422, 44835, 43407, 43442, 44836, 43461, 43379, 43377, 43439, 43374, 44837, 43464, 43424, 43411, 44838, 44839, 43450, 43459, 44840, 44841, 44842, 44843, 43384, 44844, 44845, 43406, 43397, 44846, 44847, 43404, 43447, 43426, 43453, 44847, 43383, 44848, 43444, 43454, 43381, 44849, 43455, 43463, 43443, 44850, 44851, 44852, 44853, 44854, 44855, 44856, 44857, 44858, 44859, 44860, 44861 și 44862.

Tezaurul 4 descoperit în C 18, nivelele I—II, în 1980.

Roma

Constantin II

1*. AE ↑ 0,87 g; 15 mm. Inv. 42877.
Tip VIRTVS AVGVSTI, anii 337—341.

Valens

2*. AE ↘ 1,65 g; 17,5 mm. Inv. 43126.
LRBC, II, 709, anii 364—367.

RS

Aquileea

Constantius II

3*. AE ↘ 1,97 g; 17,5 mm. Inv. 43236.
LRBC, II, 930, anii 352—354.
RIC, VIII, p. 334, nr. 199, anii 352—355, seria II.

AQS

Valens

4*. AE ↓ 1,05 mm. Inv. 43154. g; 18
LRBC, II, 966, anii 364—367.

A
SMAQP?

Siscia

Valentinian I

5*. AE ↓ 1,70 g; 19 mm. Inv. 43214.
LRBC, II, 1283, anii 364—367.

★
ASISC

Valens

6*. AE ↑ 2,72 g; 17 mm. Inv. 43153.
LRBC, II, 1300, anii 367—375.

R
ASISC

Gratian

7*. AE ↑ 2,25 g; 17,5 mm. Inv. 43139.
LRBC, II, 1324, anii 367—375.

★
S F
TSISC

Valentinian I

8*. AE ↓ 2,05 g; 17 mm. Inv. 43213.
LRBC, II, 1329, anii 367—375.

★
F M
ASISC

Sirmium

Constantius II

9*. AE ↑ 1,45 g; 17,5 mm. Inv. 43235.
LRBC, II, 1615, anii 355—361.
RIC, VIII, p. 390, nr. 80, anii 355—361.

BSIRM

10*. AE ↑ 1,60 g; 17 mm. Fragm. Inv. 43238.

LRBC, II, —; cf. 1618, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 390, nr. 86, anii 355–361.

3^c |
BSIR[M]

Thessalonie

Constans

11*. AE ↓ 1,02 g; 15,5 mm. Fragm. Inv. 43198.

LRBC, I, 860–861, anii 341–346.

RIC, VIII, p. 411, nr. 100–101, anii 347–348

SMTSF

Constantius II

12*–14. AE ↓ 1,50 g; 18 mm. ↓ 1,25 g; 16 mm. Fragm. ↓ 2,12 g; 17 mm. Inv. 43234, 43233 și 43232.

LRBC, II, 1681, anii 351–354.

RIC, VIII, p. 419, nr. 189, anii 350–355, grupa III.

A |
SMTS (2 ex.); B |
SMTS

15–16*. AE ↘ 1,97 g; 16,5 mm. ↓ 1,82 g; 17,5 mm. Inv. 43231 și 43230.

LRBC, II, 1684, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 421, nr. 209, anii 355–361, grupa I.

M |
SMTSA

Iulian?

17. AE ↑ 2,07 g; 15,5 mm. Inv. 43202.

LRBC, II, 1685, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 421, nr. 210, anii 355–361, grupa I

M |
SMTSε

Constantius II

18–21. AE ↖ 1,95 g; 15 mm. ↖ 1,17 g; 15 mm*. ↓ 1,80 g; 15 mm. ↘ 1,27 g; 15,5 mm. Fragm. Inv. 43227, 43229, 43228 și 43226.

LRBC, II, 1689, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 422, nr. 213, anii 355–361, grupa II.

SMTSA

Valens

22–23*. AE ↘ 2,50 g; 17 mm. ↑ 2,45 g; 17 mm. Inv. 43152 și 43151.

LRBC, II, 1705, anii 364–367.

TEST

24*. AE ↑ 1,65 g; 17 mm. Inv. 43150.

LRBC, II, 1707, anii 364–367.

TESA

25. AE ↑ 2,52 g; 17,5 mm. Inv. 43149.

LRBC, II, 1714, anii 364–367.

* |
TEST

Valentinian I

26. AE ↓ 1,30 g; 16,5 mm. Fragm. Inv. 42903.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364–375.

[TE]SA

Theodosius I?

27. AE ↑ 1,10 g; 13,5 mm. Inv. 42907.

LRBC, II, 1868, anii 383–392, perioada II.

[TES.]

Constantinopol

Constantin cel Mare

28*. AE ↑ 1,12 g; 13,2 mm. Inv. 43205.

RIC, VII, p. 590, nr. 149, anii 336–337.

CONST

Constantius II

29–31. AE ↓ 2,17 g; 16,5 mm. ↖ 2,92 g; 18 mm. Fragm. ↖ 2,02 g; 17 mm. Inv. 43225, 43223 și 43224.

LRBC, II, 2039, anii 351–354.

RIC, VIII, p. 458, nr. 118, anii 351–355, grupa II.

CON[S] ; CONS[.] (2 ex.)

32. AE ↑ 2,20 g; 18,5 mm. Inv. 43222. LRBC, II, 2049, anii 355—361.	$\frac{\cdot M \cdot}{CONSA}$
RIC, VIII, p. 460, nr. 137, anii 355—361, grupa II.	
<i>Iulian</i>	
33. AE ↓ 1,67 g; 16,5 mm. Fragn. Inv. 43201. LRBC, II, 2051, anii 355—361.	$\frac{\cdot M \cdot}{CONSA}$
RIC, VIII, p. 460, nr. 138, anii 355—361, grupa II.	
<i>Valens</i>	
34*. AE ↑ 1,20 g; 17,5 mm. Fragn. Inv. 43148. LRBC, II, 2073, anii 364—365.	$\frac{}{CONSPA}$
<i>Valentinian I</i>	
35. AE ↓ 1,68 g; 17,5 mm. Inv. 43212. LRBC, II, 2074, anii 364—365.	$\frac{}{CONSA}$
<i>Valens</i>	
36*—37. AE ↑ 2,22 g; 19,5 mm. ↑ 2,12 g; 18,5 mm. Inv. 43147 și 43145. LRBC, II, 2075, anii 364—365.	$\frac{}{CONSA}; \frac{}{CONSB}$
38—39*. AE ↑ 2,27 g; 19 mm. ↘ 1,82 g; 19 mm. Fragn. Inv. 43146 și 43144. LRBC, II, 2077, anii 364—365.	$\frac{}{CONSA}$
40. AE ↓ 1,95 g; 18,5 mm. Inv. 43128. LRBC, II, 2095, anii 367—375.	$\frac{\star \mid \rho}{CO[NS \cdot]}$
41. AE ↑ 2,22 g; 16,5 mm. Inv. 43143. LRBC, II, 2107, anii 367—375.	$\frac{\mid \cdot}{CONS[\cdot]}$
42*. AE ↓ 1,85 g; 18,5 mm. Inv. 43141. LRBC, II, 2109, anii 367—375.	$\frac{\cdot \mid}{CONSA\Delta}$
43*. AE ↑ 1,57 g; 18 mm. Inv. 43142. LRBC, II, 2112, anii 367—375.	$\frac{B \mid}{CONSA}$
<i>Theodosius I</i>	
44. AE ↓ 0,85 g; 14 mm. Inv. 42882. LRBC, II, 2159, anul 383.	$\frac{}{CONSA}$
<i>Honorius</i>	
45*. AE ↓ 3,55 g; 21 mm. Inv. 42883. LRBC, II, 2204, anii 395—402 ³² .	$\frac{}{CONSA}$
<i>Nicomedia</i>	
<i>Neprecizat</i>	
46. AE ↙? 2,30 g; 18 mm. Inv. 42878. Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.) anii 336—341.	$\frac{}{SMN[\cdot]}$

Constans

47. AE ✓ 1,70 g; 15,5 mm. Inv. 43199.

LRBC, I, 1142, anii 337—341.

RIC, VIII, p. 471, nr. 12, anii 337—340.

SMNA

Constantius Gallus

48*. AE ↑ 1,92 g; 17,5 mm. Inv. 43196.

LRBC, II, 2310, anii 351—354.

RIC, VIII, p. 479, nr. 97, anii 351—355, grupa III.

SMNε

Valens

49*. AE ↑ 2,62 g; 17,5 mm. Inv. 43167.

LRBC, II, 2326, anii 364—365.

SMNA

50—53. AE ↑ 2,55 g; 16,5 mm. ↑ 2,47 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 2,20 g; 18,5 mm. ↓ 1,77 g; 18 mm. Inv. 43170, 43171, 43169 și 43172.

LRBC, II, 2327, anii 264—265 sau

SMNA (2 ex.); SMNB; SMNΓ

2375, anii 367—375.

54. AE ↑ 1,40 g; 17 mm. Inv. 43166.

LRBC, II, —; cf. 2326—2327, anii

SMNA

364—365 și 2335, anii 367—375 (la noi legenda 3).

Valentinian I

55*—56. AE ↓ 2,25 g; 17,5 mm. ↑ 1,85 g; 16,5 mm.

Inv. 43218 și 43217.

LRBC, II, 2328, anii 364—365 sau 2336,

SMNA ; SMNA

anii 367—375.

Valens

57. AE ↑ 2,00 g; 16,5 mm. Inv. 43129.

LRBC, II, 2329, anii 364—365.

[S] MN[A sau Δ]

58*. AE ↑ 2,47 g; 18 mm. Inv. 43168.

LRBC, II, 23330, anii 364—365 sau

SMNB

anii 367—375.

Neprecizat

59. AE ↑ 1,70 g; 16,5 mm. Fragm. Inv. 43188.

LRBC, II, 2328—2330, anii 364—365 sau

SMNA

2336—2338, anii 367—375.

Arcadius

60*. AE ↑ 1,62 g; 15,5 mm. Inv. 42884.

LRBC, II, 2436, anii 395—402.

SMNA

Cyzic

Constantius II

61. AE ↑ 2,72 g; 19 mm. Inv. 43242.

LRBC, II, 2496, anii 351—354 sau 2498, anii 355—361.

SMKε

RIC, VIII, p. 498, nr. 104, grupa III, anii 351—354, seria III sau p. 499, nr. 110, anii 355—361, seria I.

Constantius Gallus

62*. AE ↑ 1,92 g; 19 mm. Inv. 43195.

LRBC, II, 2497, anii 351–354.

RIC, VIII, p. 498, nr. 107, anii 351–354, seria III.

SMKA

Constantius II

63. AE ↑ 1,25 g; 14 mm. Fragm. Inv. 42885.

LRBC, II, 2504, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 499, nr. 115, anii 355–361, seria II.

[S]MKA

Valentinian I

64*. AE ↗ 2,35 g; 18 mm. Inv. 43216.

LRBC, II, 2517, anii 364–365 sau

2526, anii 367–375.

SMKΓ

Valens

65*–67. AE ↑ 2,12 g; 17 mm. ↑ 2,02 g; 17,5 mm. ↓ 1,62 g; 18 mm. Inv. 43162, 43165 și 43164.

LRBC, II, 2518, anii 364–365 sau

2527, anii 376–375.

SMKA

Valentinian I

68*. AE ↑ 2,25 g; 17,5 mm. Inv. 43211.

LRBC, II, 2519, anii 364–365 sau 2529, anii 367–375.

SMKA

Valens

69*–75. AE ↓ 2,60 g; 17 mm. ↓ 2,32 g; 17 mm. ↓ 1,80 g; 17 mm*. ↘ 2,47 g; 18 mm. ↓ 2,32 g; 17,5 mm. ↓ 1,97 g; 16,5 mm. ↓ 2,25 g; 16,5 mm. Inv. 43157, 43156, 43155, 43163, 43160, 43140 și 43161.

LRBC, II, 2520, anii 364–365 sau

2530, anii 367–375.

SMKA (3 ex.); SMKΓ (3 ex.);
SMK[.]

Neprecizat

76. AE ↓ 1,95 g; 17 mm. Inv. 43200.

LRBC, II, 2519–2520, anii 364–365 sau

2529–2531, anii 367–375.

SMK[.]

Antiochia

Constantius II

77*. AE ↘ 1,97 g; 16 mm. Inv. 43237.

LRBC, II, 2634, anii 351–354 sau

2635, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 524, nr. 155, anii 350–355, seria III.

ANA?

78*. AE ↑ 1,55 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43239.

LRBC, II, 2638, anii 355–361.

RIC, VIII, p. 528, nr. 193, anii 355–361, grupa II.

ANA

Valens

79–80*. AE ↑ 1,65 g; 16 mm. ↑ 1,12 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43159 și 43174.

LRBC, II, 2654, anii 364–367 sau

2659, anii 367–375.

ANTA

Neprecizat

81. AE ↖ 1,27 g; 14 mm. Fragm. Inv. 43187.

LRBC, II, 2653—2655, anii 364—367 sau
2658—2662, anii 367—375.

ANT[.]

Alexandria

Constantin cel Mare

82*. AE ↑ 1,75 g; 15,5 mm. Inv. 43206.

LRBC, I, 1473, anii 341—346.

RIC, VIII, p. 541, nr. 32, anii 347—348.

SMALA

Valens

83. AE ↓ 2,48 g; 15 mm. Inv. 43158.

LRBC, II, 2861, anii 364—367 sau 2863, anii 367—375.

ALEB

Neprecizat

84. AE ↖ 2,10 g; 17,5 mm. Inv. 43190.

Tip SECVRITAS REPUBLICAE, anii 364—375

ALEΓ

Atelier neprecizat

Constans

85. AE ↓ 1,42 g; 16 mm. Inv. 43197.

Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.), anii 336—337.

Constantin cel Mare — postumă

86. AE ↖ 1,00 g; 14 mm. Inv. 43210.

Tip quadrigă, anii 337—341.

Neprecizat

87. AE ↓ 1,75 g; 16,5 mm. Fragm. Inv. 42902.

Tip VICTORIA AVGG, anii 341—346 (LRBC), anul 347 (RIC).

Constantin cel Mare — postumă

88—90. AE ↓ 1,57 g; 14,5 mm. Fragm. ↓ 1,35 g; 15 mm. 1,20 g; 14 mm. Inv. 43209, 43207 și 43208.

Tip VN/MR, anii 341—346 (LRBC), anii 347—348 (RIC).

Neprecizat

91. AE ↓ 0,77 g; 14 mm. Fragm. Inv. 42886.

Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 341—346 (LRBC), anii 347—348 (RIC).

92—107. AE ↑ 2,90 g; 17 mm. ↗ 2,60 g; 17 mm. ↑ 2,55 g; 14 mm. ↑ 2,25 g; 17,5 mm. Fragm. ↘ 2,23 g; 16 mm. ↑ 2,12 g; 16 mm. ↓ 1,85 g; 15 mm. ↗ 1,70 g; 76,5 mm. Fragm. ↓ 1,57 g; 17,5 mm. Fragm. ↓ 1,55 g; 16 mm. ↓ 1,50 g; 17 mm. ↓ 1,37 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,27 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 1,20 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,00 g; 17 mm. Fragm. ↓ 0,95 g; 14,5 mm. Inv. 43252, 43248, 42889, 42890, 43247, 43259, 42888, 43254, 43245, 43257, 43249, 43261, 43258, 42887, 43256 și 42891.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354—358.

108—111. AE ↑ 2,40 g; 16 mm. ↗ 1,87 g; 15,5 mm. ↓ 1,82 g; 15,5 mm. ↘ 1,37 g; 15 mm. Fragm. Inv. 43246, 43255, 43250 și 43251.

Ca mai sus (FH), anii 354—358.

112—113. AE ↑ 2,22 g; 16 mm. ↑ 2,10 g; 15,5 mm. Inv. 43253 și 43260.

Ca mai sus (FH), anii 354—358.

Neprecizat

114—116. AE 1,90 g; 15 mm. 1,65 g; 15 mm. Fragm. 1,05 g; 13,5 mm. Fragm. Inv. 43191, 43192 și 43193.

Ca mai sus (FH), anii 354—358.

117. AE ↓ 1,95 g; 15 mm. Inv. 43194.

Ca mai sus (FH), anii 354—358.

Constantius II

118—130. AE ↖ 1,95 g; 16,5 mm. ↓ 1,92 g; 16 mm. ↙ 1,87 g; 15,5 mm. ↑ 1,67 g; 15,5 mm. ↗ 1,65 g; 15 mm. ↑ 1,62 g; 16,5 mm. ↘ 1,42 g; 16,5 mm. Fragm. ↘ 1,32 g; 13 mm. ↘ 1,10 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,05 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,00 g; 15 mm. Fragm. ↓ 0,90 g; 16,5 mm. Fragm. ↘ 0,82 g; 14,5 mm. Fragm. Inv. 43240, 43263, 43266, 43262, 43243, 42893, 43265, 44709, 42900, 42894, 43241, 43244 și 43264. Tip SPES REIPVBLICE, anii 358—361. Nr. 121 surfrapat pe un ex. de tip FEL TEMP REPARATIO (FH).

Iulian

131—135. AE ↑ 2,12 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,60 g; 16,5 mm. ↑ 1,60 g; 16 mm. Fragm. ↙ 1,47 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,10 g; 16 mm. Fragm. Inv. 43203, 42896, 43204, 44710 și 42897.

Ca mai sus, anii 358—361.

Neprecizat

136—137. AE 1,40 g; 14,5 mm. Fragm. ↖ 1,02 g; 13 mm. Fragm. Inv. 43189 și 42898.

Ca mai sus, anii 358—361.

Valentinian

138. AE ↑ 1,85 g; 19 mm. Fragm. Inv. 42901.

Tip RESTITVTOR REIP, anii 364—365.

139—141. AE ↓ 2,95 g; 17 mm. ↓ 1,55 g; 16 mm. ↓ 1,45 g; 17,5 mm. Inv. 43219, 43220 și 43221.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—375, nr. 139 surfrapat pe un ex. de tip FEL TEMP REPARATIO (FH), av. p. rv. și rv. pe av.

142—145. AE ↙ 2,00 g; 17,5 mm. ↓ 2,00 g; 17,5 mm. ↑ 1,80 g; 18,5 mm. ↑ 1,20 g; 15,5 mm. Fragm. Inv. 43135, 43137, 43136 și 43092.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—375.

Valens

146—158. AE ↑ 2,50 g; 17 mm. ↓ 2,45 g; 15 mm. ↘ 2,30 g; 14,5 mm. Fragm. ↓ 2,18 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 2,15 g; 19 mm. ↗ 2,05 g; 18 mm. ↑ 1,97 g; 16,5 mm. Fragm. ↓ 1,87 g; 16 mm. Fragm. ↓ 1,87 g; 15,5 mm. ↓ 1,85 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,77 g; 17 mm. ↓ 1,60 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 1,32 g; 17,5 mm. Fragm. Inv. 43175, 43176, 43181, 43182, 43180, 43178, 43177, 43184, 43185, 43173, 43179, 43183 și 43186.

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

159—173. AE ↑ 2,65 g; 18 mm. ↑ 2,15 g; 14 mm. ↑ 2,12 g; 15,5 mm. ↑ 2,10 g; 18 mm. Fragm ↑ 2,07 g; 16,5 mm. ↓ 2,00 g; 15 mm. ↘ 1,95 g; 15,5 mm. ↑ 1,80 g; 17,5 mm. Fragm. ↑ 1,57 g; 16,5 mm. ↙ 1,55 g; 13 mm. ↑ 1,52 g; 16,5 mm. ↓ 1,50 g; 16 mm. ↑ 1,47 g; 17,5 mm. Fragm. ↑ 1,42 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,00 g; 15 mm. Fragm. Inv. 43072, 43132, 43074, 43084, 43130, 43123, 43086, 43133, 43125, 43134, 43127, 43122, 43131, 44711 și 43124.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364—378.

Gratian?

174. AE ↑ 1,73 g; 15 mm. Inv. 43138.

Ca mai sus, anii 367—378.

175–195. *Neprecizat*

AE ↑ 2,45 g; 16 mm. Fragm. ↘ 2,20 g; 16 mm. Fragm. ↓ 2,08 g; 15 mm. Fragm. ↑ 2,05 g; 15 mm. ↘ 2,00 g; 16,5 mm. ↑ 1,95 g; 15,5 mm. Fragm. ✓ 1,90 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,85 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 1,65 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,60 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,55 g; 16,5 mm. Fragm. ↘ 1,50 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,40 g; 16,5 mm. Fragm. 1,35 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,15 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,15 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,05 g; 15,5 mm. Fragm. ↘ 1,05 g; 14,5 mm. Fragm. ↓ 0,99 g; 17 mm. Fragm. ↑ 0,85 g; 13,5 mm. Fragm. 0,80 g. 13,5 mm. Fragm. Inv. 43100, 43111, 43105, 43104, 43103, 43115, 43114, 43107, 43102, 43118, 43112, 43117, 43109, 43119, 43110, 44712, 43101, 43113, 43108, 43116 și 43106

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364–378.

196–222. AE ✓ 2,55 g; 17,5 mm ↓ 2,40 g; 18 mm. ↓ 2,25 g; 17 mm. ↑ 2,02 g; 17 mm. Fragm. ↑ 1,95 g; 14 mm ↑ 1,90 g; 16 mm. Fragm. ↑ 1,80 g; 13,5 mm. ↑ 1,70 g; 16,5 mm. ↑ 1,60 g; 17 mm. Fragm. ↓ 1,60 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 1,60 g; 16 mm. ↘ 1,60 g; 15 mm. Fragm. ↓ 1,60 g; 15 mm. ↓ 1,55 g; 16,5 mm. Fragm. ↘ 1,50 g; 12,5 mm. ↓ 1,45 g; 14 mm. ↑ 1,42 g; 15 mm. Fragm. ↑ 1,35 g; 17,5 mm. ↓ 1,35 g; 14,5 mm. ↓ 1,30 g; 16,5 mm. ↓ 1,30 g; 14 mm. Fragm. ↓ 1,30 g; 12,5 mm. ✓ 1,25 g; 16,5 mm. Fragm. ↑ 1,18 g; 15 mm. Fragm. 1,05 g; 16 mm. Fragm. ↓ 0,95 g; 16 mm. Fragm. ↑ 0,80 g; 15 mm. Fragm. Inv. 43121, 43071, 43094, 43077, 43081, 43075, 43090, 43089, 43082, 43087, 43098, 43079, 43083, 43076, 43099, 43097, 43088, 43070, 43096, 43086, 43078, 43080, 43091, 43120, 43073, 43093 și 43095.

Tip SECVRITAS REIPVBLICAE, anii 364–378.

223 AE 0,47 g, 12,5 mm. Fragm. Inv 42880.

Tip VOT/ /MVLT/ , anul 383.

224. AE ↓ 1,77 g; 12 mm. Inv. 42879.

Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383–395.

Neprecizate

226–229 AE 2,00 g, 17 mm 1,60 g, 14,5 mm. 1,42 g, 10,5 mm. 1,32 g; 17 mm. Inv 42906, 42899, 42904 și 42905.

Tezaurul 5 descoperit în C19, nivelul IV, în 1980.

Aquileea

Honorius

1* AE ↓ 1,32 g, 12 mm. Inv 42793.

LRBC, II, 1111, anul 394–395 sau 1113, anii 395–402.

AQ[,

Siscia

Valens

2* AE ↑ 2,05 g, 18,5 mm. Inv 42819.

LRBC, II, —, cf 1284 (Valentinian I), anii 364–367.

—★
BSISC

Thessalonic

Constantius II

3* AE ↓ 2,42 g, 15 mm. Fragm. Inv 42797.

LRBC, II, 1689, anul 355–361

RIC, VIII, p 422, nr 213, grupa 2, anii 355–361.

SMT[]

Constantinopol

Neprecizat

4. AE ↑ 0,80 g, 15 mm. Fragm. Inv 42825.

Tip GLORIA EXERCITVS (1 st), anii 336–341.

Valentinian II

5.*AE ↑ 1,10 g; 13 mm. Inv. 42796.

LRBC, II, 2183, anii 383—392.

OONSA

Neprecizat

6. AE ↓ 1,40 g; 12,5 mm. Inv. 42787

LRBC, II, 2183—2185 anii 383—392 sau
2192—2194, anii 393—395

CONS[.]

Theodosius II

7.*AE ↑ 1,55 g; 13,5 mm. Inv. 42820

LRBC, II, 2217, anii 402—408.

[CO]N̄SA

Nicomedia

Honorius

8.*AE ↗ 1,75 g, 15 mm. Inv. 42792.

LRBC, II, 2447, anii 402—408.

SMNA

Neprecizat

9—10.*AE ↓ 2,17 g; 15,5 mm. ↑ 2,02 g, 16 mm. Inv. 42776 și 42800

LRBC, II, 2446—2448, anii 402—408.

[S]MNA ; SMN[.]

Cyzic

Theodosius I

11—13. AE ↑ 1,57 g, 13 mm. ↓ 1,52 g, 12,5 mm.* ↑ 1,20 g, 13 mm. Inv. 42785, 42795 și 42788

LRBC, II, 2569, anii 383—392 sau
2577, anii 393—395.

SMKA

Theodosius II

14.*AE ↗ 1,62 g; 14 mm. Inv. 42809.

LRBC, II, 2591, anii 402—408

SMKA

Antiochia

Neprecizat

15.*AE ↑ 1,65 g, 16 mm. Inv. 42802.

LRBC, II, 2791—2794, anii 395—402

AN[.]

Atelier neprecizat

Constantius II

16. AE ↑ 2,10 g; 15 mm. Inv. 42829.

Tip FEL TEMP REPARATIO (FH), anii 354—358.

17. AE ↑ 1,30 g; 13,5 mm. Fragm. Inv. 42816.

Tip SPES REIPUBLICAE, anii 358—361.

Neprecizat

18. AE 0,60 g, fragm. Inv. 42919

Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364—378.

Theodosius I

19. AE ↗ 1,43 g, 13,5 mm. Inv. 42807.

Tip VOT / X / MVLT / XX, anul 383.

Valentinian II

20. AE ↓ 1,50 g; 12 mm. Fragm. Inv. 42817.

Tip SALVS REIPUBLICAE (2), anii 383—392.

Theodosius I

21. AE ↑ 1,30 g; 14,5 mm. Inv. 42791.
Tip SALVS REIPVBLICAE? anii 383—395.

Neprecizat

22—24. AE ↓ 0,70 g; 13 mm. Fragm. 1,85 g; 12 mm. ↖ 0,65 g; 12 mm. Fragm. Inv. 42835, 42789 și 42827.

Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383—395.

25. AE ↙ 1,32 g; 16 mm. Fragm. Inv. 42798.

Tip VIRTVS EXERCITI (2), anii 395—402.

26. AE ↑ 1,90 g; 16 mm. Fragm. Inv. 42790.

Tip CONCORDIA AVGG, anii 402—408.

Theodosius II

27*. AE ↑ 2,40 g; 16,5 mm. Fragm. Inv. 44705.

Tip GLORIA ROMANORVM (21), anii 402—408.

Honorius

28. AE ↑ 1,50 g; 13,5 mm. Inv. 42794.

Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408—423.

Neprecizat

29*—31. AE ↓ 1,72 g; 15,5 mm. ↑ 1,72 g; 14 mm. Fragm. ↑ 0,57 g; 13 mm. Fragm. Inv. 42801, 42832 și 42822.

Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408—423.

Honorius

32*. AE ↓ 1,87 g; 13 mm. Inv. 42786.

Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408—423.

Neprecizat

33—36. AE ↑ 1,62 g; 14 mm. ↙ 0,90 g; 14,5 mm. Fragm. ↙ 0,67 g; 11 mm. Fragm. ↑ 0,60 g; Fragm. Inv. 42775, 42803, 42826 și 42920.

Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408—423.

Neprecizate

37—45. AE 2,02 g; 16 mm. 1,92 g; 16 mm. 1,87 g; 12,5 mm. 1,27 g; 10 mm. 1,02 g; 14 mm. 0,85 g; 12 mm. Fragm. 0,82 g; 11 mm. Fragm. 0,40 g; Fragm. 0,27 g; Fragm. Inv. 42830, 42831, 42799, 42824, 42823, 42821, 42834, 42918 și 42921.

NOTE

1. A. Opaîț, Peuce, 8, 1980, p. 432, nr. 10—13; E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8 1980, p. 505, nr. 72—74, ultima fiind, considerată ca neprecizată.
2. B. Mitrea, Dacia, N.S., 25, 1981, p. 385, nr. 95, unde sînt menționate pentru 1980 trei tezaure, dar în catalogul de mai jos publicăm patru; idem, Dacia, N.S., 28, 1984, p. 187, nr. 83, monede izolate, din care o parte grupate în două „tezaure”, concept la care s-a renunțat ulterior.
3. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 339—340, nr. 1—20, fig. 6 și 7, p. 338—339.
4. E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaîț, Peuce, 9, 1984, p. 268, nr. 17—18.
5. E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaîț, Peuce, 9, 1984, p. 268, nr. 17, fără precizarea siglei atelierului, de unde și datarea generală 364—375.
6. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 19, ilustrat însă la nr. 20, p. 339.
7. E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaîț, Peuce, 9, 1984, p. 268, nr. 18.
8. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 15.
9. *Ibidem*, nr. 18, unde însă 395—400.
10. *Ibidem*, p. 339, nr. 2.
11. *Ibidem*, nr. 1.
12. După această monedă își are locul o piesă de la Arcadius, AE 2, 109; 18 mm. LRBC,

- II, 2446, anii 402—408, inv. 40092, descoperită în 1978, pentru care vezi E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505, nr. 73, unde găsim însă GLORIA ROMANORVM, fără (21) care ar fi fost necesar, și a. 400—402 ceea ce este o eroare, emisiunea plasându-se corect după proclamarea lui Theodosius II la 10 ianuarie 402, căci acesta participă la ea; dacă ținem seama de ordinea din LRBC, emisiunea care ne interesează ar urma-o pe cea de tip CONCORDI-A AVGG cu efigiile din față; moneda noastră semnalată sumar la A. Opaîț, Peuce, 8, 1980, p. 432, nr. 12.
13. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 6.
 14. *Ibidem*, nr. 13, unde trimite dintr-o inadvertență la LRBC, II, 2385, aceeași emisiune de la Nicomedia.
 15. *Ibidem*, nr. 3, unde în cîmp stînga s-a cules din eroare litera F.
 16. *Ibidem*, nr. 16.
 17. *Ibidem*, nr. 5.
 18. *Ibidem*, nr. 17.
 19. *Ibidem*, nr. 9.
 20. *Ibidem*, nr. 8, lipsește mențiunea fragm.; vezi fig. 6/8 la p. 338.
 21. Se adaugă aici o monedă tot de la Valens, de același tip, AE 1,50 g; 14 mm, descoperită în 1978, în S II, pe N 5 = N I—II (inv. 40090) pentru care vezi E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505, nr. 72, a-366—375 (?); cf. A. Opaîț, Peuce, 8, p. 432, nr. 10, unde aceeași datare.
 22. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 10, atribuită lui Valens, ceea ce, la o revizuire mai atentă, nu s-a confirmat; dacă nu ne înșelăm cumva, este vorba de N VI (fost I) și nu de nivelul V.
 23. *Ibidem*, nr. 12.
 24. Aici ar trebui, dacă am urma LRBC, II, 2203—2204, să notăm „sau 395—402”; dacă observăm însă că în celelalte ateliere emisiunea este datată doar între 393—395, iar la Constantinopol datarea mai târzie a unei părți din ea s-ar justifica doar prin existența unei diferențe în grafia numelui lui Honorius, ne putem, credem, întreba dacă acest argument este suficient, față de contraargumentul că mai ales după 395 atelierul de la Constantinopol va fi dat tonul în introducerea unor noi emisiuni monetare, în cazul de față VIRTUS EXERCITI (2) și atunci emiterea tipului GLORIA ROMANORVM (18) nu ar mai continua după moartea lui Theodosius I în 395.
 25. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 20, ilustrat însă la fig. 7/19 și nu 20, p. 339.
 26. *Ibidem*, nr. 11.
 27. Includem aici o altă monedă de la Honorius de același tip AE 1, 808; 17 mm, descoperită în 1978, inv. 40091, pentru care E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505, nr. 74, unde datarea pînă în 408 este o eroare, la emisiune neparticipînd Theodosius II, care fusese proclamat la 10 ianuarie 402; cf. A. Opaîț, Peuce, 8, 1980, p. 432, nr. 11, unde „Arcadius” cu aceeași datare, dar cu indicația omisă în articolul înainte citat: „descoperită în C 1, în groapa de pe nivelul IV (= N III).
 28. A. Opaîț, M. Zahariade, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 340, nr. 14, unde lipsește mențiunea fragm.; cf. fig. 7/14, p. 339.
 29. *Ibidem*, nr. 4.
 30. *Ibidem*, nr. 7.
 31. Tot din categoria monedelor neprecizate face parte, după opinia lui E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505; cf. A. Opaîț, Peuce, 8, 1980, p. 432, nr. 13: „Arcadius (?)” exemplarul descoperit în 1978, passim. (inv. 40093).
 32. Am menținut aici această datare, deși nu sîntem de loc convinși că moneda respectivă, în ciuda felului în care este scrisă legenda av., asemănător cu cel al monedelor din răstimpul 395—402, nu se datează de fapt în 393—395; cf. mai sus nota 24.

IX UNELTE ȘI ARME

A. UNELTE

C. OPAIȚ

Catalogul descoperirilor

I. Mosoare

I.1. Mosor din ceramică. Nr. inv. 36800. (Pl. 54/2, 78/1)

Dintr-o pastă grosolană, cu multe pietricele; lucrat neglijent. I = 4,1 cm; D = 3,4—3,8 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Corinth¹, Iatrus².

I.2. Mosor din patră. Nr. inv. 36801. (Pl. 54/1; 78/2)

Dintr-o rocă cenușie, șlefuită. I = 3,8 cm; D = 2,9—4,5 cm.

Nivelul al IV-lea. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

II. Clopote

II.1. Nr. inv. 36809. (Pl. 54/4; 78/6). Din fier; păstrat doar jumătate. I = 12,4 cm; l = 3—56 cm; gr = 0,8 cm.

Nivelul II. Se datează în ultimul pătrar al secolului al IV-lea.

Analogii: Sucidava³, Iatrus⁴.

II.2. Nr. inv. 36810. (Pl. 54/5; 78/5). Din fier; păstrat doar jumătate. I = 12,4 cm; l = 3,2—6,4 cm; gr = 0,9 cm.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Sucidava⁵, Iatrus⁶.

II.3. Nr. inv. 36810a. Fragment. Din fier; păstrată cca o pătrime. I = 6,5 cm; l = 5,7—7,5 cm.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus⁷.

II.4. Nr. inv. 36808. (Pl. 54/6; 78/4). Din fier. I = 8,5 cm; l = 4—5 cm; gr = 0,5 cm.

Nivelul III. Datat în primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Sucidava⁸, Iatrus⁹.

II.5. Nr. inv. 29597. Turnat din bronz; fragment. I păstrată = 2,6 cm; l = 2,3—4 cm.

Nivelul IV. Datat într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Sucidava¹⁰.

II.6. Limbă de clopot. Nr. inv. 24528. Din fier; ruptă la un capăt. L = 5,9 cm; D = 0,7—1,2 cm.

Passim.

III. Cuțite

III.1. Cuțit fragment. Nr. inv. 36807. (Pl. 54/3; 78/12). Din fier. Se păstrează doar o parte din lamă (cu un singur tăiș) și pedunculul.

L = 11,8 cm; l = 2,4—3,6 cm; gr = 0,5—0,8 cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani¹¹.

III.2. Plăsea de cuțit. Nr. inv. 29612. (Pl. 78/8)

Din os, prevăzută cu trei găuri pentru nituri. $L = 12,1$ cm; $l = 2-2,4$ cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: N-V Bulgariei¹².

IV. Topoare

IV.1. Nr. inv. 30089. (Pl. 55/2; 78/11). Din fier. $L = 13,4$ cm; $l = 2,4-4,6$ cm; $gr = 0,5-2,5$ cm. Rupt la unul dintre capete, în dreptul găurii de înmănușare. Tăiș relativ îngust.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Tîrșor¹³.

IV.2. Nr. inv. 27584. (Pl. 78/10 a, b). Din fier. $L = 13,9$ cm; $l = 2,7-4,4$ cm; $gr = 1-3$ cm.

Gaură de înmănușare ovală; tăiș relativ îngust.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

V. Seceri

V.1. Nr. inv. 36806. (Pl. 55/1). Din fier. $L = 27$ cm; $l = 2-3$ cm; $gr = 0,6-0,8$ cm.

Nivelul I. Se datează în ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Telița¹⁴.

V.2. Nr. inv. 24529. (Pl. 79/1). Din fier. $L = 38$ cm; $l = 2,2-3,4$ cm; $l_{peduncul} = 1,2-1,8$ cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Telița¹⁵, Saalburg¹⁶.

VI. Coasă

Nr. inv. 24530. (Pl. 79/2)

Din fier. $L = 42$ cm; $l = 1,5-3,1$ cm. Curbură ușoară; ruptă în dreptul plăcii de prindere.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Saalburg¹⁷.

VII Brăzdar de plug

Nr. inv. 39498. (Pl. 55/6; 79/3)

Din fier. $L = 12$ cm; $l = 8,1$ cm; $gr = 1,1-1,3$ cm. Are manșonul egal cu lama, cu marginile scurte, îndoite rotund. Se încadrează în tipul I_b din tipologia făcută de C. Mărgărit-Tătulea¹⁸.

Nivelul IV. Datat într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

VIII. Mistrie

Nr. inv. 39497. (Pl. 54/7; 78/9)

Fragment. Din fier. $L_{păstrată} = 14$ cm; $l_{blatului păstrată} = 5,5$ cm; $gr = 0,03$ cm.

Mînerul este dreptunghiular în secțiune; blatul era, probabil, eliptic (s-a păstrat doar un sfert).

Nivelul V. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Saalburg¹⁹.

IX. Cute

IX.1. Nr. inv. 36802. (Pl. 79/6).

Din gresie cenușie prevăzută cu un orificiu la unul dintre capete.

$L = 10,1$ cm; $l = 3,1$ cm; $gr = 1,1-1,3$ cm.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

IX.2. Nr. inv. 29587. (Pl. 79/7)

Din gresie cenușie, prevăzută cu un orificiu la unul dintre capete.

$L = 6,6$ cm; $l = 1,6$ cm; $gr = 1$ cm.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

IX.3. Nr. inv. 39473. (Pl. 79/4)

Din gresie cenușie. $L = 6,4$ cm; $l = 2,7-3,8$ cm; $gr = 3$ cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

IX.4. Nr. inv. 39472. (Pl. 79/5)

Din gresie cenușiu-verzuie. $L = 10,2$ cm; $l = 2,8$ cm; $gr = 0,2-2,2$ cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

IX.5. Nr. inv. 36799. (Pl. 79/8)

Din gresie verzuie, prevăzută cu un orificiu la unul din capete.

$L = 6,9$ cm; $l = 2$ cm; $gr = 1-1,4$ cm.

Nivelul V. Datată într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

X. Fusaiole

X.1. Nr. inv. 25664. (Pl. 54/9)

Dintr-o pastă cenușiu-negricioasă, destul de fină, cu slip cafeniu.

$D = 2,9$ cm; $I = 1,8$ cm.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²⁰.

X.2. Nr. inv. 29615. Din pastă cărămizie. $D = 3$ cm. $I = 1,7$ cm.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²¹.

X.3. Nr. inv. 25635. Dintr-o pastă cenușiu-cafenie. $D = 3,3$ cm; $I = 1,9$ cm.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²².

X.4. Nr. inv. 29613. Din pastă cenușie, lustruită. $D = 3,8$ cm; $l = 2$ cm.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²³.

X.5. Nr. inv. 25539. (Pl. 55/4). Dintr-o pastă cenușie, cu urme de lustru.

$D = 3,9$ cm. $I = 1,8$ cm.

Nivelul II. Ultimul pătrar al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²⁴.

X.6. Nr. inv. 25514. (Pl. 55/3). Din pastă cafenie. $D = 3,1$ cm; $I = 3,7$ cm.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

X.7-13. Nr. inv. 25533 (Pl. 54/8), 7999, 25501, 25540, 36804, 25513, 25489.

Șapte fusaiole cu aceeași formă, dimensiunile variind între: $D = 2,7-4,8$ cm; $I = 1-1,3$ cm. Dintr-o pastă cafenie sau cărămizie.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Iatrus²⁵.

X.14. Nr. inv. 29586. Pastă cărămizie. $D = 3,5$ cm. $I = 1,6$ cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus²⁶.

X.15-16. Nr. inv. 36803, 25682 (Pl. 55/5). Două fusaiole cu aceeași formă bitronconică; dintr-o pastă cenușie. Diametrul este de 3 cm și 3,3 cm, iar înălțimea de 2,1 cm, respectiv 1,7 cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus²⁷.

X.17. Nr. inv. 29614. Fusaioală bitronconică, dintr-o pastă cafeniu-cenușoasă, lustruită. $D = 2,6$ cm; $I = 1,6$ cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus²⁸.

X.18-19. Nr. inv. 29585, 25692.

Două fusaiole dreptunghiulare în secțiune, dintr-o pastă cărămizie. Diametrul variază între 2,7-4,2 cm, iar înălțimea este de 0,9 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus²⁹.

XI. Greutăți pentru războiul de țesut

XI.1. Nr. inv. 17085. Conică. La partea superioară are un început de perforare. Din pastă bej. I = 11,2 cm; D = 8,7–9,2 cm. (Pl. 55/8)

Nivelul IV. A doua pătrime a secolului al V-lea.

XI.2. Nr. inv. 17087. Conică. Dintr-o pastă de culoare bej. I = 12,7 cm; D = 8,5 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.3. Nr. inv. 17083. Conică. Pastă bej-cenușie. I = 12,2 cm; D = 9,3 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.4. Nr. inv. 17084. Conică. Pastă bej-rozie. Perforată la partea superioară. I = 12,2 cm; D = 8,9 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.5. Nr. inv. 17086. Conică. Pastă bej-rozie. I = 12,4 cm; D = 9,4 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.6. Nr. inv. 17088. Conică. Perforată la capătul superior. Pastă bej-cenușie. I = 11,4 cm; D = 8,4 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.7. Nr. inv. 17082.

Piramidală. Pastă bej-cenușie. I = 15,2 cm; $l_{\text{bază}}$ = 8,5 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.8. Nr. inv. 25334. Piramidală. Pastă cărămizie arsă secundar. I = 13,5 cm; $l_{\text{bază}}$ = 9 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.9. Nr. inv. 25400. Trunchi de piramidă. Pastă bej. I = 12,8 cm; l = 4,4 cm; $l_{\text{bază}}$ = 9,1 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus³⁰.

XI.10. Nr. inv. 25335. (Pl. 55/7). Trunchi de piramidă; perforată în partea superioară. Pastă cărămizie-cenușie. I = 12,2 cm; l = 5 cm; $l_{\text{bază}}$ = 10 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

XI.11. Nr. inv. 17146. Greutate circulară, perforată în centru; argilă bej. D = 8,7 cm; gr = 2 cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Iatrus³¹.

NOTE

1. Davidson 1952, nr. 1280 și 1281, pl. 79; exemplarele datează însă din secolele V–IV î.e.n.

2. Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 72/681.

3. D. Tudor, Sucidava III, Dacia XI–XII, 1945–1947, p. 187, fig. 34/3,4; exemplarele sînt din bronz.

4. Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 59/375, 379, 387.

5. D. Tudor, *op. cit.*, *loc. cit.*

6. Gomolka-Fuchs (1982), *loc. cit.*

7. *Ibidem*, *loc. cit.*

8. D. Tudor, *op. cit.*, *loc. cit.*

9. Gomolka-Fuchs 1982, *loc. cit.*

10. D. Tudor, *op. cit.*, fig. 34/3.

11. Cătănciu-Barnea 1979, fig. 147/10.2.

12. I. Welkov, 1935, Taf. 9,2/20.

13. Gh. Diaconu, *Țirgșor, Necropola din sec. III–IV e.n.*, București 1965, p. 31, pl. XVII/3.

14. V. H. Baumann, 1983, p. 272, fig. 5.

15. *Ibidem*, *loc. cit.*

16. M. Pietsch în „Saalburg Jahrbuch”, 39, 1983, pl. 25, nr. 544.

17. *Ibidem*, pl. 24, 532.

18. C. Mărgărit-Tătulea în „Oltenia-Studii și comunicări”, Craiova 1982, p. 51 și urm.

19. M. Pietsch, *op. cit.*, pl. 19, nr. 453.

20. Gomolka 1966, p. 343, Taf. XIII/151, 152.

21. *Ibidem*, p. 344, Taf. XIV/185, 188.

22. *Ibidem*, p. 343, Taf. XIII/157.

23. *Ibidem*, p. 343, Taf. XIII/125.

24. *Ibidem*, p. 343, Taf. XIII/181.

25. *Ibidem*, p. 344, Taf. XIV/185, 188.

26. *Ibidem*, *loc. cit.*

27. *Ibidem*, p. 343, Taf. XIII/125.

28. *Ibidem*, *loc. cit.*

29. *Ibidem*, p. 344, Taf. XIV/185, 188.

30. Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 72/671.

31. Gomolka 1966, Taf. XIV/197, 198 etc.

B. ARME

M. ZAHARIADE

1. CATALOGUL DESCOPERIRILOR

Nivelul I

1. Fragment de lamă de *spatha* din fier; dim.: L = 46 cm; l = 5/6 cm (C 4, 1981; Pl. 82/1).
2. Fragment de lamă de *spatha* din fier; dim.: L = 20 cm; l = 6,5/7 cm (ibidem; Pl. 82/3).
3. Fragment (miez) de lamă de *spatha* din fier; la exterior se păstrează urmele tecii de lemn; dim.: L = 23 cm; l = 6 cm (ibidem; Pl. 82/4).
4. Fragment (miez) de lamă de *spatha* din fier; la exterior se păstrează urmele tecii din lemn; dim.: L = 18,5 cm; l = 5,5 cm (ibidem; Pl. 82/5).
5. Fragment din lamă de *spatha* din fier; la exterior se păstrează urmele tecii din lemn; metalul a pătruns în structura lemnului; dim.: L = 22,5 cm; l = 7,5 cm (ibidem; Pl. 83/1).
6. Lamă de *spatha* din fier, fragmentară; dim.: L = 53,3 cm; l = 9 cm (C 6, 1982).
7. Lamă de *spatha* din fier, fragmentară; dim.: L = 34,3 cm; l = 8 cm (C 6, 1982).
8. Fragment de lamă de *spatha* din fier; dim.: L = 16 cm; l = 6 cm (C 18, 1980; Pl. 83/2).

Nivelul II

9. Vîrf de sabie din fier încovoiată spre interior (*machaira*); dim.: L = 13,5 cm; l = 4,5 cm (C 5, 1981; Pl. 80/4).
10. Lamă de topor de luptă din fier; dim.: L = 8,5 cm; l = 5 cm (gr = 1 cm) (C 3, 1980).

Nivelul III

11. Lamă de *spatha* din fier, fragmentară; dim.: L = 20,5 cm; l = 5 cm (martor, C 5/6, 1081; Pl. 83/3).
12. Vîrf (*mucra*) de lemn de *semispatha*; dim.: L = 6,5 cm; l = 3,5 cm (martor, C 16/17, 1981).
13. Călcii de lance din fier; dim.: L = 9 cm; Ø = 4 cm (C 12, 1981).
14. Bolt(?) de *manuballista*, fragmentar, din fier (C 16, 1981; Pl. 83/5).

Nivelul IV

15. Lamă de *semispatha* din fier, fragmentară; dim.: L = 27,5 cm; l = 4 cm (C 12, 1980; Pl. 82/2).
16. Călcii de lance din fier, fragmentar; dim.: L = 12 cm; Ø = 4 cm (C 4, 1980).
17. Vîrf de săgeată din bronz cu nervură centrală proeminentă și gaură de înmănușare; dim.: L = 3,5 cm; l = 0,9 cm; Ø = 0,5 cm (C 13, 1979; Pl. 83/6).
18. Cuțit de luptă, din fier, fragmentar; dim.: L = 20,5 cm; l = 5 cm.
19. Vîrf de săgeată din fier în trei muchii și tijă de prindere; dim.: L = 6 cm; l = 1,5 cm (martor C 8/9, 1981; Pl. 83/7).

passim

20. Vîrf de săgeată din fier, de forma rombică, cu tijă de prindere; dim.: L = 7,7 cm l = 1,4 cm (1980; Pl. 83/4).
21. Proiectil de catapultă din piatră; dim.: Ø = 11,9 cm.

22. Proiectil de catapultă din piatră; dim.: $\varnothing = 13,7$ m.

23. Proiectile de praştie din pământ ars; dim.: $\varnothing = 2,4$ cm.

Descoperirile de arme şi unelte din fier în fortificaţia romană de la Babadag-Topraichioi, relativ abundente, indică desfăşurarea în zonă, în egală măsură, a unei intense vieţi militare şi economice.

Obiectele din categoria armament prezintă unele elemente noi în inventarul deja cunoscut pentru secolele IV—V în provincia Scythia. Ne referim în primul rând la prezenţa lamelor de *spatha* şi de *semispatha*¹, destul de puţin cunoscute pînă în prezent pe teritoriul provinciei romane (nr. 1—8; 11—12; 15)

Este de remarcat încă de la început că solul, care prezintă un grad de aciditate ridicat în această regiune, stă la baza stării precare a pieselor. Fără a dezvolta aici o temă care va face obiectul unui studiu interdisciplinar privind tehnica de fabricaţie a acestui tip special de armament (*spatha*, *semispatha*), structura, provenienţa metalului din fortificaţia de la Babadag-Topraichioi avem să observăm, preliminar, procesul accentuat de exfoliere a pieselor descoperite şi gradul lor înalt de corodare.

În cazul lamelor de *spatha* (din păcate toate piesele sînt fragmentare) sîntem în posesia doar a lăţimilor aproximative care se înscriu între limitele de 5,00—9,00 cm., pentru ca cele două lame de *semispatha* să rămînă cuprinse între 3,50—4,00 cm. Din pricina exfolierii accentuate, grosimea acestor piese nu poate fi stabilită cu precizie. Se remarcă existenţa unui vîrf de lamă de sabie uşor curbat spre interior, lat de 4,50 cm. pe N II.

În fortificaţia de la Babadag-Topraichioi această categorie de armament este foarte bine datat pe baza elementelor oferite de stratigrafie şi a datelor numismatice. Din cele 9 fragmente de lame de *spatha*, 8 piese s-au găsit pe N I iar una pe N III, repartiţia zonală a descoperirilor indicînd 5 piese în C 4, 2 în C 6 şi una în C 18, deci o concentraţie a lor în jumătatea de vest a fortificaţiei. Cele două piese de *semispatha* s-au descoperit pe N III şi N IV în martorul între C 16 şi 17 şi respectiv în C 12.

Sînt de remarcat de asemenea cele două piese de pe N II (nr. 9, 10), ambele fără analogii încă, din cîte cunoaştem, în provincia Scythia.

Prezenţa masivă a spatheii pe N I sugerează dislocarea iniţială în momentul construcţiei burgului a unei mici garnizoane alcătuită din soldaţi recrutaţi în imperiu sau cel puţin purtînd armamentul standardizat la această epocă în armata romană. Descoperirile celor două piese de armament de pe N II (nr. 9, 10) ar putea reprezenta un indiciu al prezenţei unor elemente germanice în cadrul garnizoanei de la Babadag-Topraichioi, posibil după foedus-ul încheiat cu goţii în anul 382 (vezi şi cap. III, 4). Toporul de luptă cu lama de mici dimensiuni (nr. 10) numit în literatura de specialitate, pentru exemplarele din vestul şi nord-vestul Imperiului roman, *framea*² reprezintă, oricum, o armă caracteristică triburilor germanice, prin urmare şi goţilor, intrată — fără îndoială sub influenţa germanică — şi în dotarea armatei romane. În ce priveşte atribuirea lamei de sabie uşor încovoiată în interior (nr. 9) este sugestiv un pasaj din cel de-al şaisprezecelea discurs al lui Themistios ţinut la Constantinopol în ianuarie 383, în care arată că goţii „purtau doar săbiile lor puţin încovoiate, pe care trebuiau să le ofere împăratului în loc de ramuri de măsline”³.

Dacă afirmaţia lui Themistios nu este o simplă metaforă ci o realitate este posibil să ne aflăm în prezenţa unui astfel de exemplar, descris de oratorul roman, deşi pentru această perioadă în provinciile dunărene nu s-a mai descoperit un astfel de tip de sabie.

Cele trei vîrfuri de săgeată (nr. 17, 19, 20) reprezintă tot atîtea tipuri cunoscute pentru perioada romană tîrzie şi în provinciile dunărene îşi găseşte, de pildă, analogii

la Novae⁴. O armă uzitată de soldații din garnizoana burgului era lancea, reprezentată doar de două călcie de lance (nr. 13, 16). Lemnul păstrat în interiorul unuia dintre acestea arată că la confecționarea acestor arme se folosea bradul, probabil abundent la acea dată în împrejurimi (nr. 13).

Existența unor catapulte plasate fără îndoială pe zidul de incintă lat de 3,40 m precum și dotarea garnizoanei cu manubaliste este sugerată de piesele nr. 14, 20—21.

Proiectele de praștie din pământ ars (*glandes latericiae*) (nr. 22) indică folosirea și acestor arme de către soldații din garnizoană.

NOTE

1. F. Lammert, în RE, XXII, 1929, col. 1544—1545, s.v. *spatha*; A. J. Reinach, în DA, s.v. *Spatha*, p. 1420; P. Couissin, *Les armes romaines*, Paris, 1926, p. 489—492.
2. În general O Seeck, în RE, XIII, 1910, col. 81—82, s.v. *Framea*; P. Couissin, op. cit., p. 494.
3. Themistios, *Or*, X.
4. *Archeologia*, 20, 1969, p. 30, fig. 31; 21, 1970, p. 168, fig. 18; 24, 1973, tab II, 726 1975, tab I, 3.

În decursul primei campanii din anul 1979 au fost descoperite trei piese epigrafice dintre care un fragment de *milliarium* și două cărămizi fragmentare cu litere. Fragmentul de stîlp miliar a fost găsit întîmplător, la suprafața solului, între alte blocuri de piatră existente în preajma fortificației. Cele două cărămizi fragmentare au fost descoperite în solul antic răscolit de la intrarea interioară a porții burgului.

Cele trei epigrafe sînt următoarele:

1. Un fragment de stîlp militar din piatră de calcar alb-gălbui (Pl. 80/1) Dimensiuni: L = 23 cm; l = 14 cm; gr. = 7 cm (grosimea maximă păstrată). Litere înalte de 4 cm; Inscripția este:

AVG PON
MAXLM

r.1: hasta stîngă a literei A cade parțial în ruptură; apendicele vertical al lui G este vizibil detașat de corpul principal al literei; părțile superioare ale literelor P și O sînt prost păstrate și tocite din cauza rupturii; hasta verticală dreaptă a lui N cade în ruptură.

r.2: M + A în ligatură; I este redat prin litera L; hasta verticală dreaptă a lui M cade în ruptură la partea inferioară;

Literele sînt relativ îngrijit executate; paleografia celor 11 litere păstrate ar indica mai greu sfîrșitul secolului II și mai degrabă prima jumătate a secolului III, eventual a doua parte a ei.

2. Cărămidă fragmentară din pastă de culoare roșie, bine arsă, cu slabe urme de pietriș fin (Pl. 80/2). Pe partea posterioară are urme de mortar. Dimensiuni: L = 12 cm; l = 13,50 cm, gr. = 4 cm. Literele au fost executate în pasta crudă. Literele sînt înalte de 5—6 cm. și dispuse pe două rînduri astfel:

r.1: jumătatea stîngă a lui M cade în ruptură; X are hasta dreaptă înteruptă.

r.2: după F urmează I sau L.

3. Fragment de cărămidă din pastă de culoare roșie cu fine urme de pietriș, bine arsă (Pl. 80/3). Dimensiuni: L = 15 cm; l = 8 cm; gr. = 3,5 cm; Litera înaltă de 6 cm a fost executată în pasta crudă.

K sau, eventual, R (?)

Pare mai degrabă K, dată fiind poziția literei la muchia superioară a cărămizii. Hasta oblică de sus a lui K este tăiată de o altă linie oblică perpendiculară.

Așa cum arătam mai sus, paleografia generală a fragmentului de inscripție făcînd parte dintr-o piatră miliară, ar îndemna către prima jumătate a secolului III. Desigur, ar putea fi invocată în acest scop, epoca Severilor, cînd activitatea intensă de refacere a rețelei rutiere și din estul Moesiei Inferior atinge cotele ei maxime¹, dar, după opinia noastră, acest miliar pare să fi fost pus ceva mai tîrziu. Afirmația, făcută evident sub beneficiul de ipoteză, se bazează în primul rînd pe caracterul literei G. În epocă severică acesta are încă apendicele drept sau ușor rotunjit, dar în orice caz făcînd corp comun cu corpul literei². Pe un stîlp miliar descoperit la Hîrșova³ și datat în timpul domniei

lui Maximinus Thrax, între 236—238, litera G din AVG prezintă absolut aceleași caracteristici ca cele ale literei G de pe fragmentul de la Babadag-Topraichioi. Din păcate, pe celelalte trei exemplare de stâlpi miliari din aceeași perioadă, de la Cogeaalac, *Ibida* ⁴ și Mănăstirea Saun ⁵ acest amănunt nu poate fi bine controlat din pricina martelărilor antice ale numelui împăratului. O anchetă grafică mai extinsă — ceea ce nu constituie aici obiectul prezentării noastre — ar putea rezolva în viitor semnificația acestui mic amănunt. Oricum, argumentul paleografic este evident conjunctural, dar analogia reprezintă, totuși, un punct de reper pentru o încadrare mai precisă în timp a acestui fragment epigrafic.

Un alt aspect ridicat de acest fragment de stilp miliar este acela că el dovedește și în secolul III o activitate constructivă rutieră pe semita transversală care lega drumul de litoral, intersecta, în dreptul actualului oraș Babadag (*Vicus Novus?*), artera secundară care ducea spre Aegyssus și continua spre nord-vest spre marele centru militar și civil de la Troesmis, pe limes. Această *semita* urma țărmurile de sud ale lacurilor Babadag și Topraichioi și malul drept al râului Taița ⁶.

În ceea ce privește cele două cărămizi fragmentare cu inscripții, fără a putea oferi o lectură mai concretă, avem doar să observăm vehicularea și la Babadag-Topraichioi, în perioada romană târzie, a unei scrieri mixte, cu folosirea, în egală măsură, a literelor mai uzitate din alfabetul grecesc Y, X, K dar și din cel latin M, F, L, I, fenomen des întâlnit, de altfel, și în alte orașe sau fortificații din provincia Scythia ⁷.

NOTE

1. G. Mihailov, *Septimius Severus in Moesia Inferior and Thrace* în *Acta Antiqua Philippopolitana. Studia Historica et Philologica*, 1, Sofia, 1963, p. 113—126; R. Vulpe, în *DID*, II, p. 185—190; L. Hollstein, în *Stud. Balc.*, 10, 1975, p. 30—33.
2. cf. P. Petrovici, *Paleografija rimskih natpisa u Gornjoj Meziji* Beograd, 1975, p. 114—115 și fig. 54.
3. ISM, V, nr. 97, p. 124—126. Aici se menționează și existența stîlpului miliar din vremea lui Maximinus Thrax descoperit la Cogeaalac (jud. Constanța) (CIL, III, 14 462) care nu a fost însă inclus de D. M. Pîpîdi în *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. I, București 1983, p. 484—485; cf. însă și Em. Doruțiu Boilă în *SCIV*, 15, 1961, 1, p. 133; R. Vulpe, în *DID*, II, p. 226 și discuțiile legate de proveniența acestei piese de la Corbu (Gargalicul Mare).
4. ISM, V, nr. 223 CIL, III, 7612, dar litera G nu se distinge foarte clar.
5. ISM, V, nr. 25 bis, unde G este redat sub forma des uzitată de C.
6. R. Vulpe, în *DID*, II, Harta II: *Scythia Minor în secolele I—III*, rămasă cea mai completă hartă a drumurilor romane în Dobrogea; vezi și A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, p. 134—178.
7. Vezi în general Popescu, 1976, *passim*.

CATALOG

I. ACCESORII VESTIMENTARE

1. Fibule

1.1. Fibulă cu capete de ceapă. Nr. inv. 25775. (Pl. 56/2)

S-a descoperit un singur cap de la o astfel de fibulă; din bronz. $L = 2$ cm; $d = 1,4$ cm. Pe nivelul I; se datează în ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Histria¹, Callatis².

1.2. Fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Nr. inv. 20921. (Pl. 56/6)

Un singur exemplar, din bronz. Arcul este decorat cu linii incizate, în zig-zag.

Apartine nivelului III. Datată în primul sfert al secolului al V-lea.

Un exemplar asemănător a fost descoperit la Dinogetia³.

2. Cataramă

2.1. Cataramă din bronz. Nr. inv. 25774. (Pl. 56/3)

$L = 2,1$ cm; $l = 1,5$ cm; $gr = 0,2-0,3$ cm.

A apărut pe primul nivel; datată în ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Sadowetz (Plevna) — R. P. Bulgaria⁴.

2.2. Limbă de cataramă. Nr. inv. 25777. (Pl. 56/1)

Din bronz. $L = 4,2$ cm; $l = 0,8-0,9$ cm.

Apartine primului nivel. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

2.3. Cataramă din fier. Nr. inv. 36798. (Pl. 81/6)

$L = 4,2$ cm; $l = 3,1$ cm. Dreptunghiulară în secțiune.

Apartine tot primului nivel, datându-se în ultimul pătrar al secolului al IV-lea.

Analogii: Tîrșor⁵.

2.4. Cataramă din bronz. Nr. inv. 29596. (Pl. 56/4)

$D = 2,5-2,9$ cm; $gr = 0,4$ cm; limba: $L = 2,9$ cm; este decorată la bază cu cinci linii incizate.

Pe nivelul II; datată în ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani⁶, Panticapaeum⁷.

II. Obiecte de podoabă

1. Inele

1.1. Inel fragmentar. Nr. inv. 25773. (Pl. 56/8)

Din bronz, decorat cu două caneluri fine. $D = 2$ cm; $l = 0,5$ cm.

Nivelul I. Se datează în ultima pătrime a secolului al IV-lea.

1.2. Inel. Nr. inv. 29914. (Pl. 81/2)

Din bronz. $D = 2,1$ cm; $l = 0,1-0,2$ cm. Decorat cu două incizii ușoare.

Nivelul III. Se datează în primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani⁸, Dinogetia⁹.

1.3. Inel. Nr. inv. 29913. (Pl. 81/3)

Identic cu precedentul. D = 2,3 cm; l = 0,2 cm.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

1.4. Inel. Nr. inv. 25779. (Pl. 57/8)

Din bronz. D = 2,2 cm; l = 0,2 cm. Decorat cu două linii incizate.

Nivelul IV. Se datează într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani¹⁰, Dinogetia¹¹.

2. Brățări

2.1. Brățară copil. Nr. inv. 25784. (Pl. 56/10)

Din bronz. D = 3,2–4,1 cm; gr = 0,3–0,5 cm.

Arc unul dintre capete rupt, celălalt cu decor incizat.

Pe nivelul II; ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Callatis¹².

2.2. Brățară. Nr. inv. 29595. (Pl. 57/9)

Din bronz. D = 4,7 cm; l = 0,7–0,9 cm. Capetele decorate cu linii, puncte și cercuri incizate.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Callatis¹³, Corinth¹⁴.

2.3. Brățară de copil. Nr. inv. 20917. (Pl. 56/9)

Din bronz. D = 3,1–4,2 cm; l = 0,4–0,5 cm. Nedecorată.

Nivelul IV. Datată într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

2.4. Brățară. Nr. inv. 20915. (Pl. 57/10)

Din bronz. D = 7,6 cm; gr = 0,5 cm. Terminată cu capete de șarpe.

Nivelul V. Prima jumătate a secolului al V-lea.

Analogii: Callatis¹⁵.

3. Cercei

3.1. Cerceel(?). Nr. inv. 25778. (Pl. 57/11)

Din bronz. D = 2,3–1,9 cm; gr = 0,2 cm. Îi lipsesc capetele.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Callatis¹⁶.

3.2. Cerceel(?) cu acul îndreptat. Nr. inv. 29594. (Pl. 57/7)

Din bronz. L = 3,1 cm; gr = 0,1 cm; gr_{cap} = 0,4 cm. Acul este circular în secțiune; capătul prezintă fațete romboidale.

Pe nivelul V. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Callatis¹⁷, Kerçi¹⁸, Crimeea¹⁹.

4. Mărgele

4.1. Mărgea. Nr. inv. 29591. (Pl. 81/5)

Din sticlă alburie cu irizații. L = 1,1 cm; D = 0,5 cm.

Pe nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Callatis²⁰.

4.2. Mărgea. Nr. inv. 29590. (Pl. 81/1)

Din pastă de sticlă albastră, decorată cu două linii circulare și linii vălurite albe și cu pastile galbene. D = 2,4 cm; gr = 1,7 cm.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Mangalia²¹.

III. PANDANTIVE — AMULETE

1. Pandantiv din piatră. Nr. inv. 29589. (Pl. 81/15)

Din piatră roz-alburie, șlefuită și perforată către unul dintre capete.

L = 3,7 cm; l = 2,9 cm; gr = 1 cm.

Pe nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

2. Pandantiv din bronz. Nr. inv. 20916. (Pl. 81/7)

Turnat. L = 3,7 cm; l = 1,6 cm; I = 3,1 cm.

Forma unei păsări, stilizate; lipsește partea inferioară a picioarelor.

Prevăzută cu un inel pe spate.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

3. Amuletă din sticlă. Nr. inv. 29592. (Pl. 81/14)

Din pastă de sticlă albă. D = 1,8 cm; gr = 0,3–0,6 cm. Pe față are ștampilat motivul creștin „Daniil în groapa cu lei”²².

Analogii: Dalmația²³, Siria²⁴.

Nivelul IV. Datată într-al doilea sfert al secolului al V-lea.

IV. OBIECTE DE TOALETĂ

1. Pieptene. Nr. inv. 29599. (Pl. 81/9)

Din os. L = 12,6–13 cm; l = 5,1–5,2 cm; gr = 0,3–1,3 cm. Mînerul era format din două plăcuțe prinse de pieptene cu nituri din fier. Nedecorat.

Nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Histria²⁵.

V. INSTRUMENTE MEDICALE

1.1. Lamă de cuțit. Nr. inv. 25782. (Pl. 81/10)

Din bronz. Lpăstrată = 7,5 cm; l = 1,9 cm; gr = 0,2 cm. Cu două tăişuri, vîrf rotunjit, muchie mediană.

Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Sucidava²⁶, Gallia Aquitania²⁷. Un exemplar asemănător la Corinth²⁸, dar din epoca bizantină.

1.2. Cîrlig. Nr. inv. 20920. (Pl. 57/1)

Din bronz. L = 5 cm; l = 0,9 cm. Manșon-conic, aplatizat, terminat cu un cîrlig.

Nivelul IV. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Varna²⁹, Demetrias³⁰, Wadi Murabla'ât Caves³¹. Un exemplar asemănător și la Corinth³², dar din epoca bizantină.

1.3. Pensetă. Nr. inv. 36797 (Pl. 57/2).

Din bronz. L = 5,2 cm; l = 0,4 cm.

Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Germania Superior³³.

VI. VARIA

1.1. Ac. Nr. inv. 29600 (Pl. 56/7).

Din bronz. L = 6,3 cm; gr = 0,2–0,3 cm.

Pe nivelul I. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani³⁴.

1.2. Ac. Nr. inv. 25772. (Pl. 56/5)

Din bronz. L = 5,7 cm; l = 0,3–0,4 cm; gr = 0,2 cm.

N V. Al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tropaeum Traiani³⁵.

1.3. Stylus. Nr. inv. 25783. (Pl. 81/13)

Din bronz. L = 16,2 cm; D = 0,4 cm. Decorat cu linii incizate.

N II. Sfirșitul secolului al IV-lea.

Analogii: Veliki Gradac³⁶.

1.4. Cheie. Nr. inv. 25780. (Pl. 57/4)

Din bronz. L = 10 cm; D = 2,1–2,4 cm; gr = 0,3–0,5 cm.

Pe nivelul III. Datată în primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Aquis³⁷.

- 1.5. Cheie-fragment. Nr. inv. 20918. (Pl. 81/11)
Din bronz. L = 14 cm. S-a păstrat doar tija și o parte din inel.
Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.
- 1.6. Cheie. Nr. inv. 29593. (Pl. 81/4)
Din bronz. D = 1,9 cm; L = 0,5 cm.
Passim.
- 1.7. Placaj de casetă. Nr. inv. 25776. (Pl. 81/8)
Din foiță de bronz, păstrată fragmentar; în colțuri prevăzută cu găuri pentru nituri.
Gr = 0,05 cm.
Nivelul II. Ultimul sfert al secolului al IV-lea.
Analogii: Iatrus ³⁸.
- 1.8. Obiect din os (fragment dintr-un minier?). Nr. inv. 25782. (Pl. 57/5)
Rupt în două și transversal. D = 3,8 cm; gr păstrată = 1,1 cm. Prevăzut cu un orificiu central. Decor: cercuri incizate; spațiul dintre ele este decorat cu mici cercuri incizate cu câte un punct central.
Nivelul III. Primul sfert al secolului al V-lea.
Exemplar asemănător: la Corinth ³⁹.
- 1.9. Piesă de harnașament. Nr. inv. 20919. (Pl. 57/3)
Din bronz. L = 9,1 cm; D = 1,4 cm; gr = 0,5–0,9 cm.
Passim.
Analogii: Aquis ⁴⁰.
- 1.10. Obiect din plumb (pond?). Nr. inv. 39474. (Pl. 57/6)
D = 3,2 cm; I = 2 cm.
Nivelul V. Al doilea sfert al secolului al V-lea.
- 1.11. Toartă de vas. Nr. inv. 29915. (Pl. 81/12)
Din bronz. I = 10,3 cm; D = 8 cm. Decorată cu un cap de lebădă.
Passim.
Analogii: Iatrus ⁴¹.

NOTE

1. H. Nubar, SCIV 22, 1971, 206, fig. 5/8,9.
2. Preda 1980, 148, pl. XIV, M. 354.
3. I. Barnea, SCIV 20, 1969, 264, fig. 12/4.
4. Welkow 1935, pl. 19/15.
5. Gh. Diaconu, *Tîrgșor. Necropola din secolele III–IV*, București 1965, pl. XXX/3.
6. Cătănciu-Barnea 1979, 220, fig. 171/10.4.
7. Sorokina 1971, fig. 5/1.
8. Cătănciu-Barnea 1979, 206, fig. 155/10.16.
9. I. Barnea, *op. cit.*, 263, fig. 11/7.
10. Cătănciu-Barnea 1979, loc. cit.
11. I. Barnea, *op. cit.*, loc. cit.
12. Preda 1980, 156, pl. XXII, pas; C. Preda, N. Cheluță-Georgescu, *Pontica VIII*, 1975, pl. VIII/10.12.
13. Preda 1980, 155, pl. XXI/M.17.
14. Davidson 1952, 263, pl. 112, nr. 2131.
15. Preda 1980, pl. XXII/M. 356.
16. *Ibidem*, pl. XVII/M. 290.
17. *Ibidem*, pl. XVII/M. 74.
18. I. P. Zasetzkaia, KS 138, 1973, 7, fig. 2/22, 39.
19. A. I. Aibabin, KS 138, 1973, 24, fig. 1/3.
20. Preda 1980, pl. XXVIII/passim.
21. C. Iconomu, *Pontica 2*, 1969, 90, fig. 10.
22. Obiectul a fost publicat de C. Opaît în *Peuce* 9, 1984, 337–38.
23. N. Cambi, *Arh. Vestnik*, XXV, 1974, 156.
24. B. Zouhdi, *Annales du 7e Congrès de l'Association Internationale pour l'histoire du verre*, Liège 1978, 61.
25. H. Nubar, *op. cit.*, 207, fig. 6/13.
26. D. Tudor, *Sucidava III*, *Dacia XI–XII*, 1945–1947, 193, fig. 38/1.
27. E. Künzl, BJ 182, 1982, 58, fig. 26/3.
28. Davidson 1952, pl. 84/1385.
29. E. Künzl, *op. cit.*, 113, fig. 88/4.
30. Eiwanger 1981, 121, pl. 88/III a. 127.
31. Z. W. Stefaniak, *Arheologija XX*, Varșovia, 192, fig. 10.
32. Davidson 1952, pl. 78/1225, 1226.
23. E. Künzl, *op. cit.*, 83, fig. 57/13, 14.
34. Cătănciu-Barnea 1979, 206, 10.19.
35. *Ibidem*, loc. cit.
36. *Anciennes cultures de Djerdap*, Belgrad 1969, 133, pl. 18.
37. Dj. Jankovič, *La Partie Danubienne de la région d'Aquis au VIe et au début du VIIe s.*, Belgrad 1981, pl. XVIII/9.
38. Gomolka-Fuchs 1982, pl. 64/457, 458.
39. Davidson 1952, pl. 64/875.
40. Dj. Jankovič, *op. cit.*, loc. cit.
41. Gomolka-Fuchs 1982, pl. 65/485.

CAPITOLUL XII

CONSIDERAȚII PRIVIND VIAȚA ECONOMICĂ

A. OPAIT

În urma analizării statisticilor repartizate stratigrafic și tipologic se pot trage unele concluzii care să contribuie la completarea tabloului vieții economice din această parte a provinciei Scythia într-o epocă atât de tulbură și de puțin cunoscută.

O primă imagine asupra vieții economice este oferită de analizarea raportului dintre producția locală (dolia, amfore de masă, vesela de bucătărie, o parte a veselei de masă-căni, ulcioare, pahar de tip II, cești de tip I, II, crater, castron tip III, farfurie tip XXII) și marfa de import (amfore, vesela de servit mîncarea, vesela de băut: pahar de tip I, cupe de tip II, ceașca de tip III, castroanele de tip I, II).

TABELUL NR. 1

	N I	N II	N III	N IV	N V
Producția locală	23(68%)	46(46%)	59(40%)	101(35%)	93(28%)
Importuri	11(32%)	54(54%)	90(60%)	186(65%)	243(72%)
Total	34(100%)	100(100%)	149(100%)	287(100%)	336(100%)

Acest raport este ilustrat de tabelul 1 (Pl. 64) unde, cu excepția anilor 370—378 cînd predomină produsele locale, începînd cu sfîrșitul secolului IV și toată prima jumătate a secolului V asistăm la o netă superioritate a produselor importate. Dacă în prima fază a fortificației raportul produs local-produs importat se menține în general echilibrat, desigur cu o ușoară superioritate a ultimului, din a doua fază, cînd fortificația devine o așezare civilă, curba produselor importante crește puternic, acestea reprezentînd în al doilea sfert al secolului V aproape 3/4 din totalul produselor existente în așezare.

În ceea ce privește marfa importată pe primul loc se situează amforele. În cadrul acestei grupe ceramice ar fi hazardat, în actualul stadiu al cercetării, să facem diverse presupuneri privind conținutul acestora. Totuși din analiza diagramei (Pl. 62) observăm că amforele de formă A_{II} și D_I începînd mai ales din momentul nivelului III sînt destul de apropiate din punct de vedere numeric. Aceasta ne face să presupunem că posedau fiecare un conținut diferit și în egală măsură de necesar pentru locuitori, produse care au fost constant importate de-a lungul întregii existențe a așezării.

Pe locul al doilea al mărfurilor importate se află cea mai mare parte a veselei pentru servit mîncarea în rîndul căreia predomină tipurile I—V. Varietatea acestor forme ceramice indică păstrarea regimului alimentar bogat și variat al epocii romane timpurii. În același timp diversitatea centrelor de producție care se face simțită în cadrul acestei vesele sînt o mărturie a amplelor relații economice pe care le avea în acea epocă provincia Scythia cu celelalte provincii, indicînd în același timp strînsa legătură economică și administrativă ce exista între provinciile imperiului.

Dintre regiunile¹ cu care Dobrogea antică a avut legături economice, în lumina rezultatelor săpăturilor de la Babadag-Topraichioi, un loc important îl ocupă zona pon-

tică. În afară de vesela de masă, despre care am vorbit mai sus, acestei zone probabil că-i putem atribui și producerea amforelor de tip D_I², D_{II}, E_I, E_{III}, E_{VI}, B_I. Din analiza diagramelor care reproduc evoluția acestor amfore precum și a veselei de masă pontice, observăm că în general întreg sfârșitul secolului IV este dominat de zona pontică apogeul fiind atins în momentul lui N_{III}, respectiv primele două decenii ale secolului V.

Având în vedere controversele în atribuirea originilor unor tipuri de amfore — fie pe coastele Asiei Mici fie în insulele din vecinătate, considerăm că putem include în cadrul unei zone mai largi — est mediteraneene — atât centrele microasiatice și egeene pentru vesela de masă cât și unele tipuri de amfore cum ar fi formele A și C, E_{II}, B_{II}. Această zonă economică se pare că va prelua hegemonia economică o dată cu momentul nivelului IV când se constată o diminuare a relațiilor cu zona pontică.

Ultima regiune ale cărei produse economice sînt atestate în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi, este cea nord africană. Acestea îi putem atribui în afara veselei de masă discutate mai sus³ și amforele de tip B_{III} și B_{IV}. Dacă vesela de masă nord africană, deși nu prea numeroasă, a fost o prezență relativ constantă în cadrul sitului, amforele au fost oscilante, fiind prezente pe nivelurile II, IV, V, după care toate aceste produse dispar. Această dispariție credem că trebuie pusă în legătură cu cucerirea nordului Africii de către vandali, care în anul 439 ocupă Carthagina⁴.

Din această analiză a ceramicii reiese limpede faptul că fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi reflectă fidel fluctuațiile principalelor curențe economice ale epocii, indiferent că aprovizionarea se făcea direct de la sursă sau prin intermediul unui centru intermediar.⁵

Pentru completarea tabloului intensei vieți comerciale din acest sit trebuiesc menționate și marile număr de monede descoperite aici⁶. Acest mare număr de monede ne ajută să ne explicăm mai bine procentajul ridicat al importurilor existente în așezare; această activitate comercială era favorizată și de amplasarea prielnică a acesteia la o intersecție a drumurilor terestre cu cele maritime, deoarece actualul lac Babadag și balta Topraichioi, inclusiv riul Taița, erau probabil navigabile. La Topraichioi exista probabil cel mai apropiat port în care puteau ajunge produsele care trebuiau să aprovizioneze marile oraș de la Slava Rusă (IBIDA).

În afara acestei activități comerciale o altă activitate importantă a locuitorilor fortificației și așezării o constituia agricultura. Pentru această activitate pledează în primul rînd prezența inventarului agricol: fier de plug, coasă, tarpan, rîșnițe, precum și numeroasele vase pentru depozitare (Dolia). La aceste descoperiri se adaugă și semințele carbonizate descoperite pe nivelurile IV și V ale așezării și care aparțin în marea lor majoritate lui *Triticum aestivum*, *Secale cereale*, *Paniem miliaceum* și mai puțin *Hordeum vulgare*. În marea majoritate a cazurilor semințele par a fi fost selecționate pentru înșămînțat deoarece nu conțin nici un fel de buruieni, sînt bine curățate de înveliș și lipsesc orice urme de piculeț⁷.

O altă ocupație a locuitorilor o constituia probabil și creșterea animalelor, după cum o dovedesc resturile osteologice de bovine, porcine domestice, ovine și cabaline. Este foarte probabil ca și clopoștii descoperiți în așezare să fi fost agățați la gîtul animalelor.

Vînătoria este documentată de resturile osteologice ale unui cerb iar pescuitul de oasele de pești de mări dimensiuni⁸ precum și de greutatea de la plasa de pescuit.

Fusaiolole și greutatea pentru războiul de țesut descoperite în mai multe încăperi atestă torsul și țesutul ca pe o îndeletnicire intens practică în această așezare.

Tot ca un meșteșug casnic credem că trebuie privită și eventuala confecționare a unora din oalele de bucătărie de tip IV lucrate cu mîna.

O altă activitate a locuitorilor așezării era și cea constructivă. O dovedește în primul rînd mistria descoperită pe nivelul II. De asemenea, din relatările localnicilor, am aflat că, cu ocazia construirii actualei ferme din vecinătatea fortificației, au fost distruse unele cuptoare pentru materiale de construcție (cărămizi și țigle).

Acest succint tablou al vieții economice din fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi vine să întregască imaginea generală a vieții economice din provincia Scythia la sfârșitul secolului IV și primele trei sferturi ale secolului V.

De la început trebuie să facem precizarea că toate concluziile noastre privind evoluția unor forme ceramice, relațiile comerciale cu anumite centre economice, nivelul producției locale de ceramică precum și în ceea ce privește numărul mare de distrugerii înregistrate, sînt valabile în primul rînd numai pentru acest sit. O generalizare a acestor concluzii la întreaga provincie Scythia, în actualul stadiu al cercetărilor, ar fi hazardat să întreprindem. Fiecare așezare are propria ei evoluție istorică și economică, reflectînd mai mult sau mai puțin fenomenele economice și sociale, evenimentele politice și militare generale, care au afectat anumite provincii.

Nu trebuie să ne mire astfel faptul că în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi întîlnim șapte niveluri într-un interval de cca. 100 de ani, în timp ce în orașe ca Tropaeum Traiani, Histria, Aegyssus, Dinogetia sau Independența (Murighiol) nu întîlnim decît două sau trei niveluri distruse prin violență. Mica fortificație, devenită mai tîrziu așezare, se afla în calea tuturor năvălirilor, astfel că este firesc ca ea să înregistreze toate invaziile, în timp ce orașele, mult mai bine fortificate, reușeau să facă față cu succes acestor pericole.

În ciuda acestor repetate distrugerii, viața documentată în acest sit este deosebit de intensă și înfloritoare, demonstrînd chiar o anumită creștere demografică. Acest fenomen, în lumina ultimelor cercetări se pare că este surprins în mai multe situri din Dobrogea secolului al V-lea. Astfel, în apropierea comunei Slava Cercheză avem atestat un *vicus* pînă cel puțin la jumătatea secolului V, ultimul nivel de locuire fiind datat cu o monedă de la Marcian (450—457)⁹. Ferma de la Telița, pare să funcționeze și ea pînă către mijlocul secolului V¹⁰. La Tropaeum Traiani *fossa* este abandonată și se construiesc deasupra ei locuințe extramurane¹¹, în timp ce „vestigiile mărunte arată o continuitate de viață și de cultură aproape normală iar descoperirile monetare atestă o circulație bănească multumitoare”¹². La Independența (Murighiol) unul din șanțuri este de asemenea astupat și se locuiește deasupra lui în prima jumătate a secolului V. O situație asemănătoare se pare că întîlnim și în provincia vecină — Moesia Secunda — unde săpăturile de la Iatrus au relevat pentru sfârșitul secolului IV și prima jumătate a secolului V o situație destul de înfloritoare, cu livrări stabile de produse pentru garnizoana castelului chiar dacă producția locală este ușor superioară importurilor¹³.

NOTE

1. Folosim acest termen deoarece nu cunoaștem cu certitudine centrele de producție ale amforelor importate pentru a putea denumi provinciile cu care a avut legături economice Scythia.
2. Böttger 1982, 92, presupune că aceste amfore au fost fabricate în Sinope.
3. Vezi statistica descoperirilor repartizate tipologic, pag. .
4. E. Stein, *Histoire du Bas-Empire*, I, Paris 1959, 324.
5. Probabil că în prima fază aprovizionarea era dirijată din marele centru de la (L)IBIDA.
6. Vezi capitolul descoperirilor monetare.
7. M. Circiumaru, *Thraco-Dacica* VI, București 1985, 185—86.
8. Identificările au fost făcute de prof. dr.

S. Haimovici de la Facultatea de Biologie din Iași.

9. Săpături efectuate de Cristina și Andrei Opaîț, ultima campanie — cea din 1987 — a identificat un al doilea vicus în care viața durează cel puțin pînă către sfârșitul secolului V.
10. Baumann 1983, 131; autorul nu leagă monedele de secol V, găsite în umplutura gropii din fața cuptorului, de funcționarea fermei ci de a vicus-ului aflat în imediata apropiere. Oricum, în fermă sau în vicus, viața este atestată și aici în prima jumătate a secolului V.
11. I. Cătănciu, Al. Barnea, „Stratigrafia”, în *Tropaeum Traiani*, I, Cetatea, București 1979, 38—39.
12. *Ibidem*, 229.
13. Böttger 1982, 83.

XIII. CONSIDERAȚII ISTORICE

M. ZAHARIADE

Existența și funcționarea așezării de la Babadag-Topraichioi, așa cum sînt indicate de materialul arheologic și numismatic descoperit, au durat aproape un secol. Informațiile oferite de analiza lotului de monede identificabile* au permis datarea cu destulă precizie a fiecărui nivel de locuire, precum și alcătuirea cronologiei generale a fortificației. Evident, asupra datei încetării viețuirii în fortificația de la Babadag-Topraichioi se pot exprima încă rezerve deoarece amenajările moderne și distrugerile din secolele XVIII—XIX au putut modifica și chiar înlătura total alte eventuale niveluri de locuire.

Lotul de piese identificabile descoperite pe N I—II conține monede începînd cu cea de la Maximianus Caesar (emisă în 308—310) și se sfîrșește cu monede de la Theodosius I și Arcadius, datate între 393/5—408. Aproape 70% din totalul monedelor identificate aparțin perioadei 364—379, corespunzînd domniilor lui Valentinian I — Valens. Cu excepția citorva piese de la Constantin I, emise postum, piesele de la Constantinus II se situează, cantitativ, imediat după lotul Valentinian I—Valens. Este, de remarcant numărul redus de monede ulterioare anului 378 în comparație cu lotul anterior, semn al unei drastice reduceri a circulației monetare după această dată, fenomen surprins de altfel și în tezaurele de la Tomis¹, Medgidia² și Strunga³ pentru a cita doar cîteva exemple din provincia Seythia.

Un element important în discuția dintre data de început a fortificației este că pe N I lotul de monede conține în principal piese de la Constantinus II și Valentinian I—Valens într-un procentaj de 31,03% pentru primul și 59,48% pentru cei doi împărați asociați.

În cadrul lotului analizat se remarcă creșterea bruscă și masivă a numărului pieselor de la Constantinus II în raport cu raritatea remarcabilă a celor aparținînd perioadei anterioare. Această situație ar putea constitui un reper cronologic important în ce privește momentul constructiv al fortificației în timpul domniei lui Constantinus II (341—361) eventual spre sfîrșitul ei putînd fi interpretată ca perioada de cînd moneda începe să pătrundă, masiv și constant, într-un nucleu — ne gîndim la așezare —, deja constituit. Procentual, cum arătam mai sus, piesele Valentinian I — Valens, depășesc însă în mod apreciabil lotul Constantius II pe N I ceea ce face viabilă și posibilitatea reală ca fortificația să fi fost construită în perioada 364—378, cantitatea apreciabilă de monedă Constantius II putînd fi interpretată ca rezultat al unei intense circulații a pieselor din epoca anterioară.

Atît sursele epigrafice cît și cele literare indică faptul că perioada 364—378 coincide și cu un masiv efort de întărire a frontierelor imperiului în primul rînd a limesului renan și dunărean.

Din textul lui Ammianus Marcellinus principala sursă pentru această perioadă ca și din materialul epigrafic existent, se poate trage concluzia că această activitate a cunoscut punctul său culminant în anii 369—372, corespunzători operațiilor concomitente duse de ambii împărați Valentinian I și Valens, împotriva populațiilor germanice și sarmatice de la Rin și Dunăre.

Între 367 și 369 la Dunărea de Jos s-a desfășurat primul război cu goții ⁴ încheiat cu o pace avantajoasă pentru Imperiu.

Amănunte despre activitatea de refacere a sistemului defensiv din provincia Scythia, care a urmat încheierii păcii, le furnizează retorul Themistios, prezent în provincie încă din anul 368 în fruntea unei ambasade a senatului trimisă pentru a-l determina pe împărat să încheie cât mai grabnic ostilitățile cu goții și să ajungă la un acord cu aceștia. În discursul „Despre pace adresat lui Valens” ⁵, Themistios descrie pe larg marele efort edilitar desfășurat în provincia Scythia: „Iată, prin urmare, pentru ce a clădit unele întărituri din nou și pe altele, care erau stricate, le-a refăcut iar altora le-a mai adăugat ce le trebuie; le-a înălțat, acolo unde erau prea joase, a făcut ziduri mai groase în părțile unde era nevoie și a adus apă peste tot, acolo unde mai înainte era mare lipsă; a mai făcut și magazii pretutindeni și posturi la marea vecină; a adus soldați după liste și un număr însemnat de gârzi; a adus arme, săgeți și mașini de război, toate puse la încercare cu cea mai mare grijă / . . . / . Din ținuturile de sus și pînă la mare ai crede că s-a întins un zid trainic ca oțelul. Cu asemenea fortificații și arme și cu sprijinul unor asemenea ostași a fost întărită toată provincia”. Inscripția de la Cius din anul 369, deși singura de acest fel din Scythia în perioadă, confirmă în mod clar efortul de refacere a sistemului de fortificații ⁶. În acești ani au fost construite foarte probabil și fortificațiile de la *Gratiāna*, menționată în *Notitia Dignitatum*, numită astfel după nepotul și coaugustul lui Valens, Gratian (375—383) ⁷ și *Valentiniana*, amintită de Procopius, după numele fratelui mai mare al împăratului Valentinian ⁸. În cadrul acestui masiv efort reconstructiv din anii 369—372 credem că trebuie încadrată și ridicarea burgului de la Babadag-Topraichioi la care a participat, probabil, una din numeroasele unități staționate pe teritoriul Scythiei, imediat după sfîrșitul operațiilor împotriva goților. Nu se poate desigur exclude cu totul nici perioada imediat anterioară, pe la circa 360. Asupra intervalului de timp în care a fost construită fortificația o indicație o dă amintita inscripție de la Solva care arată că *legio I Martiorum*, de rang comitatens, a ridicat burgul de aici în decurs de 48 de zile ⁹. Comparînd dimensiunile și elementele de arhitectură din interiorul acestui burg identificat arheologic cu cele ale fortificației de la Babadag-Topraichioi se poate afirma că, în cazul ultimei, dată fiind complexitatea, dimensiunile și masivitatea construcției, perioada în care a fost ridicată trebuie să fi fost mai mare.

Evenimentul major al celei de a doua jumătăți a secolului IV a fost dezastrul armatei romane în bătălia cu goții de la Hadrianopolis la 9 august 378, cu implicațiile politico-militare cunoscute.

La Babadag-Topraichioi, analiza lotului de monede grupate pe tezaure sau descoperite izolat dar în condiții stratigrafice clare pare să ducă la concluzia că acest moment, destul de dificil pentru alte orașe sau fortificații, nu a implicat — în ciuda dimensiunilor — o distrugere a așezării. Este adevărat că N I etalează aceeași bruscă și masivă scădere a circulației monetare sesizabilă la scară provincială cu cinci piese (trei din 383—395 și două din 395—402), ulterioare anului 378, dar cu toate acestea este de remarcat continuarea existenței nivelului și după această dată, dovadă pătrunderea în continuare a monedei divizionare din bronz chiar în condițiile unei situații excepționale. Este de semnalat totuși faptul că tezaurul nr. 1 descoperit în C 8, pe N II, se încheie cu monede anterioare lui 378, dovadă că tezaurizarea s-a produs în perioada de existență a N I pînă la această dată — semn al unei situații dificile — după care a încetat, lotul fiind preluat pe nivelul următor, pe care continuă să circule monedele mai vechi.

În lotul de piese de pe N I sînt două serii care merg *ante* și *post* 395 ceea ce aduce discuția despre data finală a N I spre anii 395—402. Un moment de gravă criză a avut loc la sfîrșitul anului 394 și începutul celui următor ¹⁰ cînd s-a produs o puternică invazie se pare a hunilor ¹¹, despre care fac mențiune Claudianus ¹² și Philostorgios ¹³. Aceasta ar putea fi ipotetic pusă în legătură cu o distrugere a burgului de la Babadag-Topraichioi. Piese emise și cu circulație între 395—402 de pe N I au avut însă nevoie de o perioadă, fie ea și de scurtă durată, în care să poată intra în circulație și ajunge în nordul provinciei. În aceste condiții este de preferat mai degrabă acceptarea ca moment de distrugere a burgului o dată cuprinsă cîndva între anii 395—402, poate mai aproape de începutul

perioadei. Afectarea fortificației de la Babadag-Topraichioi poate fi constatată și strati-grafic printr-o dungă fină de arsură surprinsă sporadic, ceea ce sugerează un incendiu, deși nu de mari proporții.

Spre intervalul 395—402, ca dată de distrugere a unor așezări din provinciile Scythia și Moesia II ar îndemna și tezaurul de 908 monede descoperit în partea de est a orașului Marcianopolis care își încetează seria cu piese de la Arcadius¹⁴. Acesta ar fi un indiciu că în ultimii ani ai secolului IV capitala Moesiei II a suportat un atac care i-a afectat jumătatea de est ceea ce ar corespunde și momentului distrugerii de la Babadag-Topraichioi.

Pe N II monedele se opresc la aceeași dată ca și cele de pe N I, anume 395—402 (2 piese). Există însă un lot de 28 de monede, cu notație N I—II, în care ultimele monede (2) datează din perioada 402—408 ceea ce, avînd în vedere piesele 395—402 de pe N I sînt foarte probabil de atribuit N II. Este de remarcat oricum, numărul extrem de mic al monedelor încadrate între anii 402—408.

Faptul s-ar putea datora desigur — în caz că nu ne aflăm în fața unei situații fortuite — condițiilor create ca urmare a deteriorării relațiilor de schimb cînd în Scythia pătrund puține monede. Pe fondul unui recul politico-militar al autorității Imperiului la Dunărea de Jos circulația monedei divizionare de bronz în regiunile din nordul provinciei era mult îngreunată, îndeosebi în condițiile frecventelor raiduri hunice în provincie.

Nivelul II prezintă urmele unui violent incendiu, se pare generalizat în burgus. Faptul este întărit și de constatarea că monedele acestui nivel sînt puternic arse, unele fiind practic sudate între ele sau aproape topite. O parte din ceramica acestui nivel poartă și ea urme vizibile de incendiu. Unul din atacurile hunice de după anul 402 — într-o vreme la anul 408) în care există mărturia că provincia era plină de huni — ar putea fi cauza acestui adevărat dezastru prin care a trecut fortificația.

Nivelul III este caracterizat de existența celor patru monede din timpul lui Honorius II datate între 408—423 ceea ce ar putea marca totodată, este adevărat destul de slab, o oarecare înviorare a circulației monetare în regiunile de la Dunărea de Jos. Situație favorizată și de noile condiții create prin mutarea probabil într-un interval cuprins între anii 402 și 408, a hunului Uldis la Dunărea panonică de unde deja în acest din urmă an, după informația lui Sozomenos, atacă localitatea Castra Martis (Kula, Bulgaria) din vestul Daciei Ripensis¹⁵. S-ar putea afirma în lumina acestor observații, evident sub beneficiu de ipoteză, că refacerea burgului de la Babadag-Topraichioi printr-o acțiune a autorității centrale s-a putut petrece abia începînd de la 409—410, cînd, întregul sistem de fortificații de la Dunărea de Jos a fost consolidat prin activitatea prefectului pretoriului Anthemius. Conform textului din afara frontierei în Imperiu trebuia bine cercetat și cunoscut. Fiecare din aceste puncte trebuiau să fie de acum bine păzite de *barbarica feritae*¹⁶. În anul 412 s-a emis un decret privitor la reconstrucția flotei dunărene în cadrul măsurilor luate pentru întărirea capacității defensive a diocezei Thracia¹⁷. În acest context burgul de la Babadag-Topraichioi pare să fi suportat o masivă refacere, corespunzătoare, cronologic, nivelului III (vezi cap. III, 1).

Distrugerea acestui nivel este sugerată de data finală a emisiunilor Honorius, 423. O informație a lui Marcellinus Comes arată că în timpul celui de al 13-lea consulat al lui Honorius și al celui de al 10-lea al lui Theodosius II, *sub anno 422, Hunni Thraciam vastaverunt*¹⁸, această dată fiind de considerat ipotetic, ca data cea mai probabilă de sfîrșit al acestui nivel. În orice caz, sfîrșitul lui se dovedește a fi fost însoțit de o distrugere generală și destul de serioasă în fortificație. Bolțile din cărămidă, precum și pilonii apar prăbușiți pe nivelul III, în C₆ și C₁₄. Cărămizile pilonului nr. 1 sînt puternic incendiate. Reconstrucția zonei *intramuros*, care a urmat, a fost masivă, întreaga configurație anterioară fiind total modificată. În C₃ și C₁₃ fragmentele din bolțile de cărămidă au fost suprapuse de un pat de pămînt galben și de ziduri care aparțin următorului nivel (N IV).

Nivelurile IV, V și VI sînt marcate de monede de la Theodosius II și Valentinian III (tip cruce în cunună) în perioada mai largă cuprinsă între anii 425 și 450; ultimele două niveluri (N VI sigur, N V posibil) conțin și monede de la Marcian (450—457). De aceea, stabilirea cu exactitate a cronologiei ultimelor trei niveluri întîmpină încă serioase dificultăți, succesiunea lor putînd fi discutată de data aceasta în sens invers, plecîndu-se de la informațiile istorice și datările evenimentelor relatate de acestea.

Nivelul IV conține un lot de monede a cărui limită superioară poate fi datată cu piesele din perioada amintită de la Theodosius II — Valentinian III. Din punct de vedere urbanistic pe N IV începe să se locuiască masiv în interior, întreg spațiul intramuran fiind acum compartimentat de clădiri.

Deși în lotul de monede identificabile se poate constata o cezură de doi ani, 423, anul morții lui Honorius și 425 cînd începe domnia lui Valentinian III în Occident, în discuția datării acestui nivel intră însă intervalul 425, limita superioară a N III și 450 data finală a pieselor Theodosius II — Valentinian III.

Conjunctural se poate presupune o distrugere a N IV dacă ea este legată de evenimente politico-militare majore, fie în anul 433, cînd la Dunărea de Jos s-a produs un nou masiv atac hunic, care a ajuns să amenințe însăși capitala Imperiului, Constantinopol¹⁹, fie în anul 441, cînd, profitînd de antrenarea unor trupe de la Dunăre în războiul împotriva vandalilor din Africa, hunii au pătruns în Peninsula Balcanică²⁰. Este de presupus că unul din aceste atacuri a putut fi cel care a efectuat din nou fortificația de la Babadag-Topraichioi și care a dus la distrugerea N IV. Pe N IV au fost surprinse urmele celui mai violent incendiu fără precedent, prin care a trecut burgul în istoria sa.

Nivelurile V și VI conțin, ca ultime monede, piese de la Valentinian III, Theodosius II și Marcian. Monedele Marcian ar indica faptul că ambele niveluri depășesc ca datare jumătatea secolului V, deși în privința piesei de pe N V s-ar putea exprima unele rezerve.

Ipotetic, marii invazii hunice din 449—450 i s-ar putea atribui distrugerea N V, pe care s-au identificat urme de incendiu deși nu există indicii mai precise în sprijinul acestei date.

Cu toate că suprafața fortificată a fost în bună măsură afectată de amenajările moderne care au distrus parțial și N VI locuirea în perimetrul fortificației apare extrem de modestă pe acest nivel și starea pare să se fi deteriorat după toate probabilitățile încă începînd cu N IV cînd fortificația nu mai este folosită exclusiv în scop de apărare, ci doar ca arie de locuire.

Momentul distrugerii nivelului VI, avînd în vedere moneda Marcian, trebuie căutat cîndva, fie în vremea acestui împărat, fie la începutul domniei lui Leon I (457—474), probabil în legătură cu așezarea unor rămășițe ale hunilor la nord de Dunăre, după destrămarea regatului lui Attila, și atacurile acestora asupra diocesei Thracia²¹.

Pentru perioada care a urmat acestor evenimente destul de tulburi în istoria așezării de la Babadag-Topraichioi inventarul arheologic și materialul numismatic lipsește complet indiciu al unei distrugerii complete a sitului după un interval de peste 80 de ani de existență și funcționare.

★

Burgul roman tîrziu de la Topraichioi este prima fortificație de acest fel cercetată sistematic pe teritoriul Dobrogei (fosta provincie Scythia). În arheologia ținuturilor între Dunăre și mare nu s-a putut preciza, pînă în prezent, în teren, un sistem de asemenea burgi construiți în diferite scopuri și cu diverse misiuni, deși existența acestuia poate fi mai mult decît presupusă iar cercetările viitoare desigur îl vor contura cu atît mai mult aici, în provinciile Dunării de Jos, cu însemnătatea lor strategică deosebit de importantă pentru capitala părții răsăritene a Imperiului roman, Constantinopol.

În concluzie, putem afirma că descoperirile făcute în fortificația și așezarea de la Babadag-Topraichioi au conturat mai bine tabloul vieții antice din provincia Scythia.

Această așezare completează rezultatele cercetărilor făcute pînă în prezent doar în unele *villae rustice* și cîteva orașe din Dobrogea antică. Ea aduce noi informații referitoare la acest nou tip de așezare situată la granița dintre oraș și sat, la ocupațiile acestor locuitori, la principalele curențe comerciale din epocă, precum și o importantă contribuție la stratigrafia istorică a Dobrogei de la sfîrșitul secolului IV și prima jumătate a secolului V.

NOTE

1. Restaurarea lotului de monede a fost făcută de Eugenia Palade de la Institutul de arheologie din București, căreia îi mulțumim și pe această cale. Întreg materialul numismatic face obiectul capitolului VIII din prezenta lucrare.
1. R. Ocheșanu, *Un depozit de monede romane descoperit în Constanța*, în BSNR, 67—69 (1973—1975), p. 105—111; cf. R. Ocheșanu, Gh. Papuc, *Monede grecești și romane descoperite în Dobrogea*, în Pontica, 1976, p. 220—225.
2. R. Ocheșanu, A. Dumitrașcu, *Un tezaur de la Theodosius I descoperit la Medgidia*, în Pontica, 5, 1972, p. 537—546.
3. O. Iliescu, *Însemnări privitoare la descoperiri monetare* (II) în SCN, 2, 1968, p. 453, nr. 10.
4. Pentru războiul cu goții din anii 367—369 vezi Amm. M. Narc., 27, 5, 1—8; Zosimos, 4, 10; A. Nagl, în RE, 2, 14, 1948, s.v. Valens, col. 2107—2109; I. Barnea, în DID, II, p. 394—395; M. Zahariade, în SCIVA, 34, 1983, 1, p. 57—70.
5. Themistios, *Επὶ ἐιρήνης, Οὐάλεντι* 136 a, în *Themistii Orationes cuse supersunt*, ed. G. Downey, vol. I, Lipsiae, 1965.
6. Em. Popescu, IGL, nr. 233.
7. NDOr., 39, 27.
8. Procopius, *De Aedificiis*, 4, 11, 20.
9. CIL, III, 3653 = ILS, 775.
10. Vezi însă și masiva invazie din anul 391 în Scythia relatată de Zosimos 4, 49 și Claudianus, *Panegyricus de VI Consulatu Honorii Augusti*, 105; *de III Consulatu Atonorii Augusti*, 147—150; *De bello gotico*, 20, 601; *In Rufinum*, 1, 315, 7, 147; E. Demougeot, *De l'unité a la division de l'Empire romain (395—410). Essai sur le gouvernement imperial*, Paris, 1951, p. 115.
11. E. A. Thompson, A. *History of Attila and the Hun*, Oxford, 1948, p. 26.
12. Claudianus, *Panegyricus de IV Consulatu Honorii Augusti*, 49—58.
13. Philostorgios, 11, 8.
14. Al. Mincev, P. Gheorghiev, *Razkopki v Martianopol prez 1975 g* în Izvestiia, Varna, 15 (30), 1979, p. 101.
15. E. A. Thompson, *op. cit.*, p. 26.
16. CTh., 7, 16, 2 (24-04.410); *Omnes stationes navium, portus, litora, omnes abcessus provinciarum adita etiam loca et insulae*.
17. CTh., 7, 17, 1 (28.01.412).
18. Marcellinus Comes, *Cronica*, 422, 2.
19. T. Peisker, *The Asiatic Background*, în *Cambridge Medieval History*, Cambridge, 1936, p. 362; I. Barnea, în DID, II, 406.
20. Marcellinus Comes, *Cronica*, 441, 1 și 442, 2; Cassiodorus *Cronica*, 442; *Chronicon Pascale*, 1, 583, 12—15 (p. 315, c), anno 442; Iordanes, *Romana*, 331; T. Peisker, *op. cit.*, p. 362—363; I. Barnea, în DID, II, p. 407.
21. E. Stein, *op. cit.*, p. 353, 356—357; I. Barnea, în DID, II, p. 408; A.H.M., Jones, *op. cit.*, p. 221—224.

În cadrul casetei nr. 13, în momentul în care săpătura arheologică a ajuns la nivelul constructiv (N I), a fost observată o groapă de formă ovală (1, 20/1,60 m) și adîncă de cca. 0,50 m. Curățind această groapă romană tîrzie am surprins o altă groapă care avea o formă de clopot. În această ultimă groapă au apărut mai multe fragmente ceramice getice și romane timpurii, alături de foarte multe oase de animale puternic arse. Groapa avea o adîncime de cca 2,30 m și un diametru de cca. 2 m. Gura gropii era astupată de o lentilă de lut groasă de cca. 5 cm., care fusese arsă încă din antichitate, lentila căpătînd astfel o culoare roșie-brună. Nu credem că este lipsit de importanță să menționăm și faptul că forma acestei lentile, care căpăcuia groapa getică, este concavă. Această concavitate a fost realizată înainte de arderea lentilei, fiind exclusă o eventuală tasare a acesteia. Peste acest „capac” al gropii se mai aflau cîteva fragmente ceramice getice și cărbone, suprapuse și ele de un pămînt galben închis peste care se suprapunea groapa romană tîrzie. Pe baza materialului ceramic roman (Pl. 45/6,7) credem că acest mic complex s-ar putea data în secolul I e.n. Tot pentru o astfel de datare se pare că pledează și moneda de la Roemetalkes (v. Catalogul descoperirilor monetare nr. 1), descoperită pe N I al fortificației și care a ajuns aici probabil antrenată de lucrările constructive. Apariția acestei locuiri geto-romane în cadrul sitului vine să completeze cunoștințele noastre despre populația din Dobrogea secolului I e.n., o necropolă din aceeași perioadă fiind descoperită, în apropiere, la Enisala (cf. M. Babeș, SCIV 22, 1971, 19—46; M. Mănușu-Adameșteanu, Peuce 9, 1984, 31—40).

CATALOG

1) Vas de tip „Fructieră”, fragment. Nr. inv. 40366, Dg = 28 (Pl. 45/8). Pastă cenușie, fină, particule calcaroase, mica albă. Benzi slab lustruite.

Analogii: I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București 1969, 167, fig. 80/1, datare: sec. I î.e.n.—I e.n.; C. Scorpan, *Pontica* 2, 1969, 54, fig. 35.

2) Cească getică („cățuie”), fragment. Nr. inv. 40363, Dg = 10 cm; I = 3,5 cm; (Pl. 45/5). Pastă brună, scoică pisată, pietricele, nisip; lucrată cu mîna; decorată cu creștături pe buză și pe marginea bazei.

Analogii: I. H. Crișan, *op. cit.*, 153—60, fig. 66 (datare: sec. I î.e.n.—sec. I e.n.).

3) Cească de factură romană, fragment. Nr. inv. 40365, Dg = 7 cm (Pl. 45/7). Pastă de culoare orange, foarte fină, rare particule de calcar; slip orange cu o foarte bună aderență.

Analogii: A. Rădulescu, *Pontica* 8, 1975, 334, pl. III/3; G. Simion, *Peuce* 9, 1984, 86, pl. XVI/5.

4) Farfurie, fragment. Nr. inv. 40362, Dg = 13,6; Db = 4,5 cm; I = 4,3 cm. (Pl. 45/6) Pastă de culoare bej închis-cărămizie, fină, slip orange cu slab luciu metalic la interior și exterior, rezervat treimea inferioară.

Analogii: P. Alexandrescu „Necropola tumulară”, în *Histria II*, 1966, 202, pl. 99/XXXVI, 7 (datat: a doua jumătate a sec. I e.n.); T. N. Knipovich, *MIA* 25, 1962, 298, fig. 2/2.

BIBLIOGRAFIE

ABREVIERI

- BCMI Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice, București.
 BSNR Buletinul Societății Numismatice Române, București.
 CIL Corpus Inscriptionum Latinarum, Berlin, 1863 și urm.
 DA *Dictionaire des Antiquités grecques et romaines*, Ch. Daremberg-Edm. Saglio, Paris 1877 și urm.
 DID II R. Vulpe, I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, Vol. II. București, 1968.
 Eph. Ep. Ephemeris Epigraphica, Vol. I—IX, Berlin 1872—1913.
 ISM, V Em. Doruțiu-Boilă, *Inscripțiile din Scythia Minor*, Vol. V, București 1980.
 ILS Inscriptiones Latinae Selectae, ed. H. Dessau, Vol. I—III, Berlin 1892—1916.
 JRS Journal of Roman Studies, Londra.
 NDOcc; Or. Notitia Dignitatum et administrationum tam civilium quam militarium, ed. O. Seeck, Berlin 1873.
 RE Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (Pauly-Wissowa-Kroll), Stuttgart 1893 și urm.
 Stud Balc. Studia Balcanica, Sofia.
 SCN Studii și Cercetări Numismatice, București.
 SCIV Studii și Cercetări de Istorie Veche, București.
 SCIVA Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, București.
 Barkázi-Salamon 1968 L. Barácz, A. Salamon, *Clasfunde vom Ende des 4 und Anfang des 5 Jhs. in Ungarn*, în Arch. Értésítő, 95, Budapest a 1968, 29—39.
 Barnea 1966 I. Barnea, *L'Incendie de la Cité de Dinogetia au VIe Siècle*, în Dacia N.S., X, 1966, 237—60.
 Bass-Doorninck 1971 C. F. Bass-Fr. H. van Doorninck Jr., *A Fourth Century Shipwreck at Yassi Ada*, în AJA, 75, 1971, 27—37.
 Bass-Doorninck 1982: C. F. Bass-Fr. H. van Doorninck Jr., *Yassi Ada, I, A Seventh-Century Byzantine Shipwreck*, Texas A&M University Press, 1982.
 Baumann 1983: V. H. Baumann, *Ferma romană din Dobrogea*, Tulcea 1983.
 Bloșiu 1975: C. Bloșiu, *Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Lețcani (jud. Iași)*, în Arheologia Moldovei, VIII, 1975, 203—80.

- Böttger 1982: B. Böttger, *Die Gefäßkeramik aus dem Kastell Iatrus*, in Iatrus-Krivina, II, Berlin 1982, 33–148.
- Broneer 1930: O. Broneer, *Corinth IV*, 2, *Terracota Lamps*, Cambridge, Mass., 1930.
- Bruneau 1965: Ph. Bruneau, *Exploration archéologique de Delos*, fasc. 26, *Les Lampes*, Paris 1965.
- Bürger 1979: A. Bürger, *Das spätrömische Gräberfeld von Somogysszil*, Budapest 1979.
- Cătăniciu-Barnea 1979: I. Cătăniciu, Al. Barnea, *Ceramica și descoperiri mărunte*, in Tropaeum Traiani. I. Cetatea, București 1979, 177–226.
- Condurachi 1954: Em. Condurachi et al., *Histria I*, București 1954.
- Davidson 1952: G. R. Davidson, *Corinth XII, The Minor Objects*, Princeton, New Jersey 1952.
- Eiwanger 1981: J. Eiwanger, *Demetrias IV. Keramik und Kleinfunde aus der Damokratia-Basilika*, Bonn, 1981.
- Gomolka 1966: G. Gomolka, *Katalog der Kleinfunde*, in Klio 47, 1966, 291–352.
- Gomolka-Fuchs 1982: G. Gomolka-Fuchs, *Die Kleinfunde vom 4 bis 6 Jhs. aus Iatrus*, in Iatrus-Krivina, II, Berlin 1982, 149–205.
- Grünewald 1981: M. Grünewald, *Die Kleinfunde aus des Legionslagers von Carnuntum mit Ausnahme des Gefäßkeramik*, Der Römische Limes in Österreich, Heft XXXI, Wien 1981.
- Haken 1958: R. Haken, *Roman Lamps in the Prague National Museum and in the other Czechoslovak Collections*, in Acta Musei Nationalis Prague, Series A, Vol. XII, nr. 1–2, 1958.
- Hautumm 1981: W. Hautumm, *Studien zu Amphoren der Spätrömischen und frühbyzantinischen Zeit*, Bonn 1981.
- Hayes 1972: J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, London 1972.
- Hayes 1980: J. W. Hayes, *Supplement to Late Roman Pottery*, London 1980.
- Hayes 1983: J. W. Hayes, *The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery*, in ABSA 78, 1983, 97–169.
- Hilgers 1969: W. Hilgers, *Lateinische Gefäßnamen. Bezeichnungen, Function und Form römischer Gefäße nach den antiken Schriftquellen*, Düsseldorf 1969.
- Iconomu 1967: C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, București 1967.
- Isler 1969: H. P. Isler, *Heraion von Samos: Eine Frühbyzantinische Zisterne*, in AM 84, 1969, 202–30.
- Jones 1950: F. F. Jones, „The Pottery” in *Excavations at Göztlü Kule, Tarsus I, The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton 1950, cap. VI.
- Kravchenko-Korpusova 1975: I. M. Kravchenko-V. H. Korpusova, *Dejaki risi materialnoi kulturi piznorimskoi Tiri*, in Arheologija 18, 1975, Kiev, 20–42.
- Kropotkin 1970: V. V. Kropotkin, *Rimskie importnie izdelia Vostotchnoi Evrope*, in SVOD, Moscova 1970.
- Lang 1955: M. Lang, *Dated Jars of Early Imperial Times*, in Hesperia 24, 1955, 277–85.
- Manacorda 1977: D. Manacorda, „Le Anfore”, in *Studii Miscellanei*, 23, Ostia IV, 1977, 116–266; 359–83.

- Menzel 1969: H. Menzel, *Antike Lampen in römisch-germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, Mainz 1969.
- Mikulčič 1974: I. Mikulčič, *Ancient Glass from the East Necropolis of Scupi*, in *Arh. Vestnik*, XXV, 1974, 191–213.
- Miltner 1937: F. Miltner, *Forschungen in Ephesos IV*, 2, Vienna 1937.
- Opaiț 1980 — a: A. Opaiț, *Considerații preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea*, in *Peuce VIII*, 1980, 291–327.
- Opaiț 1980 — b: A. Opaiț, *Considerații preliminare asupra ceramicii romane timpurii de la Troesmis*, in *Peuce VIII*, 1980, 328–66.
- Opaiț 1984: A. Opaiț, *Beobachtungen zur entwicklung der zwei Amphoratypen*, in *Peuce IX*, 1984, 311–27.
- Opaiț 1985: A. Opaiț, *Einige Beobachtungen zur spätromischen Keramik mit rotem Überzug*, in *Dacia N.S.*, XXIX, 1985, 153–63.
- Opaiț 1987: A. Opaiț, *Amfore romane de mare capacitate. Considerații tipologice*, in *SCIVA* 38, 1987, 245–58.
- Palma-Panella 1968: B. Palma, Cl. Panella, „Le Anfore”, in *Studi Miscellanei*, 13, *Ostia I*, 1968, 97–116.
- Panella 1973: Cl. Panella, „Le Anfore”, in *Studi Miscellanei*, 21, *Ostia III*, 1973, 460–633.
- Perlzweig 1961: J. Perlzweig, *The Athenian Agora. Lamps of the Roman Period*, Princeton 1961.
- Pirling 1981: R. Pirling, *Vom Römischen zum Frankischen Glas im Spiegel der Funde von Kreffeld-Gellep*, in *Annales du 8e Congrès de l'Association Internationale pour l'histoire du verre*, Liège 1981, 115–133.
- Popescu 1976: Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România*, București 1976.
- Preda 1980: C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București 1980.
- Rădulescu 1976: A. Rădulescu, *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, in *Pontica* 9, 1976, 99–114.
- Riley 1979: J. A. Riley, *The Coarse Pottery from Berenice*, in J.-A. Lloyd (ed.), *Excavations at Sidi Khrebish-Benghazi (Berenice) II*, Suppl. *Lybia Antiqua* 1979, 91–465.
- Robinson 1959: H. S. Robinson, *The Athenian Agora, V, Pottery of the Roman Period*, Princeton, 1959.
- Samaria-Sebaste III: J. W. Crowfoot et al., *Samaria-Sebaste III, The Objects from Samaria*, London 1957.
- Scorpan 1976: C. Scorpan, *Origini și linii evolutive în ceramica romano-bizantină (sec. IV–VII) din ariile mediterană și pontică*, in *Pontica* 9, 1976, 155–188.
- Scorpan 1977: C. Scorpan, *Contribution à la connaissance de certains types ceramiques romano-byzantins (IVe–VIIe siècles) dans l'espace Istro-Pontique*, in *Dacia N.S.*, XXI, 1977, 269–97.
- Sorokina 1964: N. P. Sorokina, *Stekljianii sosud iz Nijnevo Podnestrovia*, in *KS* 102, 1964.
- Sorokina 1971: N. P. Sorokina, *O Stekljannih sosudah s kapliami sinevo stekla iz Prichernomorija*, in *SA* 1971, 85–101.
- Sorokina 1972: N. P. Sorokina, *Die Nuppengläser von der Nordgläser von der Nordküste des Schwarzen Meeres*, in *Annales*

- Subic 1974: du 5e Congrès de l'Association internationale pour l'histoire du verre, Liège 1972, 71—79.
Z. Subic, *Revue typologique et chronologique du verre romain de Poetovio*, in Arh. Vestnik, Ljubljana XXV 1974, 39—62.
- Suceveanu 1982 — a: Al. Suceveanu, *Contribuții la studiul ceramicii romano-bizantine de la Histria*, in SCIVA 33, 1982, 79—108.
- Suceveanu 1982 — b: Al. Suceveanu, *Histria VI. Les Thermes Romains*, București 1982.
- Sultov 1985: B. Sultov, *Ceramic Production on the Territory of Nicopolis ad Istrum (IInd—IVth Century)*, Sofia 1985.
- Vegas 1973: M. Vegas, *Ceramica Común Romana del Mediterraneo Occidental*, Barcelona 1973.
- Welkow 1935: I. Welkow, *Eine Gotenfestung bei Sadowetz (Nordbulgarien)*, Germania 19, 1935, 149—158.
- Whitehouse 1982: D. Whitehouse et al., *The Schola Praeconum I: The Coins, Pottery, Lamps and Fauna*, in PBSR 50, 1982, 53—84.
- Williams 1983: D. F. Williams, *The Petrology of certain byzantine amphorae: some suggestions as to origin*, in Actes. Colloque sur la ceramique antique. Carthage 23—24 Juin 1980, Dossier 1. CEDAC 1983, 99—110.
- Williams II—Zervos 1982: Ch. K. Williams II, O. Zervos, *Corinth, 1981: East of the Theater*, Hesperia 51, 1982, 115—63.
- Williams II—Zervos 1983: Ch. K. Williams, O. Zervos, *Corinth 1982: East of the Theater*, Hesperia 52, 1983, 1—47.
- Yakobson 1951: A. L. Yakobson, *Srednevekovie Amfori Severnogo Prichernomorija*, in SA 15, 1951, 325—44.
- Yakobson 1979: A. L. Yakobson, *Keramik i keramicheskoe proizvodstvo srednorekrovoi Tavriki*, Leningrad 1979, 5—17.

SPÄTRÖMISCHE BEFESTIGUNG UND NIEDERSETZUNG VON BABADAG- TOPRAICHIUI

(Zusammenfassung)

Die Festung von Babadag, Fundplatz Topraichioi, liegt in einer Gegend an der westlichen Grenze der Seeküste der Dobroudtscha, am südlichen Ufer des Topraichioi-Sees, auf einem etwa 12 m über dem Wasserspiegel hohen Vorgebirge.

Anlässlich der 1978 von Andrei Opaif vom Donau-Delta-Museum und dem Architekten Teodor Bănică unternommenen feldarchäologischen Untersuchung identifiziert, wurde die Festung in demselben Jahr vom Entdecker selbst durch eine Sondage erforscht. Infolge des zwischen dem Donau-Delta-Museum (Andrei Opaif und Cristina Opaif) und dem Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară (Mihail Zahariade) getroffenen Abkommens gingen 1979—1982 archäologische Ausgrabungen auf der gesamten Oberfläche an. Diese wurden von topographischen Aufnahmen (Dumitru Ungureanu), Verzeichnungen (Teodor Bănică) und Luftaufnahmen (Al. S. Ștefan) begleitet.

Die gesamte Fläche der Festung wurde in 20 Quadrate (C₁—C₂₀) eingeteilt.

Die Stratigraphie

Da die intra muros — Zone im Gegensatz zur extra muros — Zone eine Kontinuität der Ansiedlung aufweist, waren die archäologischen Lagerungen dicker. Die neuzeitlichen Arbeiten haben die letzten zwei Niveaus innerhalb der Mauern beseitigt, während diese in der Zone außerhalb der Mauern fortbestanden. Durch die Anpassung der Stratigraphie beider Bereiche können wir die Reihenfolge aller sieben Niveaus dieses Fundplatzes bestimmen.

Der Zeitpunkt der Errichtung der Festung (NI) scheint in den Zeitraum Valens-Valentinianus I zu fallen, von denen die letzten auf diesem Niveau entdeckten Münzen herkommen (evtl. 369—372), als an der Unteren Donau intensiv gebaut wurde. Das Endedieses Niveaus ist wahrscheinlich auf den gotischen Einfall zurückzuführen, obwohl es auch fünf zwischen 383 und 395/402 datierbare Münzen gibt, die aber im Vergleich zur riesigen Anzahl der Münzen, die vor 378 auszusetzen sind, mit Vorbehalt als Eindringstücke zu betrachten sind.

Der Anfang des zweiten Niveaus (N II) scheint im Zusammenhang mit der Bautätigkeit des Theodosius II zu stehen. Sein Ende wird wahrscheinlich vom Hunneneinfall vom Ende des 4. Jhs. verursacht, indem es mit Münzen von Arkadius (402–408) datiert wird. Das dritte Niveau (N III) wird durch Münzen von Honorius (408–423) ins erste Viertel des 5. Jhs. datiert. Seine Zerstörung steht nach der Meinung der Leiter der Ausgrabung mit dem hunnischen Einfall vom J. 422 im Zusammenhang. Diese Zerstörung stellt der ersten stadtbaulichen Phase der Festung ein Ende, wobei die 12 Pfeiler aus dem Inneren zerstört werden und vom nächsten Niveau überdeckt sind. Die Niveaus IV und V sind durch Münzen von Theodosius II (425–450) datierbar. Das Ende des vierten Niveaus ist wahrscheinlich auf den Hunneneinfall vom J. 433/434, das Ende des fünften Niveaus dagegen auf den Hunneneinfall vom J. 441 oder 447 zurückzuführen. Nur in einigen Quadraten erscheint zwischen dem fünften und dem sechsten Niveau ein anderes sehr schwach abgesondertes Niveau, das aus einem Fußboden aus gelbem oder grauem Lehm, der auch Brandspuren aufweist, besteht. Sie wurden mit NVa und NVb bezeichnet. In diesem Fall könnten sie den hunnischen Angriffen aus den Jahren 441 bzw. 447 entsprechen, obwohl auch bloß die Hypothese einer Feuersbrunst nicht auszuschließen ist. Auf dem sechsten Niveau (N VI) tauchen ebenfalls Münzen von Theodosius II auf, jedoch könnte eine sehr wenig lesbare Münze Marcianus (450–457) zugewiesen werden. Dieses Niveau wurde nur im SO-Teil der Festung (Quadrat 20) entdeckt, da die neuzeitlichen Arbeiten die letzten Niveaus aus der übrigen Siedlung zerstört haben. Die materiellen Ablagerungen auf diesem Niveau sind sehr spärlich, indem sie vom Bulldozer beseitigt wurden. Dieses Niveau könnte dem vorletzten in dem extra muros – Bereich identifizierten Niveau entsprechen, das, wie das letzte (N VII) aus demselben Bereich, anhand der zahlreichen mit dem Rädchen auf der Außenseite dekorierten Teller (Phocaean Red Slip Ware, Form 3 von J. W. Hayes) in die zweite Hälfte des 5. Jhs. zu datieren ist. Das Ende dieser Niveaus ist uns historisch unbekannt.

Durch die erhaltenen Angaben wurde das Bestehen einer volligrechteckigen Festung festgestellt, deren lange Seiten ohne Ecktürme N–S orientiert sind und welche innere Ausmassen von 38×14 (532 m²) aufweist. Die Festungsmauer ist 3,40 m dick, so das die max. Dimensionen $44 \times 20,40$ betragen. Sie weist die opus quadratum – Bauweise auf und hat ein 2,30–2,60 tiefes Fundament. Im Inneren befinden sich 12 Mittelpfeiler, welche symmetrisch in 6 Paaren angelegt sind, und 4 Seitenpfeiler, die sich mit der Festungsmauer verzahnen. Durch diese Lage der Pfeiler entsteht ein Innenhof. Die Mittelpfeiler wurden in opus quadratum angefertigt, die Seitenpfeiler dagegen in opus mixtum, mit je vier Steinschichten aus Stein und Ziegelstein. Die Mittel- und Seitenpfeiler wurden in derselben Zeit mit der Festungsmauer errichtet. Das Tor, eigentlich ein Turm-Tor springt 10 m außerhalb der Festungsmauer vor und wurde durch das System der „Falle“-Tore errichtet, mit zwei

3,75 bzw. 2,50 m breiten Eingängen. In der südlichen Hälfte des Innenhofes wurde ein Kanal für den Abfluß des restlichen Wassers identifiziert, der auf N IV gebaut wurde.

Der in Topraichioi untersuchte Festungstyp ist durch Ausmaß und Form ein in Skythien und den anderen Provinzen des Kaiserreiches noch unbekannter Typ. Von der weiten Suche nach Parallelfunden bietet nur der burgus von Bürgle bei Gundremmingen eine nähere Analogie an, während das Tor mit anderen Typen aus anderen Provinzen verglichen werden kann. Was den Charakter der Festung von Babadag-Topraichioi anbelangt, kann diese in die Gattung der burgi eingegliedert werden. Zwar soll die Festung ursprünglich Schutz- und Aufsichtsaufträge erfüllt haben, jedoch darf man vermuten, daß sie allmählich ihren Charakter änderte, wobei sie zu einer Station für die Stockierung des annonae militaris wurde, was auf Grund des archäologischen Sachverhalts festgestellt wurde.

Die extra muros-Siedlung wurde durch 6 Schnitte (S I–VI) und 6 Quadrate untersucht. Diese haben die Existenz derselben Phasen der Ansiedlung wie innerhalb der Festung hervor gehoben.

Das Bestehen der ersten Phase der Ansiedlung wurde nur unmittelbar neben der Festungsmauer identifiziert, wo ein paar dolia auftauchen; jedoch wird die Zone nur nach dem Anfang der zweiten Phase bewohnt.

In der zweiten Phase weist die extra muros-Siedlung eine relative Tragweite auf. Man errichtet ein paar Mauern aus mit Erde untereinander gebundenen Steinen, es erscheinen Paragen und Herde aus Ziegelsteinen.

Die Erforschung des extra muros-Bereiches der von den neuzeitlichen Arbeiten weniger als der burgus betroffen worden war, ergänzt das Bild und die Chronologie der Ansiedlung in diesem Fundplatz bis in die zweite Hälfte des 5. Jhs. u.Z.

Die im 5. Abschnitt behandelten keramischen Funde wurden funktionsgemäß folgenderweise eingeteilt: Gefäße zum Stockieren und zum Transport (dolia, Amphoren); Tischgeschirr: Küchengeschirr und varia.

Die Gattung der dolia wurde in große und kleine Gefäße eingeteilt.

Die Amphoren wurden dem morphologischen Kriterium nach in mehrere Formen eingeteilt:

- A) Birnförmige Amphoren (A I und A II).
- B) Zylindrische Amphoren (B I – B VI).
- C) Balgförmige Amphoren (C I – C III).
- D) Eiförmige Amphoren (D I – D IV).
- E) Kegelförmige Amphoren (E I – E VII).
- F) Verschiedene Amphoren (F I – F XVIII), wo man die Form des Körpers nicht kennt.
- G) Tischamphoren (Kugelförmige) (G I – G II)

Innerhalb des Tischgeschirrs hat der Vf. zunächst die hohen Formen (Trinkgefäße – vasa po[ta]toria), danach die niedrigen Formen (Gefäße zum Essen, vasa escaria) behandelt. Für das Tischgeschirr wurden mehrere Herstellungszentren festgestellt, nämlich das lokale, das kleinasiatische, nordafrikanische, ägäische und gotische.

Das Küchengeschirr (*vasa coquina(to)ria*) wurde ebenfalls der Formenhöhe gemäß behandelt. Es enthält: Töpfe (Typ I—XV), Krüge (Typ I—VI), Kasserollen (Typ I—III) und Deckel. In dem Unterabschnitt *Varia* behandelt der Vf. eine Saugflasche (*Titina*, *Ubuppa*), eine in der Dobrudscha ziemlich selten vorkommende Ware.

In dem der statistischen Bewertung der Funde gewidmeten Unterabschnitt werden zunächst die stratigraphischen Funde dargelegt. In der Tafel 1 werden die keramischen Funde aus allen 7 Niveaus dargelegt, während in der Tafel 2 die keramischen Funde innerhalb der Wohnungen aus der Zeit der Niveaus I—V behandelt werden, wobei der Vf. versucht hat, einige Zweckbestimmungen der verschiedenen Wohnungen aus den genannten Niveaus festzustellen.

Die Statistik der typologischen Funde verfolgt reihenfolglich die Verbreitung der wichtigsten keramischen Gattungen innerhalb jedes einzigen Niveaus (Taf. 3), und zwar die Verbreitung der Amphoren des keramischen Trinkgeschirrs und des Glasgeschirrs (Taf. 12), der wichtigsten Herstellungszentren für das Tischgeschirr (Taf. 13) und das Küchengeschirr (Taf. 14). All diese Tabellen werden von Diagrammen begleitet, die die Schwankungen der behandelten Keramik aus den Niveaus I—V graphisch wiedergeben.

Ein ausgewählter Katalog ergänzt die Darstellung der keramischen Funde, indem er das Gefüge und die Farbe des Tons, die Dimensionen des Gefäßes, die Inventarnummer, das Quadrat (C) und das Niveau (N) des Fundes angibt.

Obwohl fragmentarisch erhalten haben die Glasgefäße die Wiederherstellung einiger Hauptformen ermöglicht: Becher, Näpfe, Schalen, Unguentaria, Amphoretten, Kannen.

Die Becher stellen die häufigst angestroffene Form dar. Es begegnen 3 Haupttypen: der erste weist eine zylindrische bis hemisphärische Form auf, der zweite hat einen kegelformigen Körper und der dritte einen kegelförmigen Körper. Einige davon sind mit blauen Nuppen dekoriert.

Die Schalen sind entweder hemisphärisch oder kegelförmig, mit Kanneluren und fein eingeritzten Linien dekoriert.

Was die Näpfe anbelangt, es wurden nur Fragmente aus dem Oberkörper entdeckt, die nicht verziert sind.

Das Auftreten der Fläschchen, Unguentaria, Amphoretten und Kannen wird nur durch ein paar Fragmente bezeugt, welche trotz dem auf spezifische Formen für das Ende des 4. Jhs. und die erste Hälfte des 5. Jhs. hinweisen.

Das ist übrigens die Datierung des gesamten Glasmaterials aus dieser Siedlung, ein Material das an die Mode der Epoche im Osten des Imperium völlig anpaßt.

Im 7. Abschnitt teilt der Vf. die 43 vollständig und fragmentarisch erhaltenen Lampen auf Grund ihrer Herstellungsweise in drei Gruppen ein: A) Durch Formen hergestellte Lampen. B) An der Tonscheibe gedrehte Lampen. C) Handgemachte Lampen.

Die durch Formen hergestellten Lampen sind die zahlreichsten. Sie wurden in chronologischer Reihenfolge vorgelegt und vom morphologischen Standpunkt aus in folgende Gattungen eingeteilt: I) Lampen mit rechteckigem Diskus.

II) Lampen mit langem Körper, kleinem Diskus und ohne Kanal.

III) Lampen mit rundem Körper.

IV) Lampen mit ovalem Körper und Diskus.

V) Lampen mit langem Körper, kleinem Diskus und Kanal.

VI) Lampen nordafrikanischen Typs.

VII) Lampen balkanischen Typs.

Diese Funde tragen zur Klärung der wirtschaftlichen Handelsbeziehungen zu anderen Provinzen des Reiches bei. Zugleich wurden einige Typen, wie z.B. die Lampen mit ovalem Körper und Diskus (A IV) besser individualisiert. Die gut datierten archäologischen Kontexte aus dieser Siedlung boten ebenfalls einige feste Anhaltspunkte für die Datierung des Aufstehens einiger Lampentypen in Kleinskythien an, so für den nordafrikanischen Typus oder seine balkanischen Nachahmungen.

Die im Rahmen des 9. Abschnitts behandelten Waffengegenstände können zur Kenntnis der Ausstattung der kleinen Besatzungstruppe aus dem burgus beitragen. Einige Stücke werfen die Frage der Anwesenheit einiger gotischen Elemente in der Garnison gegen Ende des 4. Jhs. auf, zumal hier auch keramische Fragmente vom Typus *Stulana de Mureş-Tschernjachow* auftreten.

Die Werkzeuge und die Kleinfunde stellen wegen ihrer spärlichen Anzahl zwar keinen Gegenstand eines Kommentars dar, jedoch tragen sie zur Ergänzung des Bildes des Alltagslebens im Altertum, der Beschäftigungen und Bräuche der Einwohner dieser Festung und Siedlung.

Erwähnenswert unter den epigraphischen Funden ist ein Fragment eines Meilensteines mit den Buchstaben AVG PON/MAXIM, das wahrscheinlich in die Zeit des Maximinus Thrax gehört.

In dem Abschnitt, der dem wirtschaftlichen Leben gewidmet wurde, behandelt der Vf. zunächst in der Taf. 15 und im Diagramm 13 das Verhältnis zwischen der lokalen Produktion und den Importen. Aus dieser Überprüfung geht deutlich hervor, daß mit Ausnahmen der Jahre 370—378 wo die lokalen Erzeugnisse den vorderen Platz einnehmen seit Ende des 4. Jhs. und die ganze Hälfte des 5. Jhs. hindurch die importierten Erzeugnisse vorrangig sind. Unter den Importen nehmen die Amphoren den ersten, das Tischgeschirr zum Essen (vor allem die Typen I—V) den zweiten Platz ein. Beide keramischen Gruppen weisen auf einen regen Handel mit Nachbargebieten hin, so die pontische oder kleinasiatische Gegend oder wohl ferner gelegenen Regionen, so der ägäische Raum oder Nordafrika.

Darüber hinaus stellte auch die Landwirtschaft eine wichtige Beschäftigung für die Einwohner der Siedlung dar, wie es aus dem Agrarinventar zu erschließen ist: Pflugeisen, Sicheln, Sensen, Reibesteine, wie auch die Gefäße zur

Erhaltung des Getreides (dolia) oder die Korn-, Roggen- und Hirsensamen, die auf dem Fußboden der Wohnungen oder in Amphoren entdeckt wurden, wobei viele davon ausgewählte Samen zum Säen waren.

Die Knochenreste (vermutlich auch die Glocken) bezeugen die Viehzucht, die Jagd und den Fischfang.

Die Spinnwirtel und Webgewichte bezeugen das Spinnen und das Weben als bedeutende Beschäftigungen in der Siedlung.

Der Vf. macht darauf aufmerksam, daß alle Schlußfolgerungen, zu denen er betreffs der Entwicklung der keramischen Formen, der Handelsbeziehungen zu gewissen wirtschaftlichen Zentren gelangt ist, an erster Stelle nur für die Siedlung von Babadag-Topraichioi gelten, indem eine weitere Übertragung auf ganz Kleinskythien nur zurückhaltend durchgeführt werden darf. Auch soll

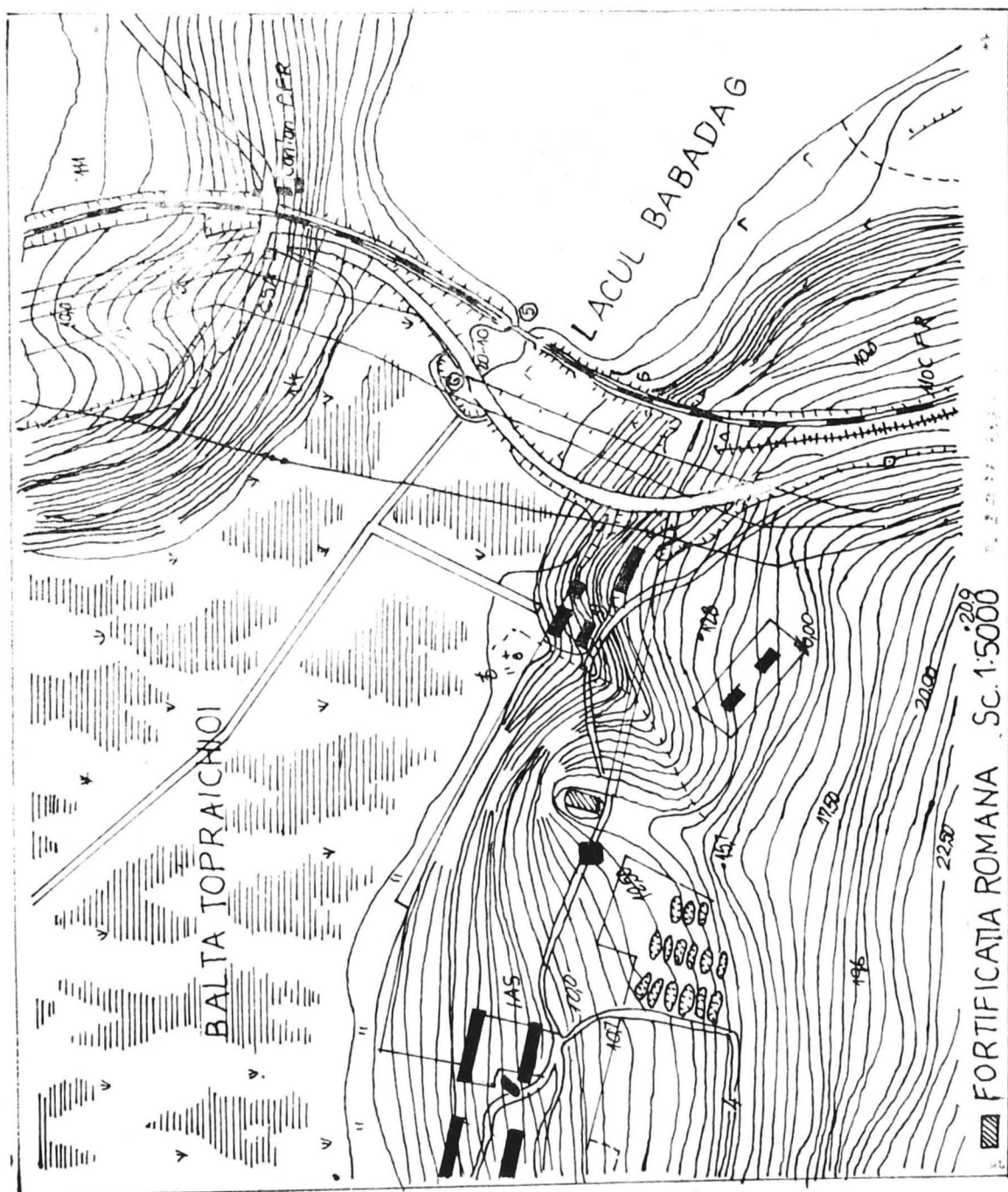
die Tatsache nicht erstaunen, daß in dieser Siedlung für eine Zeitspanne von c. 100 Jahren 7 Niveaus identifiziert wurden, während in großen Städten wie Histria, Tropaeum Traiani, Aegyssus und Dinogetia nur 2 oder 3 Niveaus anzutreffen sind. Waren diese Städte gut geschützt und gelang es ihnen, die Angriffe zurückzustossen, war dagegen die kleine, auf dem Hauptwege der alten Dobrudscha liegende Festung anläßlich jedes Einfalls zerstört.

Der Endschluß des Vfs. des Abschnittes über das wirtschaftliche Leben ist, daß trotz dieser wiederholten Einfälle das 5. Jh. keinen Hiatus in der Geschichte der antiken Dobrudscha darstellt. Es findet dagegen ein demographischer Zuwachs in den Städten statt die Importe nehmen zu; dies erklärt sich teilweise durch die von der Zentralbehörde der Festigung der Grenze an der unteren Donau geschenkte Aufmerksamkeit.

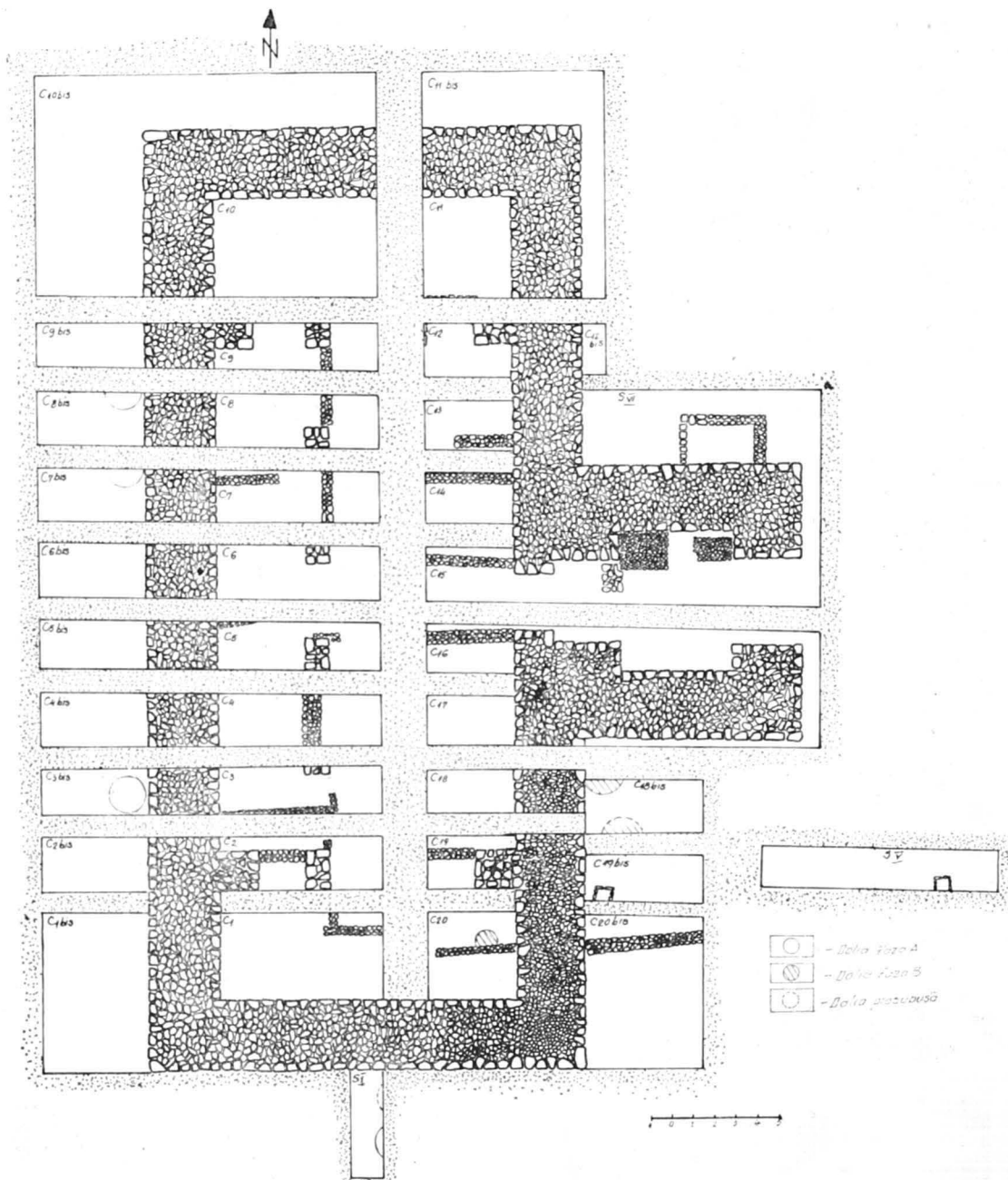
FORTIFICAȚIA ȘI AȘEZAREA ROMANĂ TÎRZIE DE LA BABADAG-TOPRAICHIOI

(text la pagina 183, vol. I)

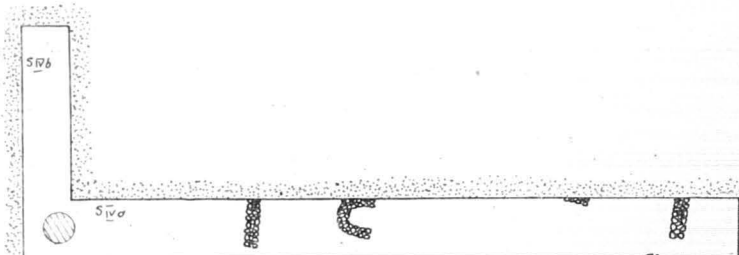
**ANDREI OPAIȚ, MIHAI ZAHARIADE
GHEORGHE POENARU-BORDEA,
CRISTINA OPAIȚ**

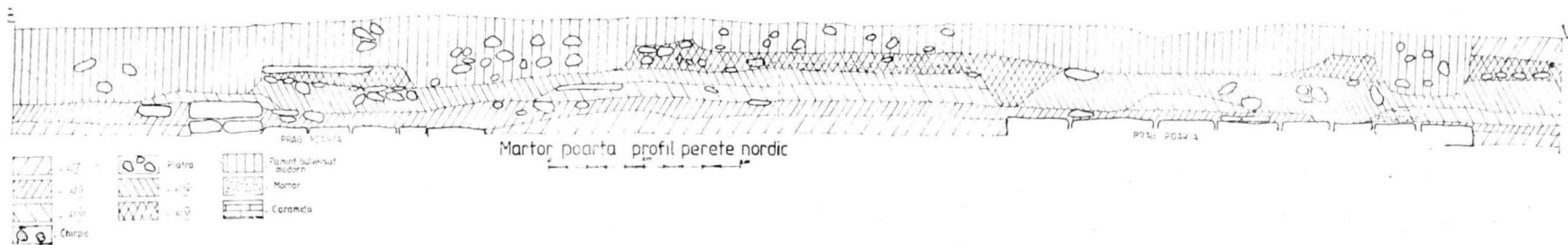

1. PLAN DE SITUAȚIE (1:5000).

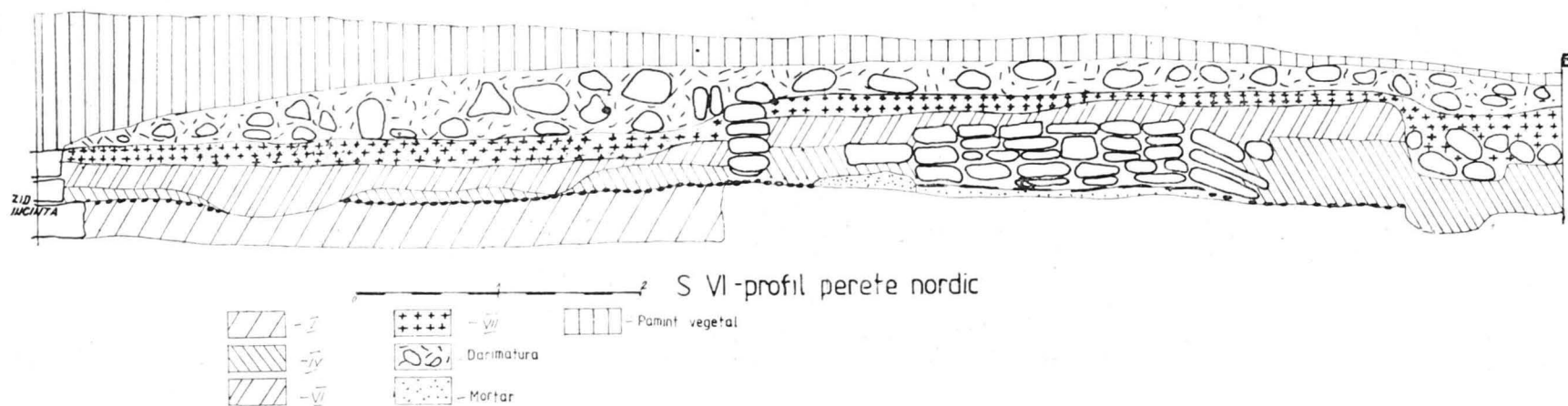
2 PLANUL SISTEMULUI DE SĂPĂTURĂ.

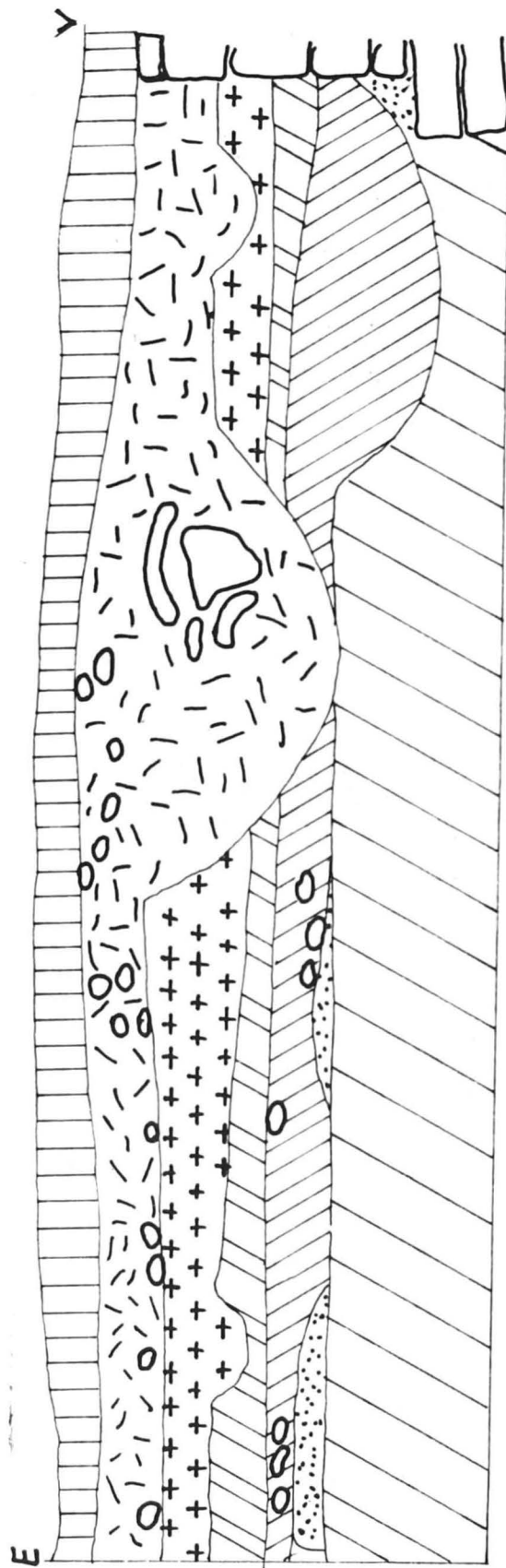

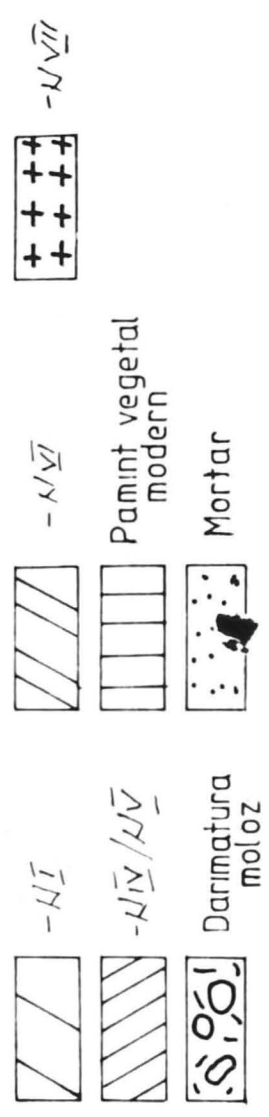
4. PROFILUL PERETELUI NORDIC AL MARTORULUI DE LA POARTĂ.

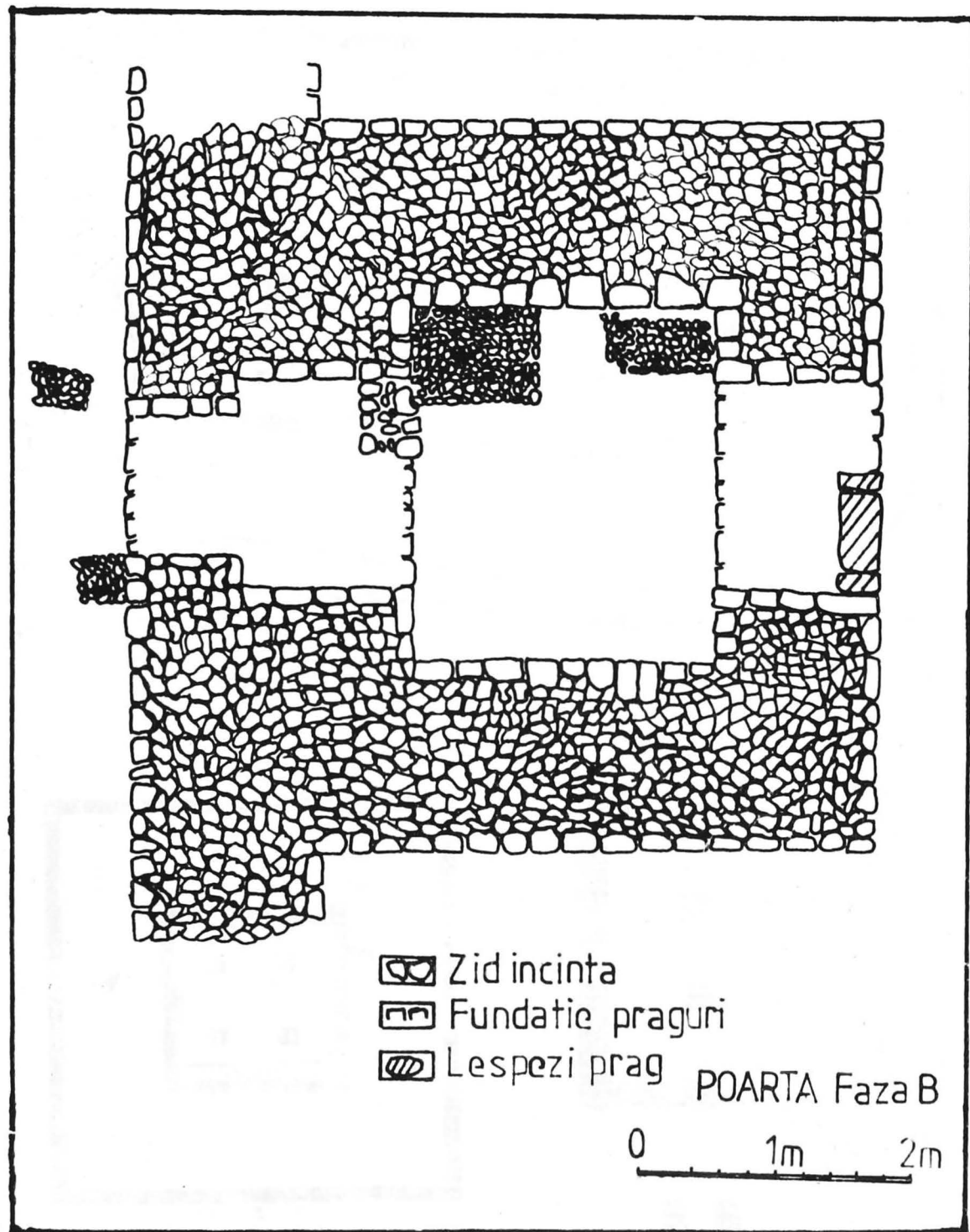
5. PROFIL PERETE NORDIC — S VI.

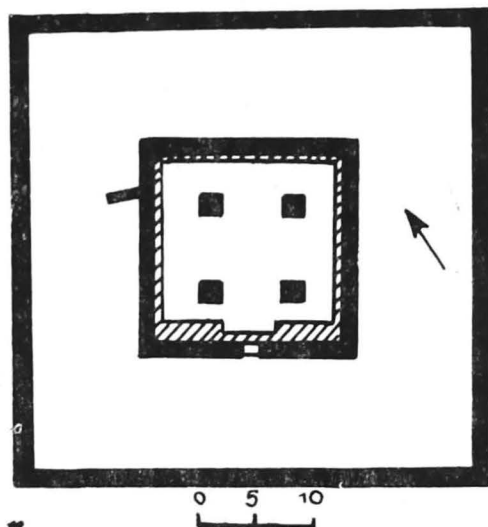
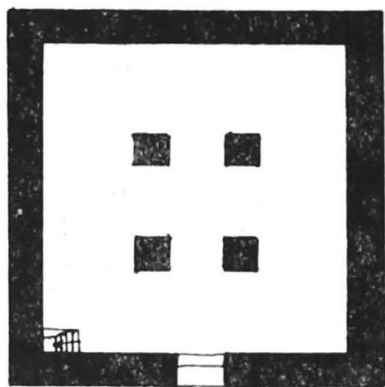
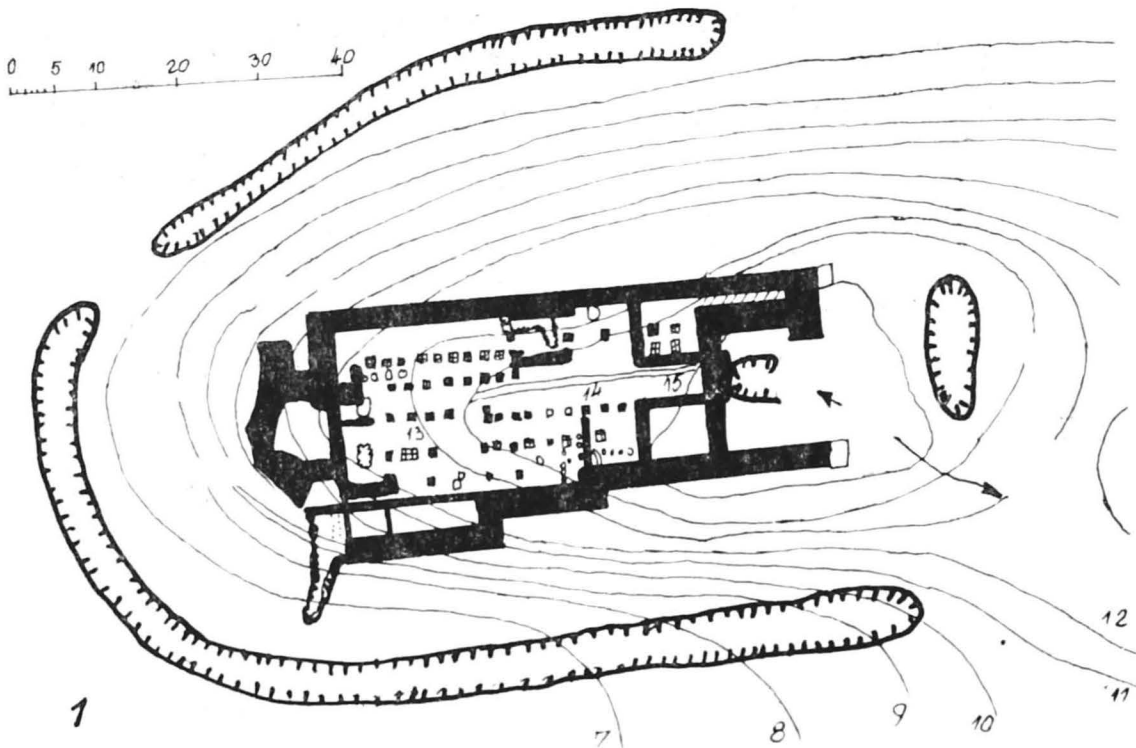

C 18 bis Perete ,profil sud ,

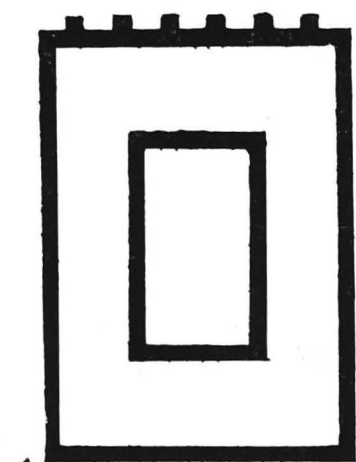

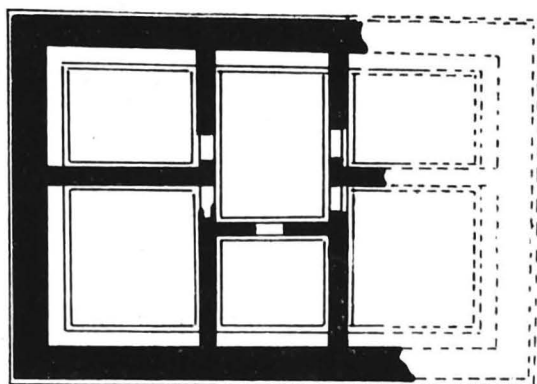
7. POARTA ÎN FAZA B.

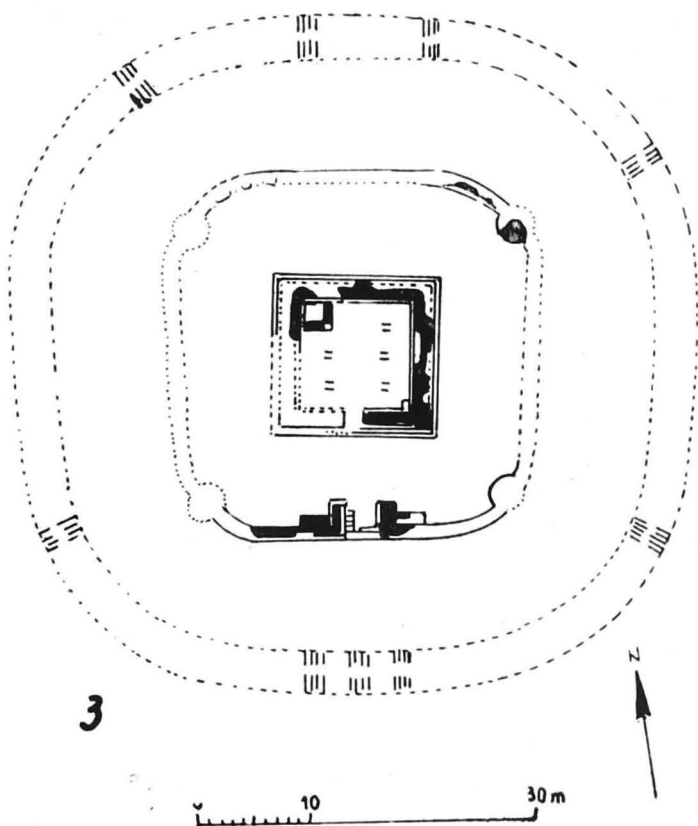
8. BÜRGLE BEI GUNDREMMINGEN (1); LEANYFALU (2); BUDAKALASZ-LUPPA CSARDA (3); SACIDAVA (4).

1
0 1 2 3

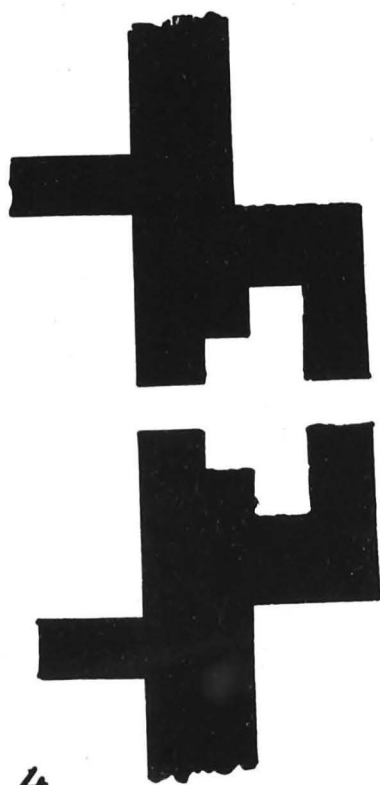

2
0 10 20m

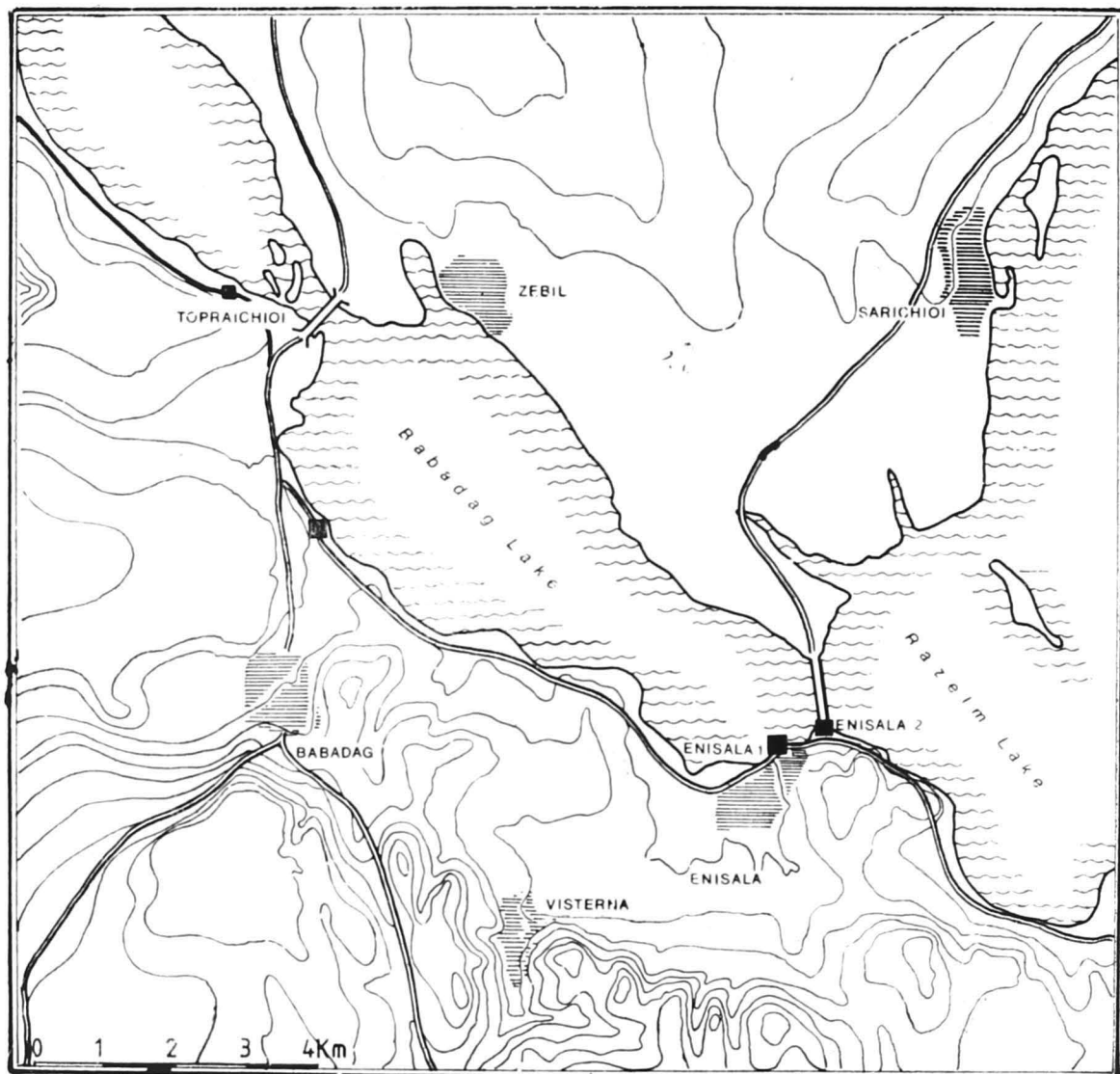
3

0 10 30m

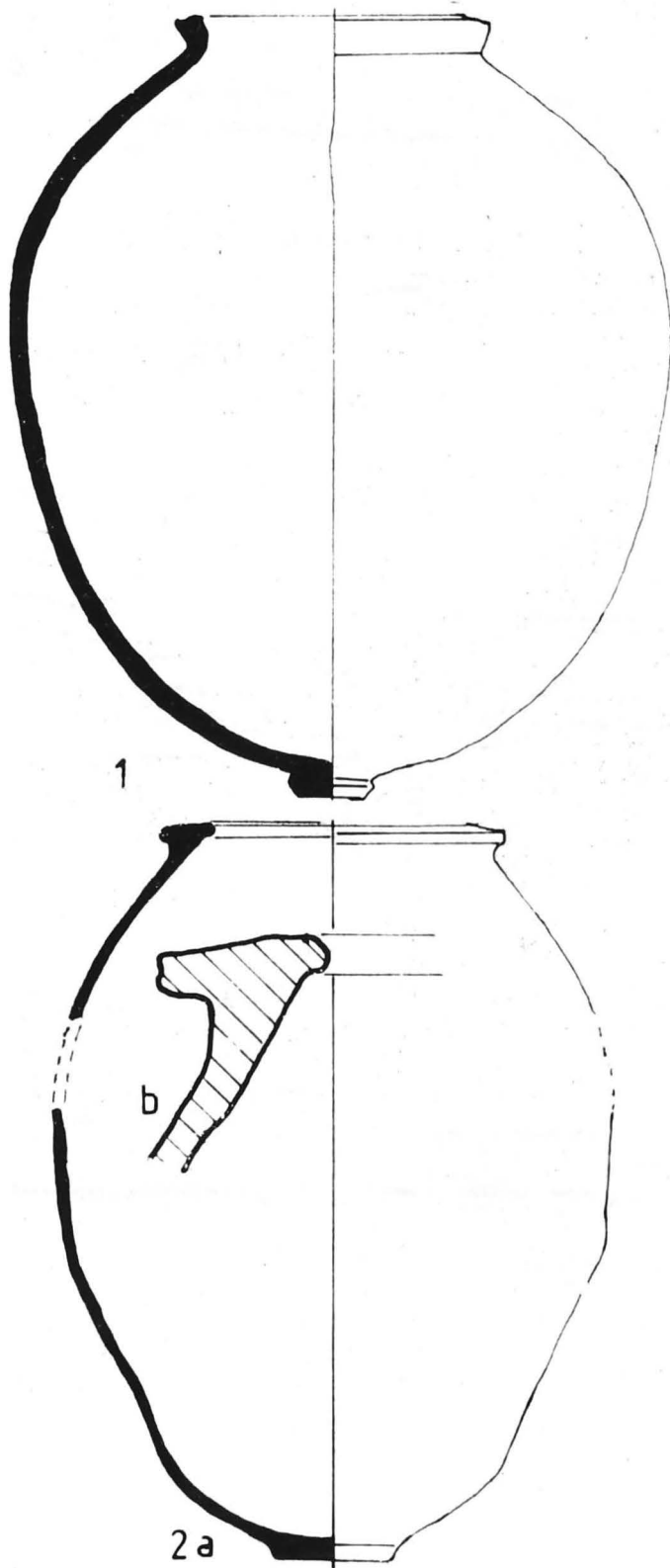

4

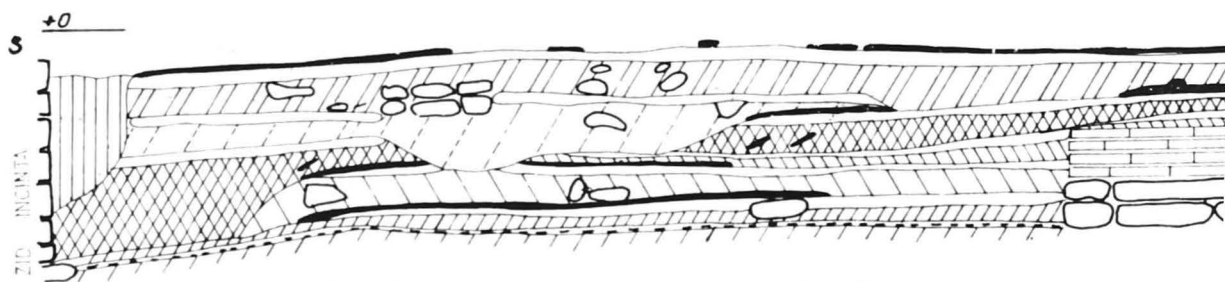
9. SZÉTTÉNDRE-HUNKADOMB (1); EISENBERG (2); GOLDSBOROUGH (3); SUMEN (4).

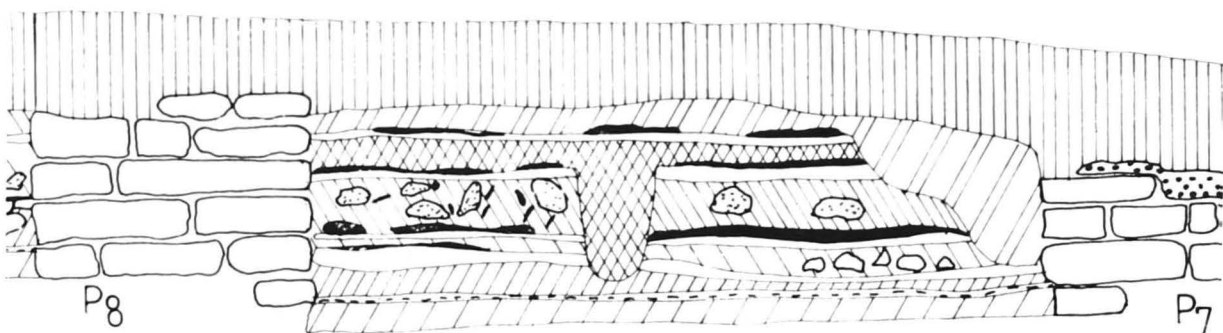
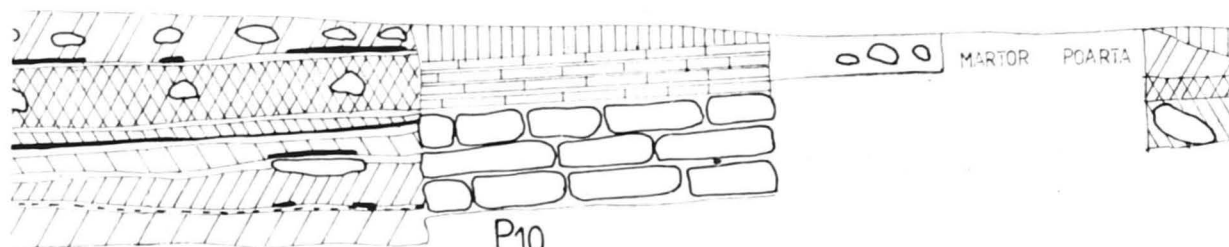
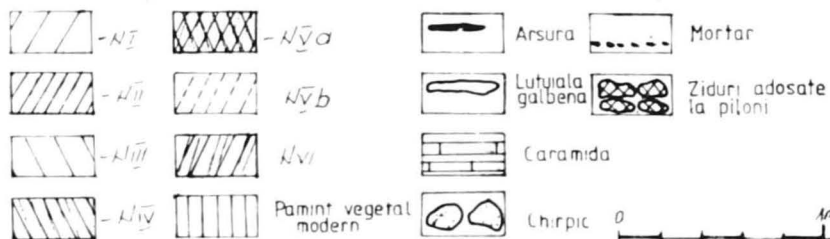
10. HARTA CU FORTIFICAȚIILE DE LA ENISALA, BABADAG ȘI TOPRAICHIOI.

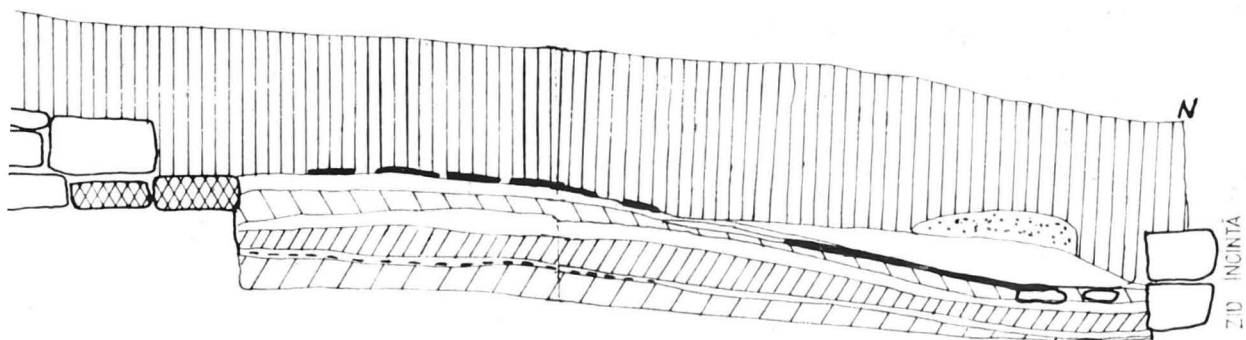
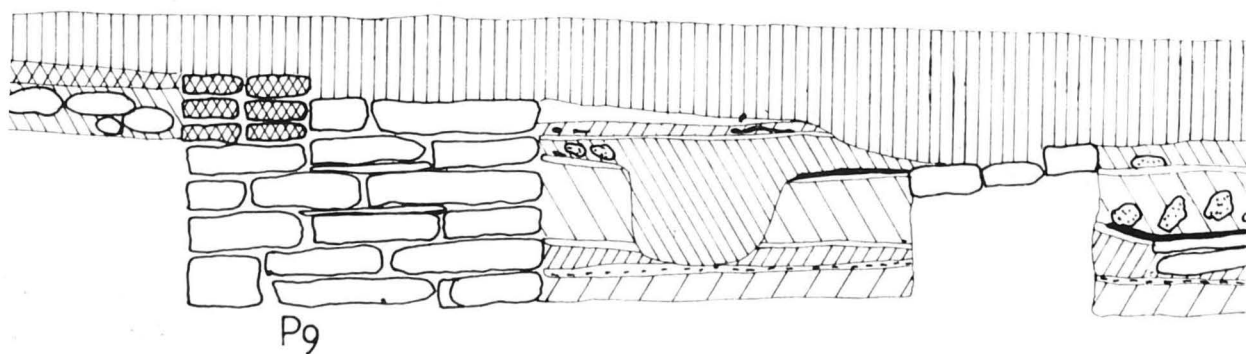
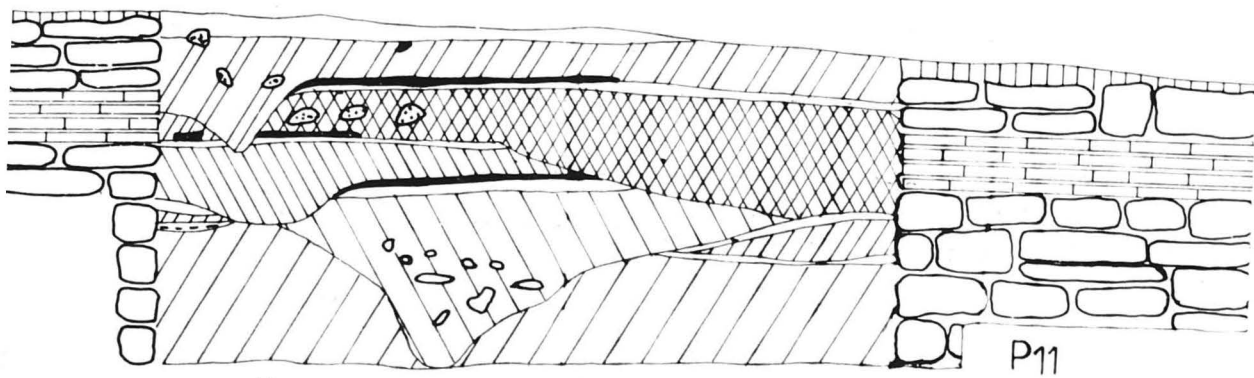

11. *DOLIA*: 1 (1:17); 2 a (1:10), b (1:3)..

Profilul matorului principal (PERETE EST)

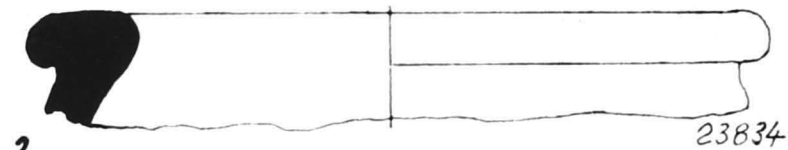

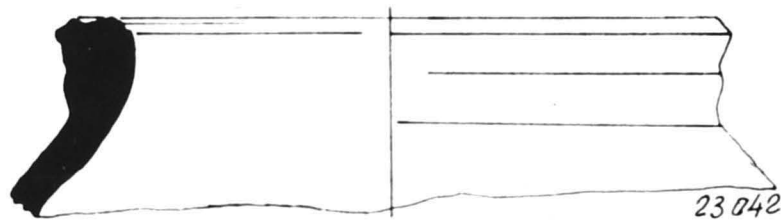
MARTORULUI PRINCIPAL.

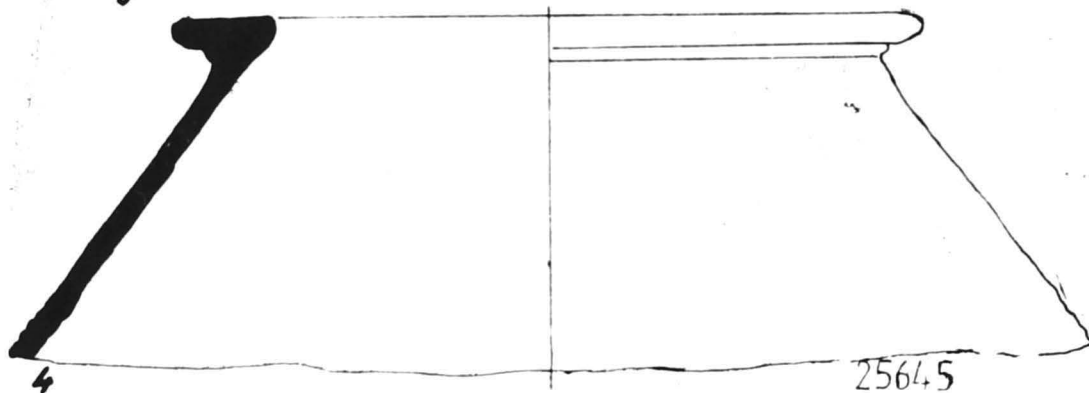
1

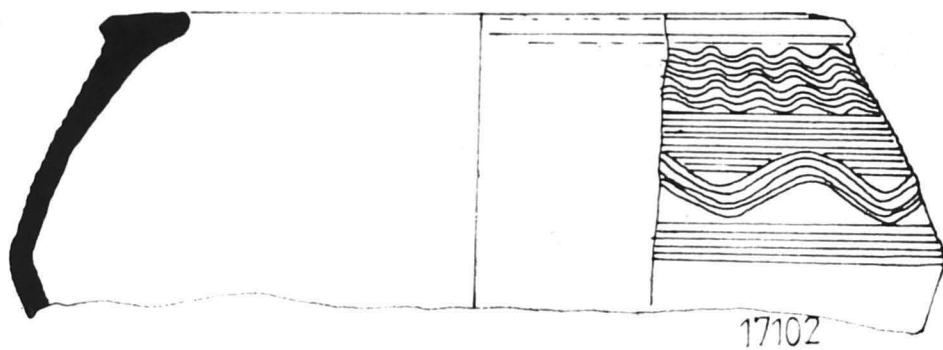
2

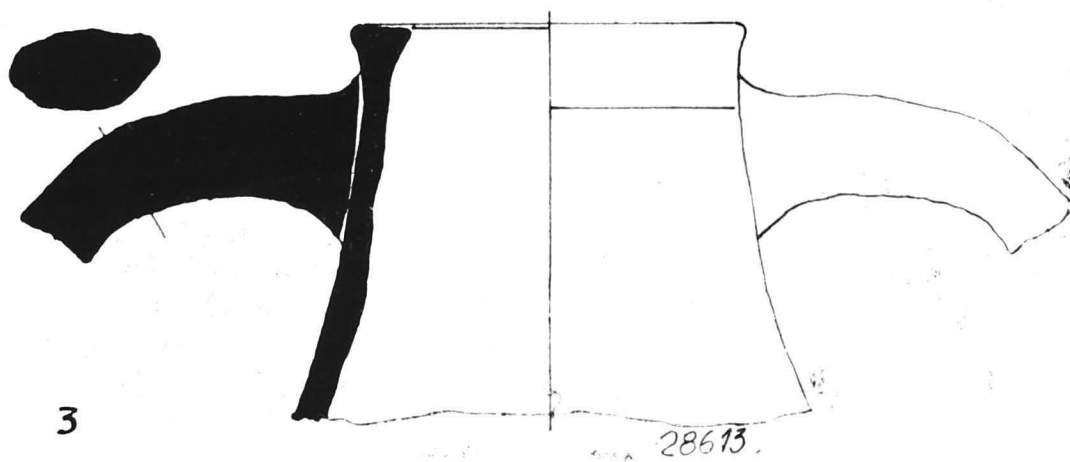
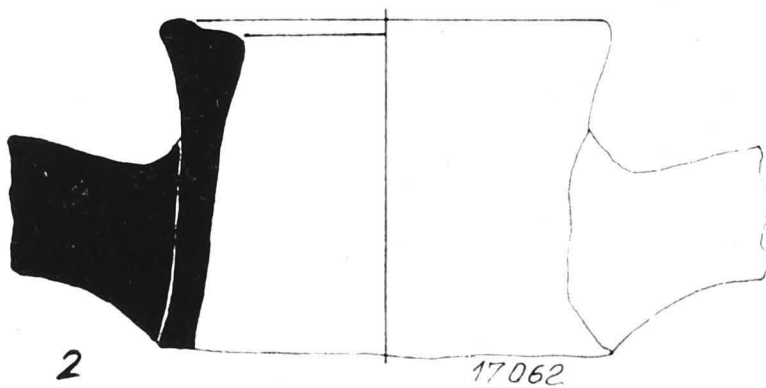
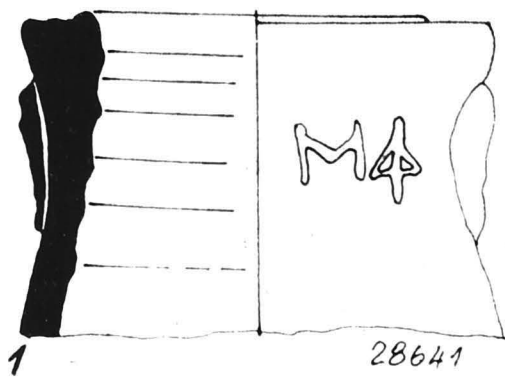
3

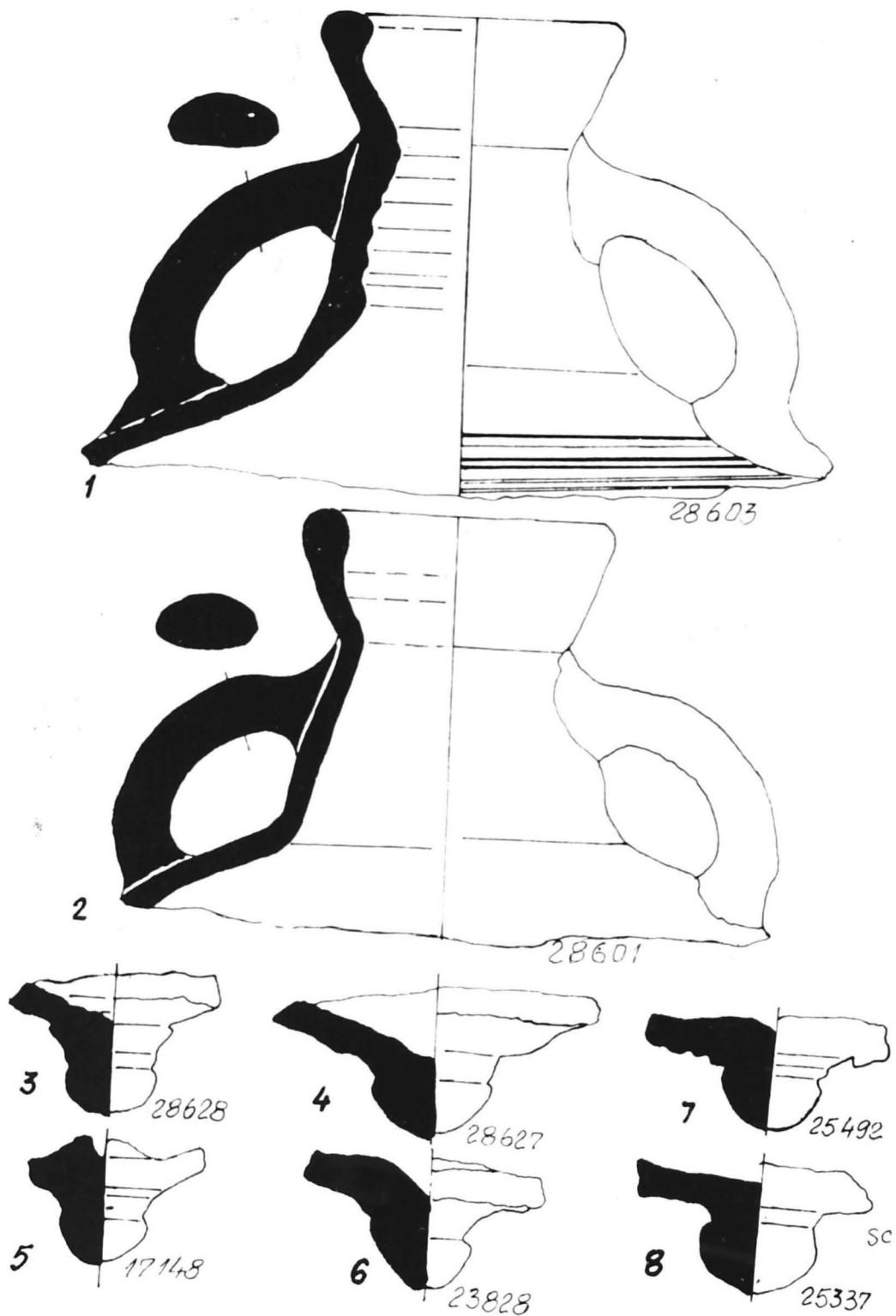

4

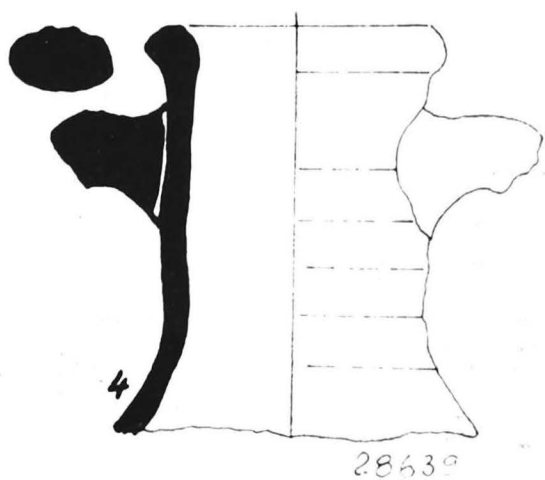
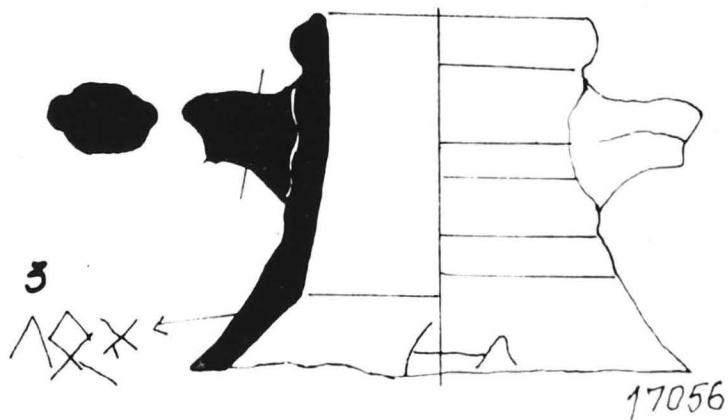
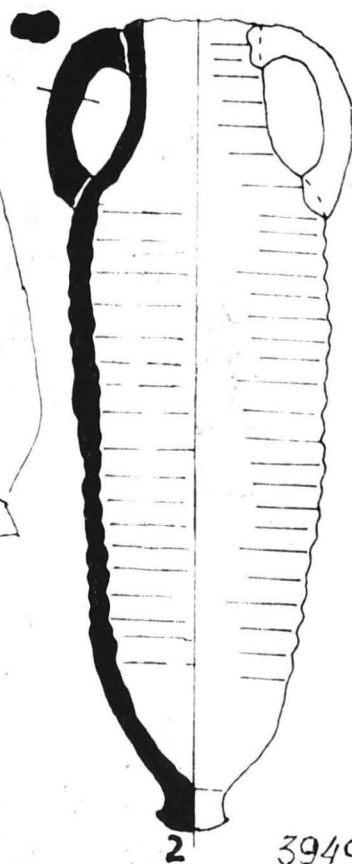
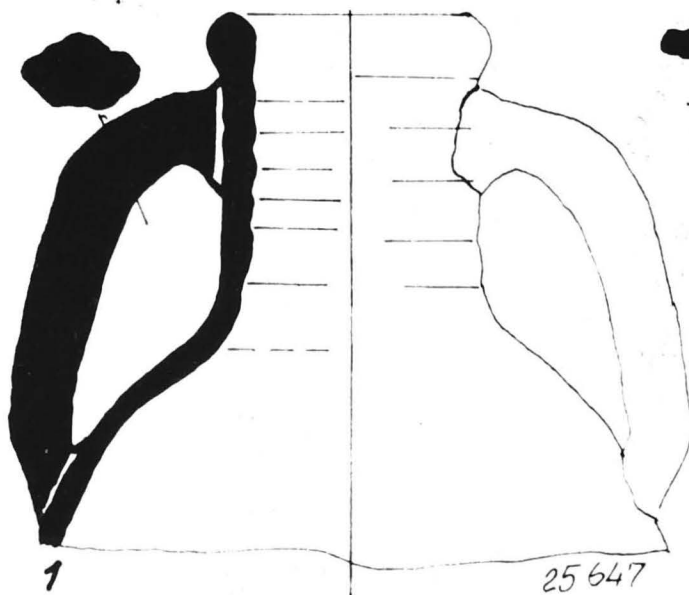

5

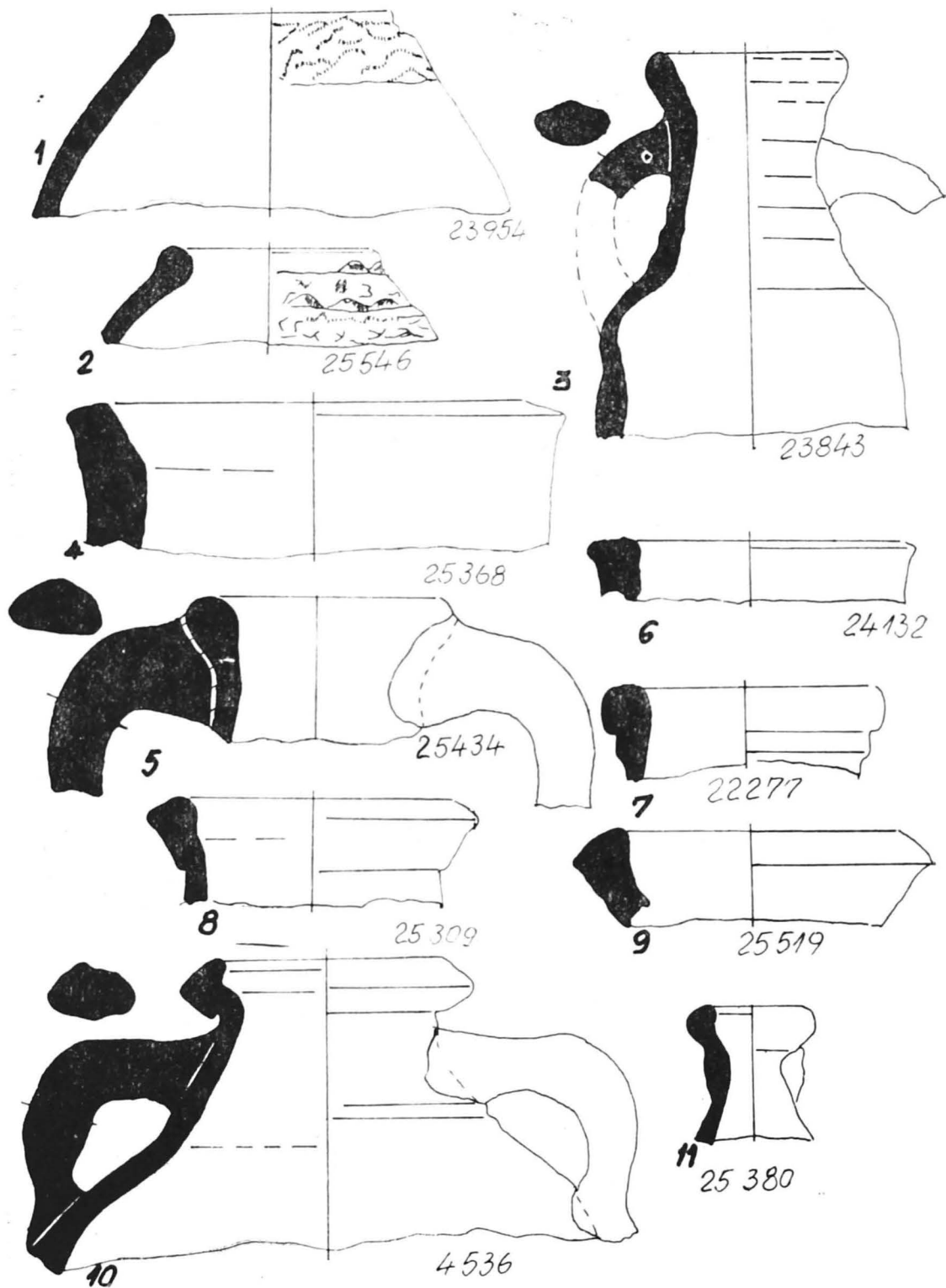

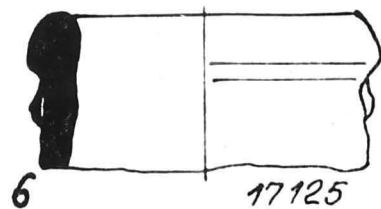
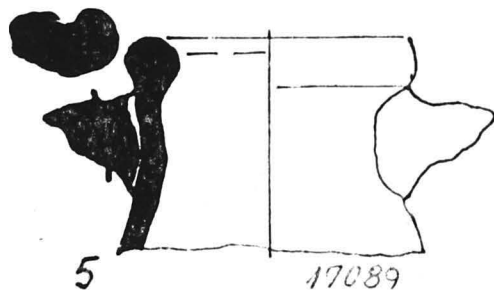
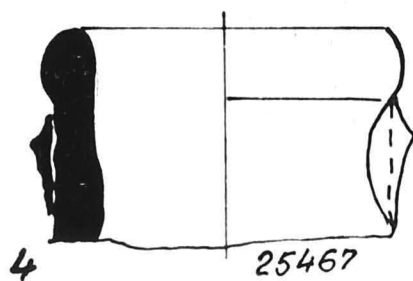
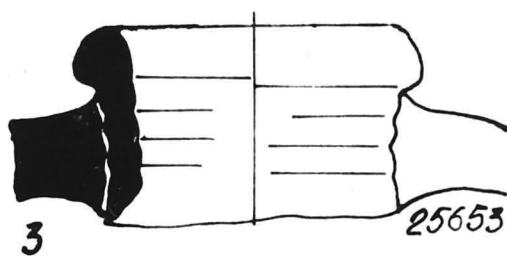
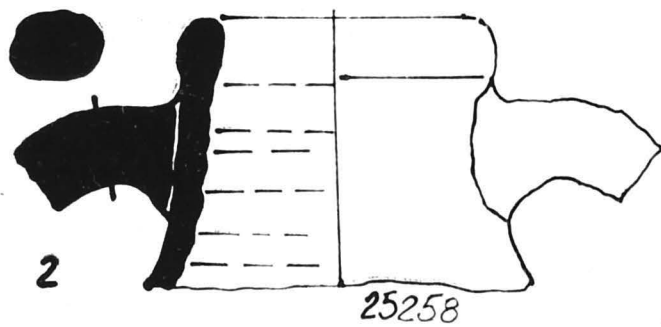
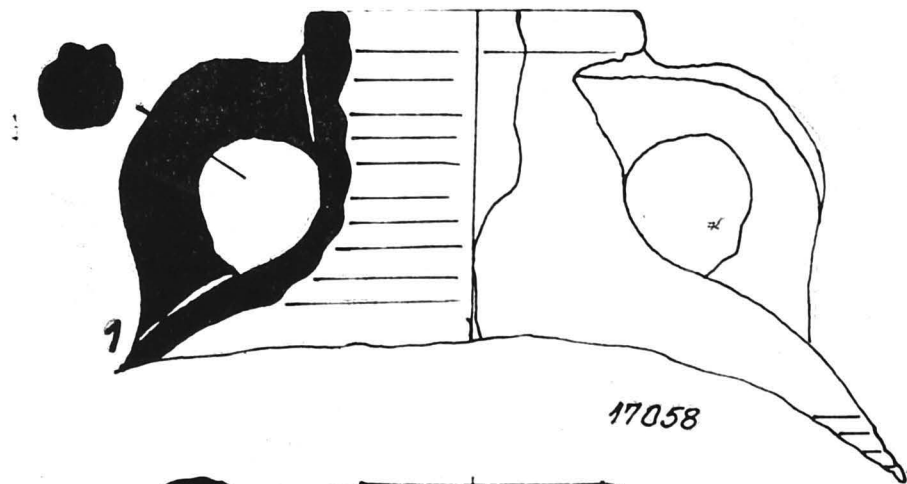
14. AMFORE: 1, 2 (1:3); 3-8 (1:2).

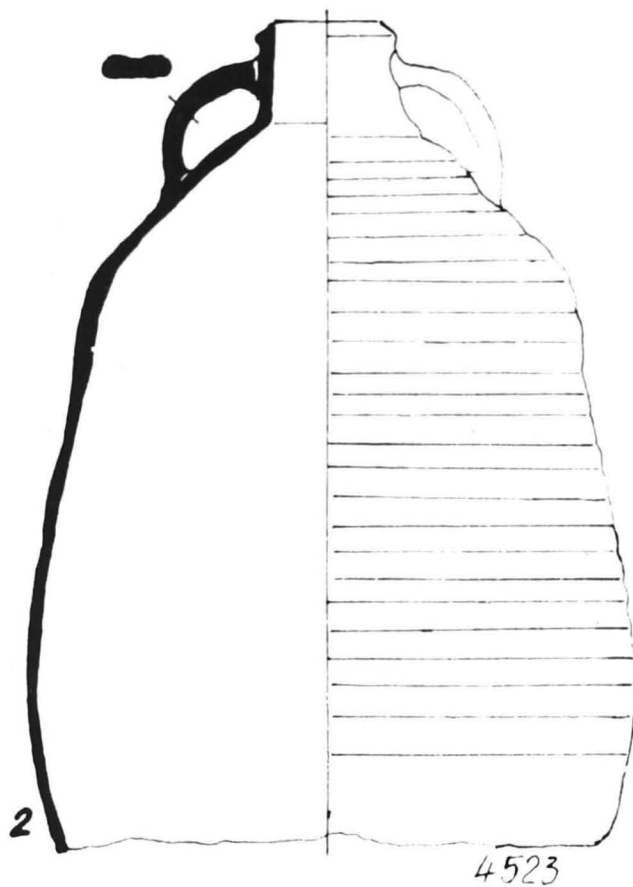
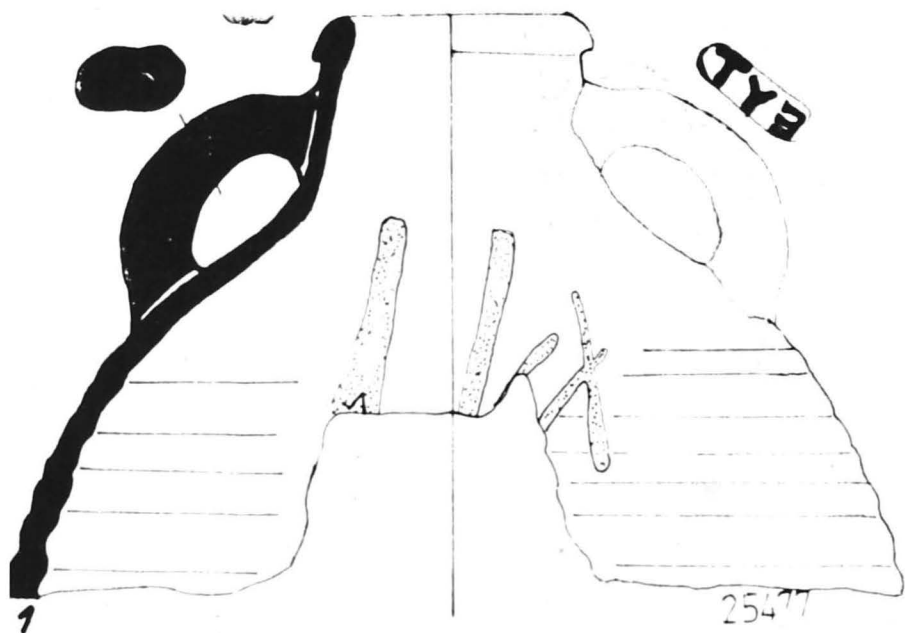

15. AMFORE: 2 (1:5); 1, 3, 4 (1:3).

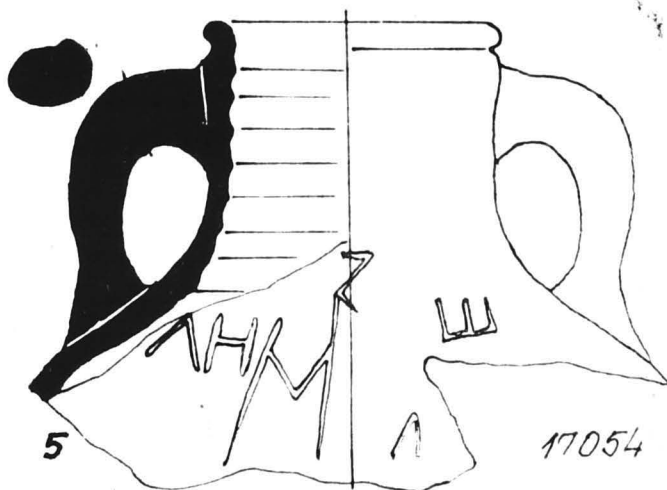
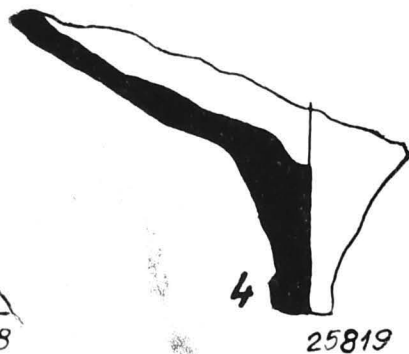
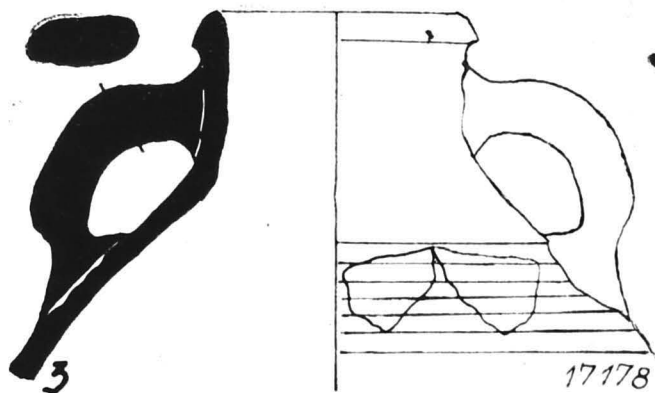
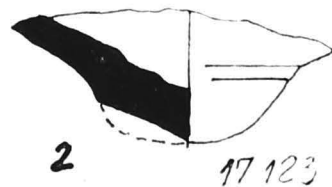
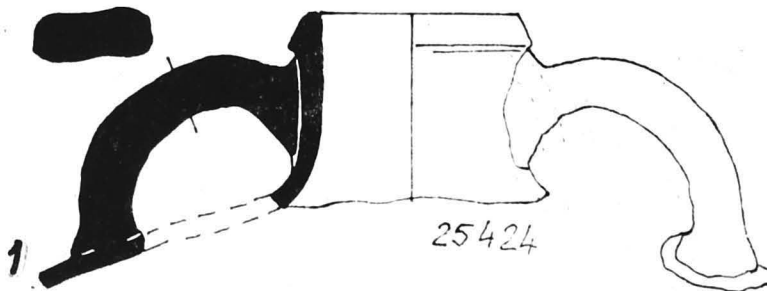

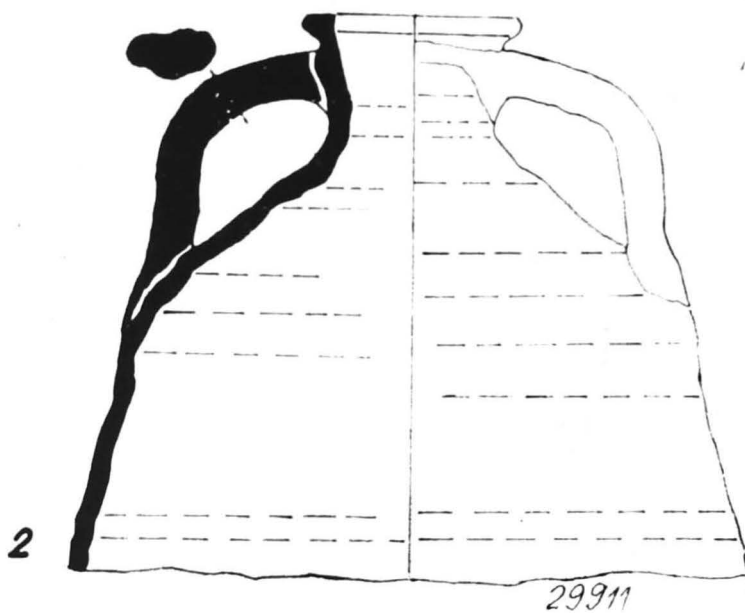
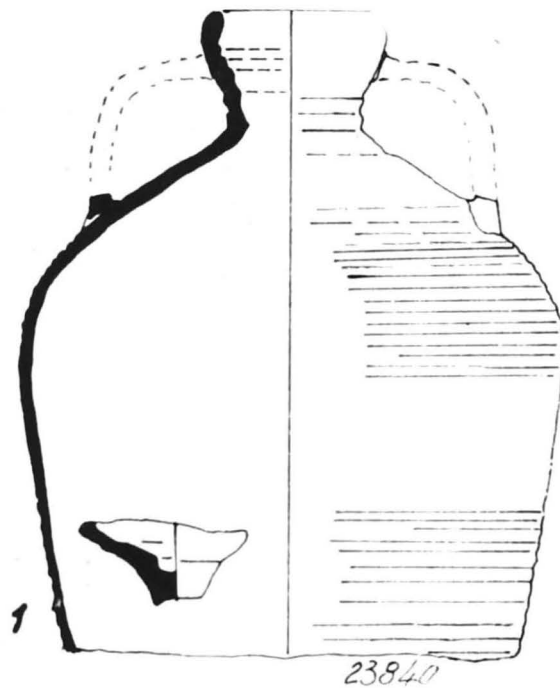
16. AMFORE (1:3).

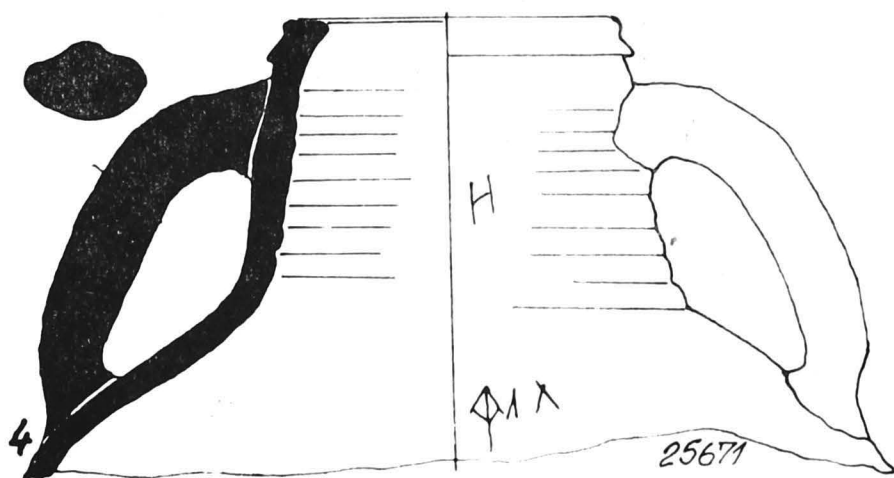
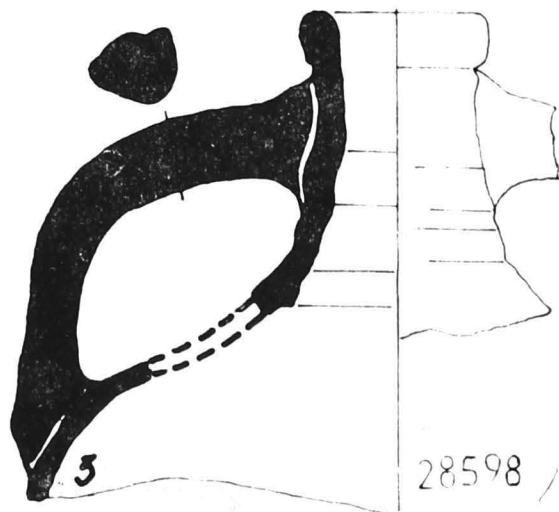
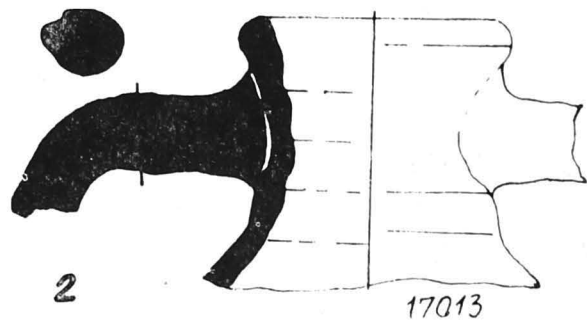
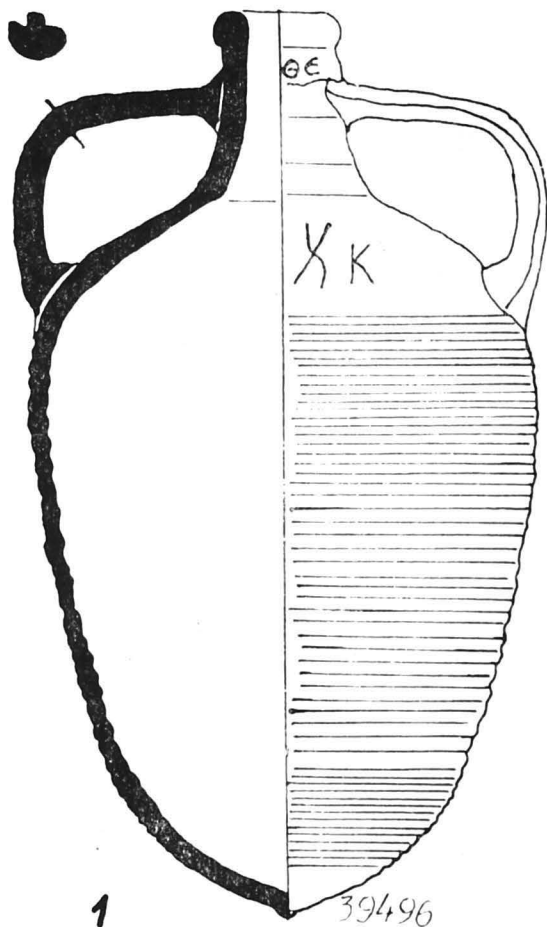

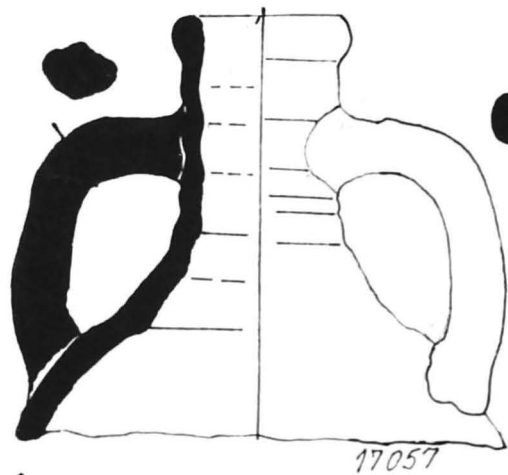
18. AMFORE: 1 (1:3); 2 (1:5).

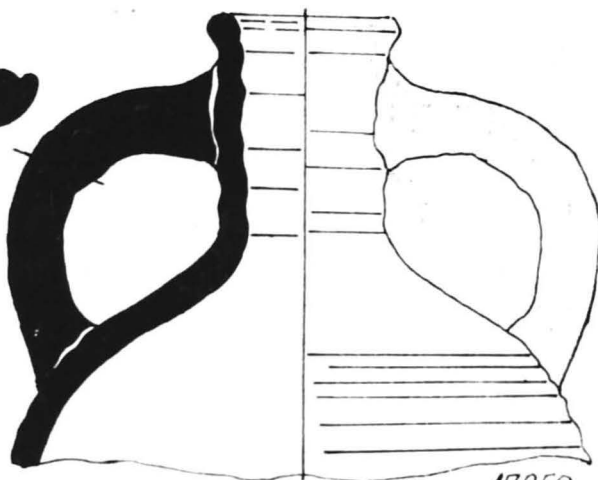

21. AMFORE: 1 (1:5); 2-4 (1:3).

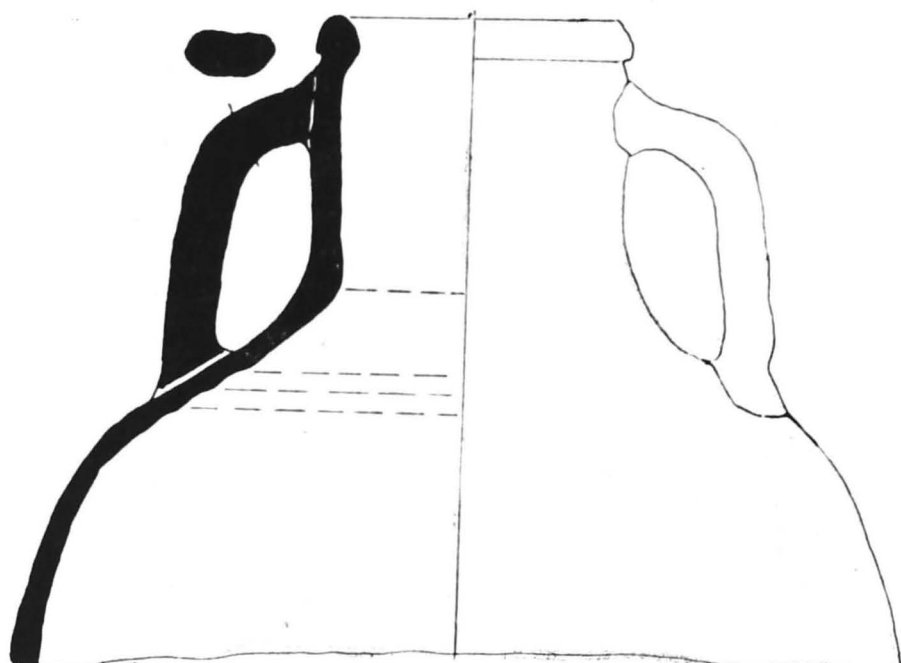
1

17057

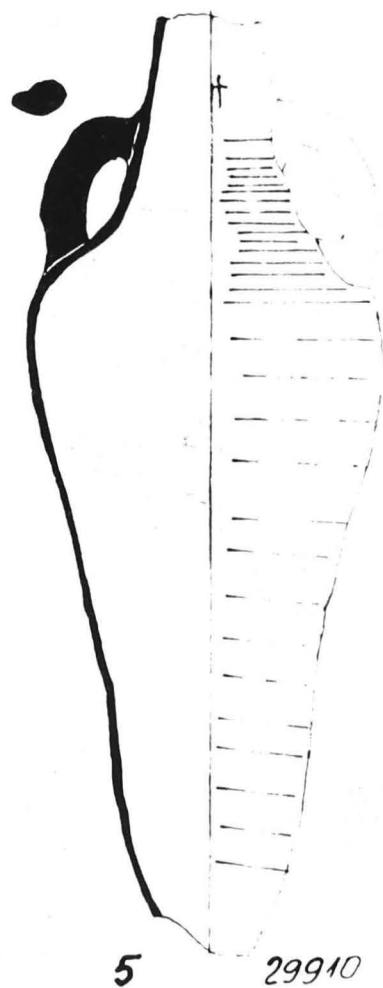
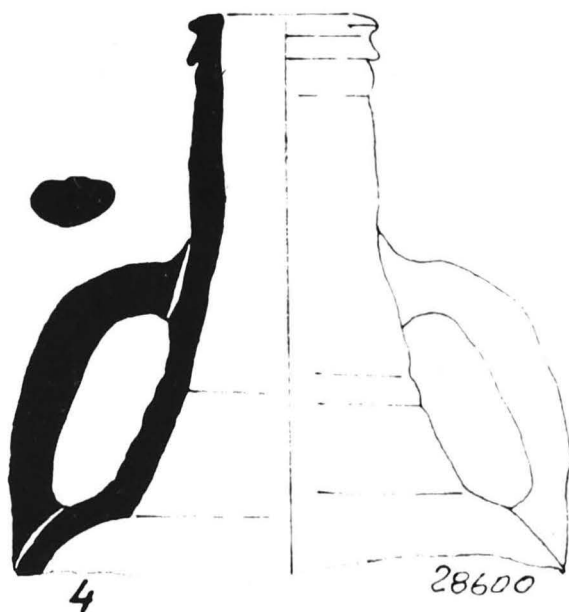
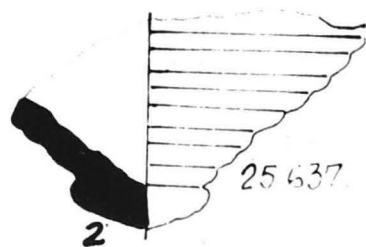
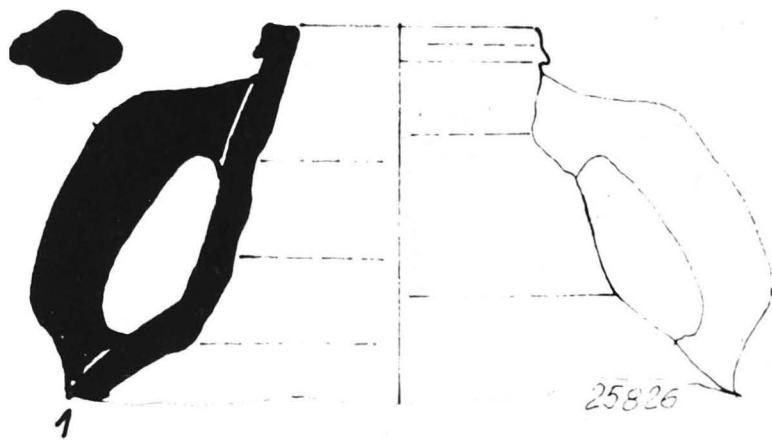
2

17059

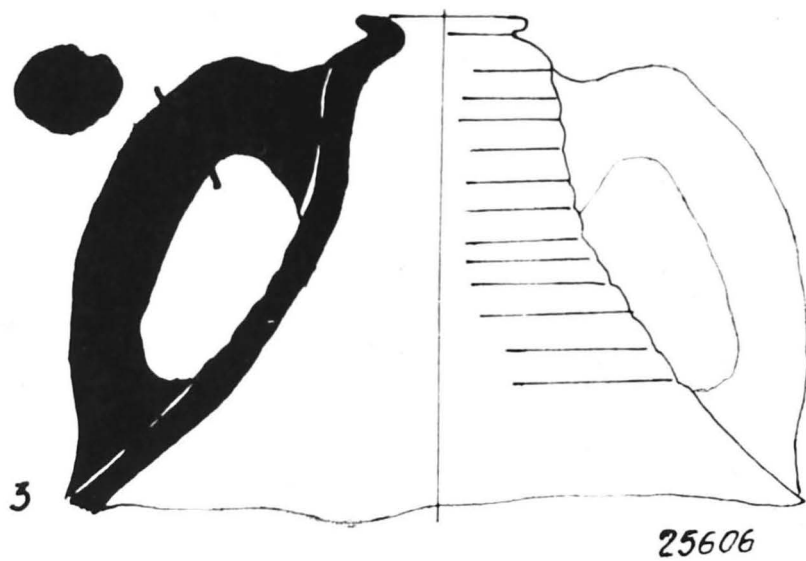
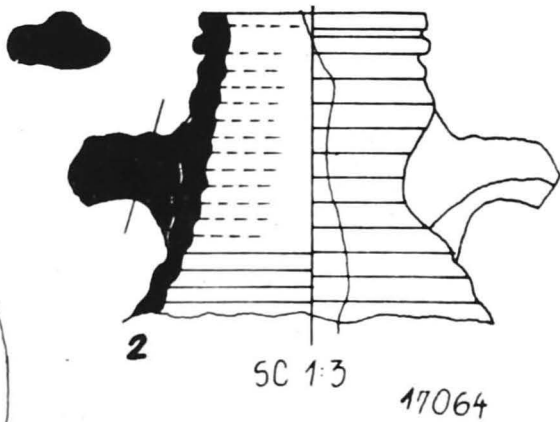

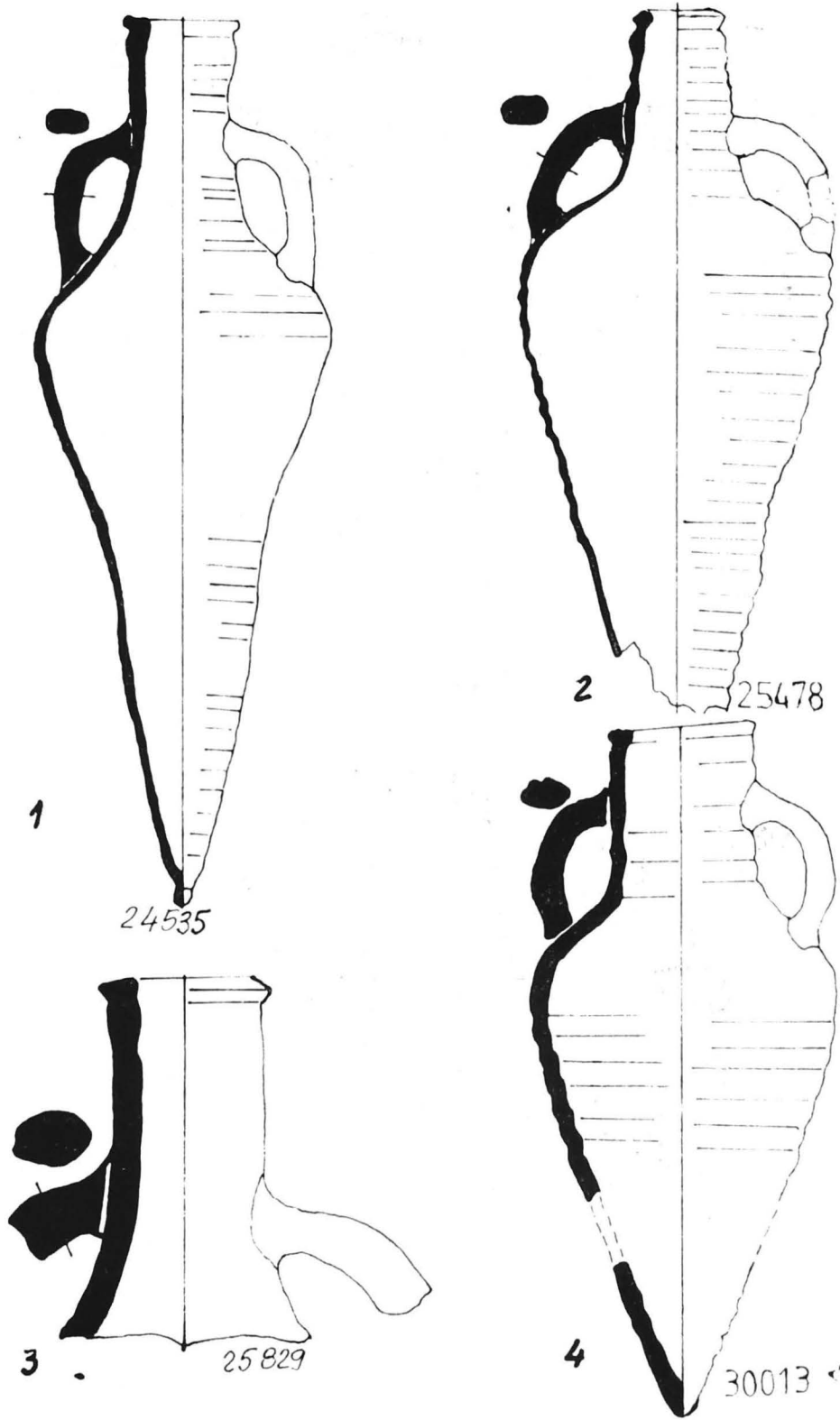
3

25827

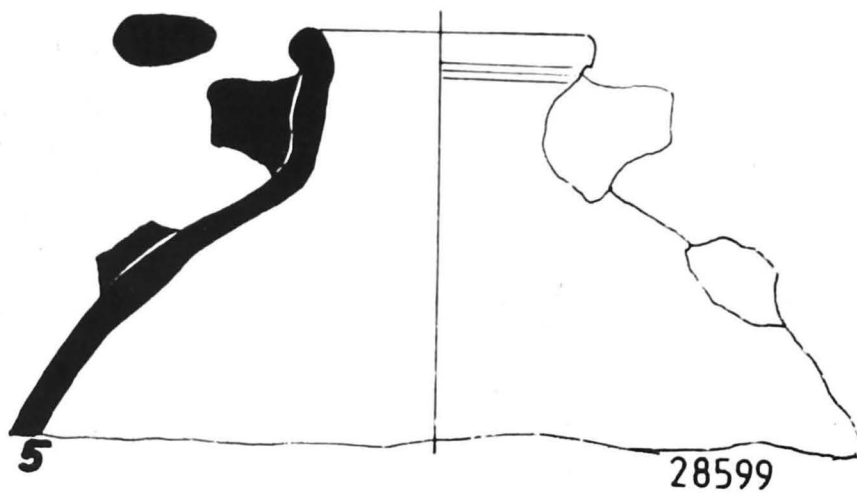
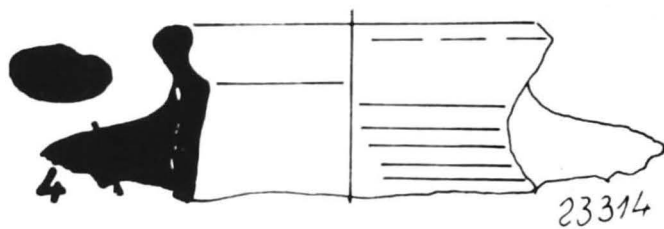
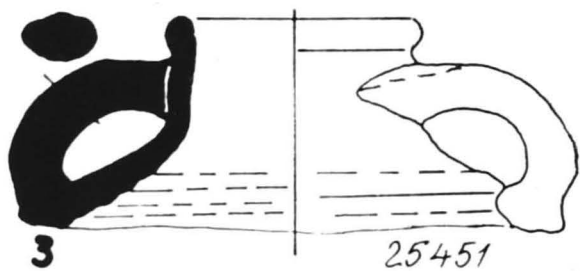
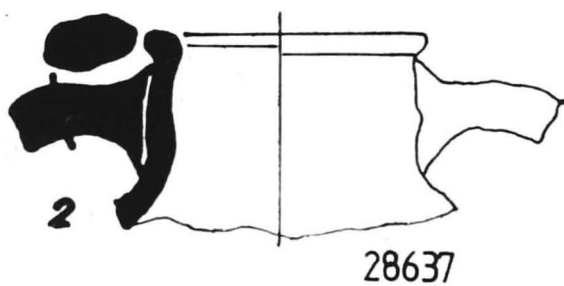
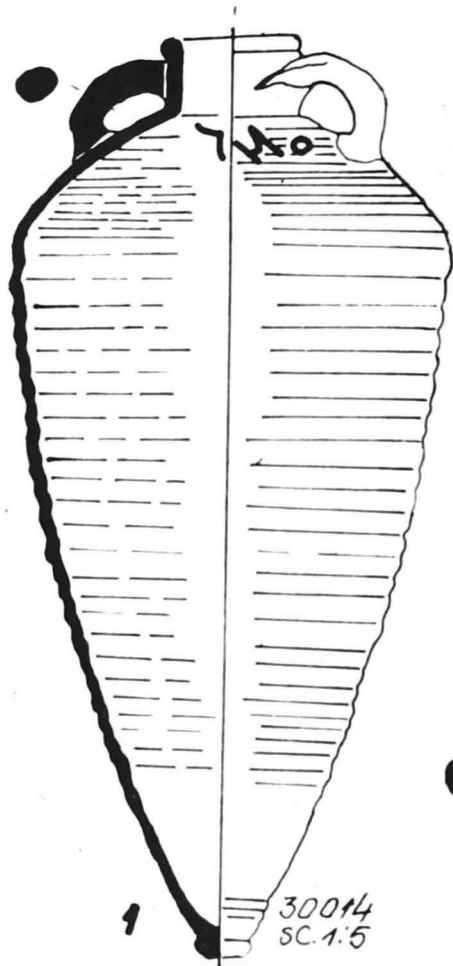

23. AMFORE: 1-4 (1:3); 5 (1:5).

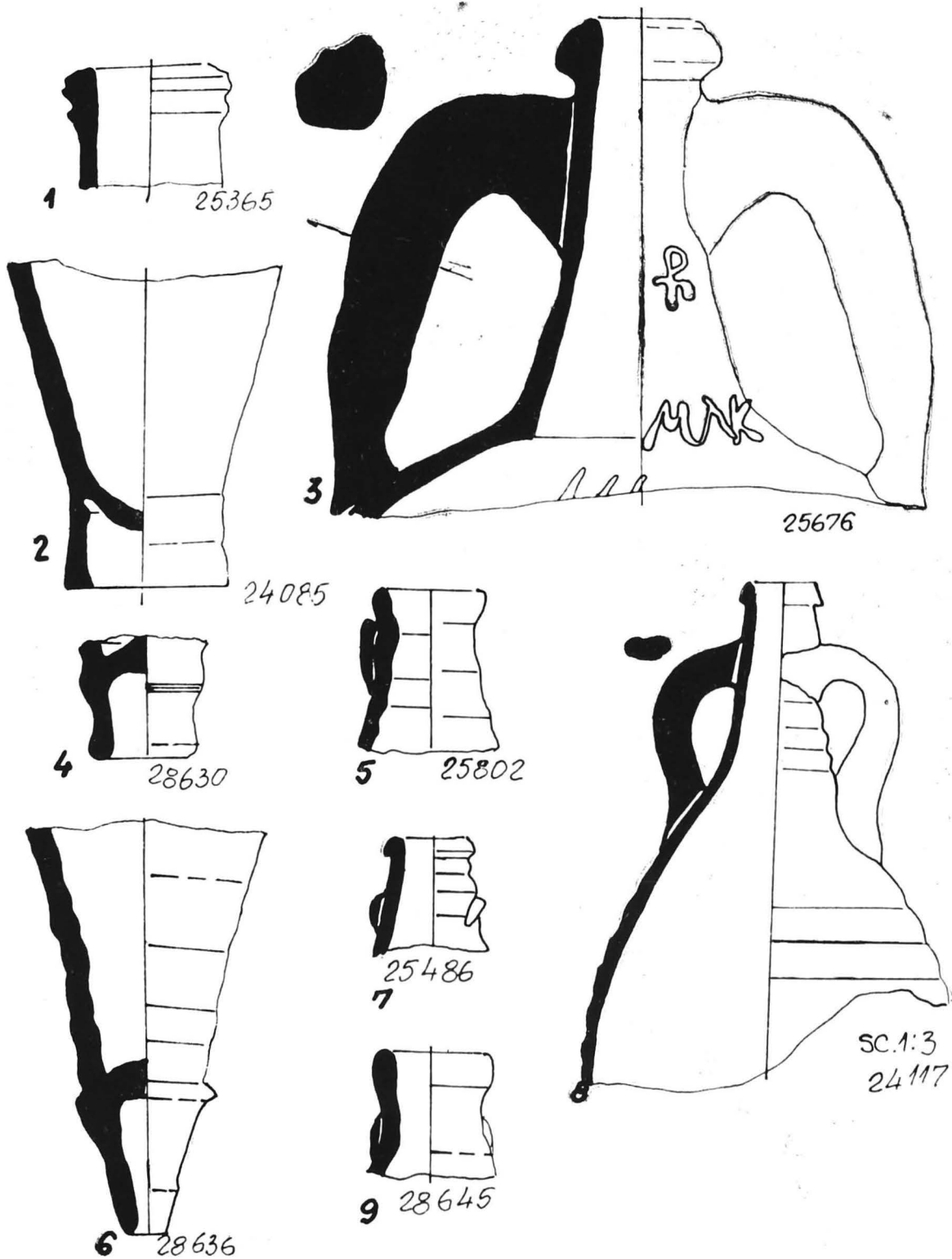

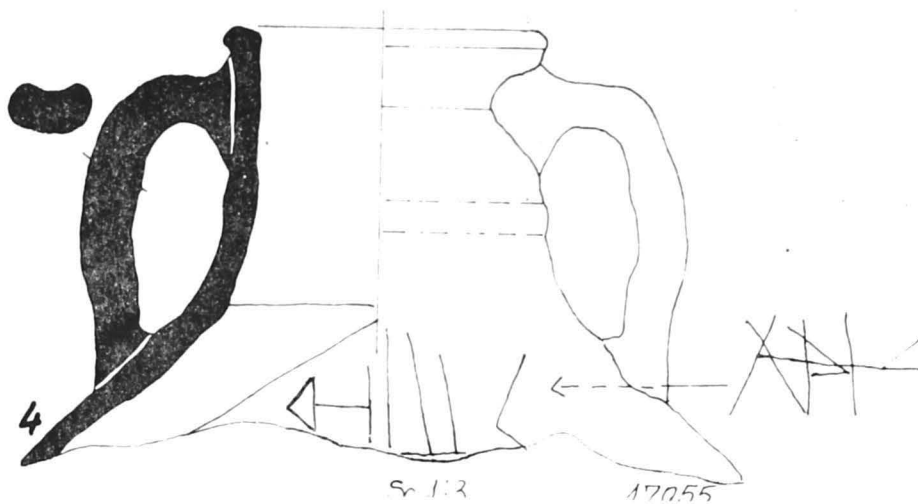
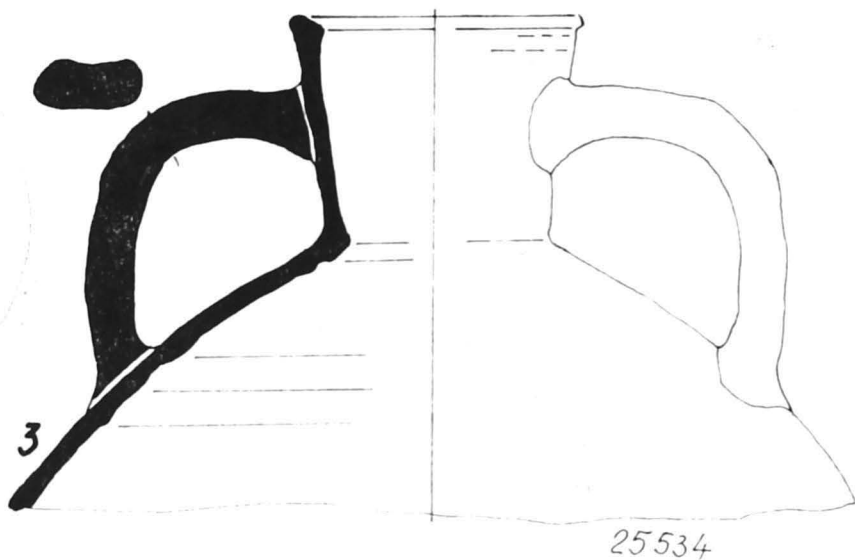
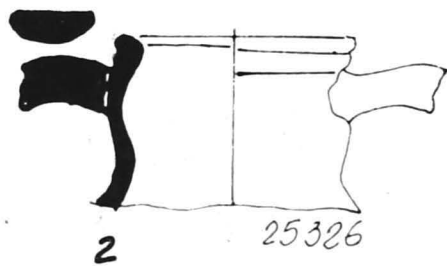
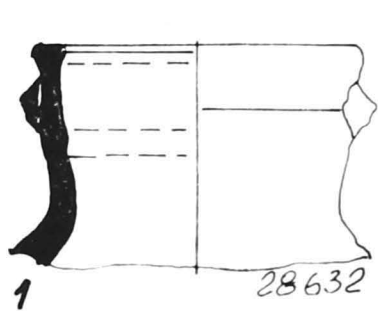
25. AMFORE: 1, 2, 4 (1:5); 3 (1:3).

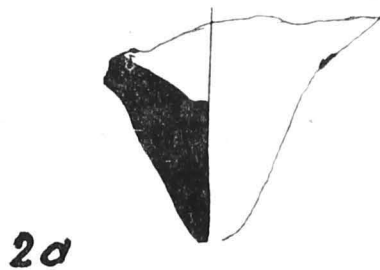
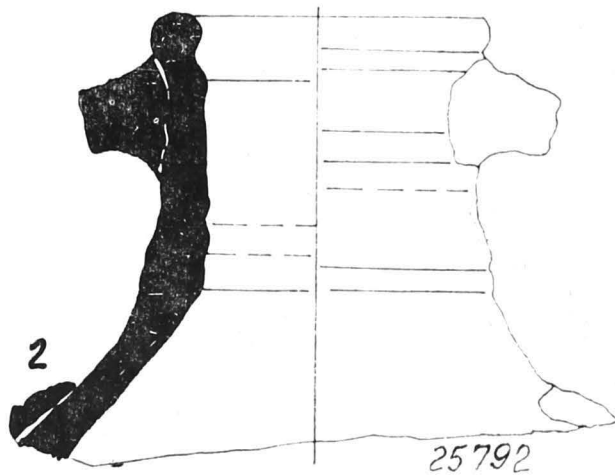
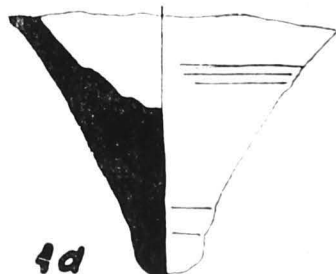
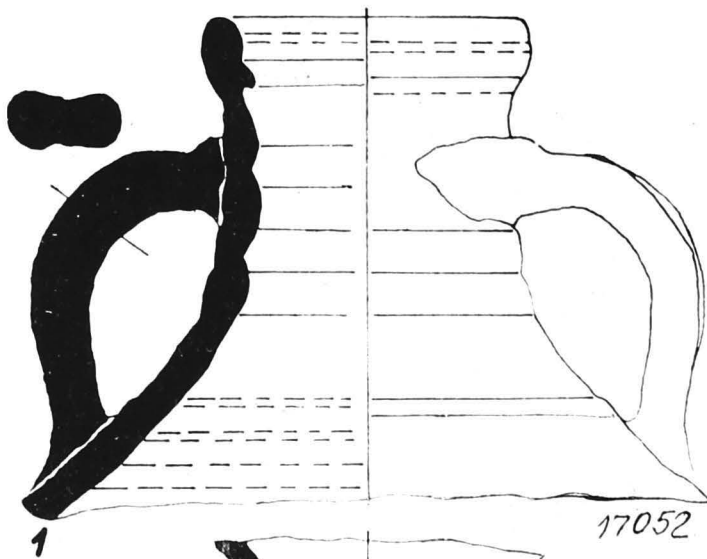

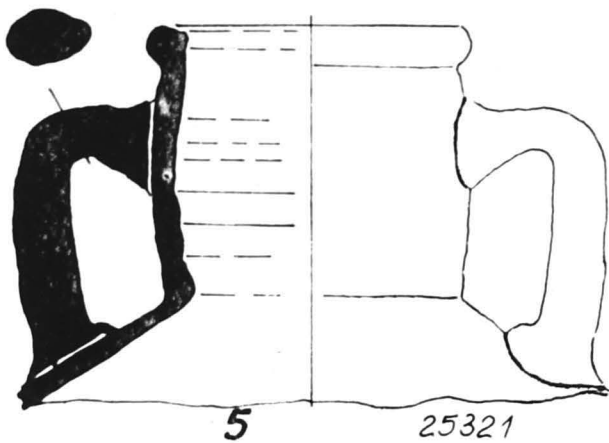
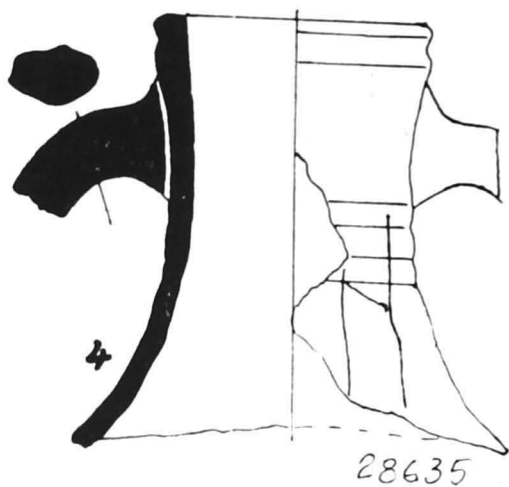
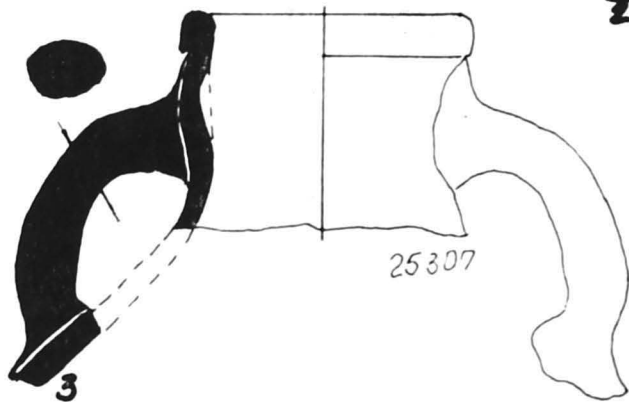
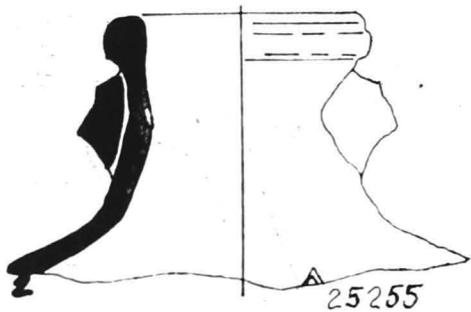
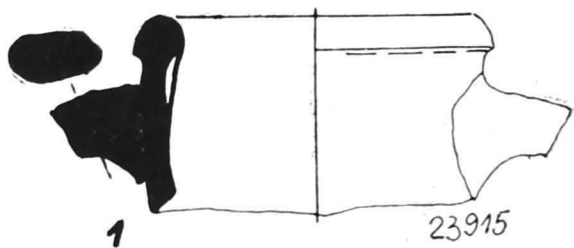
26. AMFORE 1;(1:5): 2-5 (1:3).

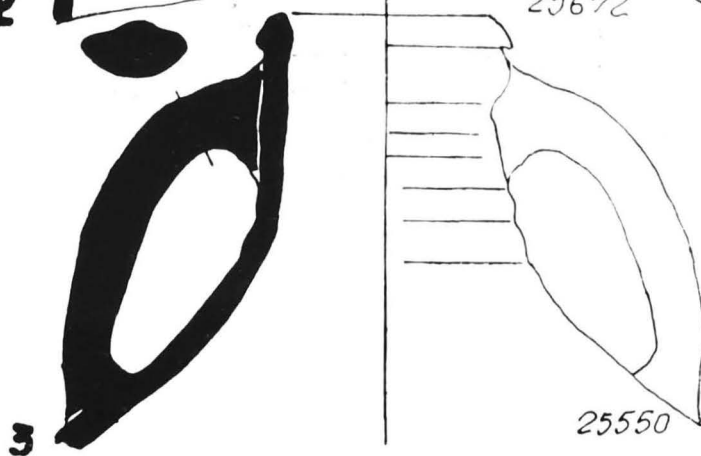
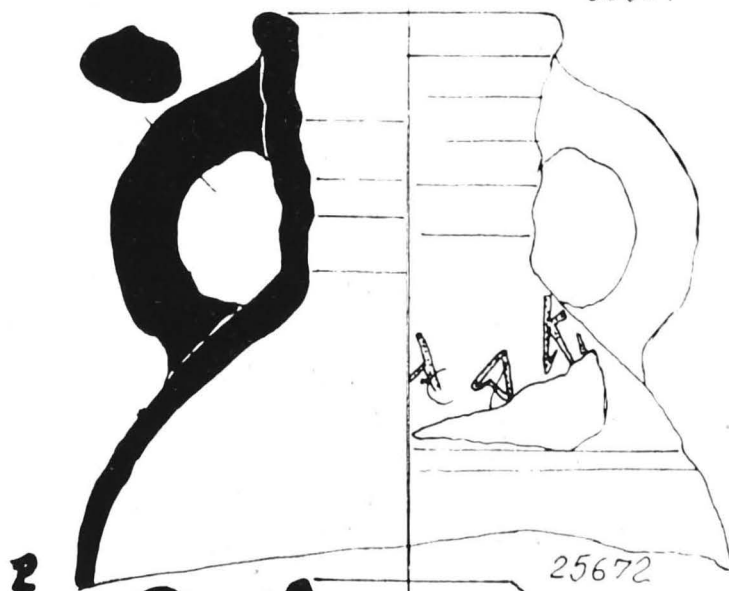
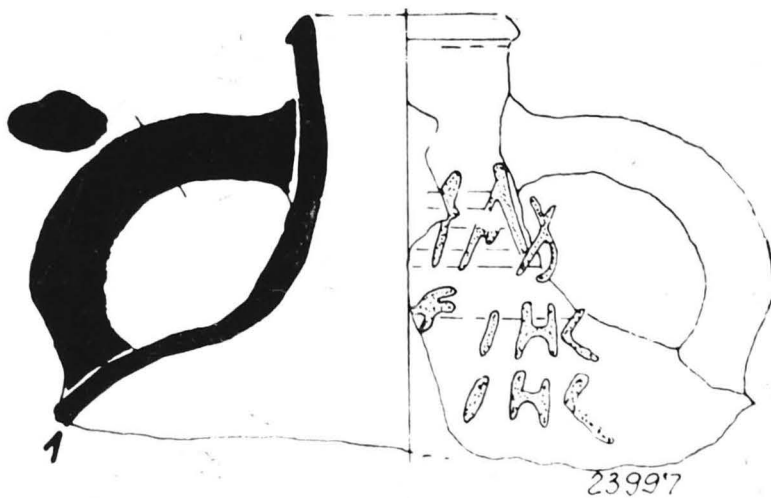

27. AMFORE: 1-3, 8 (1:3); 4-7, 9 (1:2).

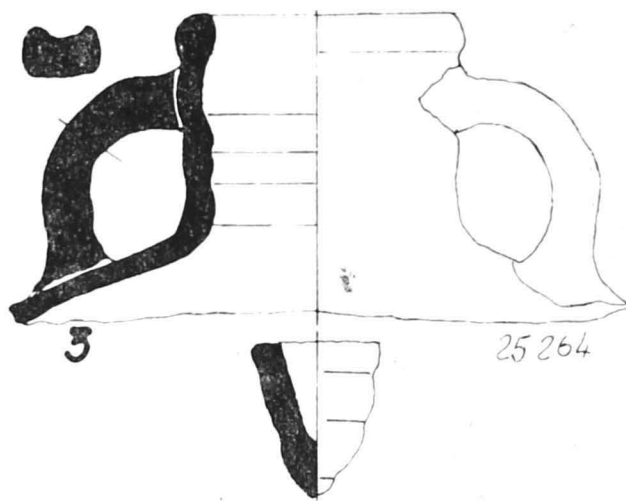
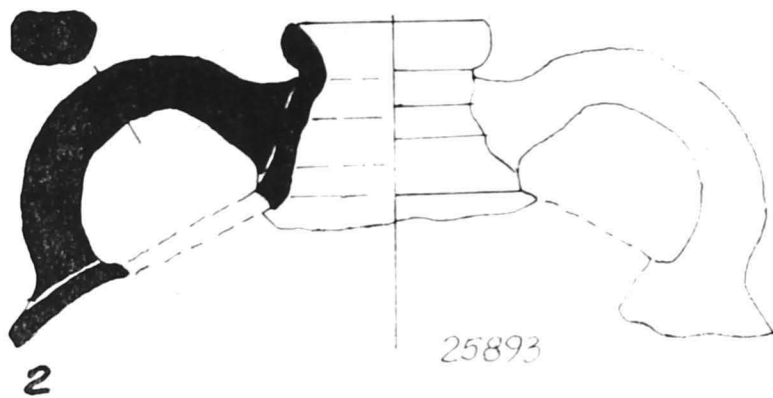
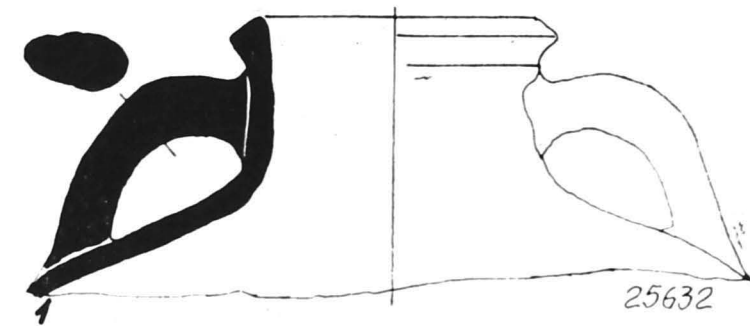

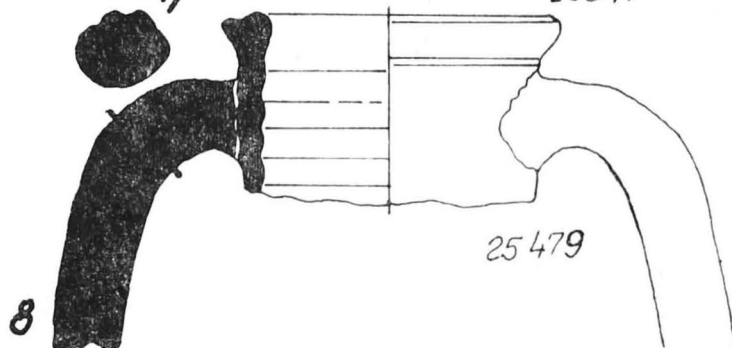
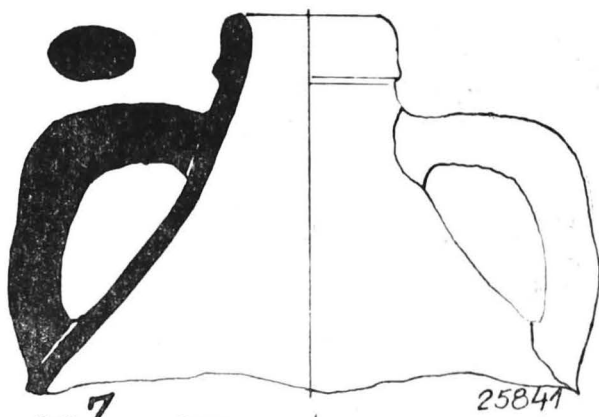
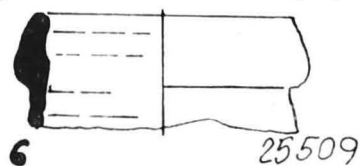
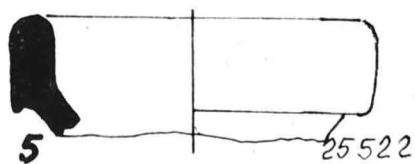
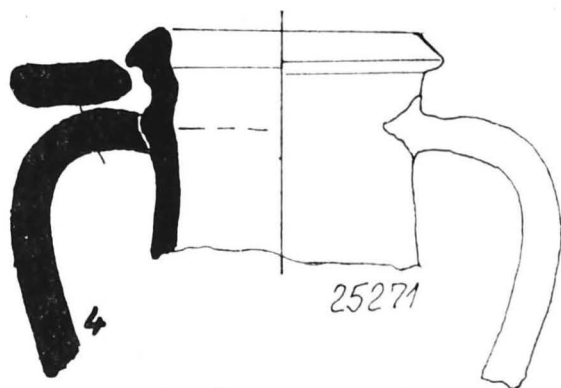
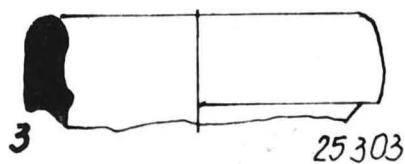
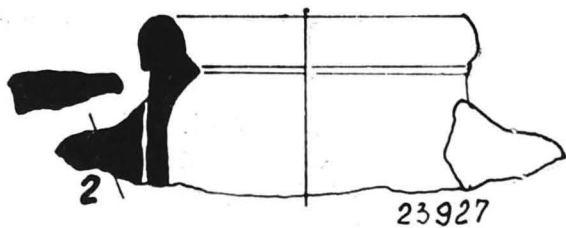
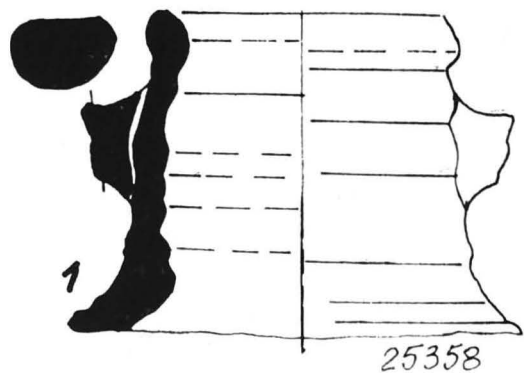

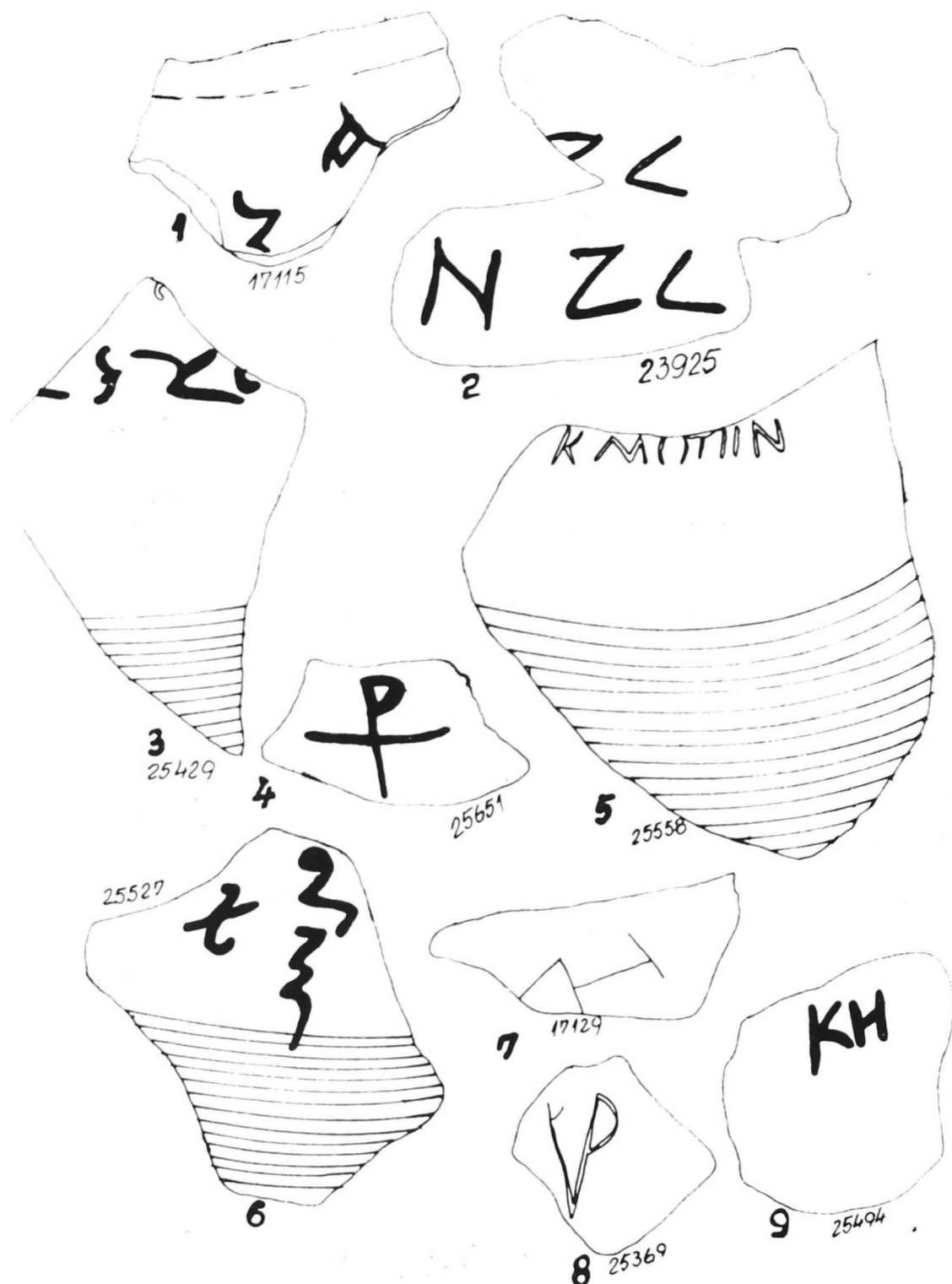

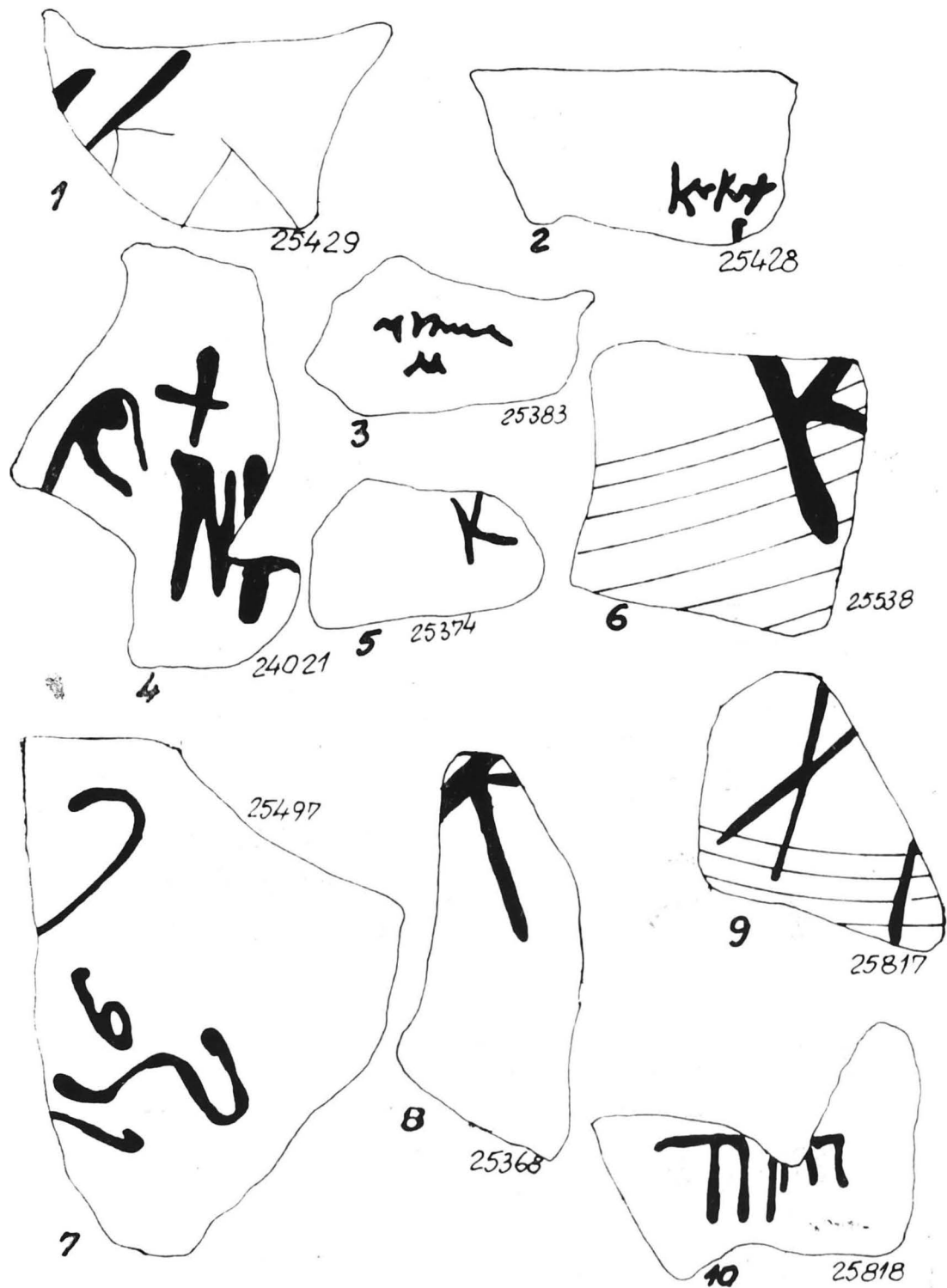
31. AMFORE (1:3).

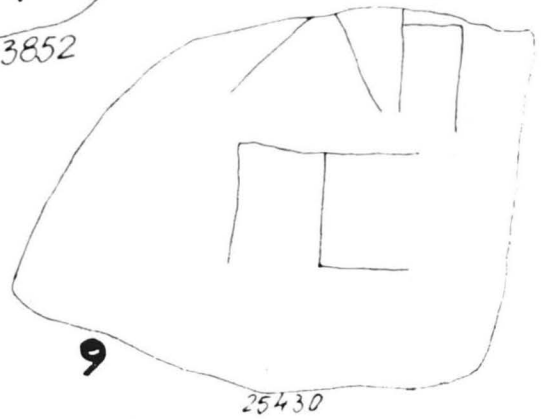
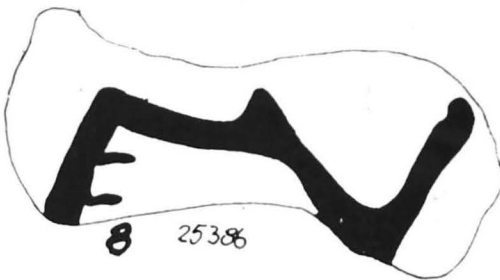
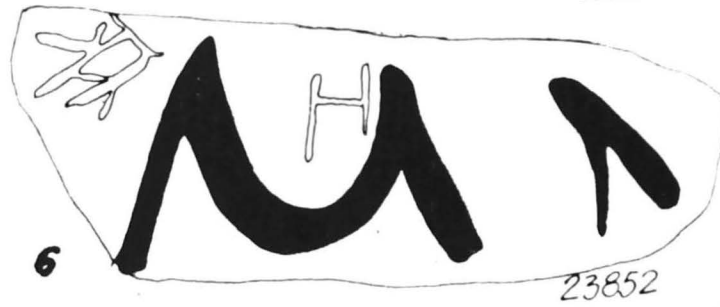
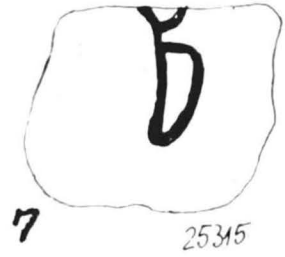
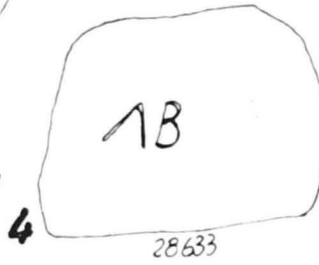
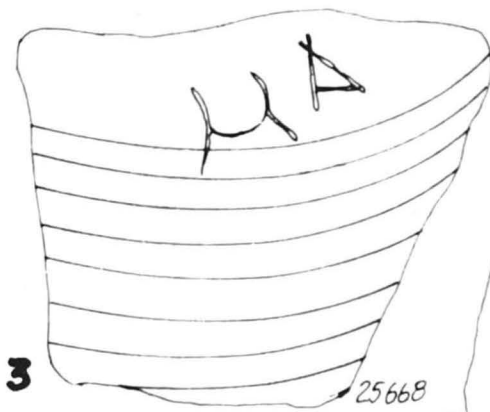
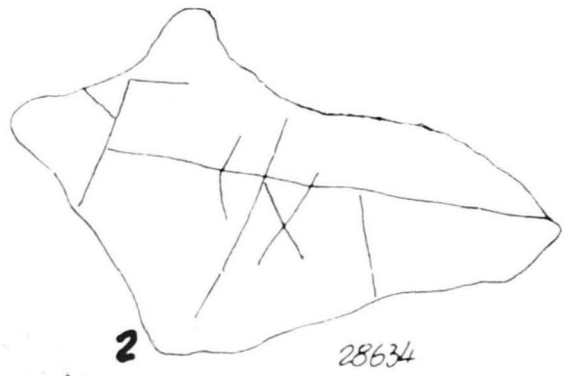
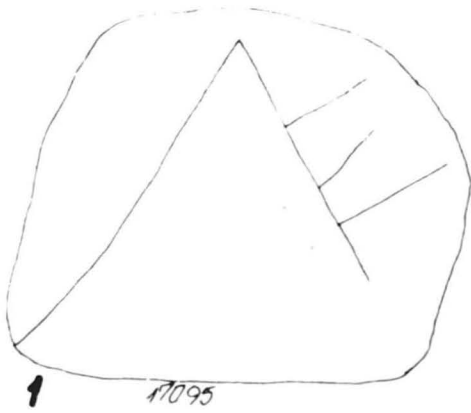

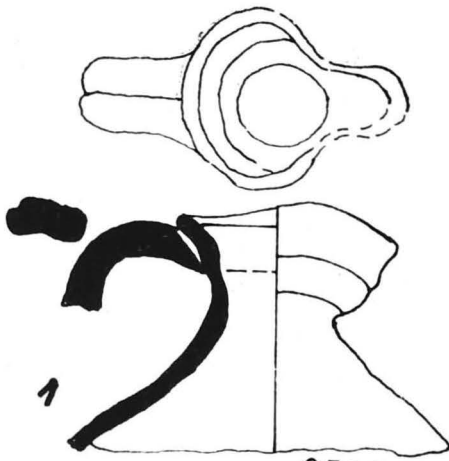

34. AMFORE: DIPINTI ȘI GRAFFITI (1:3)

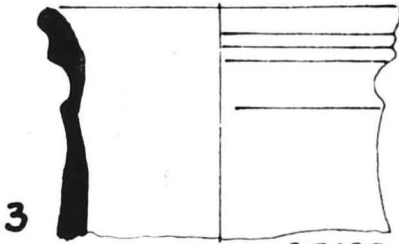

35. AMFORE: DIPINTI ȘI GRAFFITI (1:2)

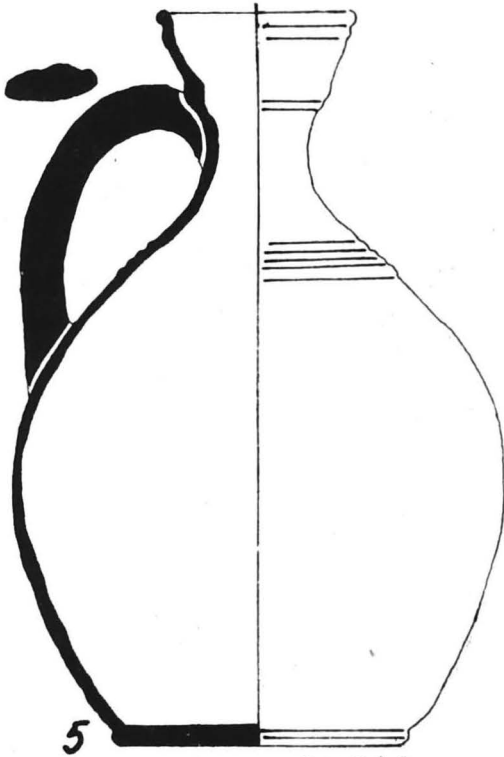

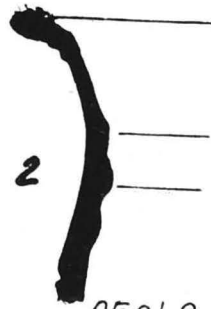
25695

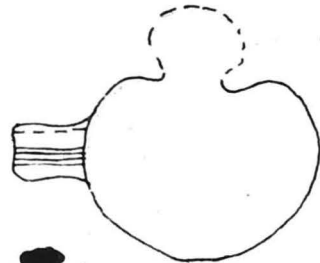
25839

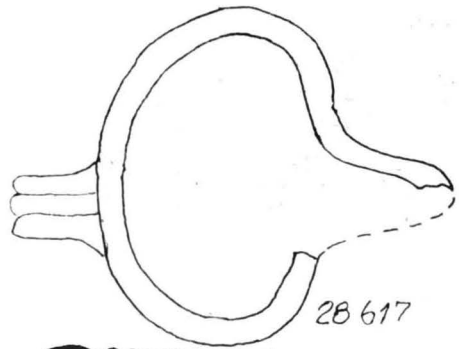
29841

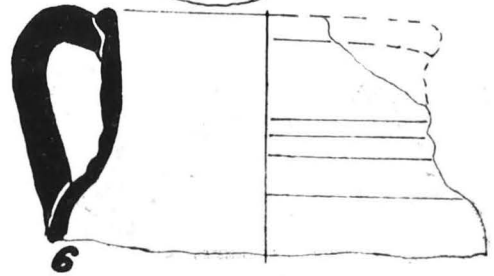
25242

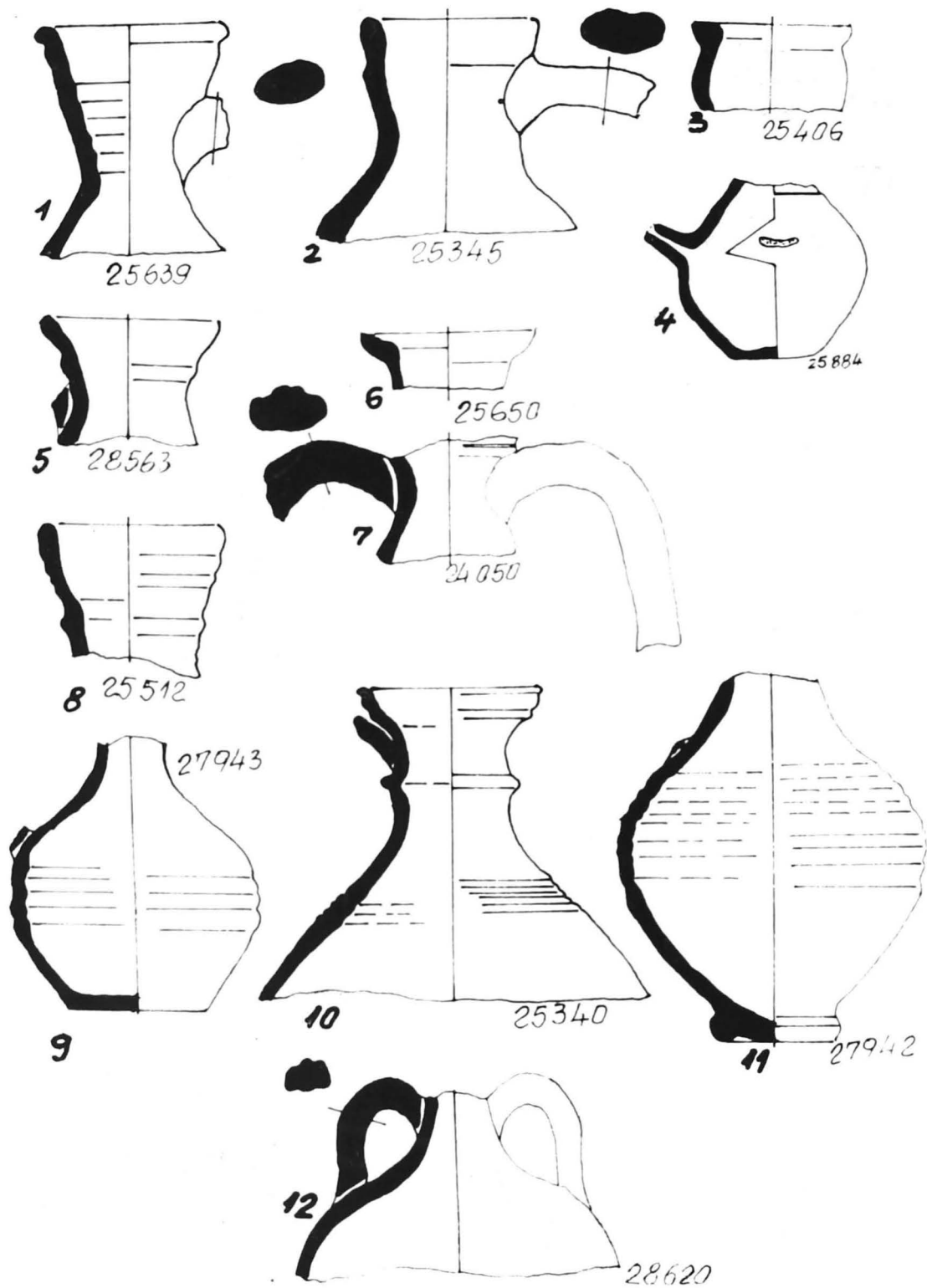
28616

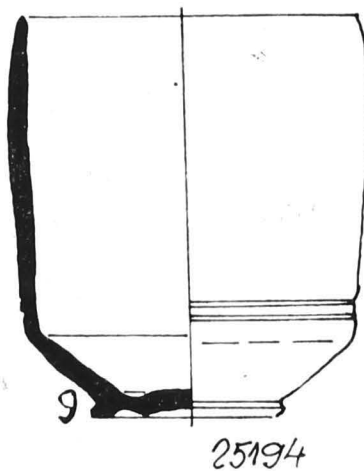
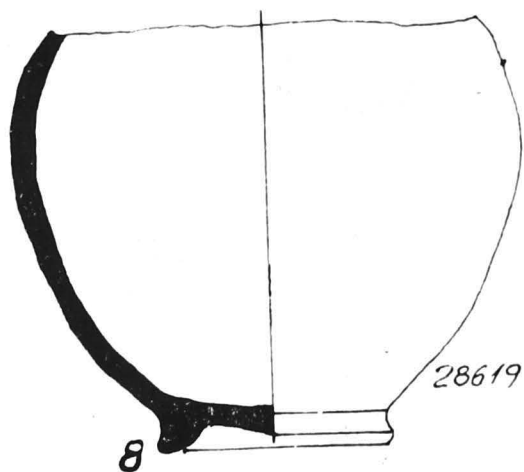
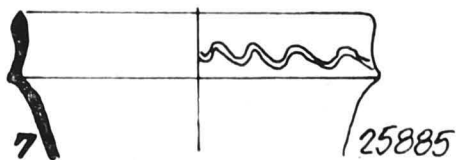
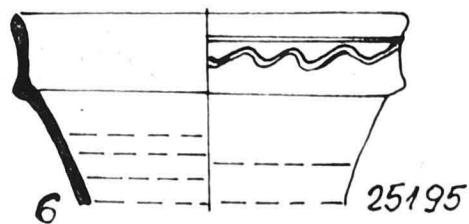
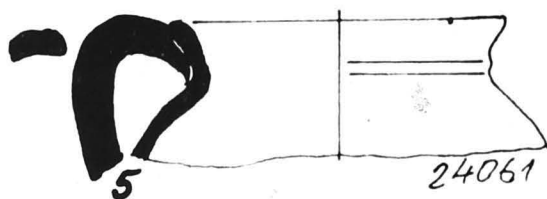
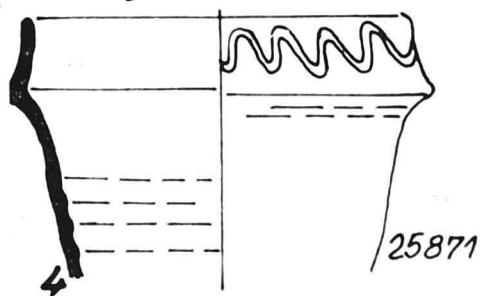
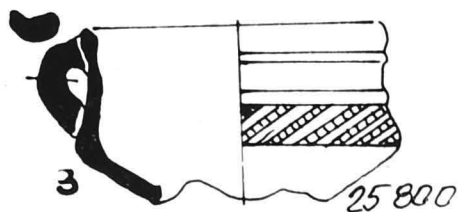
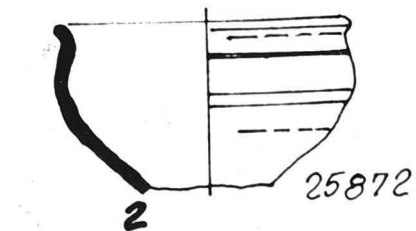
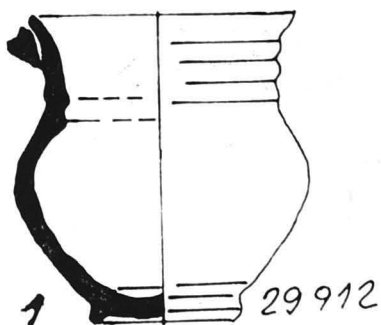
28617

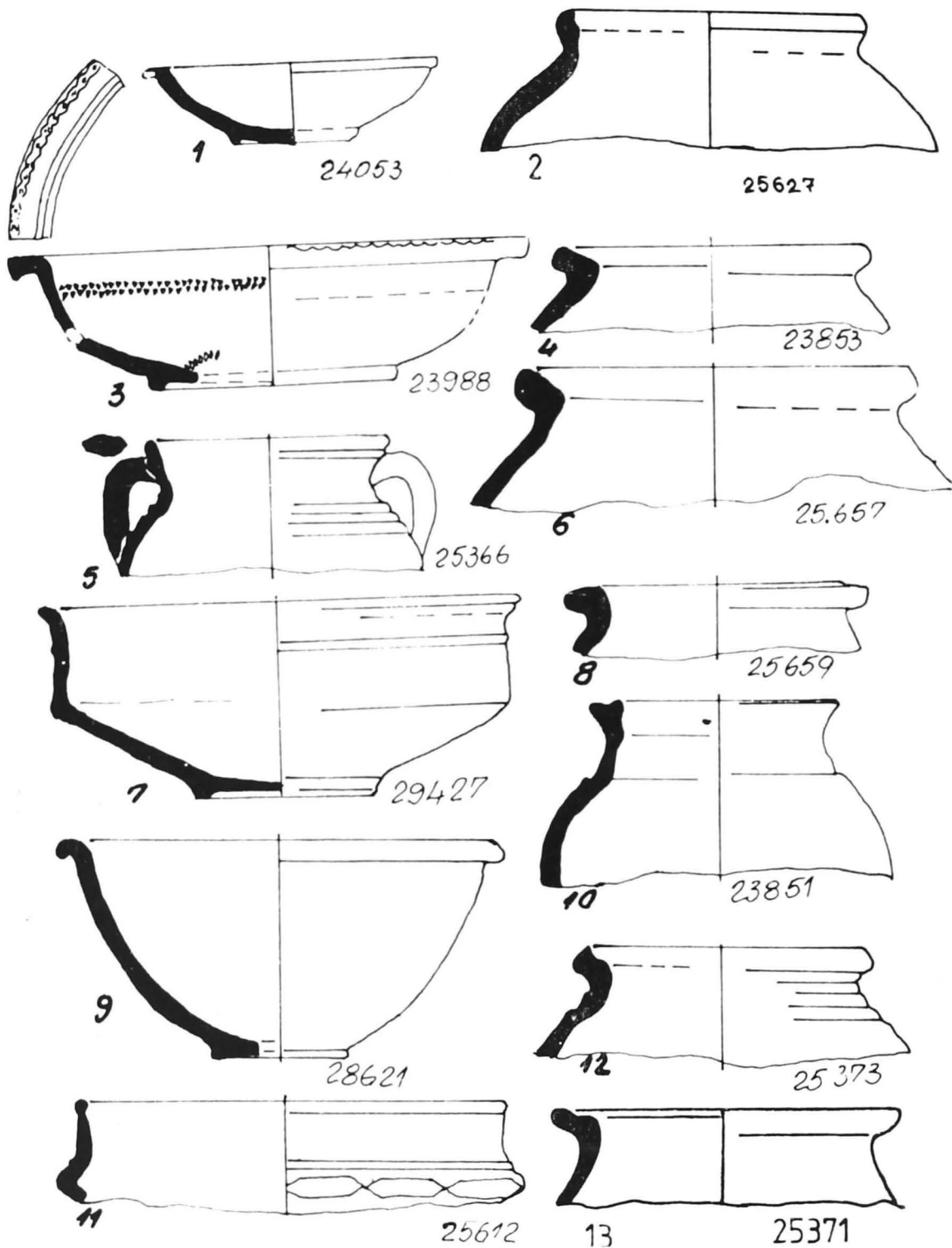
6

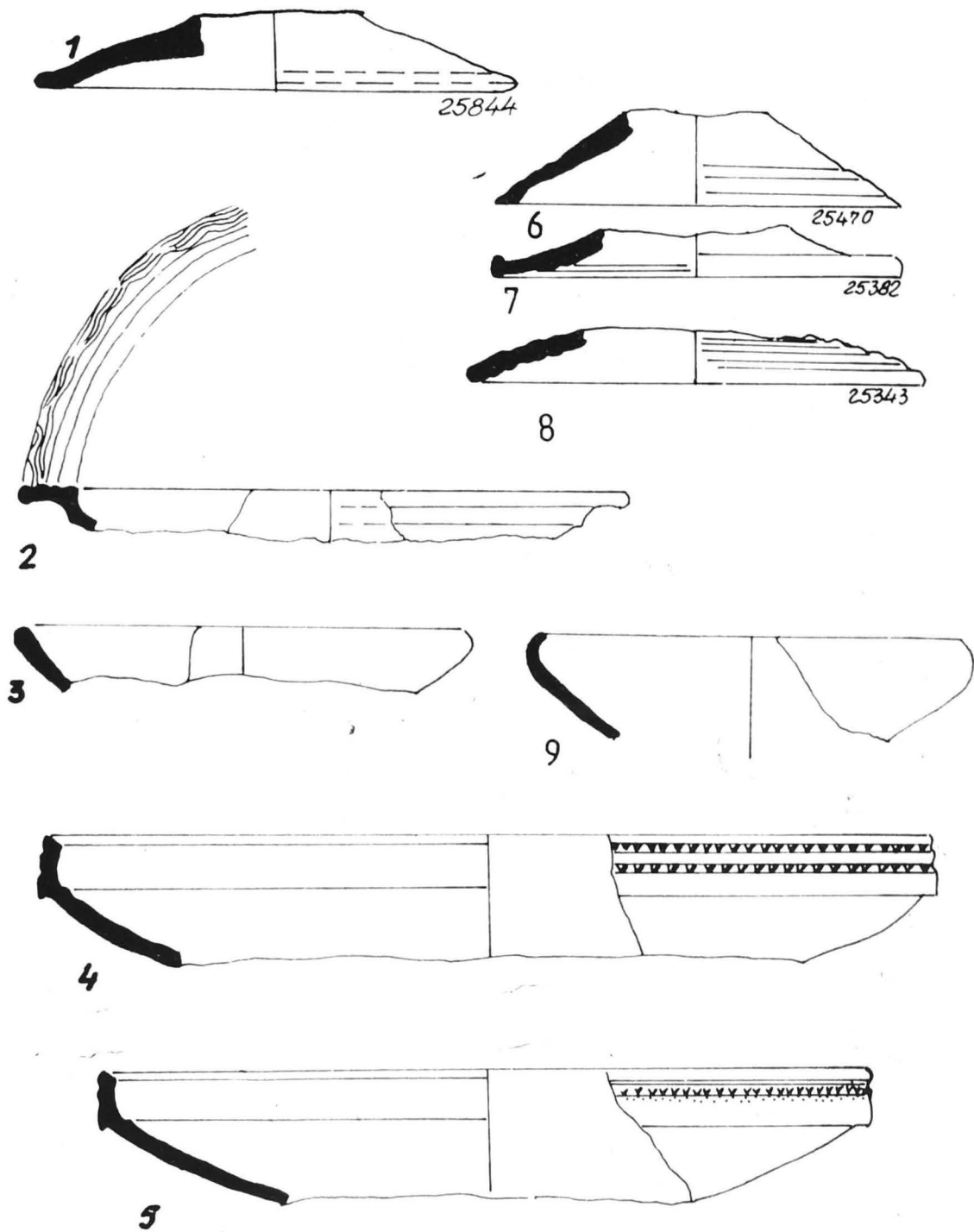
38. VESELĂ DE BĂUT (1:3).

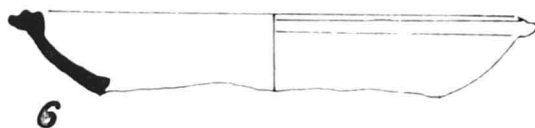
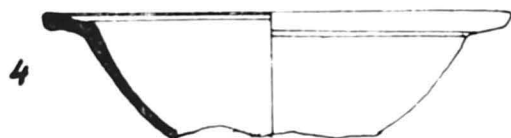
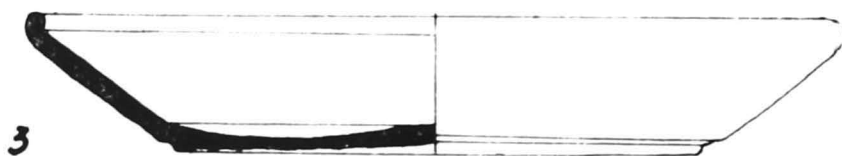
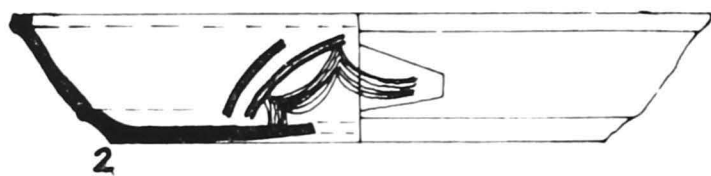
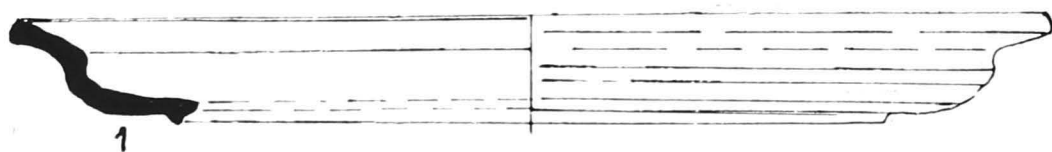
39. VESELĂ DE BAUT (1:3).

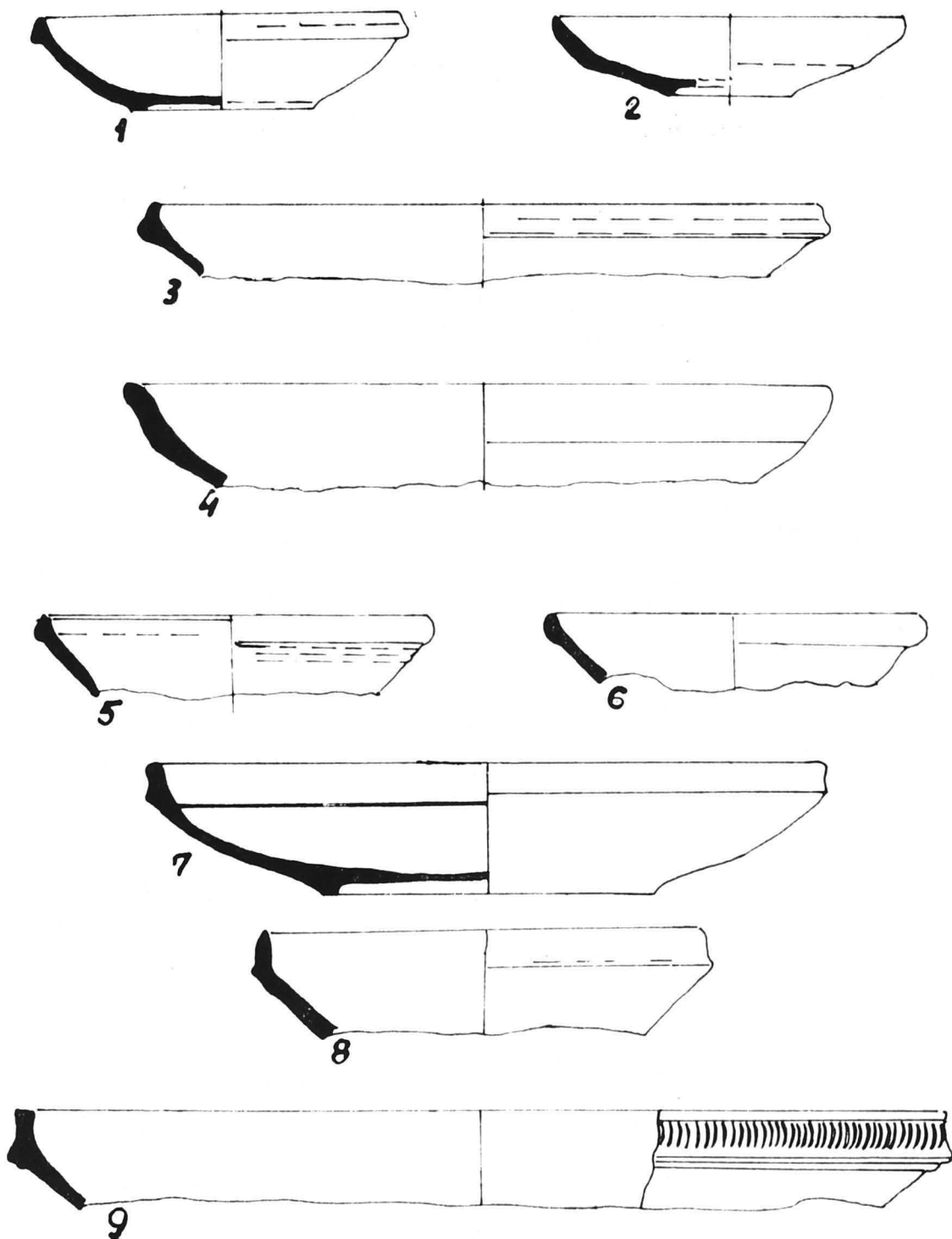
40. VESELĂ DE MASĂ: 1, 3, 5, 7, 9, 11; VESELĂ DE BUCĂTĂRIE: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 13 (1:3).

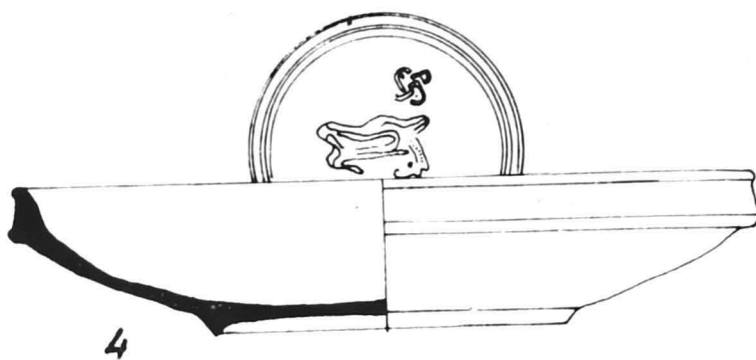
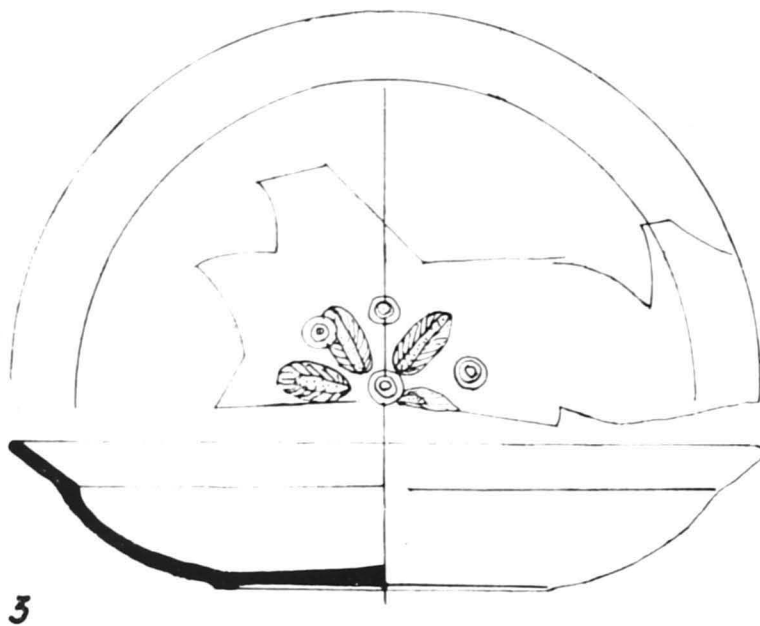
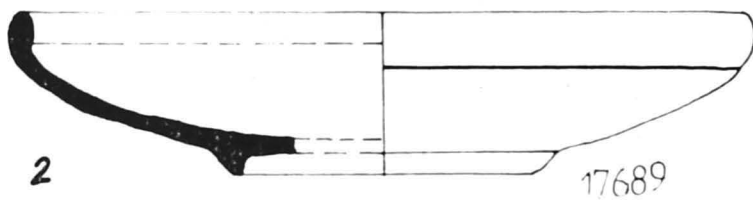
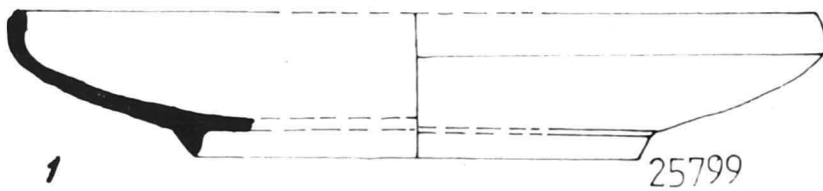
41. CAPACE: 1, 6-8; VESELĂ DE MASĂ (CNIDIANĂ?) (1:3).

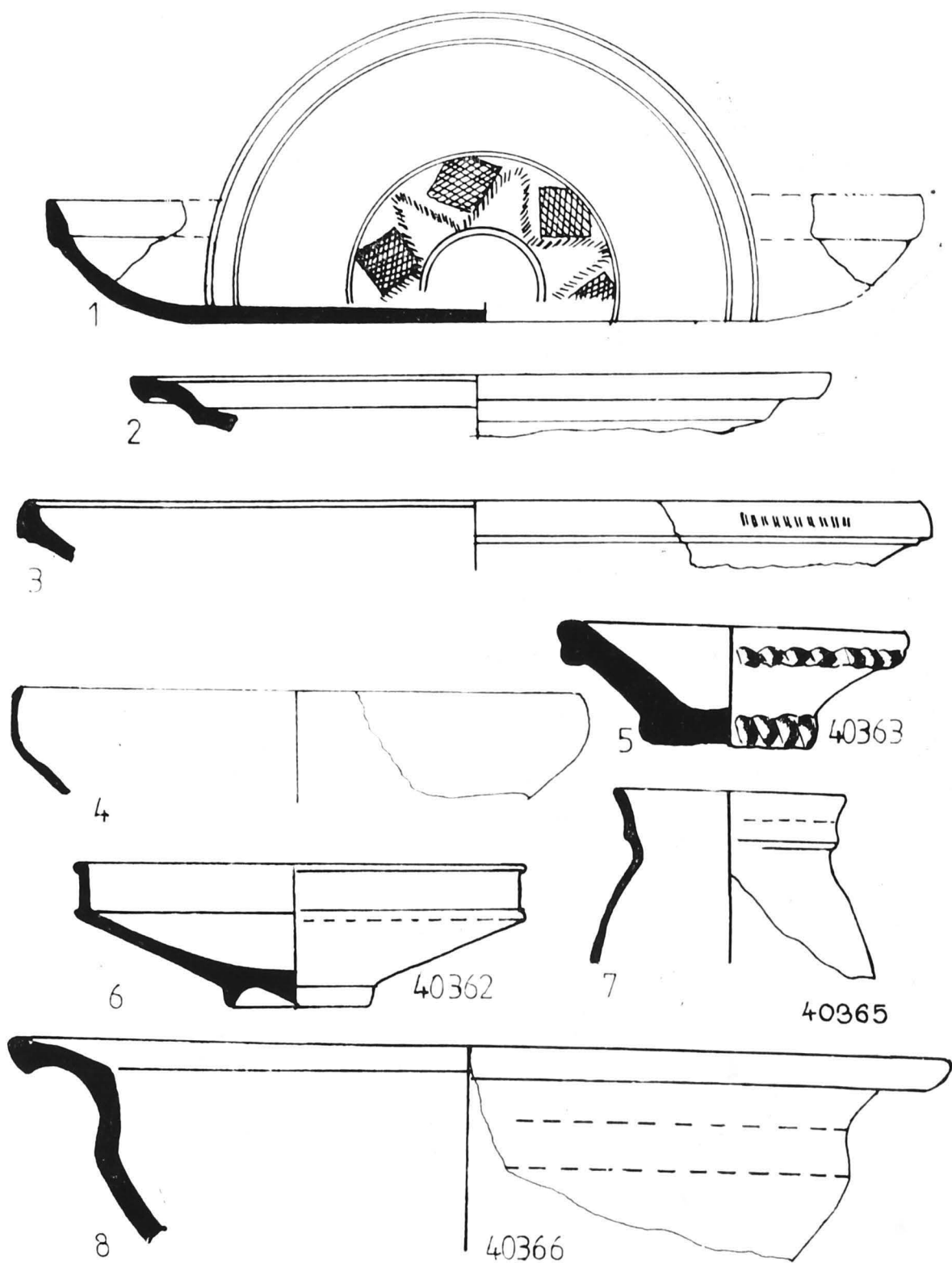
42. VESELĂ DE MASĂ (PONTICĂ) (1:3).

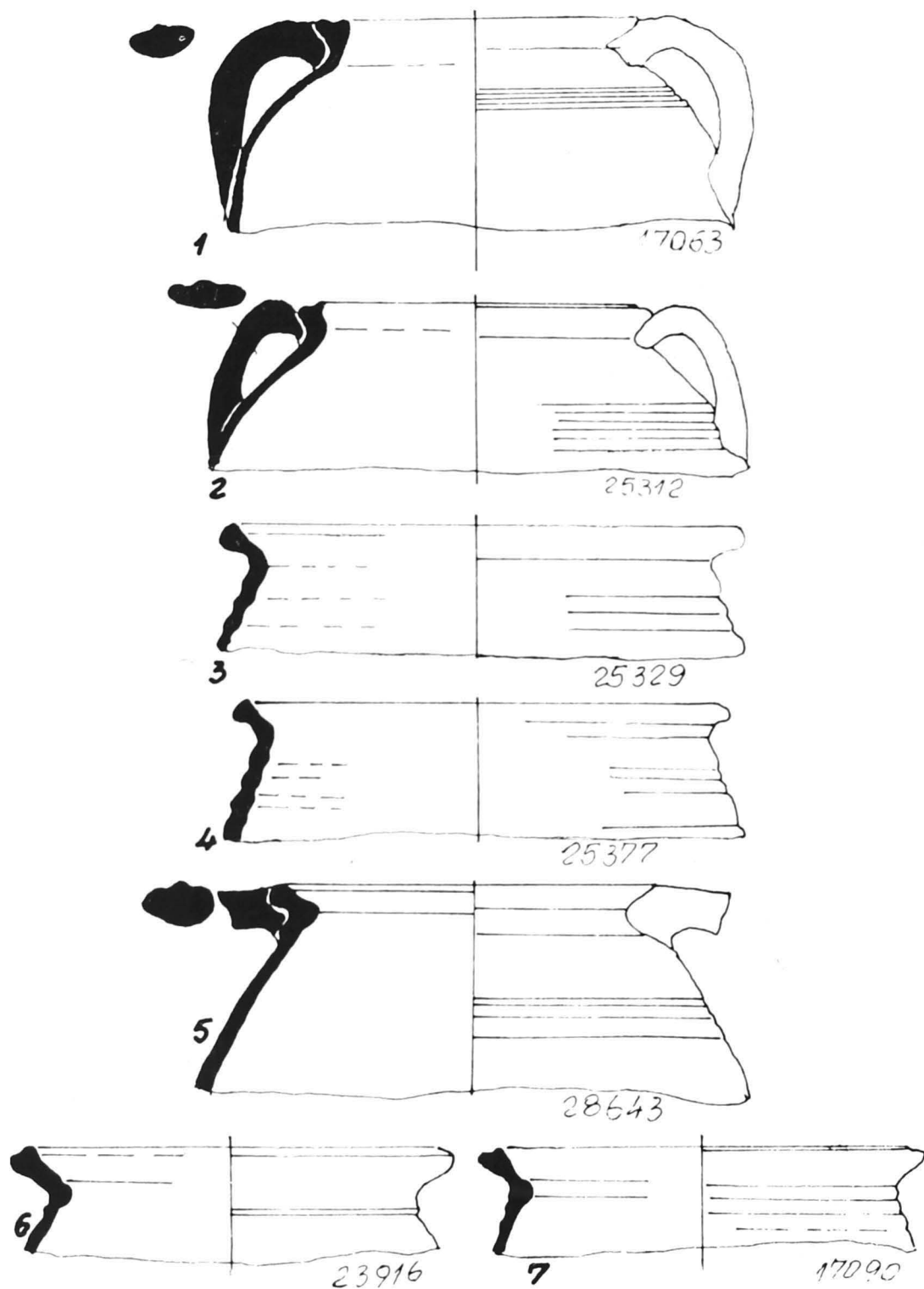
43. VESELĂ DE MASĂ (MICROASIATICĂ) (1:3).

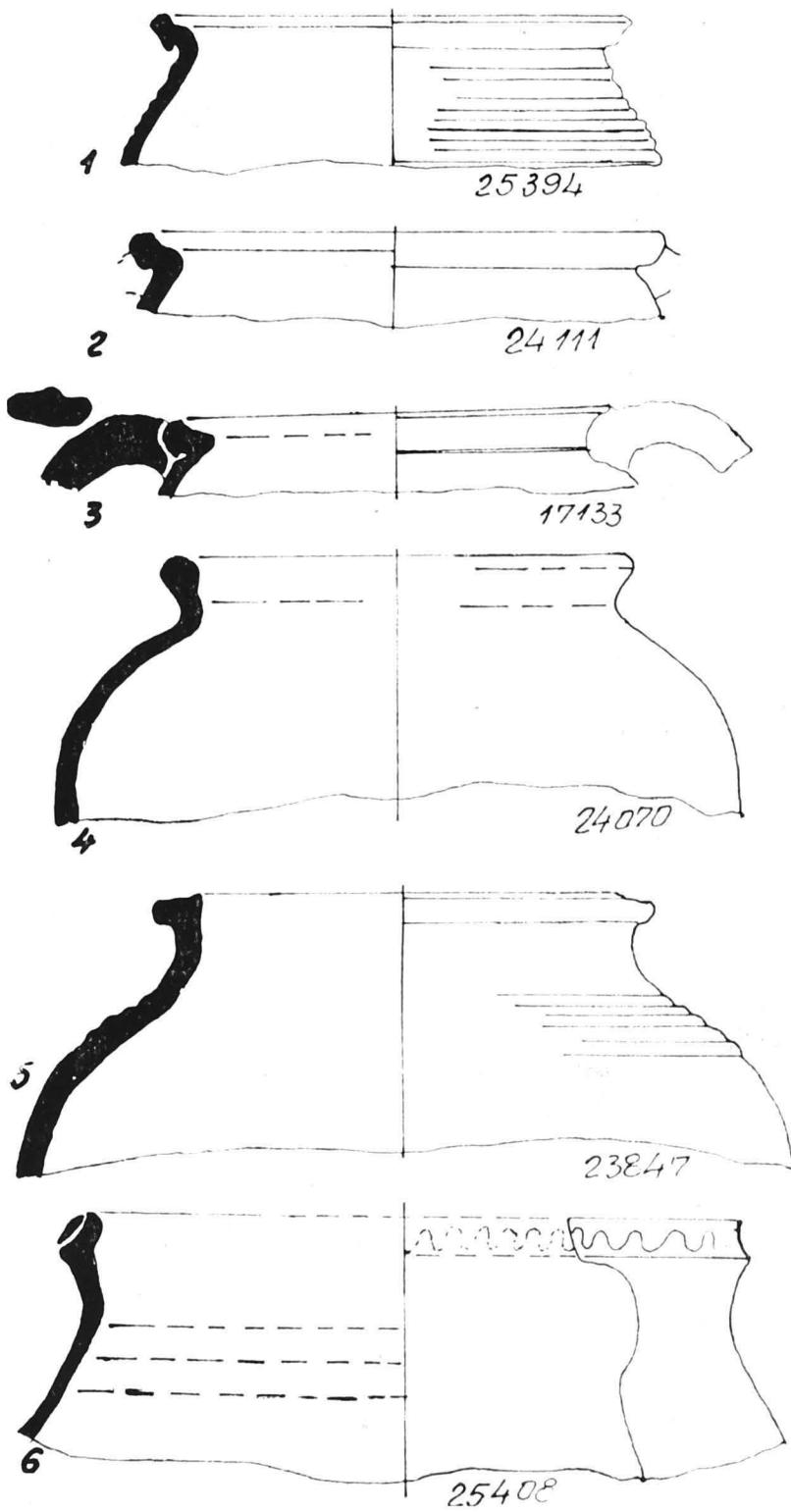
44. VESELĂ DE MASĂ (MICROASIATICĂ) (1:3).

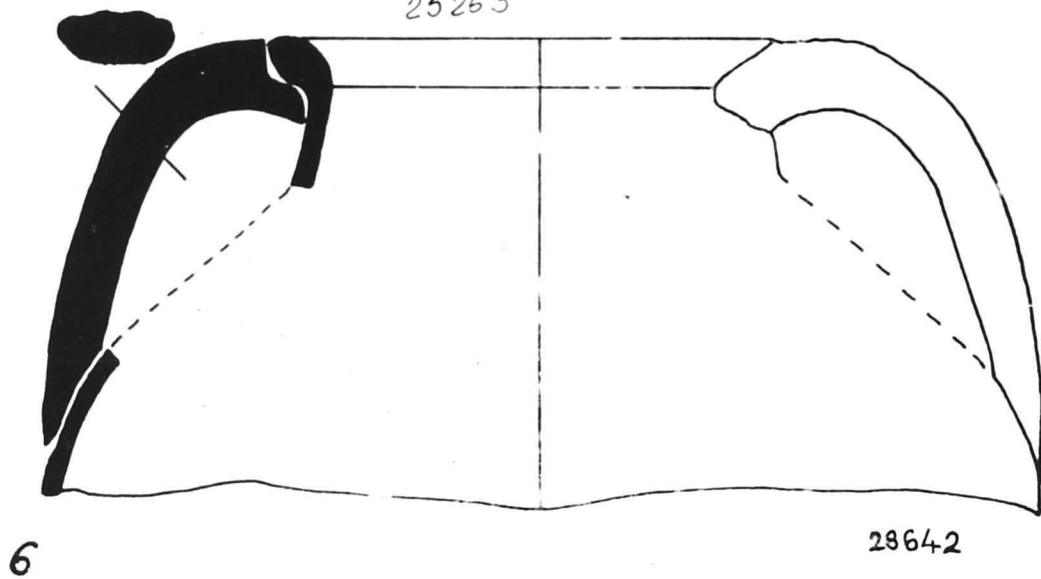
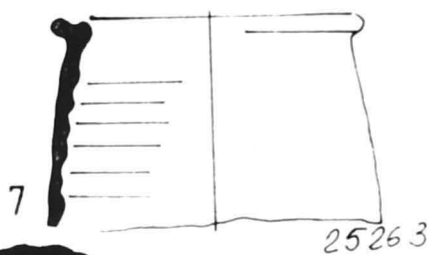
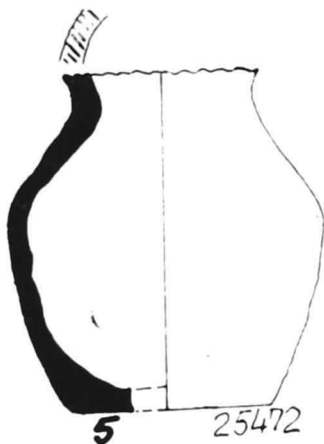
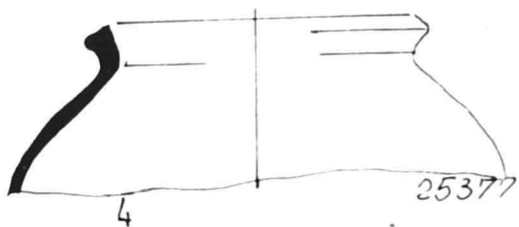
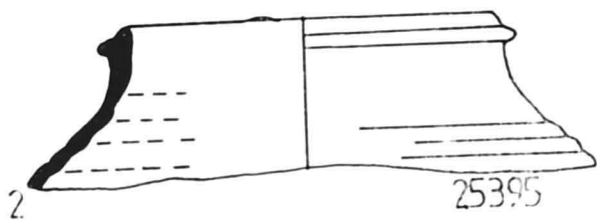
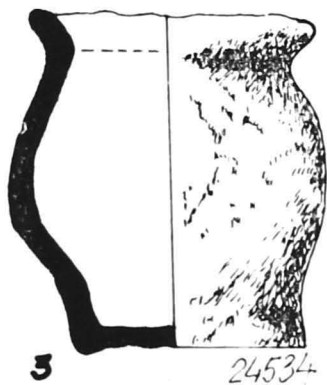
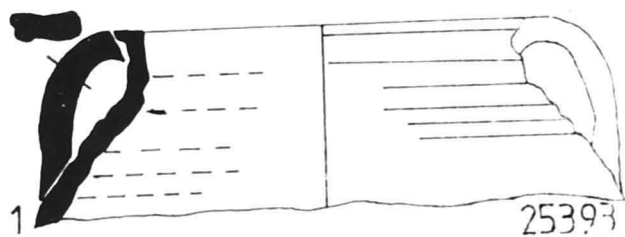
45. 1—4 VESELĂ DE MASĂ (NORD AFRICANĂ) (1:3).

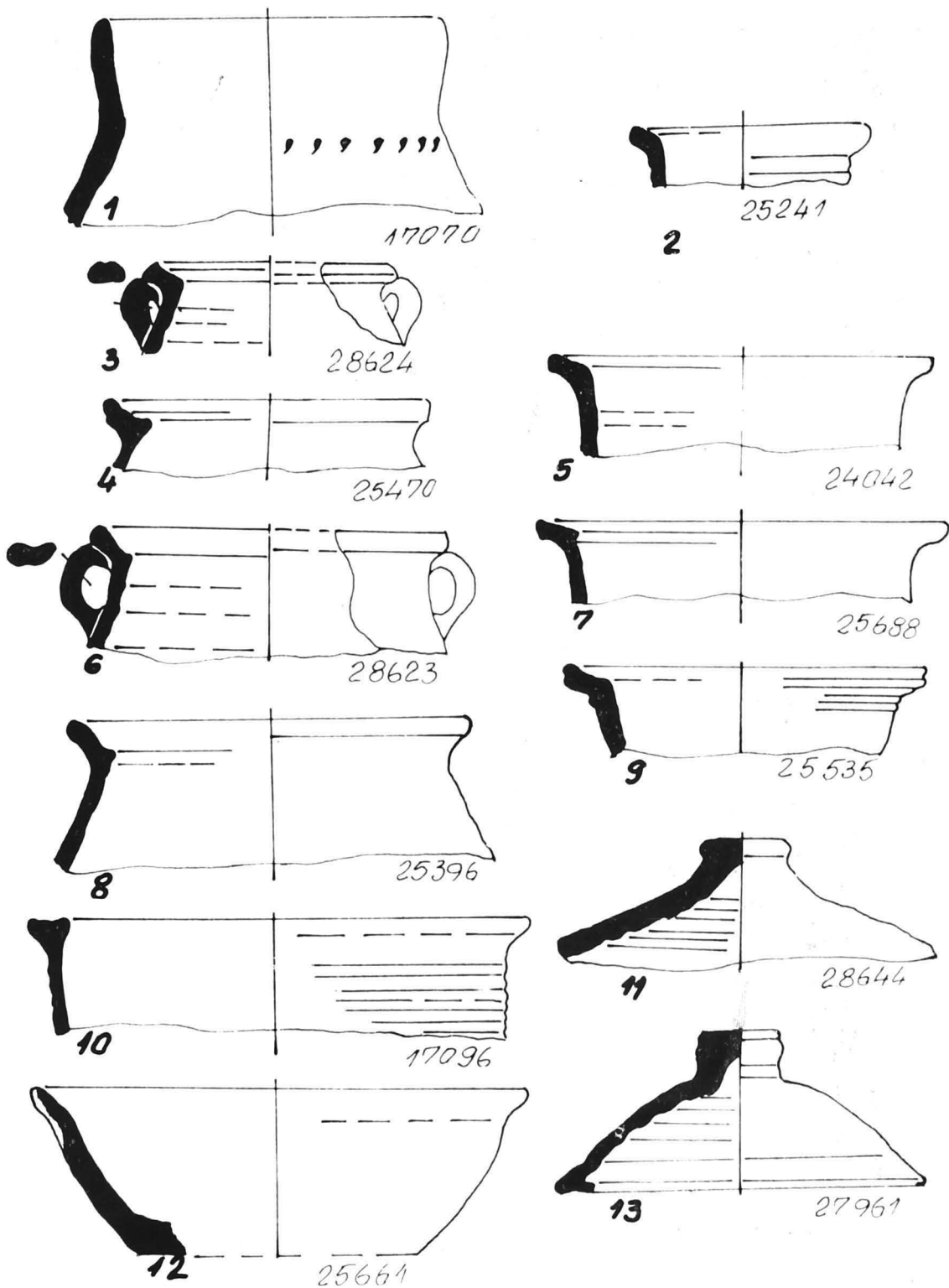
46. VESELĂ DE BUCĂTĂRIE (1:3).

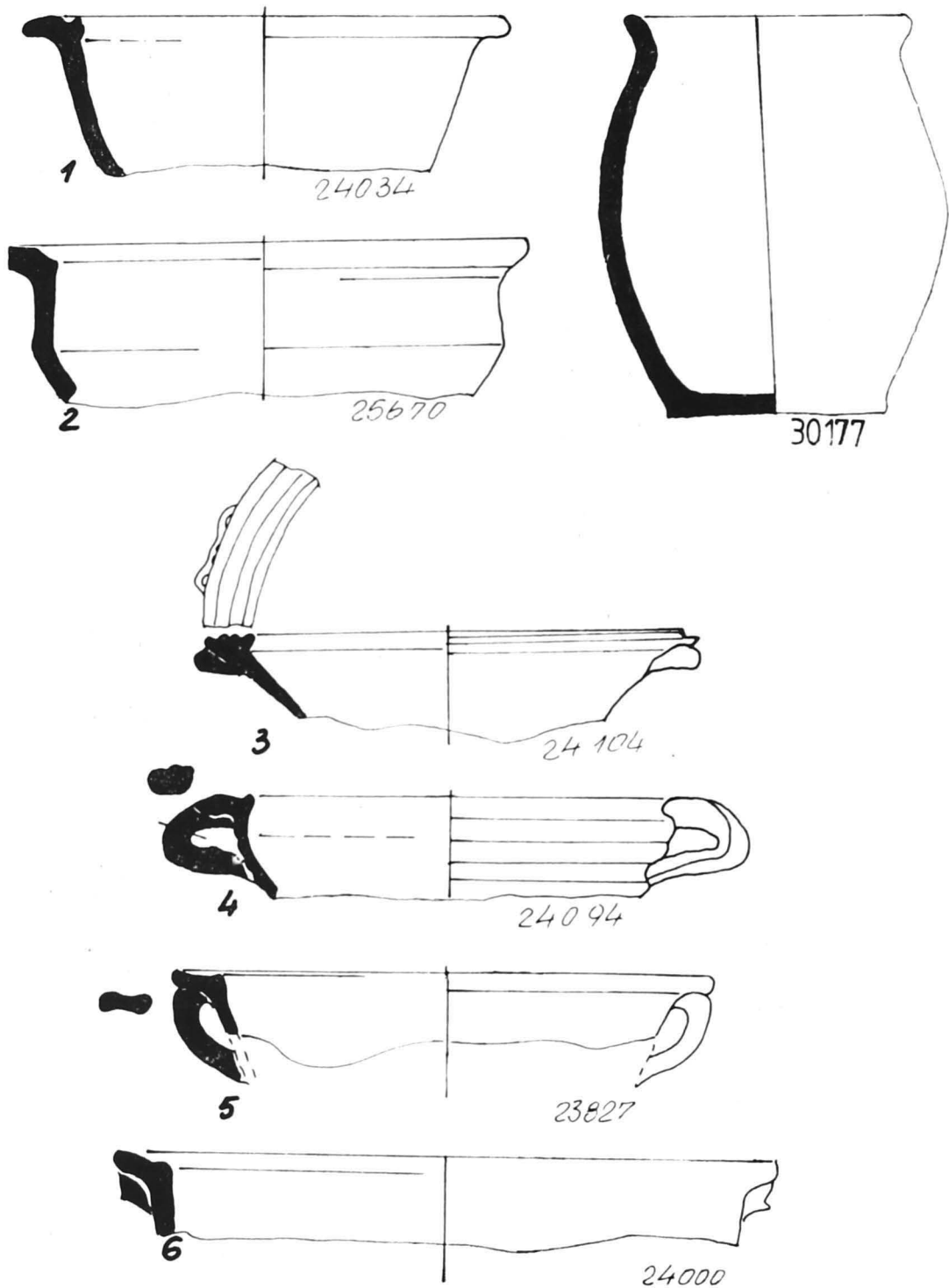
47. VESELĂ DE BUCĂTĂRIE (1:3)

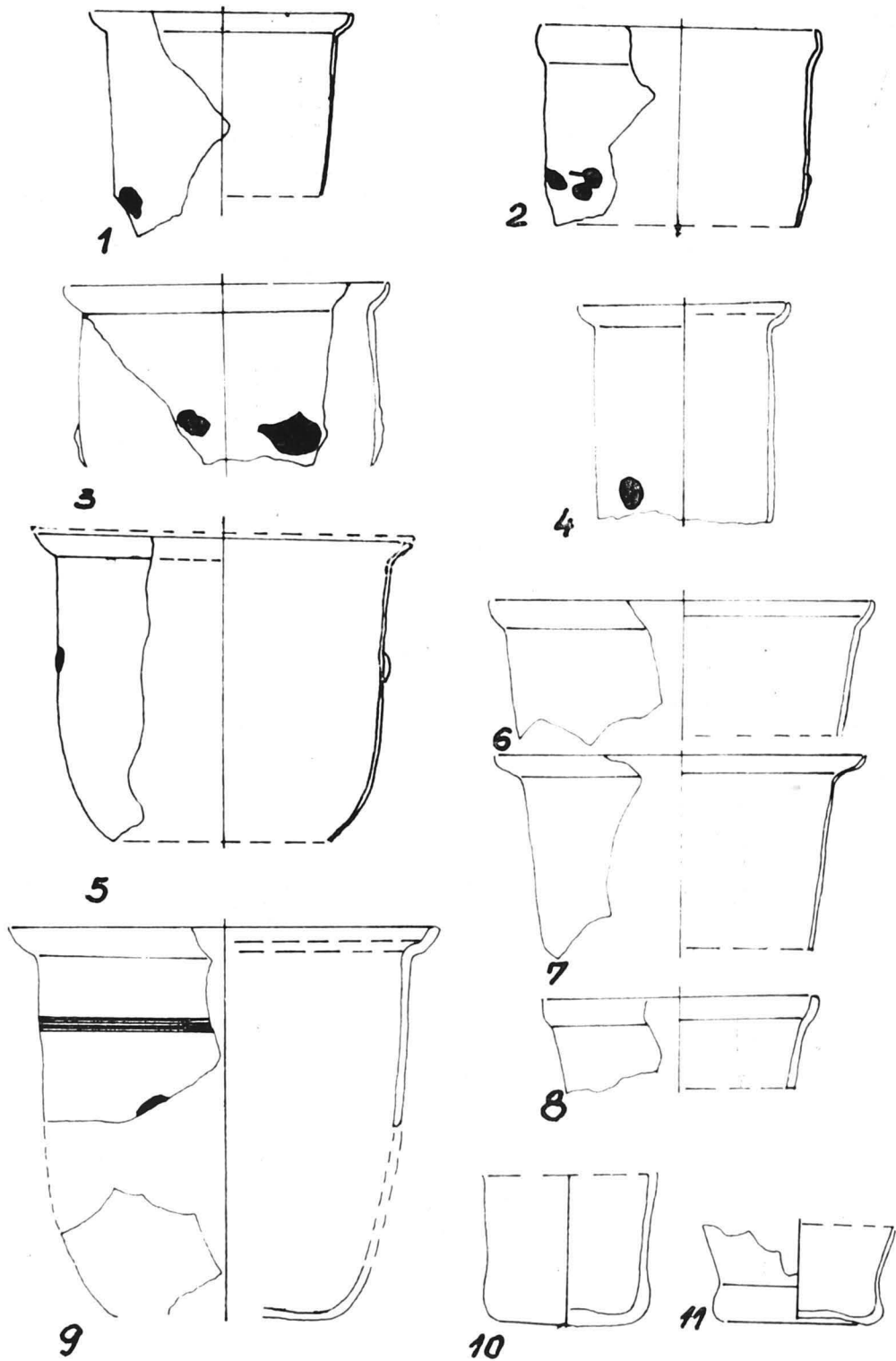
48. VESELĂ DE BUCĂTĂRIE: (1:3)

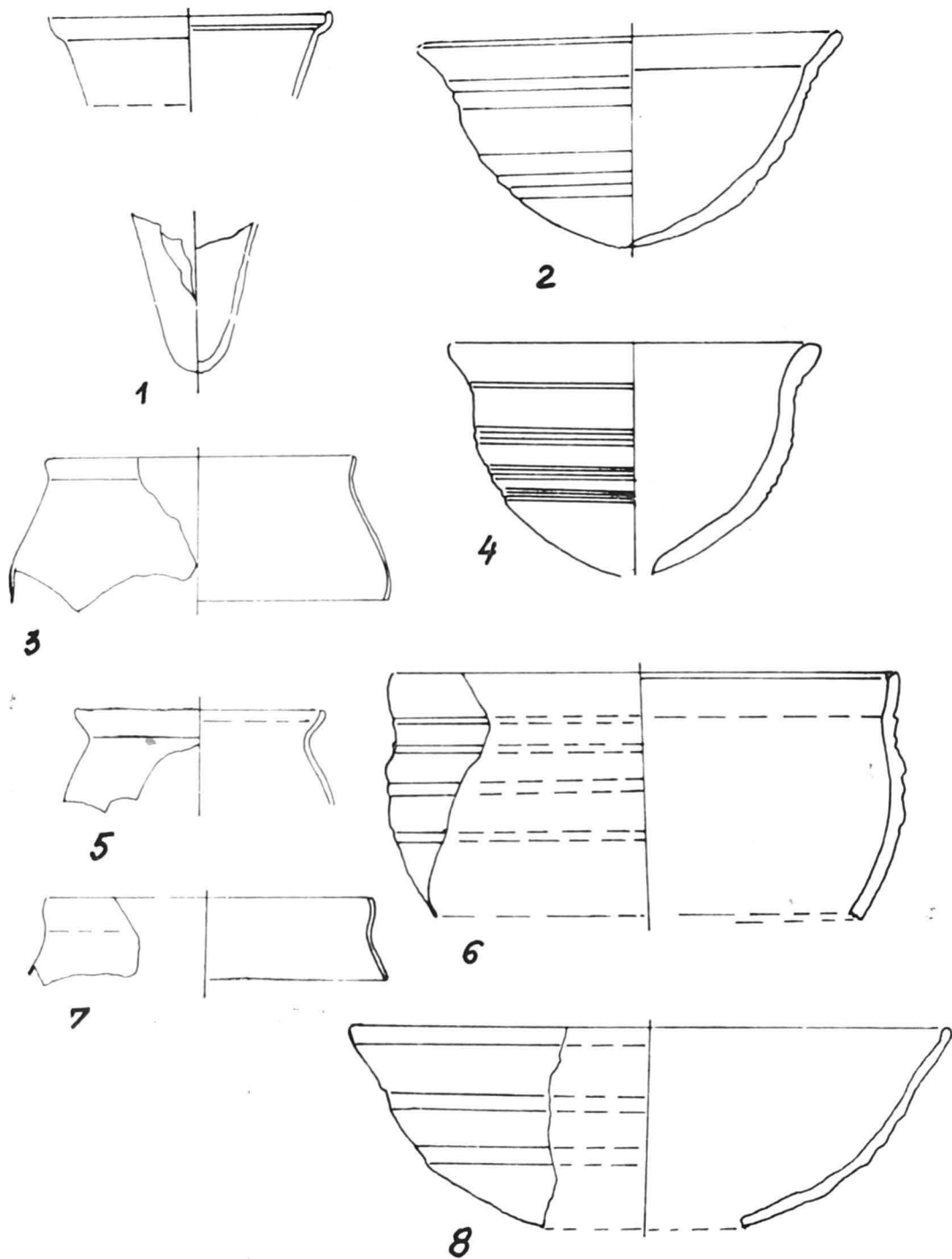
49. VESELĂ DE BUCĂTĂRIE (1:3).

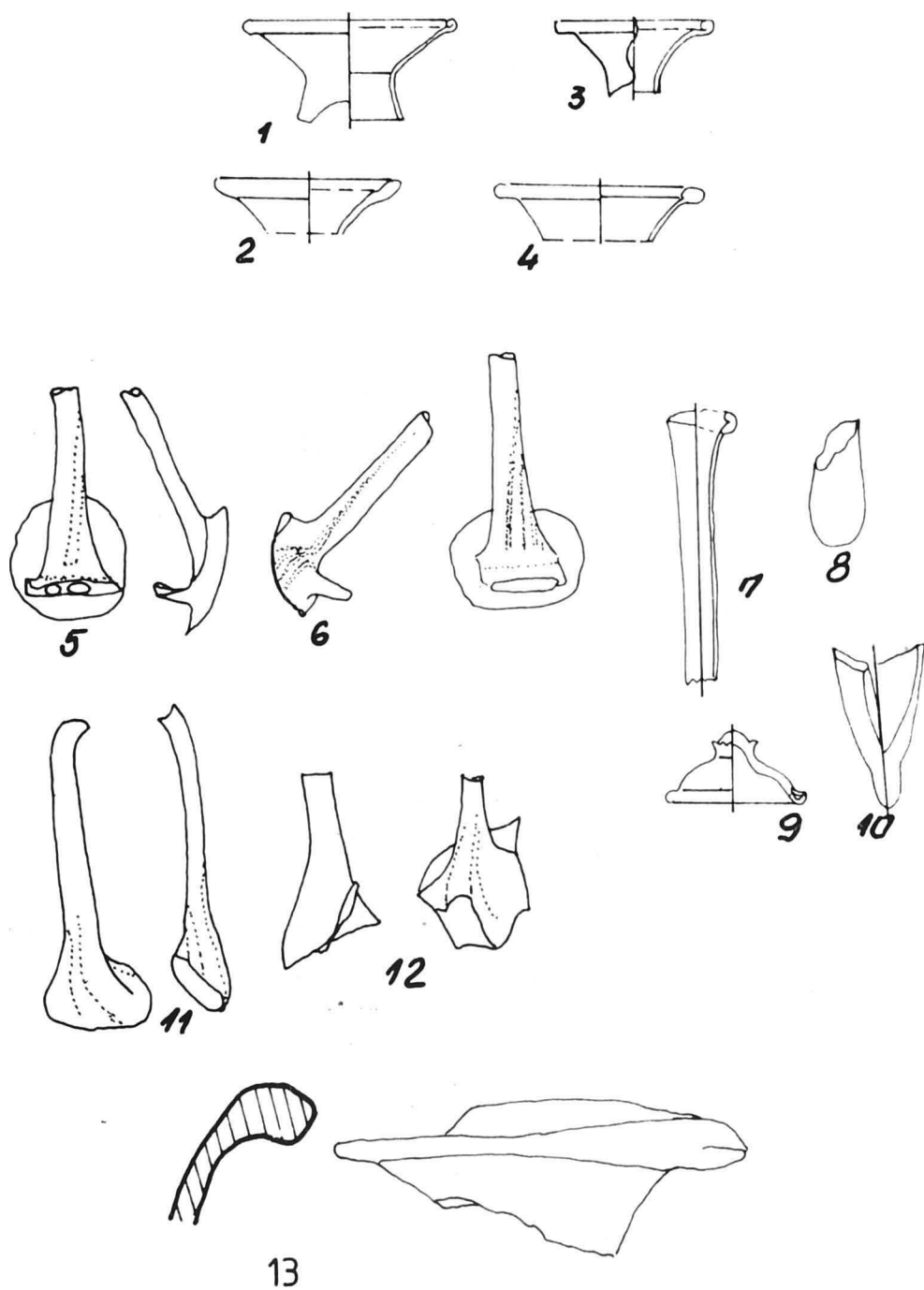
50. VESELĂ DE BUCĂTĂRIE (1:3).

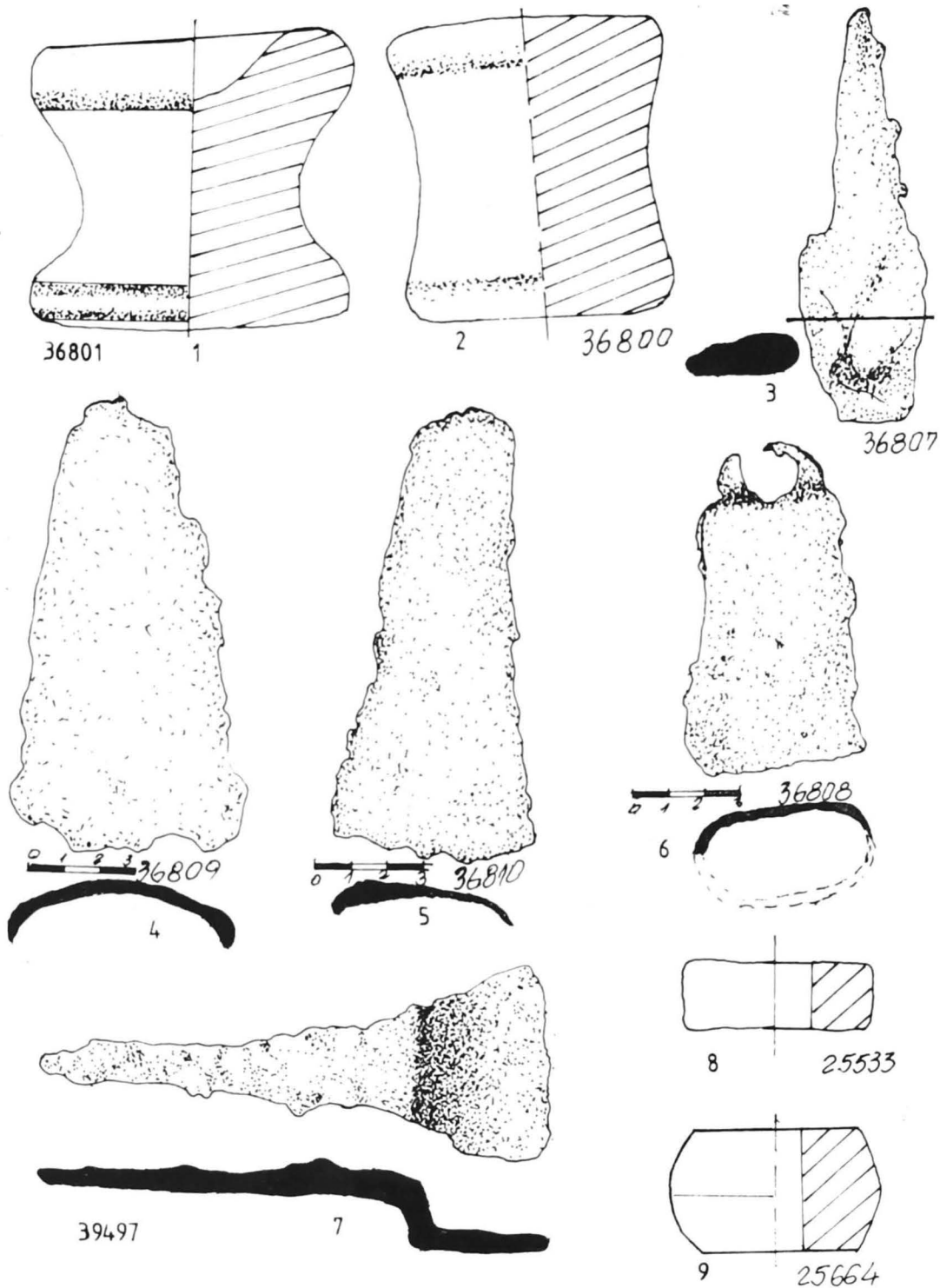
51. VESELĂ DE BĂUT – STICLĂ (1:3)

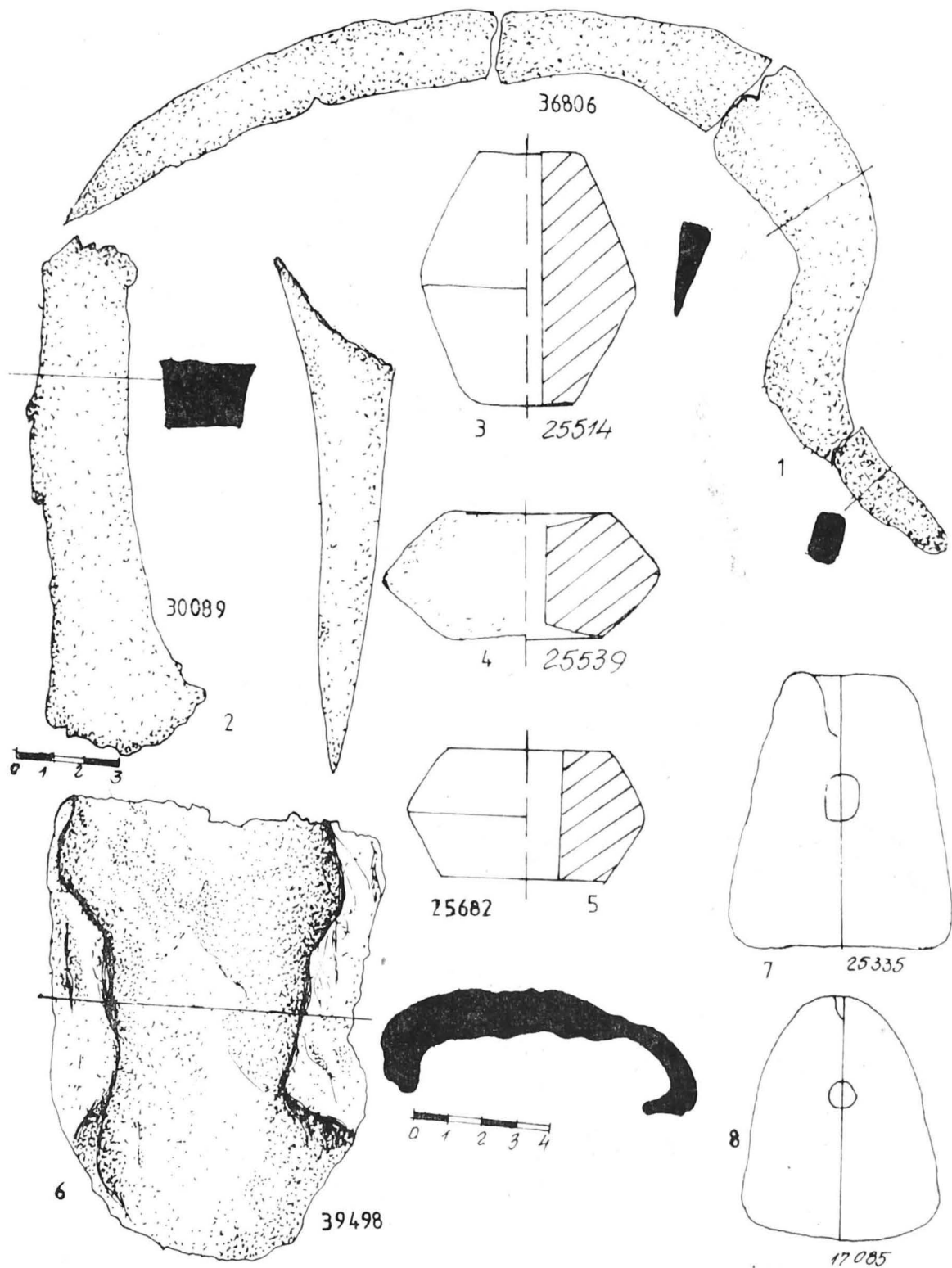
52. VESELĂ DE BĂUT – STICLĂ (1:3)

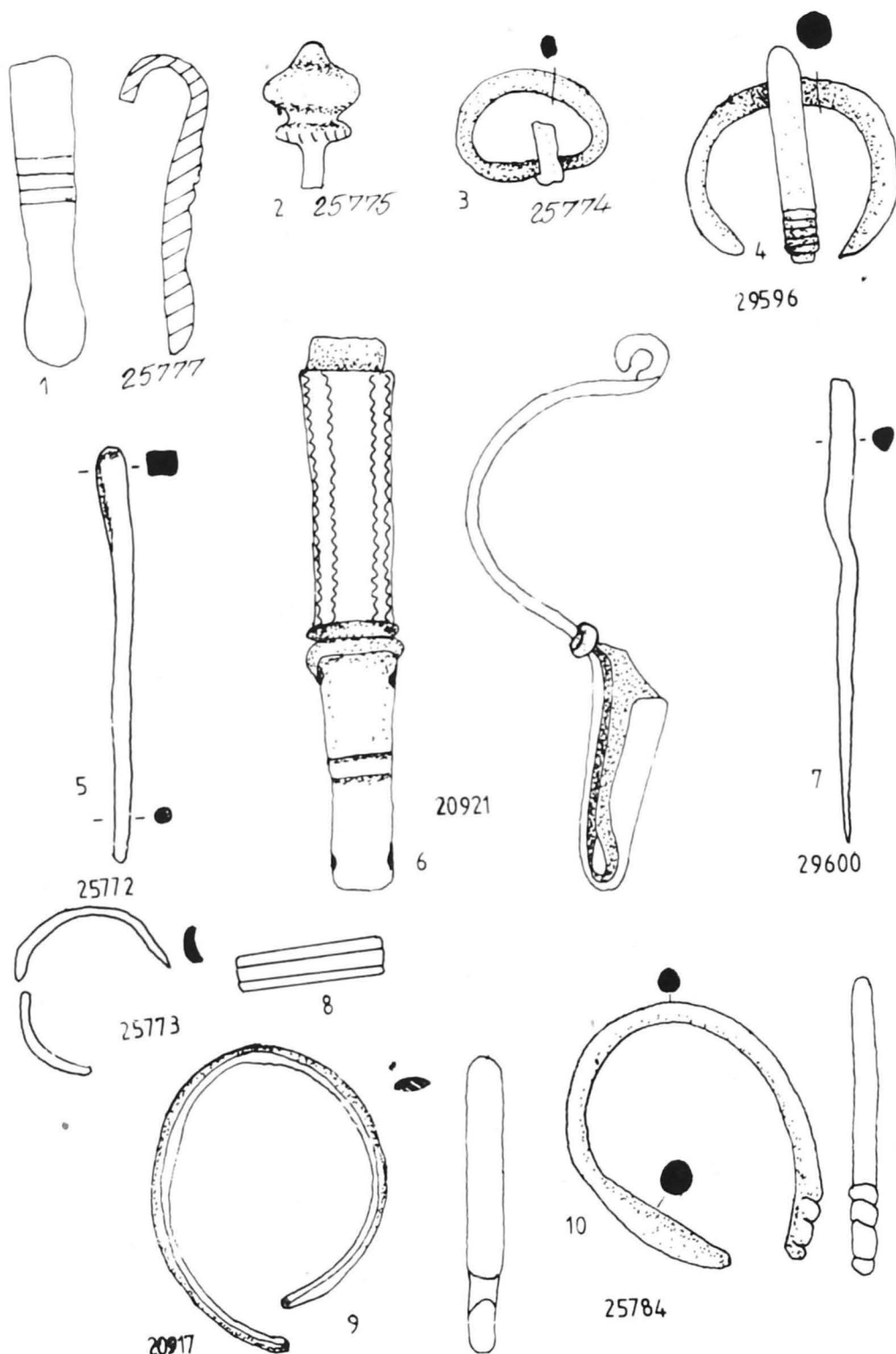
53. VESELĂ DE BĂUT – STICLĂ (1:3).

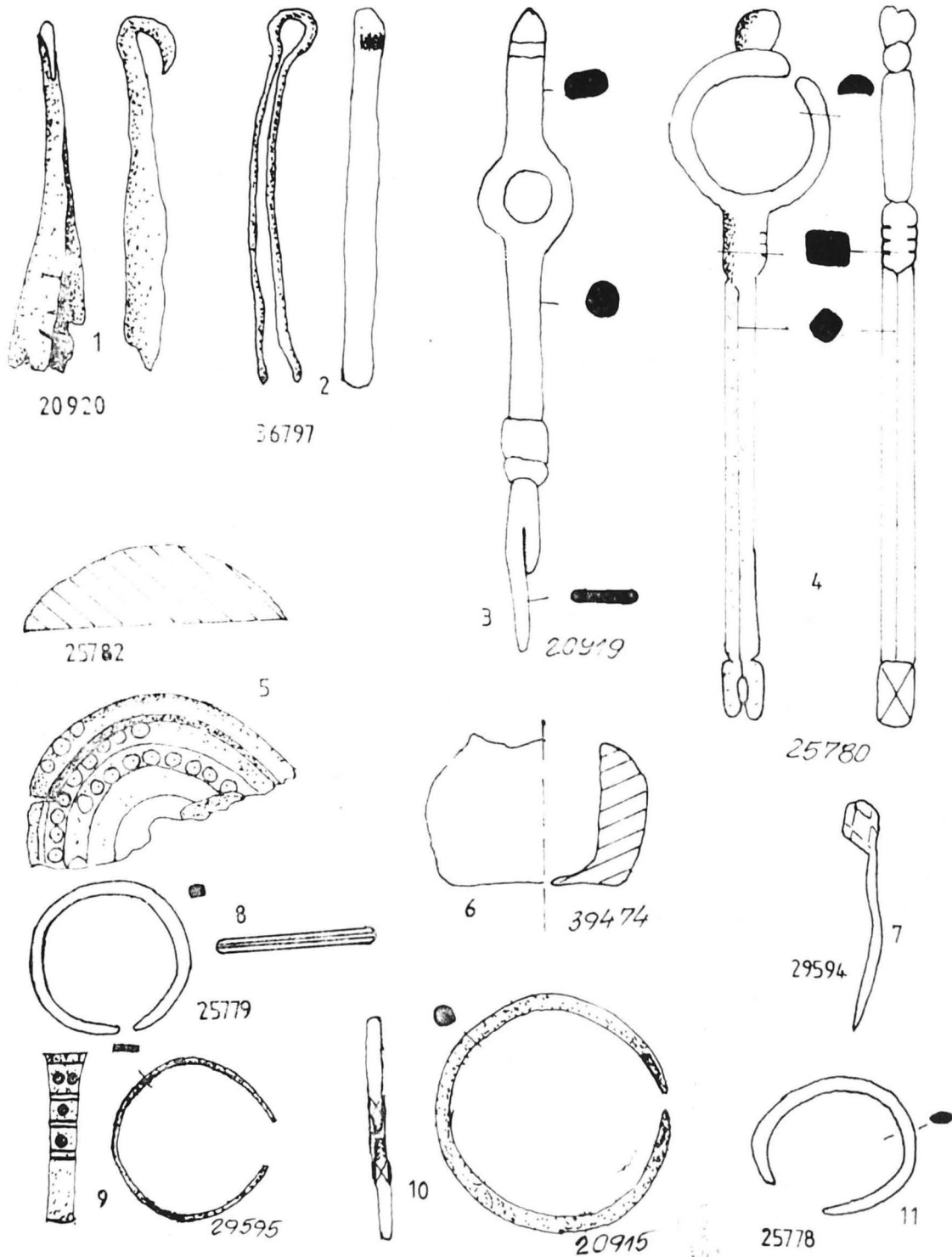
54. UNELTE: 1, 2, 8, 9 (1:1); 3, 4-7 (1:2);

55. UNELTE: 1, 2, 6-8 (1:3); 3-5 (1:1).

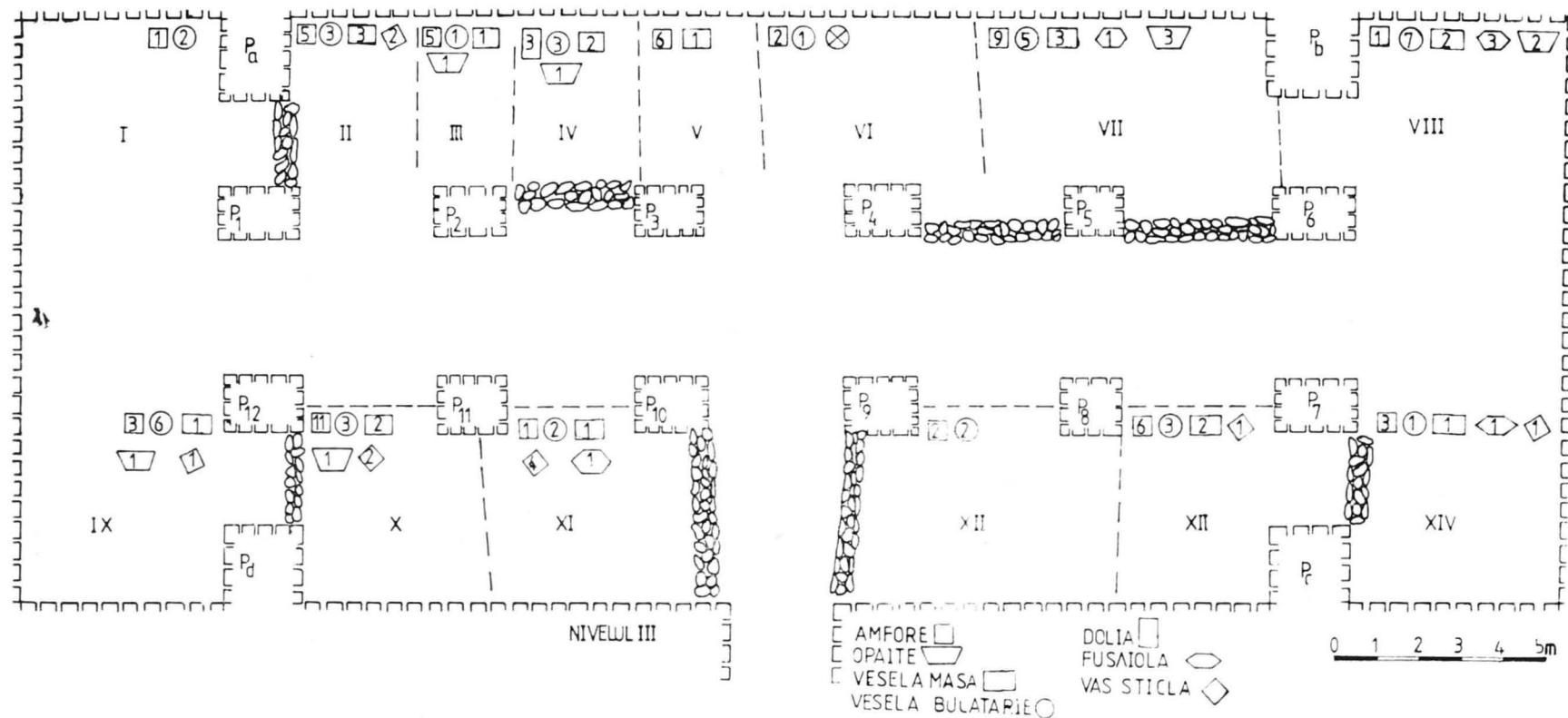

56. DESCOPERIRI MĂRUNTE (1:1).

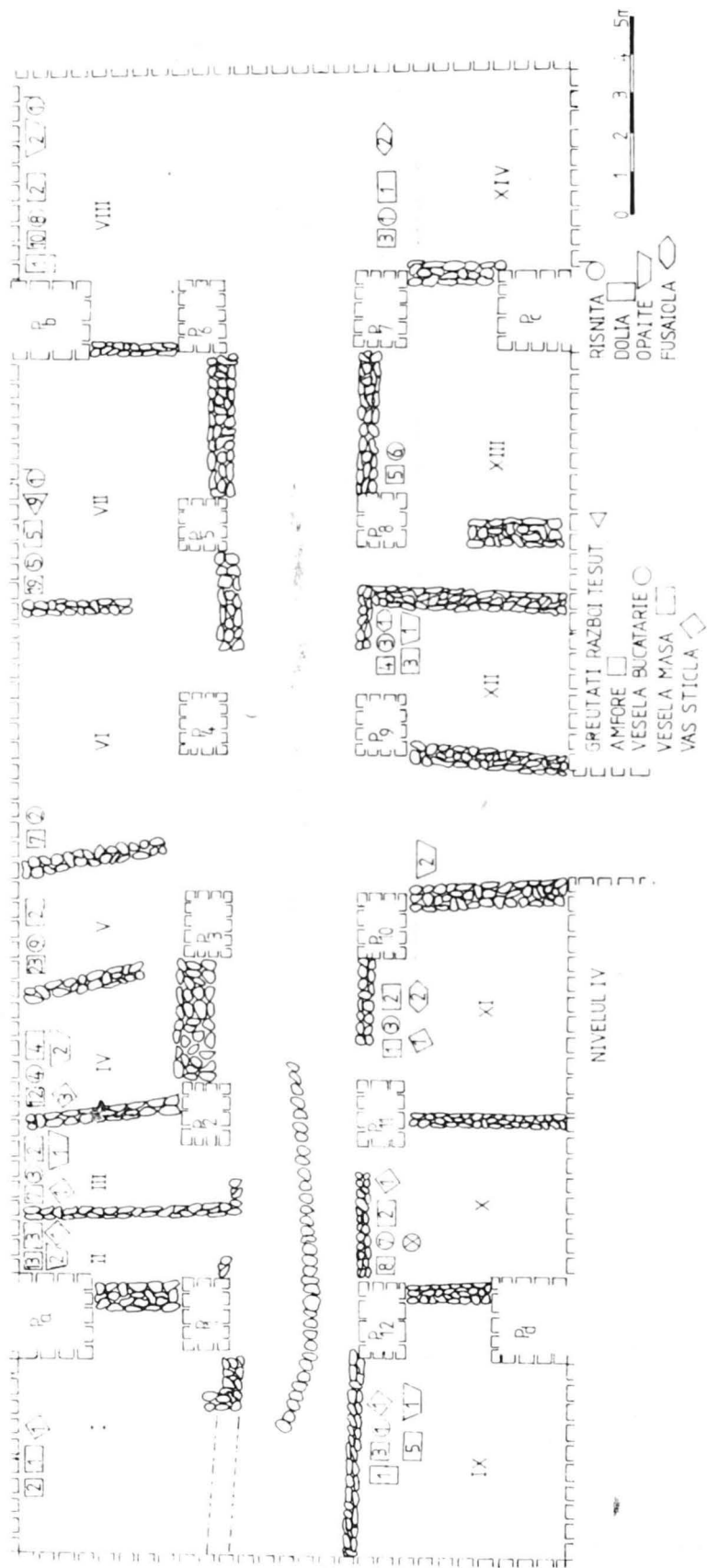

57. DESCOPERIRI MĂRUNTE (1:1).

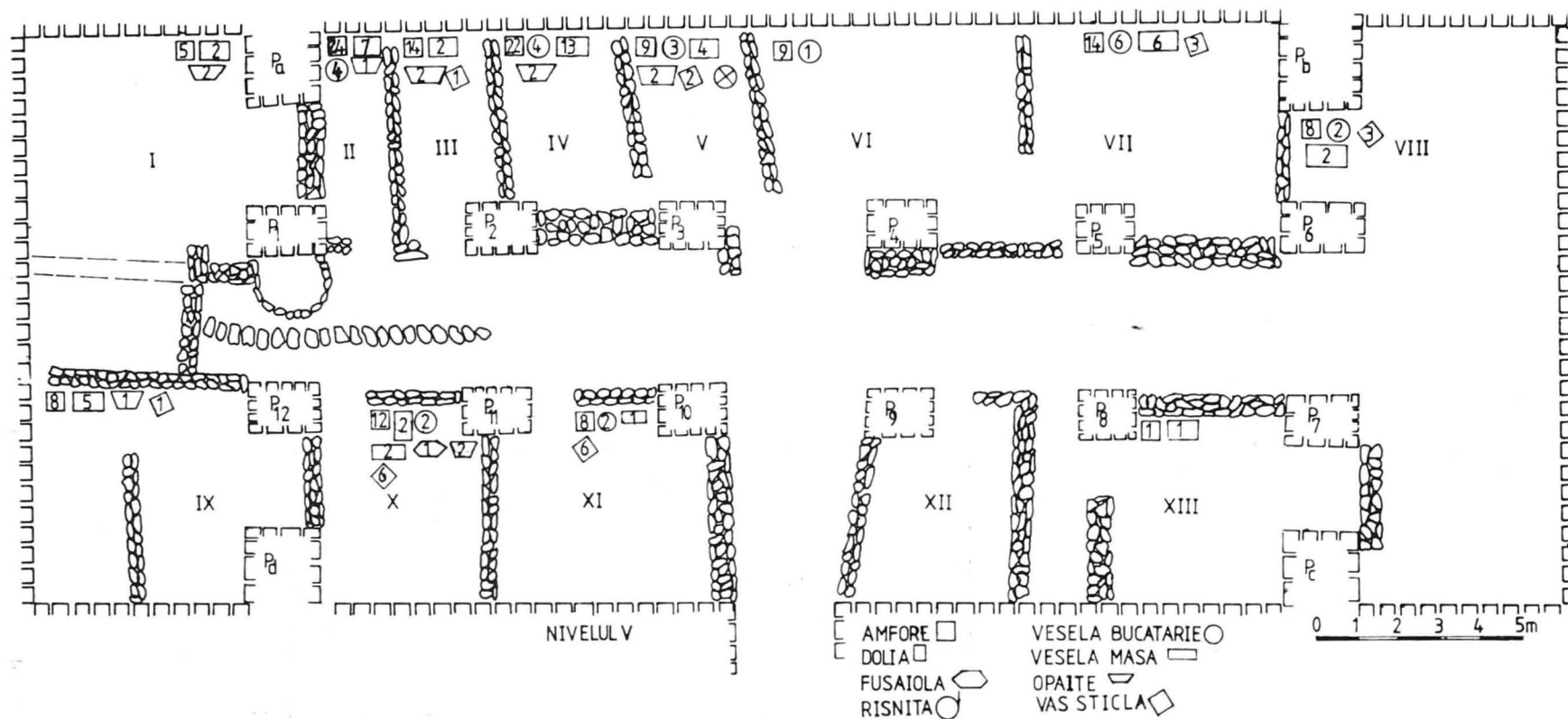
58. AMPLASAREA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE ÎN CADRUL LUI N II.

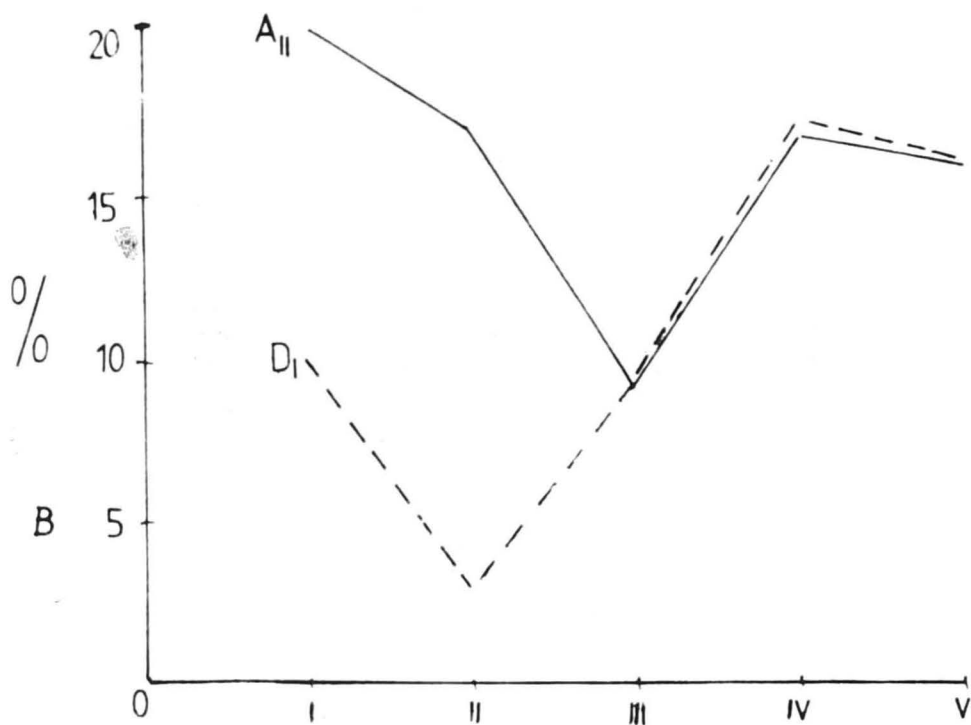
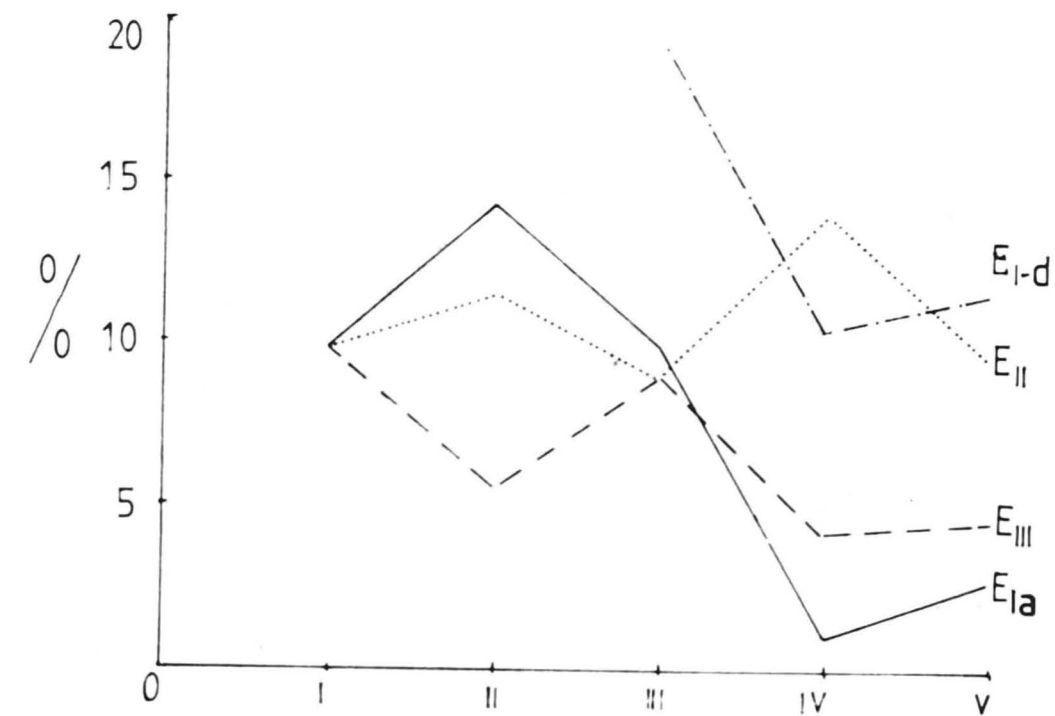
59. AMPLASAREA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE ÎN CADRUL LUI N III.

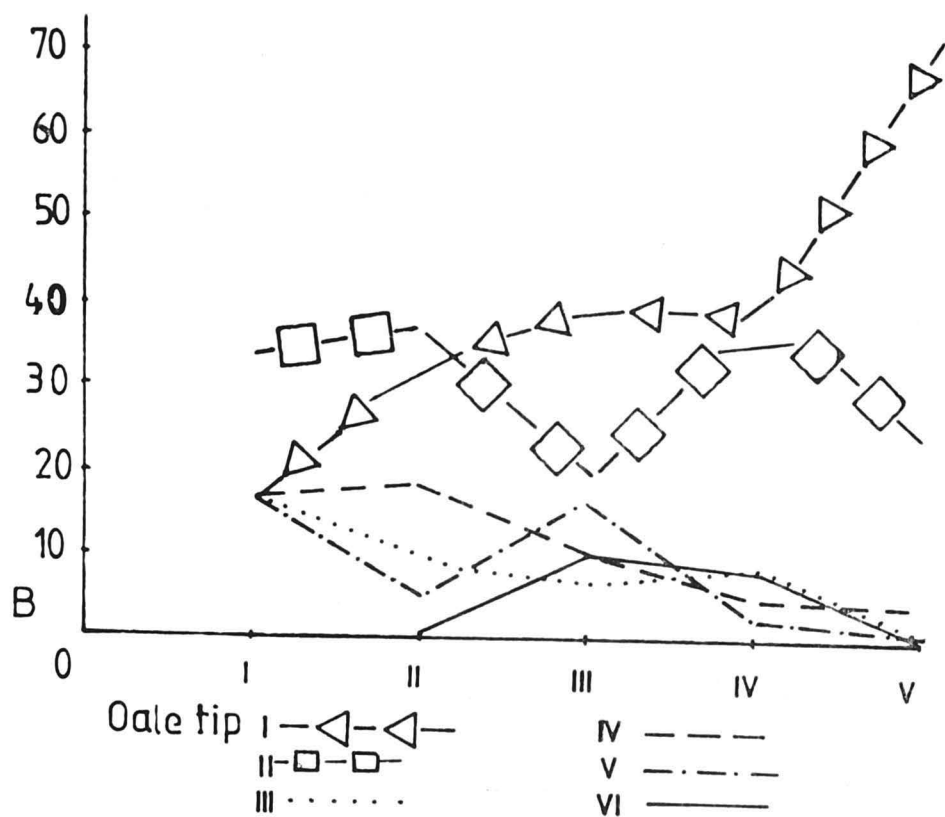
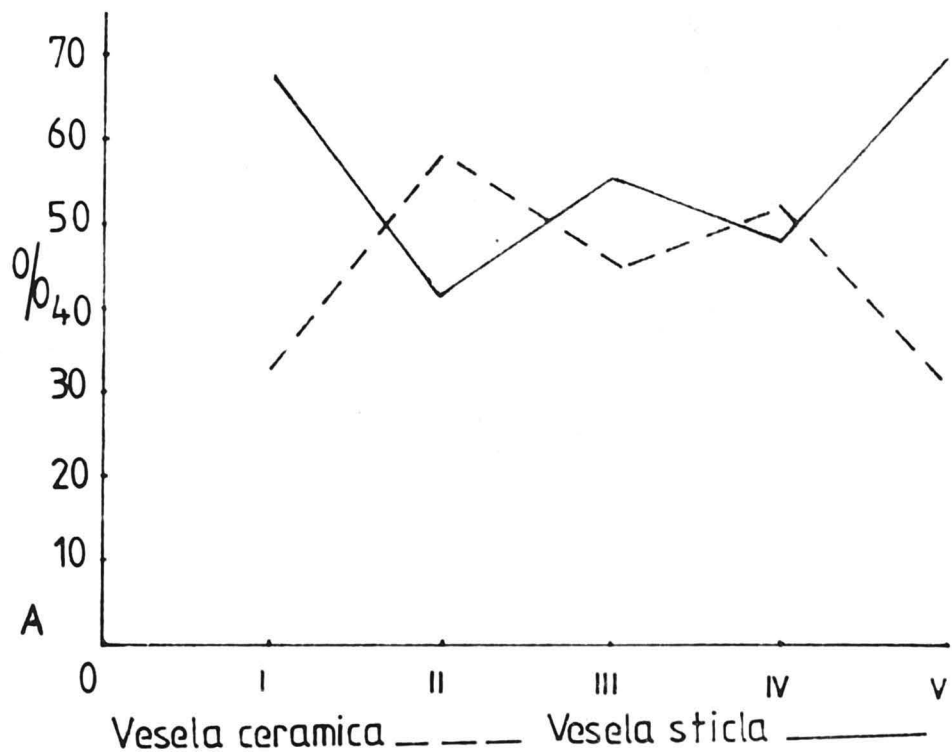
60. AMPLASAREA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE ARHEOLOGICE ÎN CADRUL LUI N IV

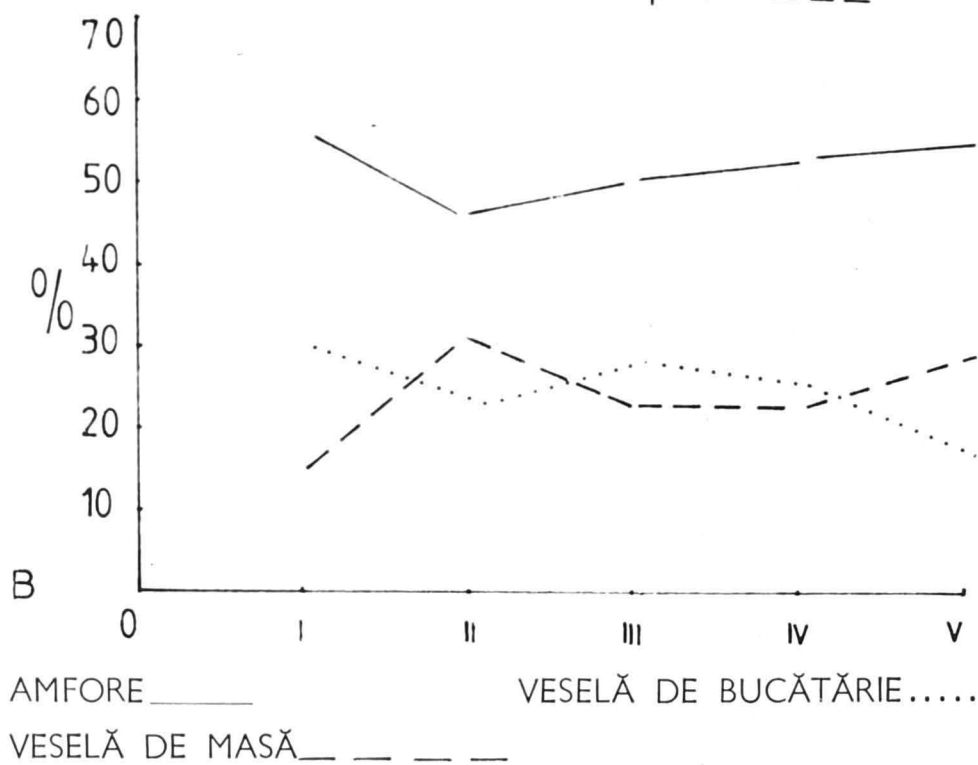
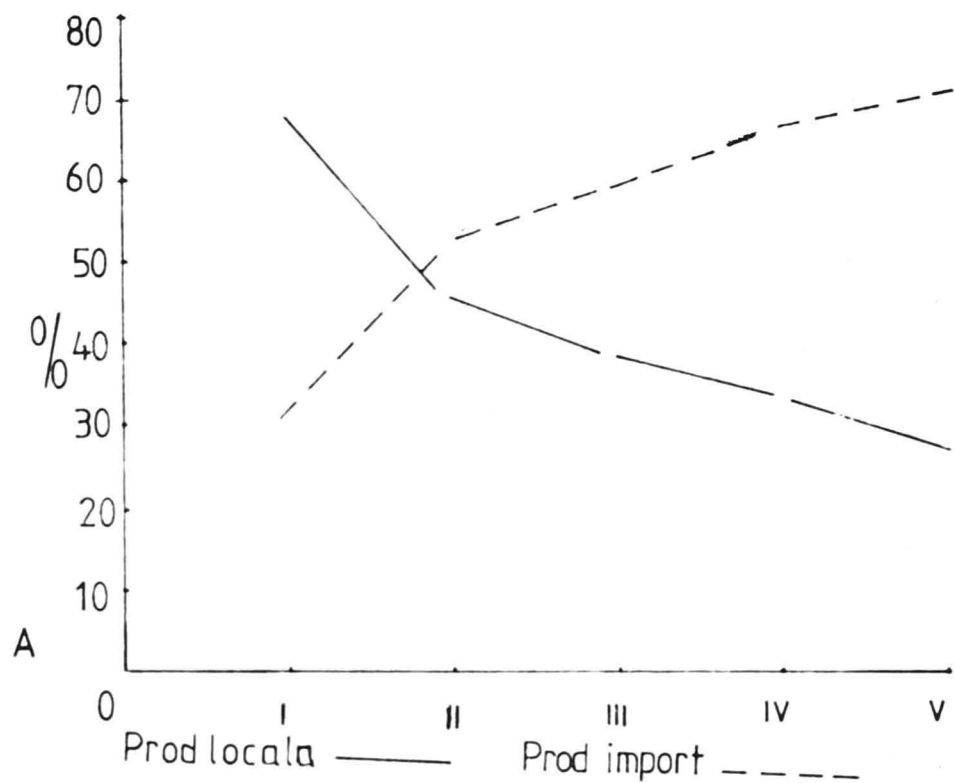
61. AMPLASAREA DESCOPERIRILOR ÎN CADRUL LUI N.V.

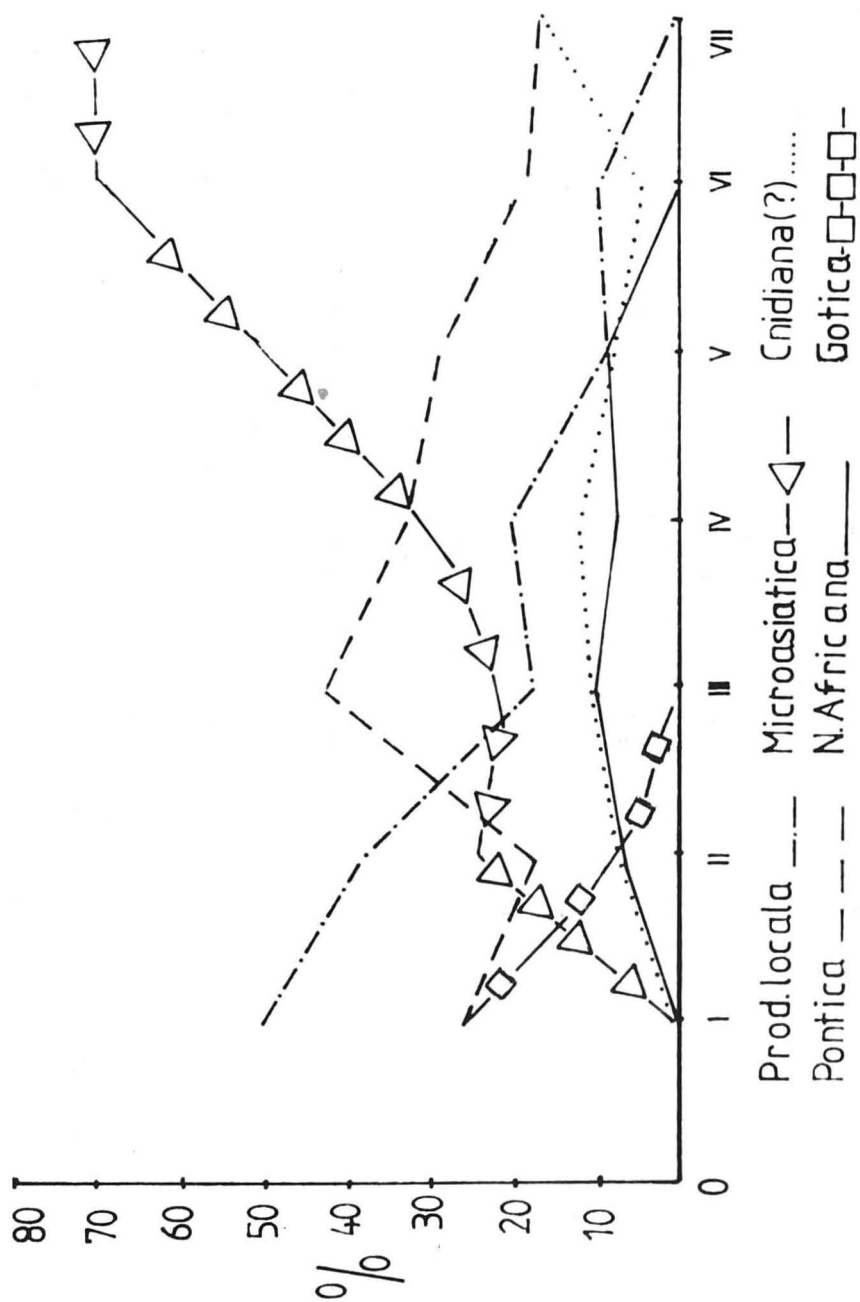
62. DIAGRAMA AMFORELOR: A (DE TIP E I-III); B (DE TIP A II, D I)

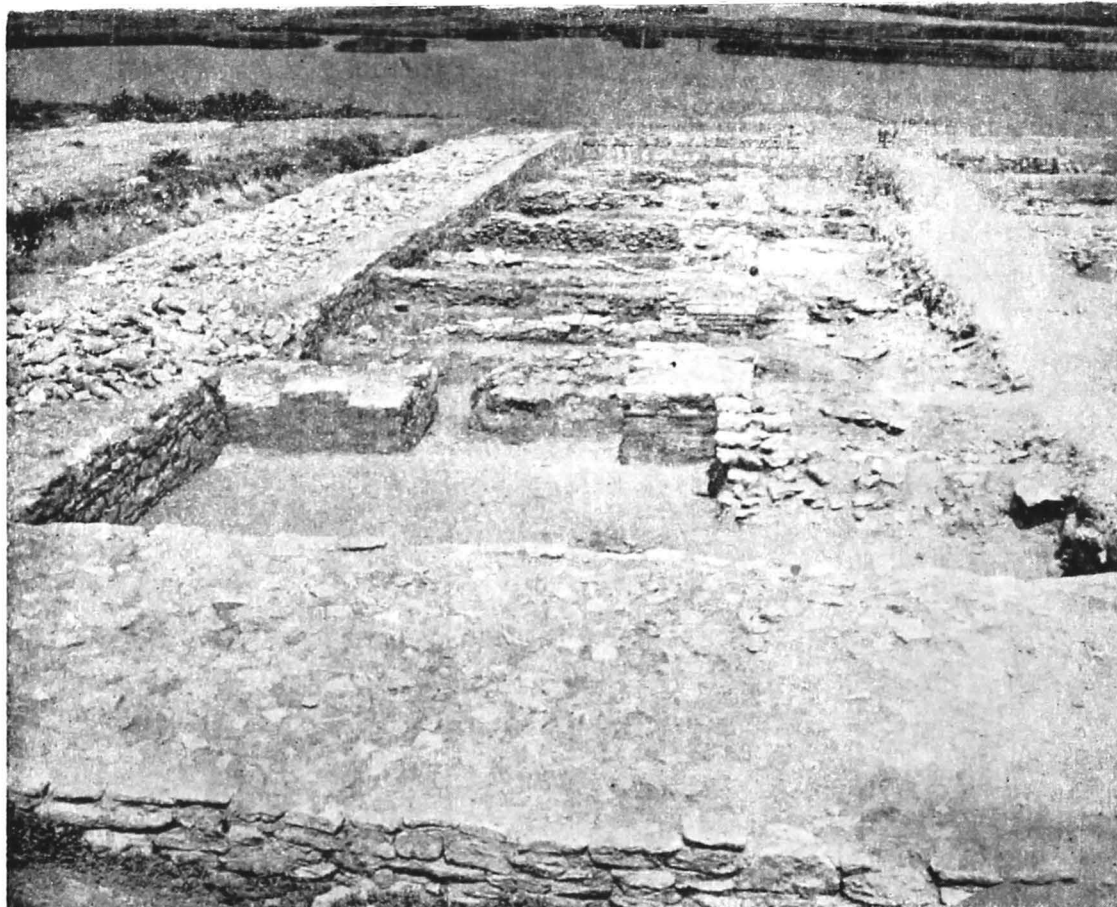
63. A — DIAGRAMA VESELEI DE BĂUT DIN CERAMICĂ ȘI STICLĂ; B — DIAGRAMA OALELOR DE BUCĂTĂRIE.

64. DIAGrame: A - PRODUCȚIA LOCALĂ ȘI DE IMPORT, B - PRINCIPALELE CATEGORII CERAMICE.

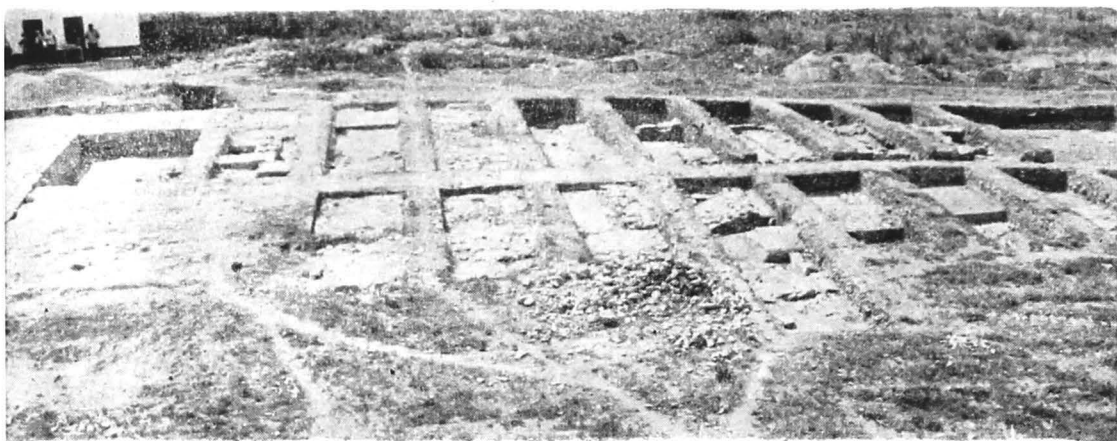
65. DIAGRAMA VESELEI DE MASĂ

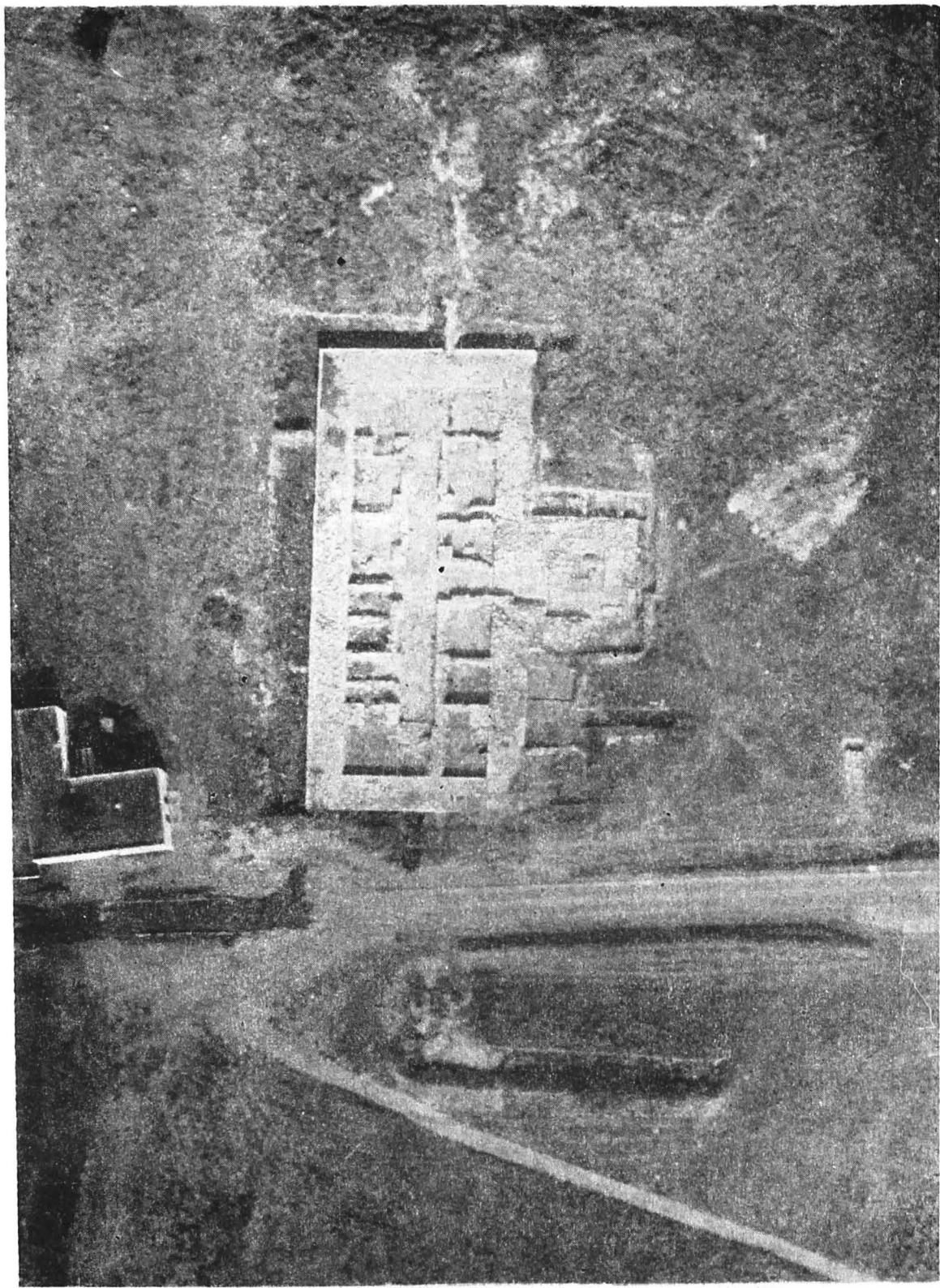

1

66. VEDERE GENERALĂ A FORTIFICAȚIEI (1); FORTIFICAȚIA ÎN TIMPUL SĂPĂTURILOR (2).

2

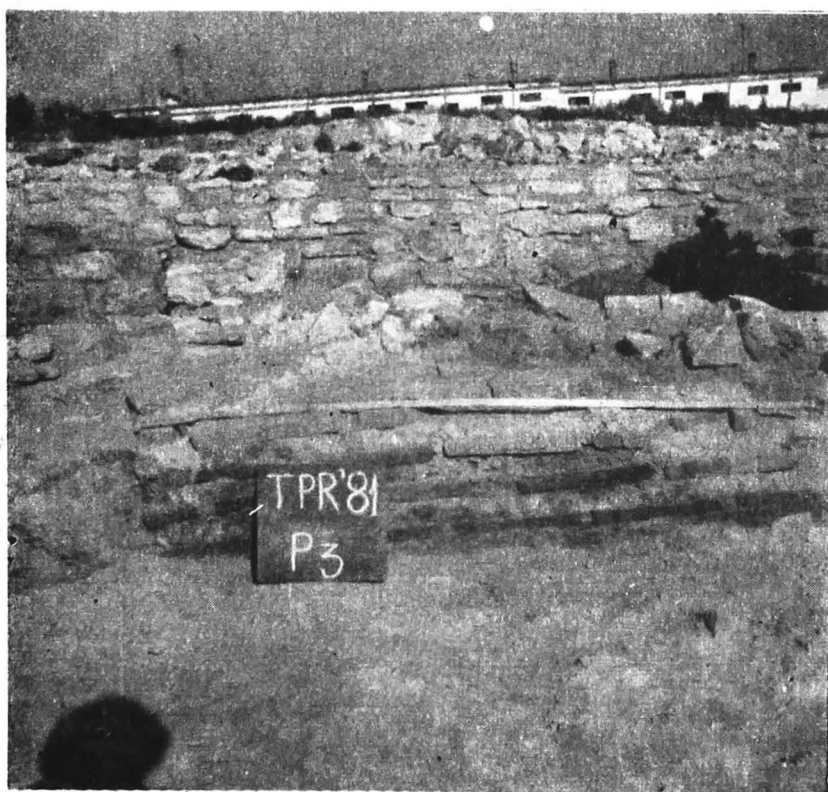

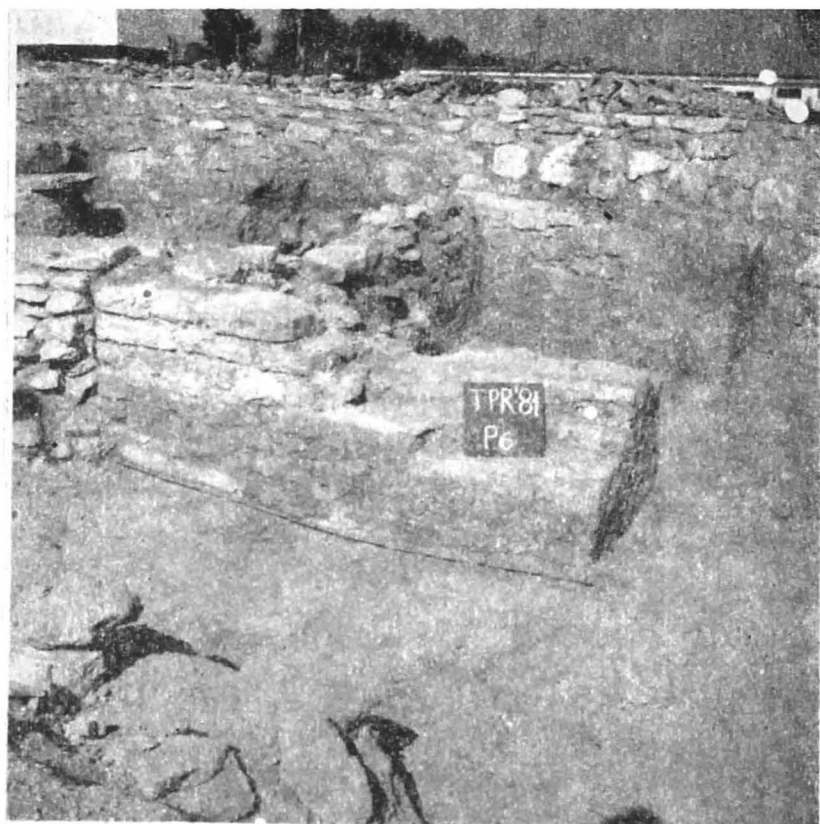

67. VEDERE AERIANĂ A SITULUI

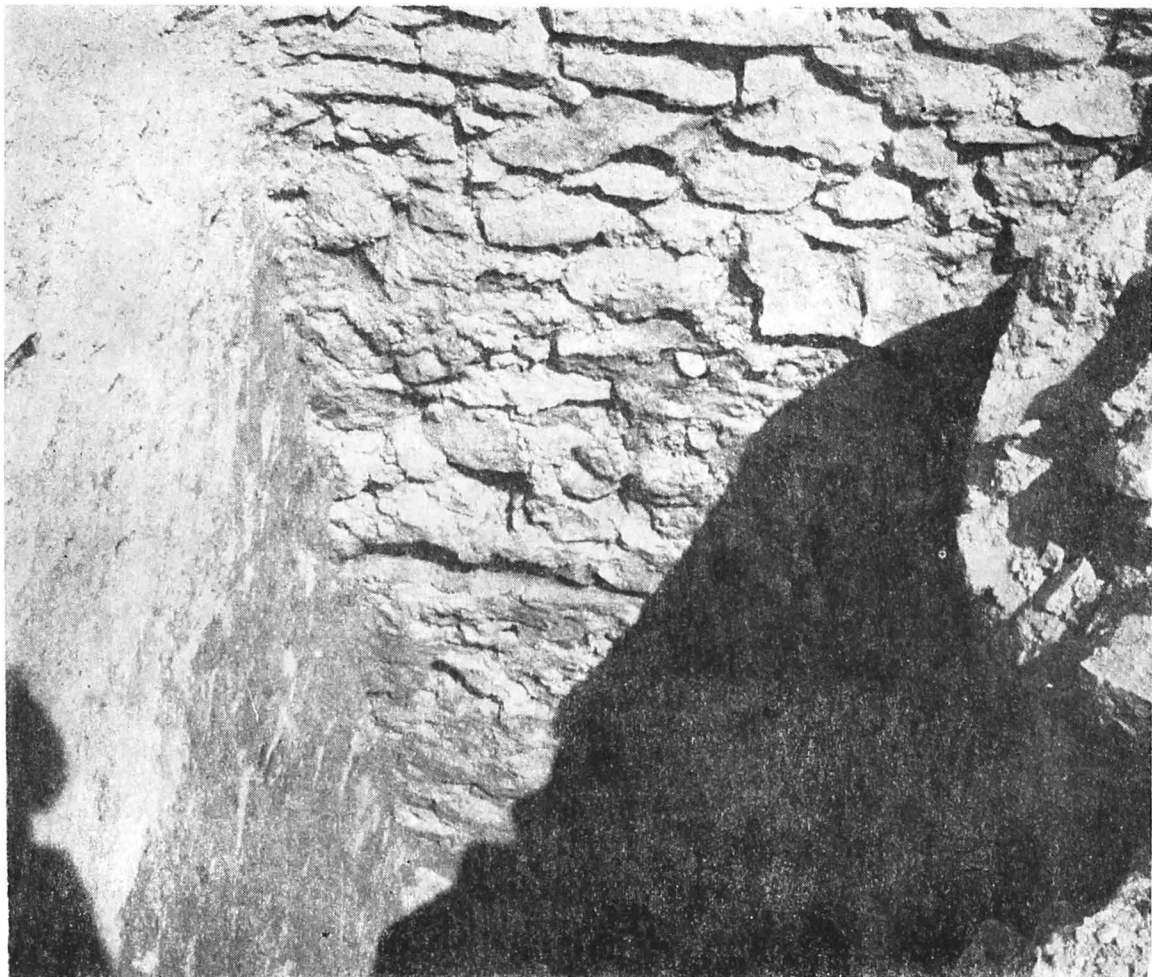

68. SISTEMUL
CONSTRUCTIV
(DETALIU).

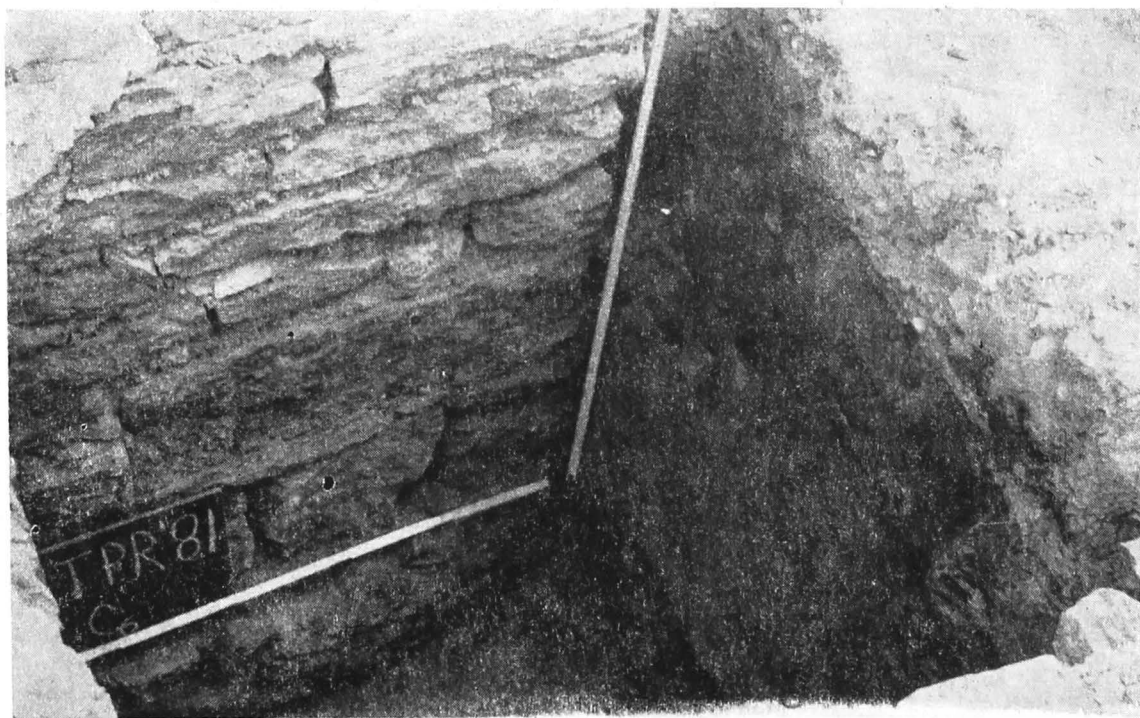

70. PILONI

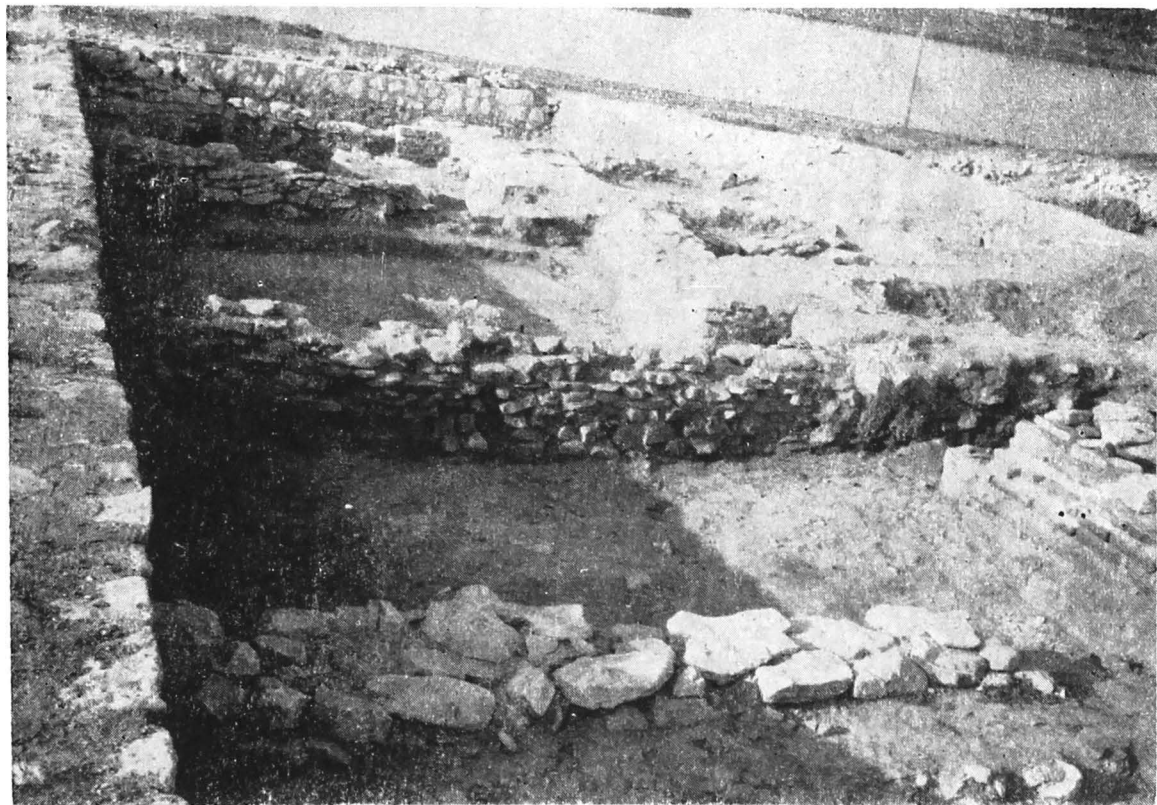
71. SONDAJE: INCINTĂ (1); PILON (2):.

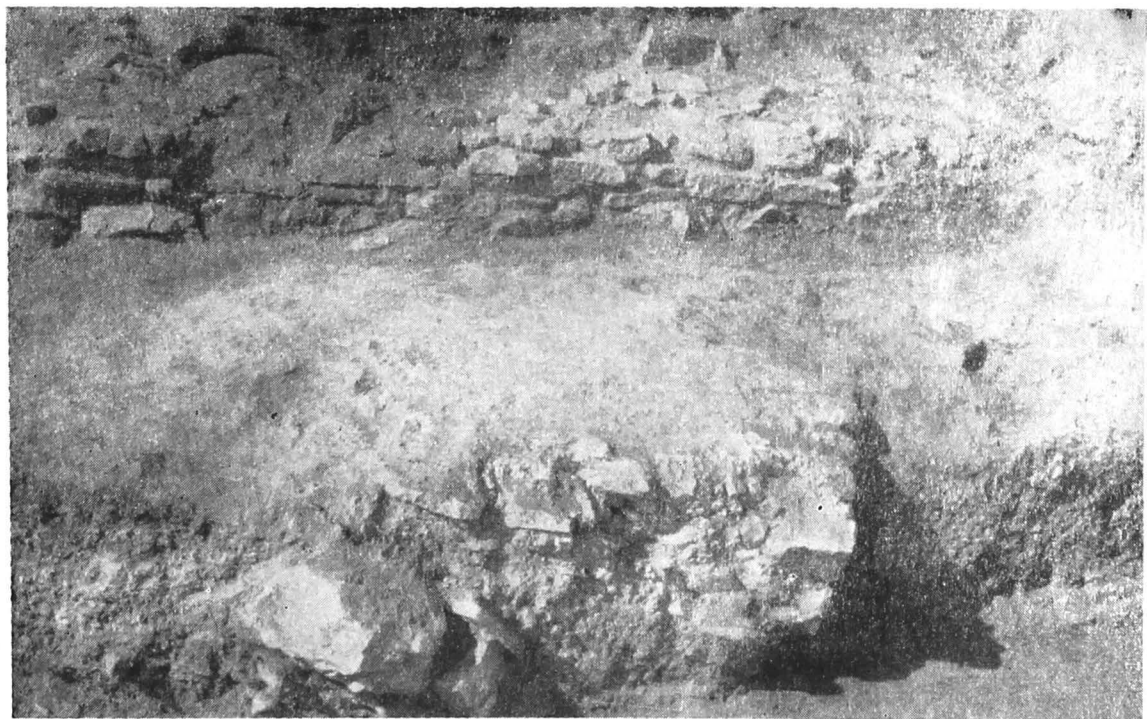

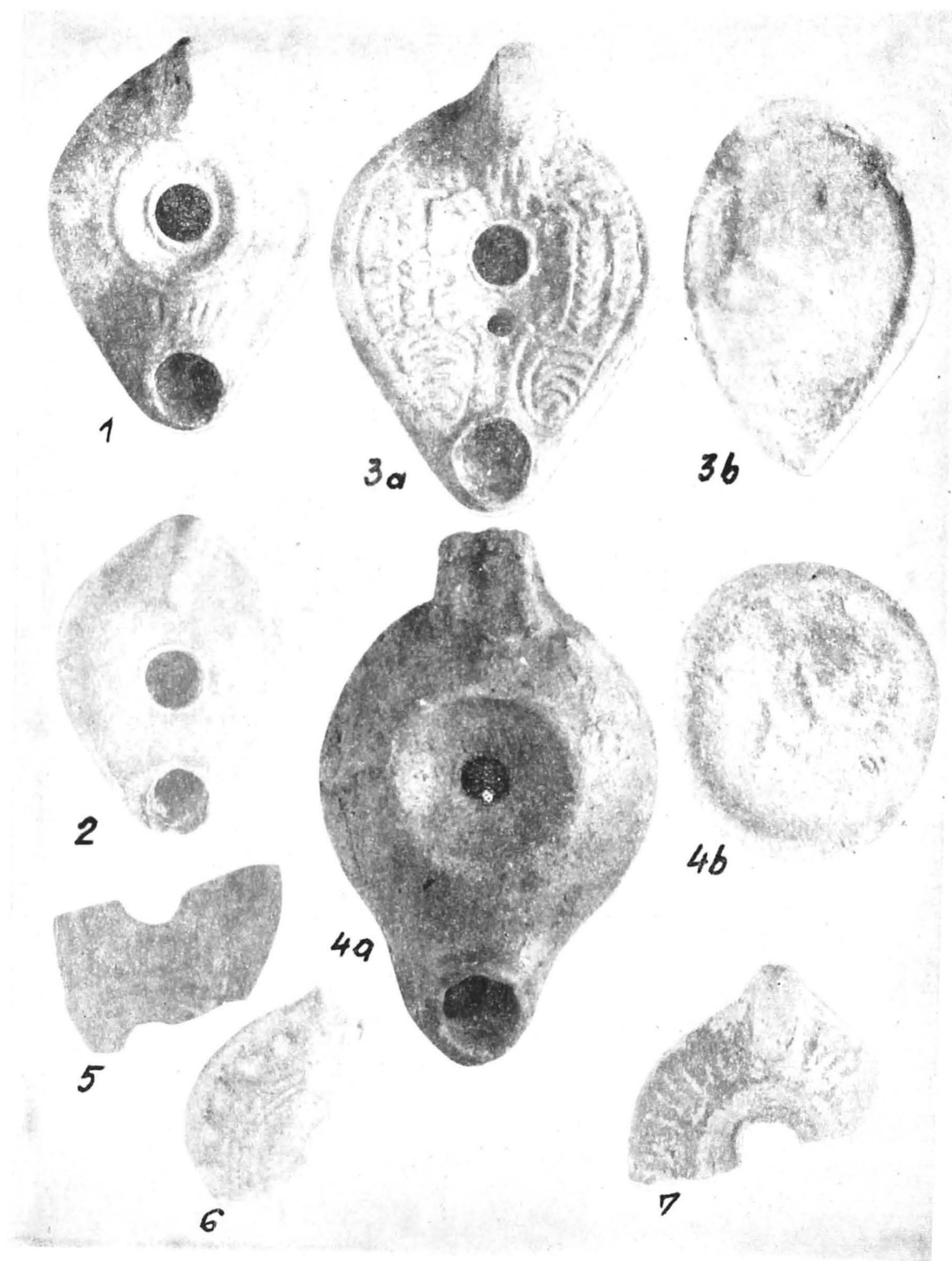
72. ZIDURI LEGATE CU PĂMÎNT ÎN INTERIORUL PORȚII.

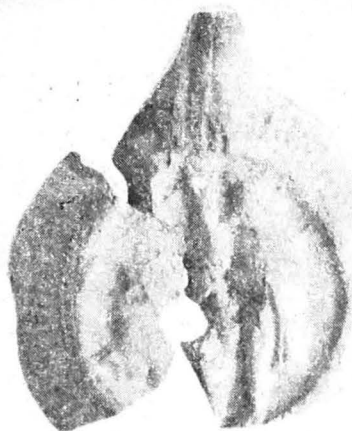

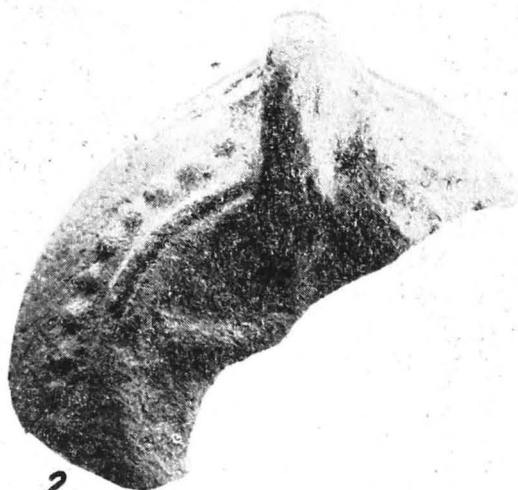
73. ZIDURILE UNOR LOCUINȚE DIN INTRAMUROS (1); FRAGMENT DE PILON DĂRÎMAT ȘI SUPRAPUS DE N IV.

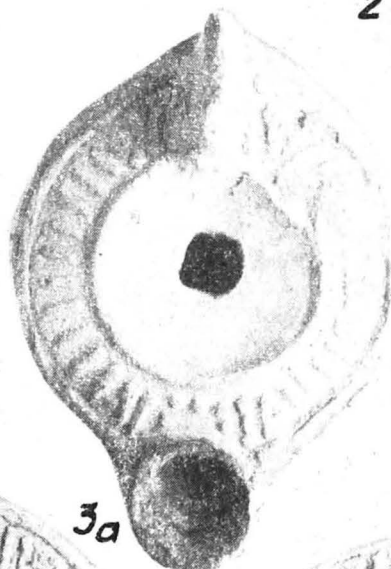

1

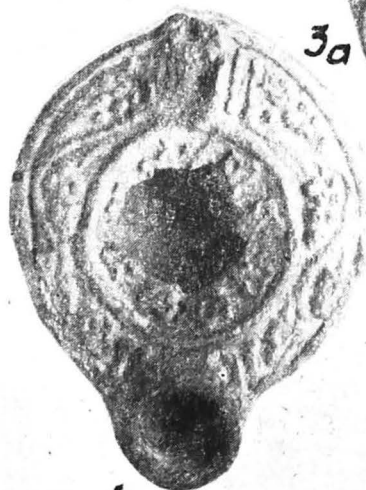
2

3a

3b

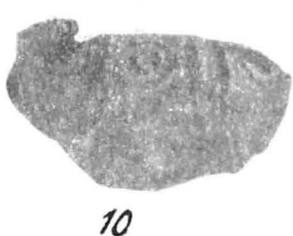
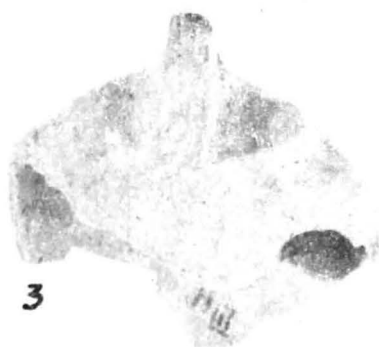

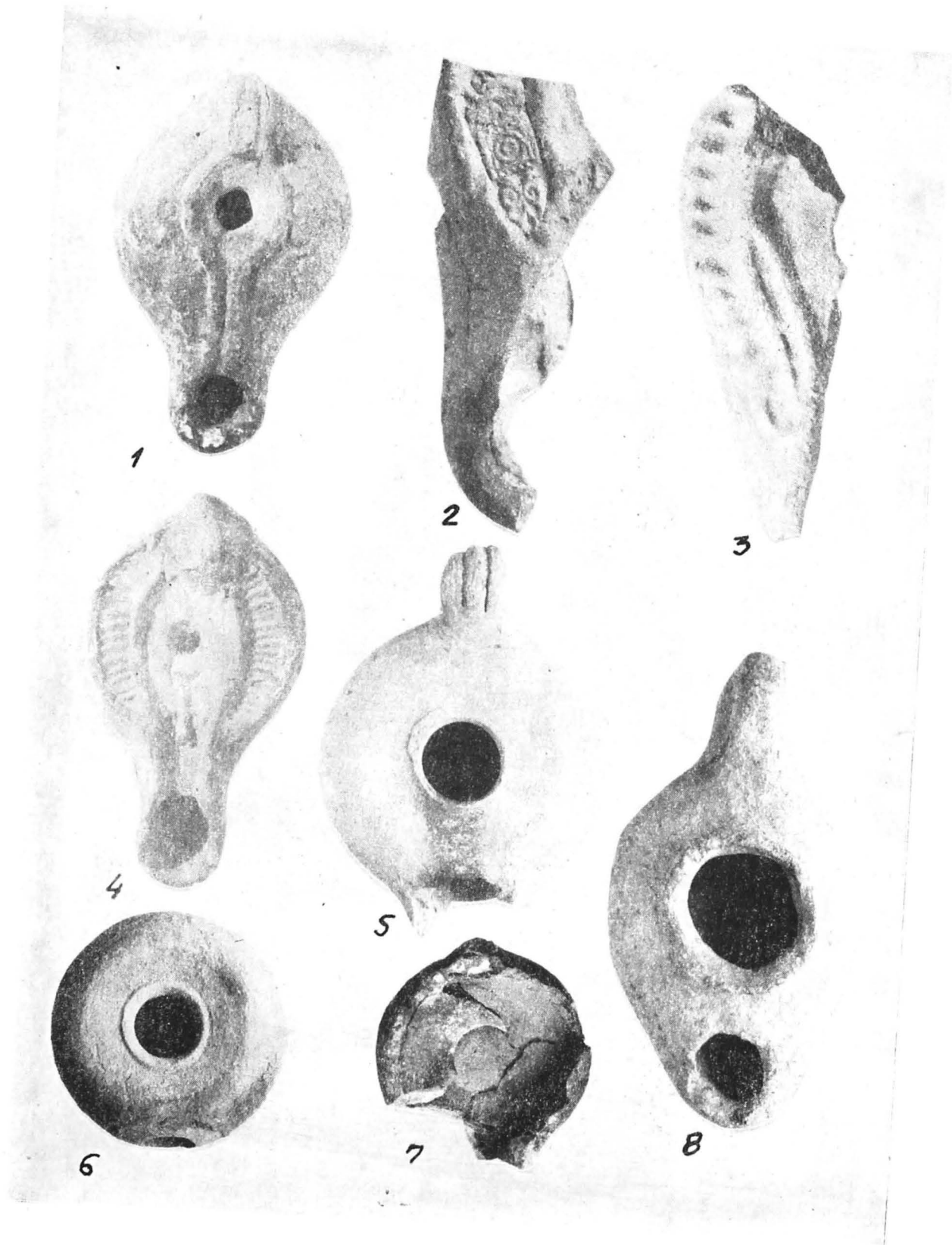
4a

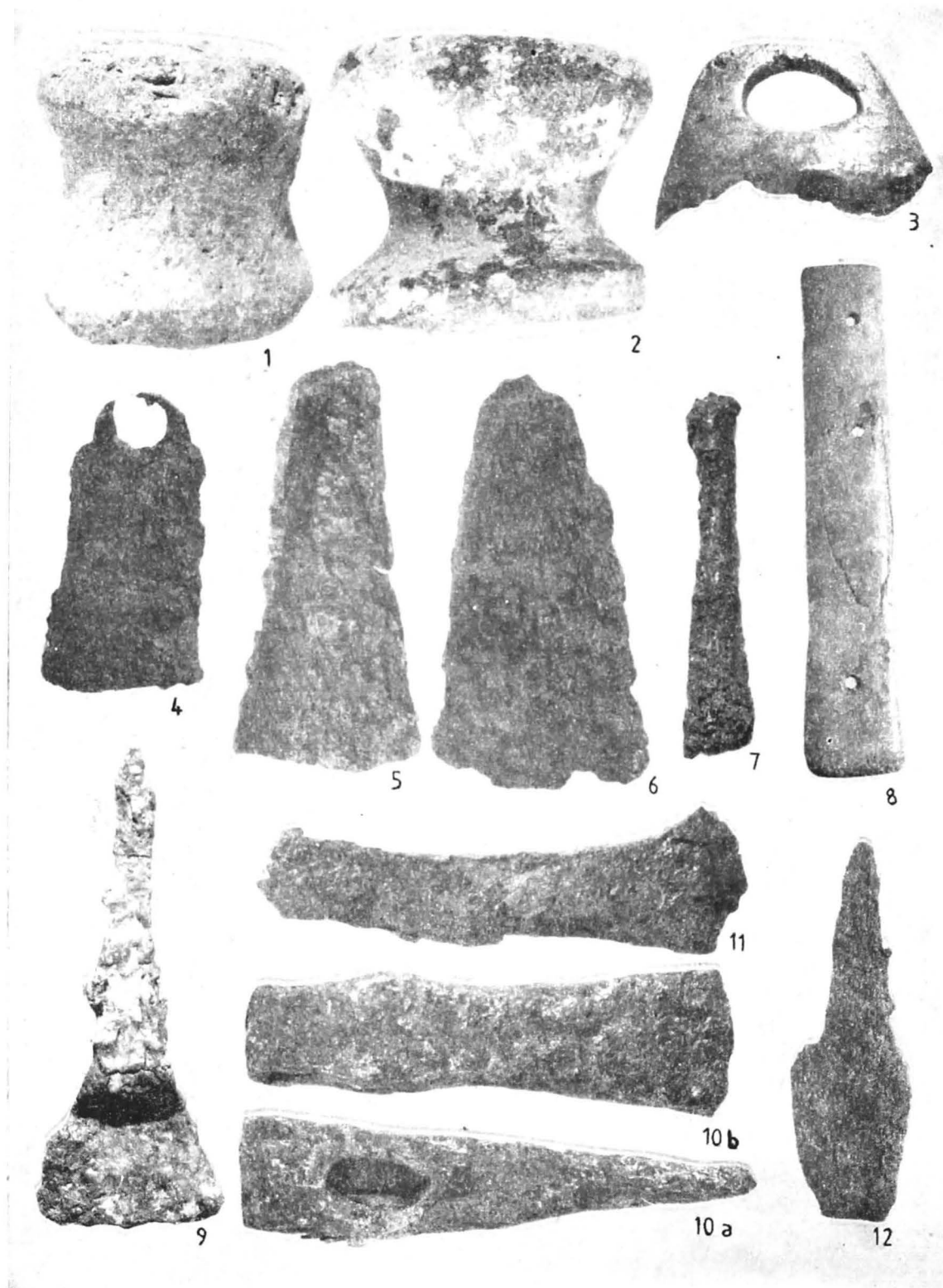
4b

75. ОРАТЕ.

77. ОРАТЪ.

78. UNELTE.

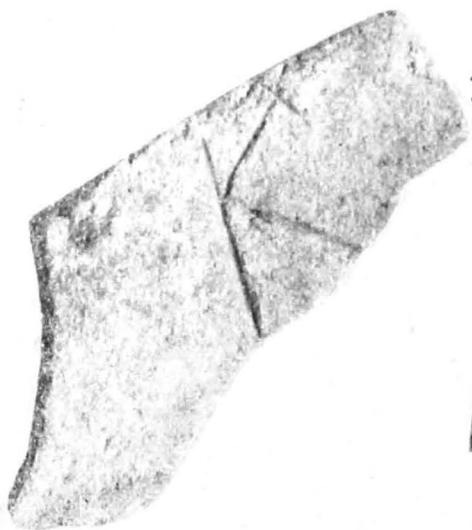
79. UNELTE.

1

2

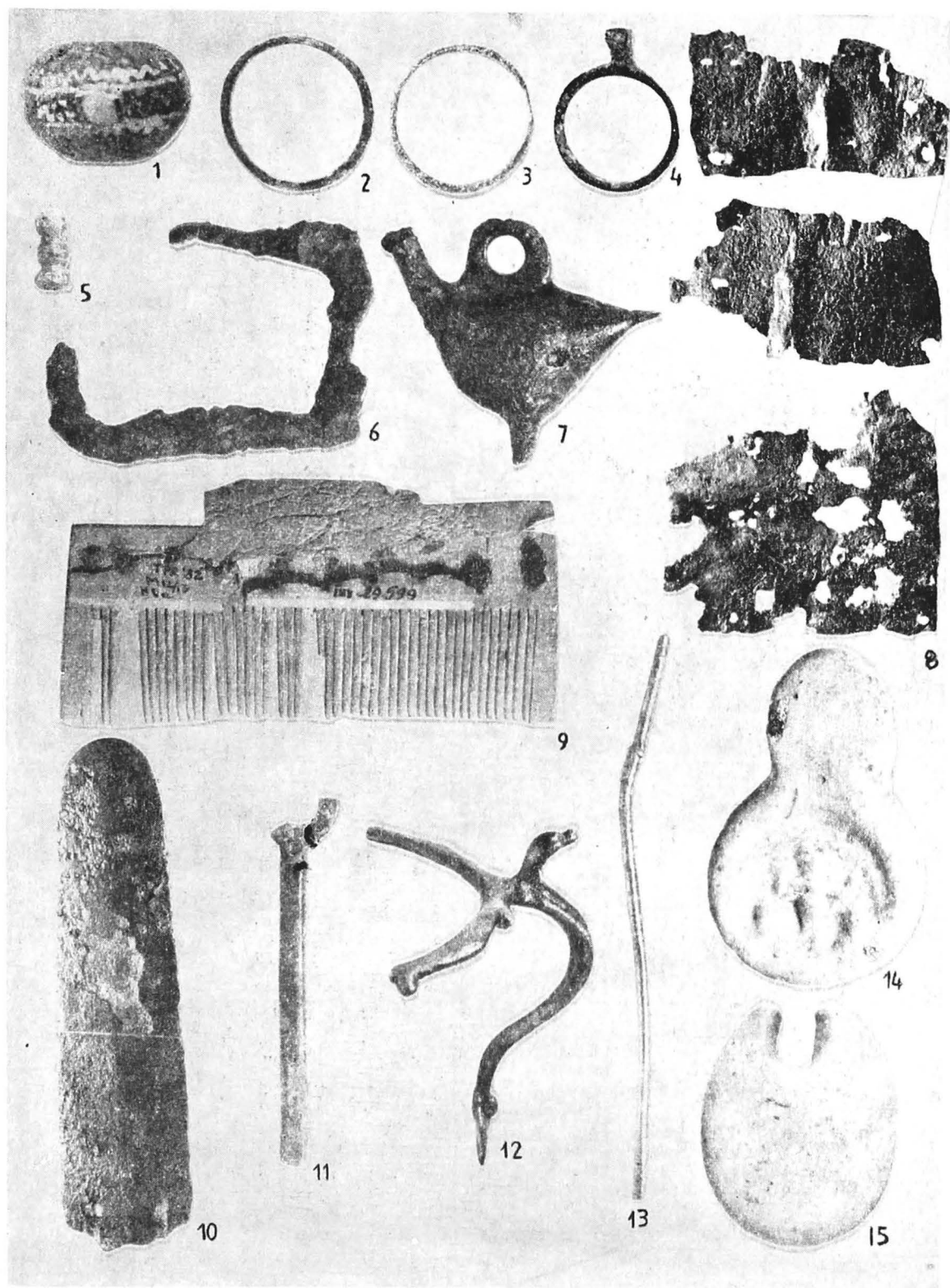

3

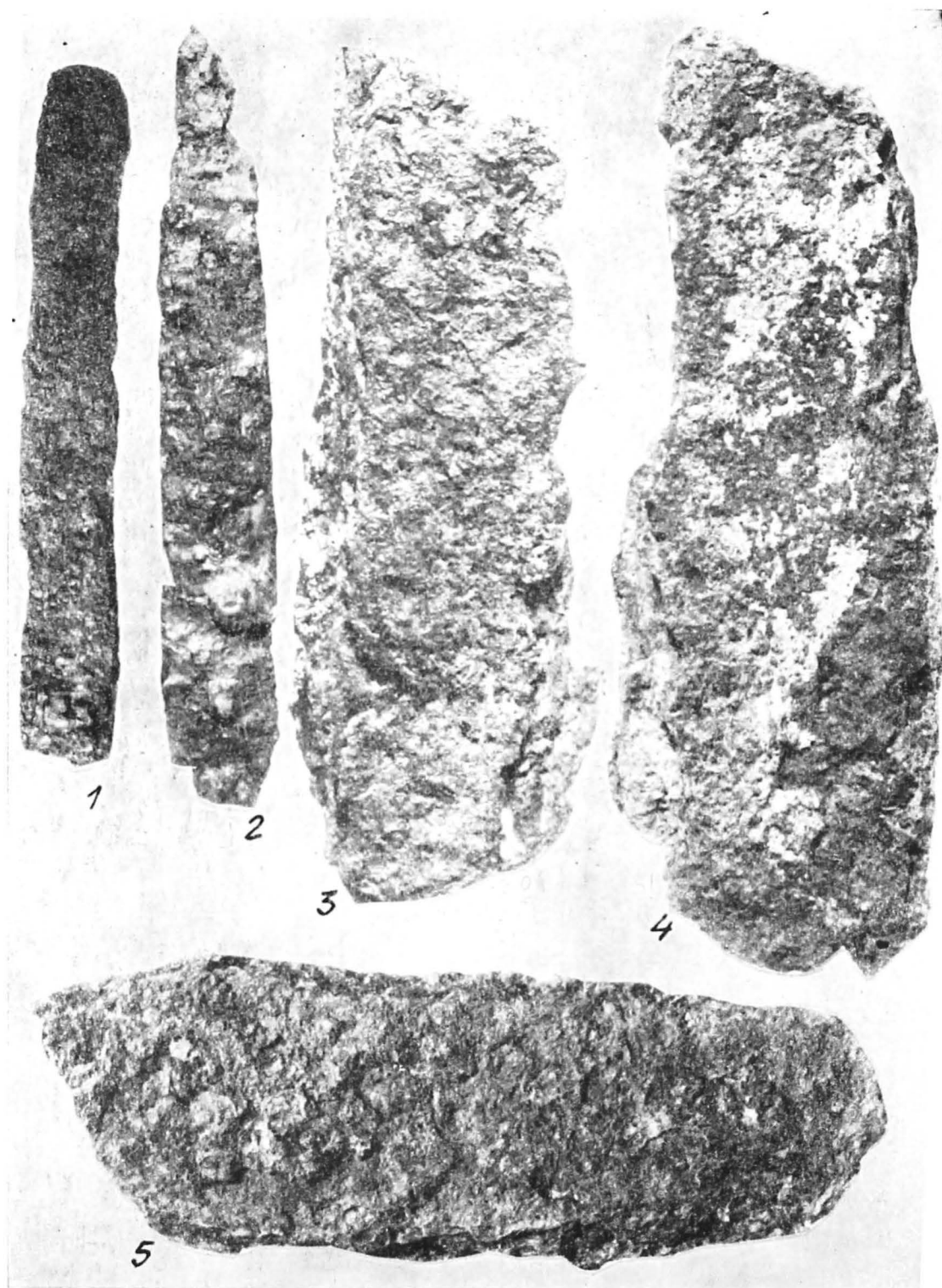

4

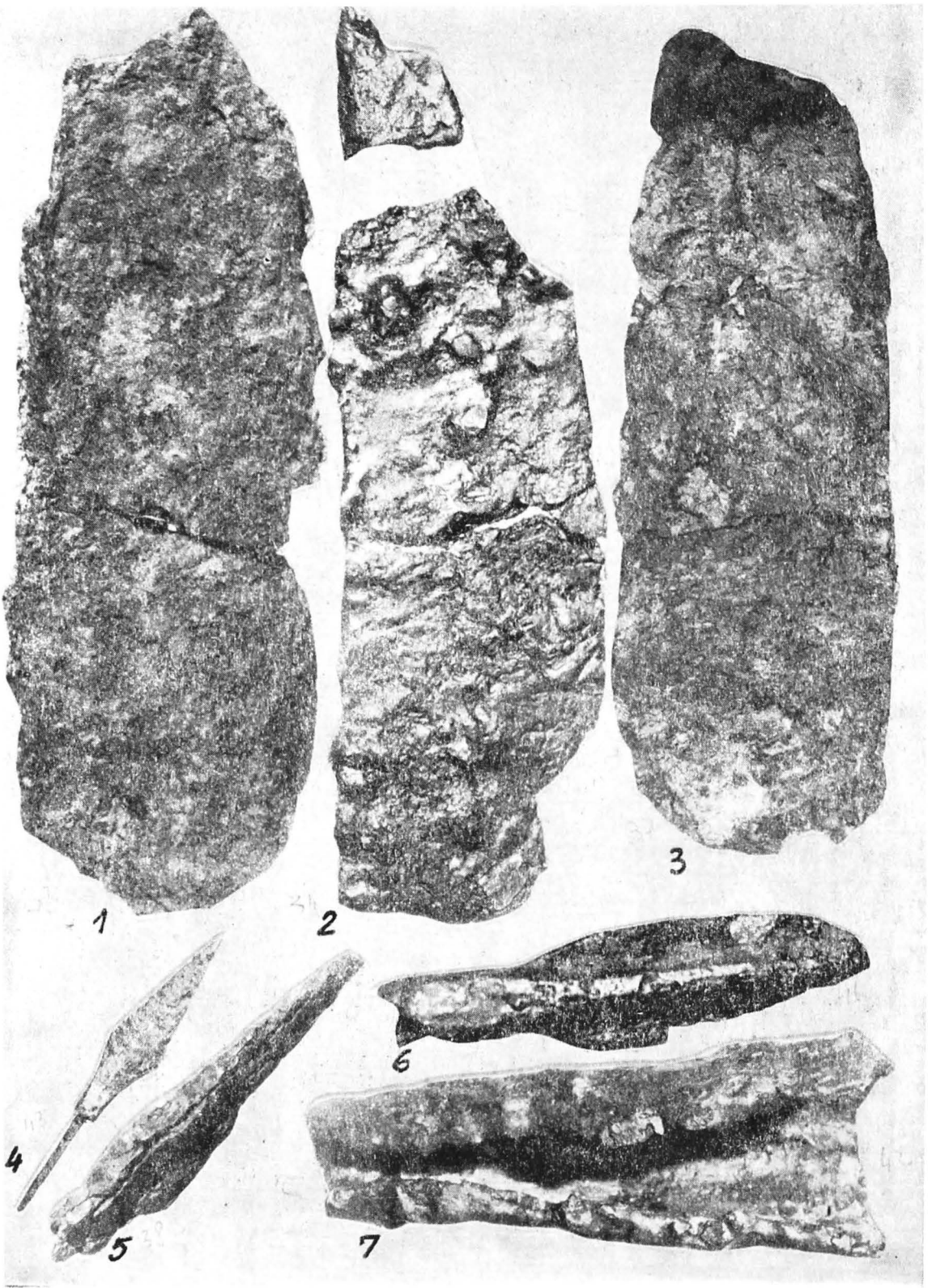
80. INSCRIPTI (1-3); VIRF SABIE (4).

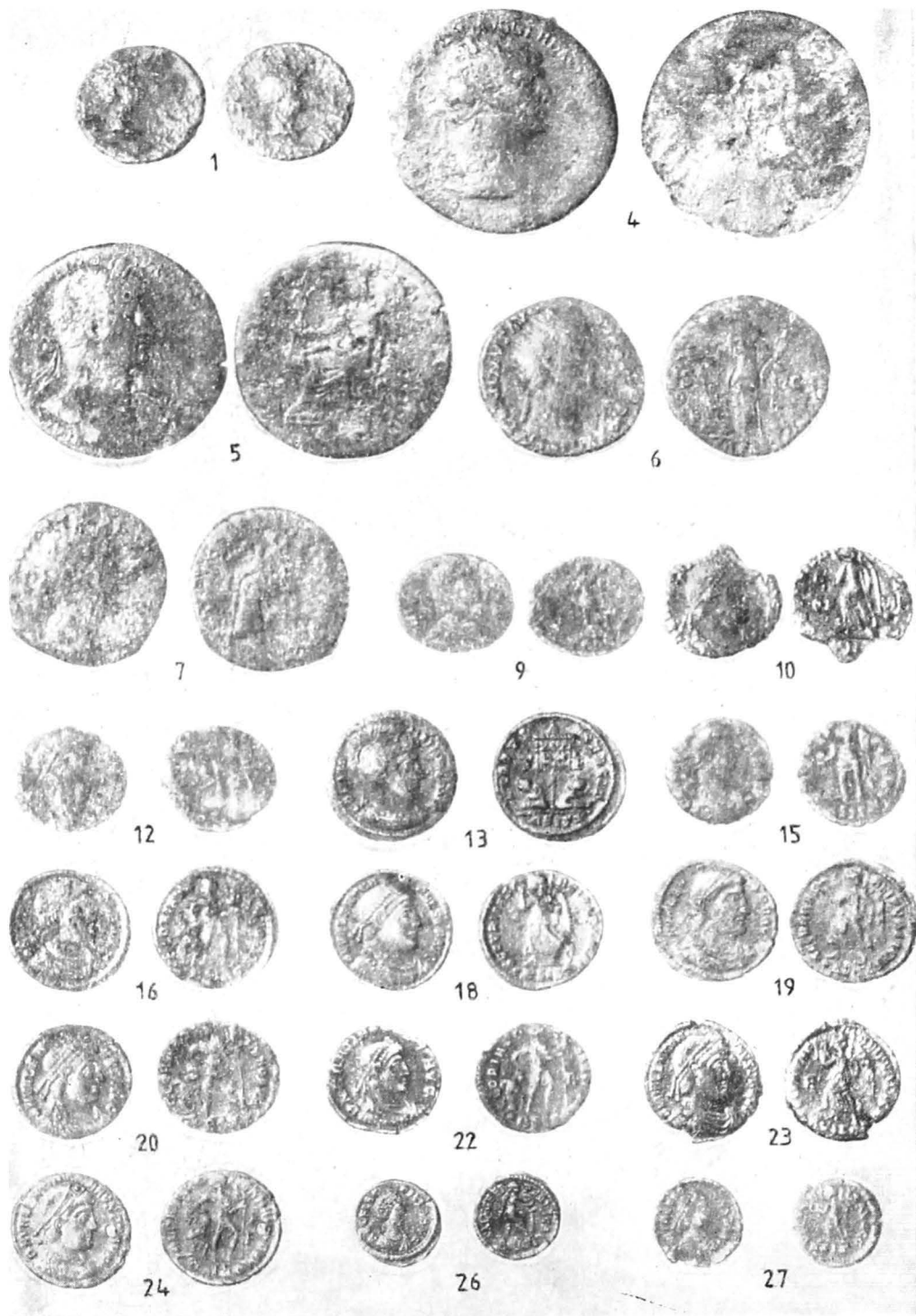
81. DESCOPERIRI MĂRUNTE.

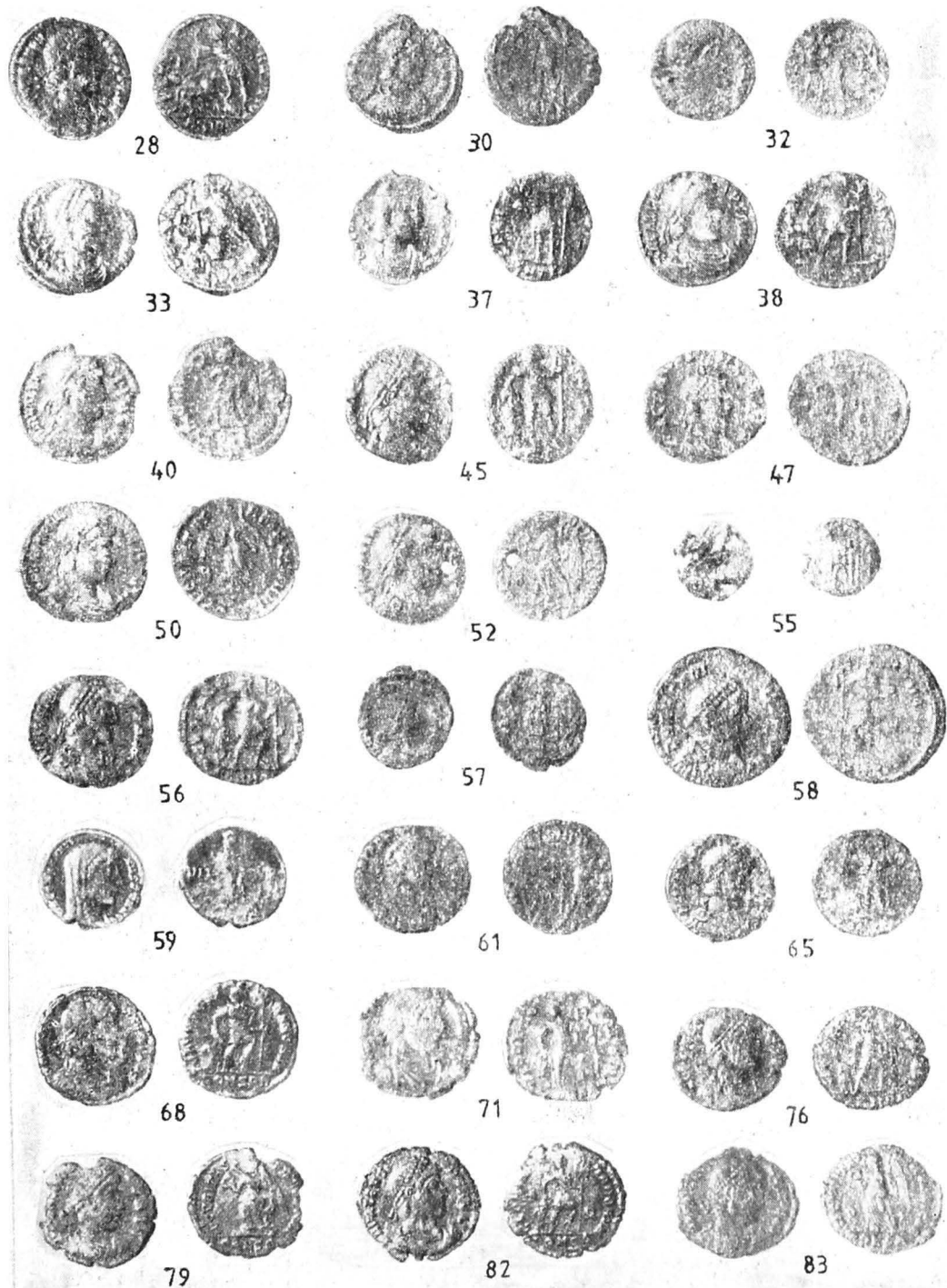
82. ARME.

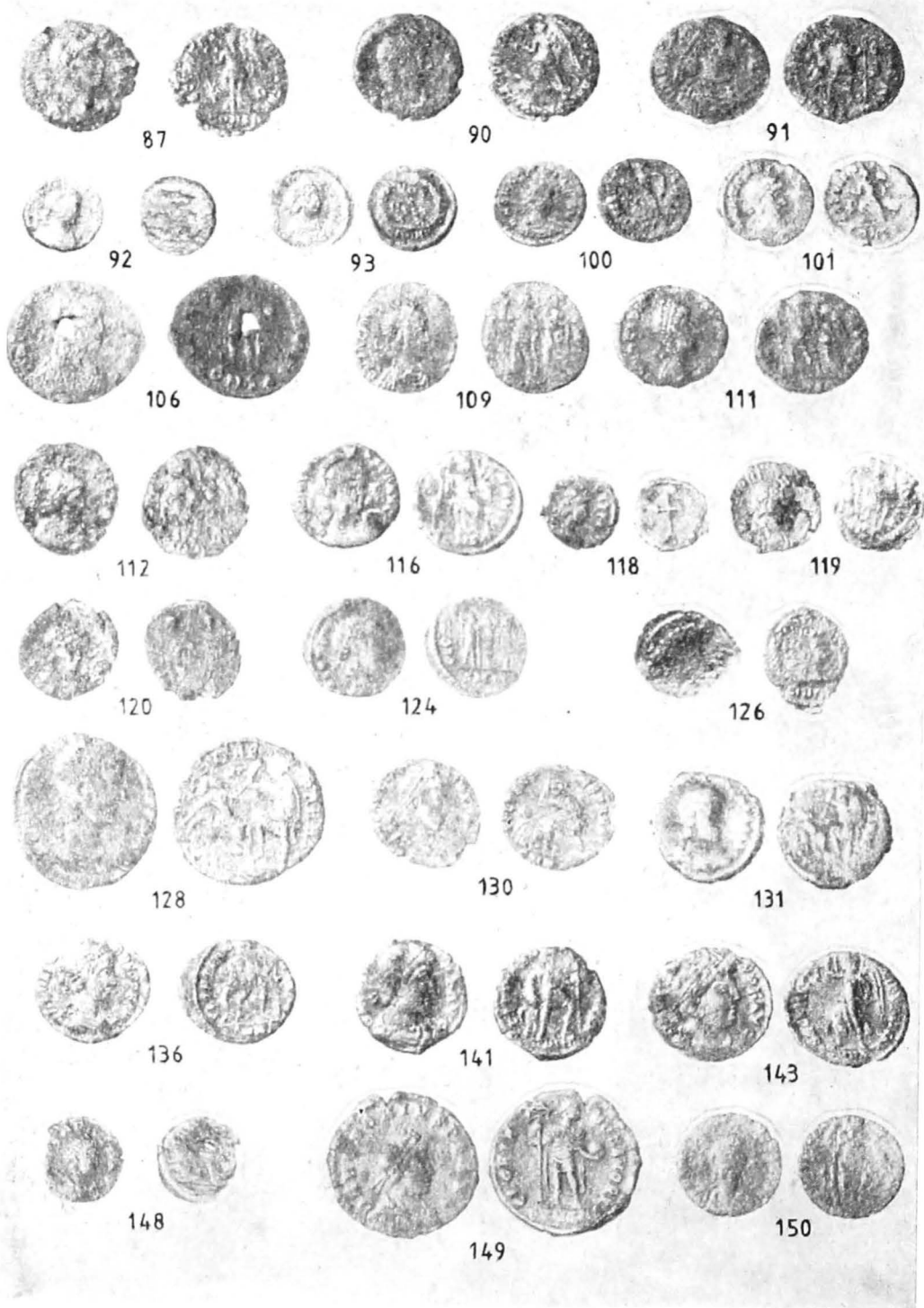
83. ARME.

84. MONED E IZOLATE, NR. 1-27.

85. MONEDDE IZOLATE, NR. 28-83.

86. MONED E IZOLATE, NR. 87-150

154

158

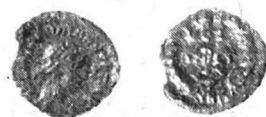
159

163

167

169

170

171

174

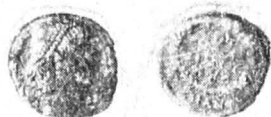
175

177

179

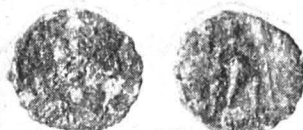
181

184

189

195

196

200

202

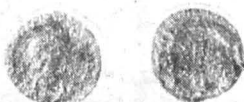
204

205

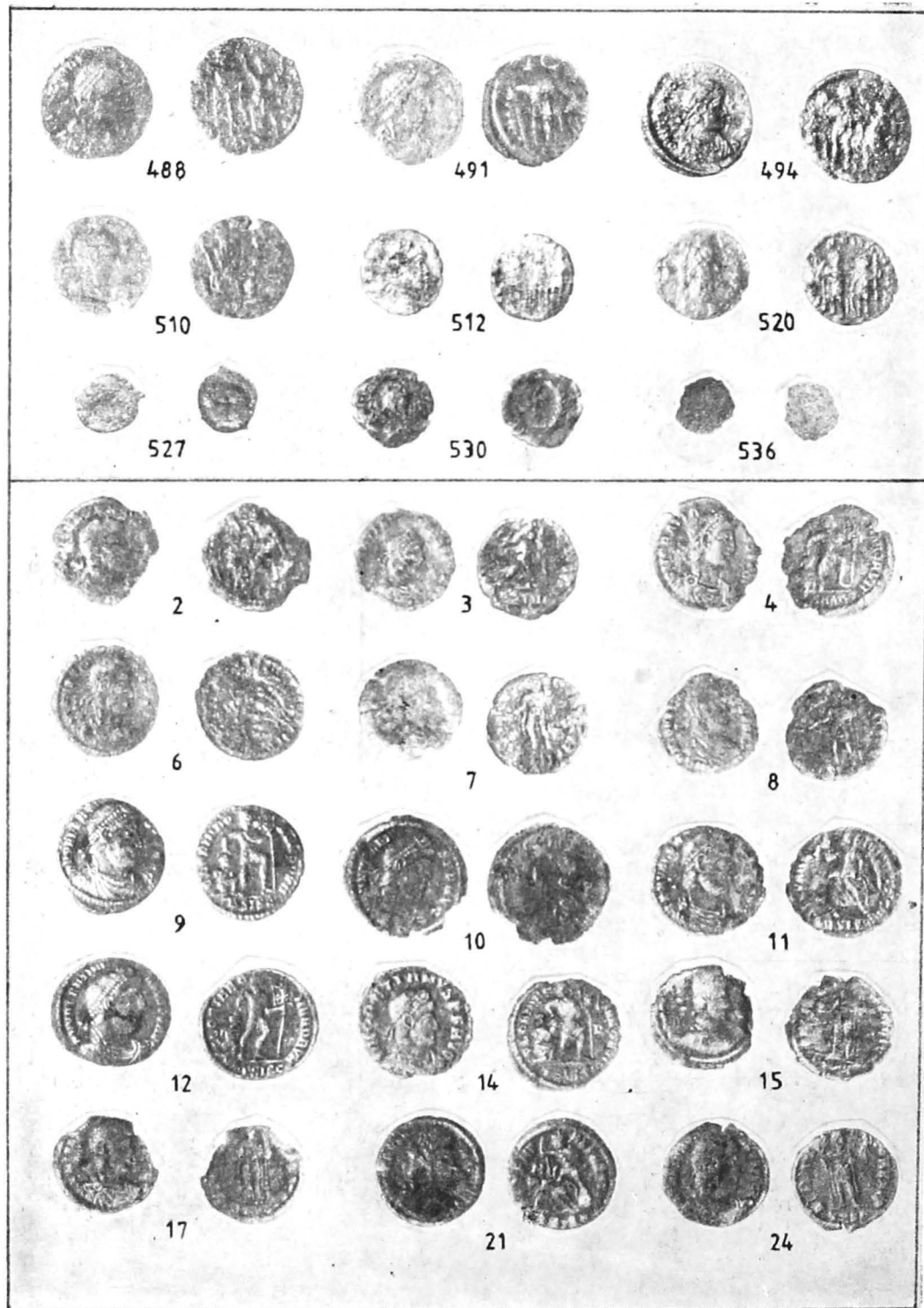
212

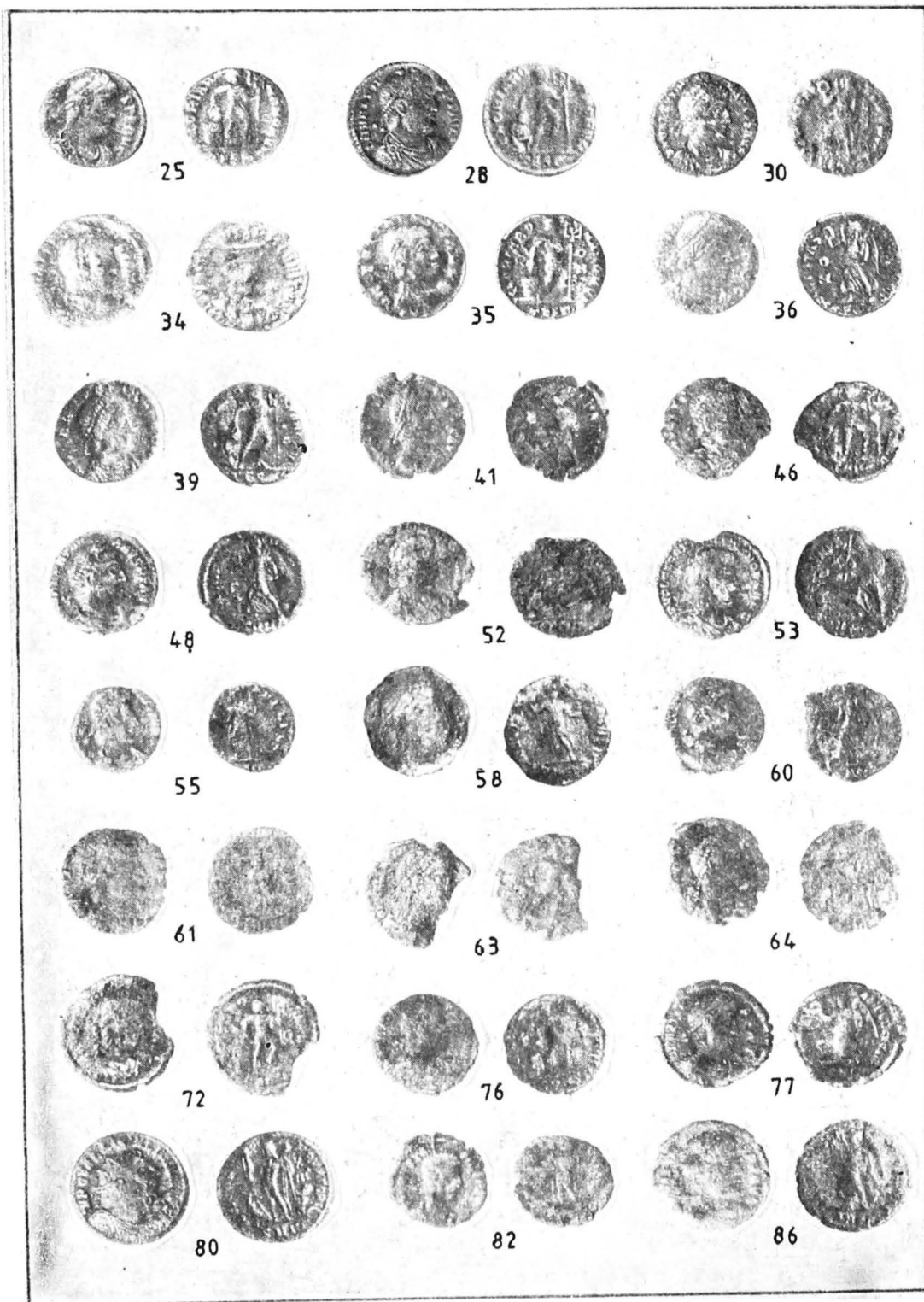
213

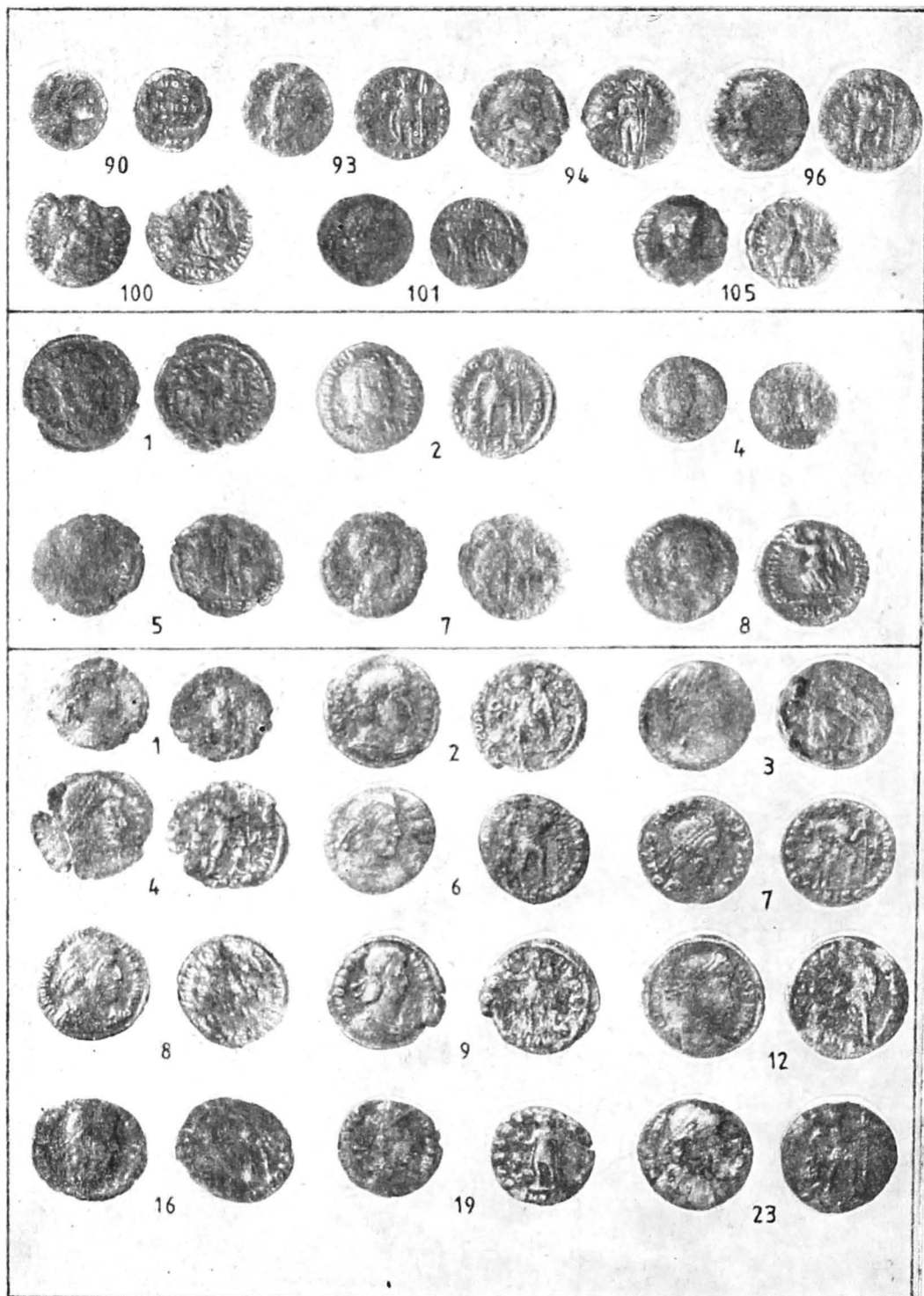

214

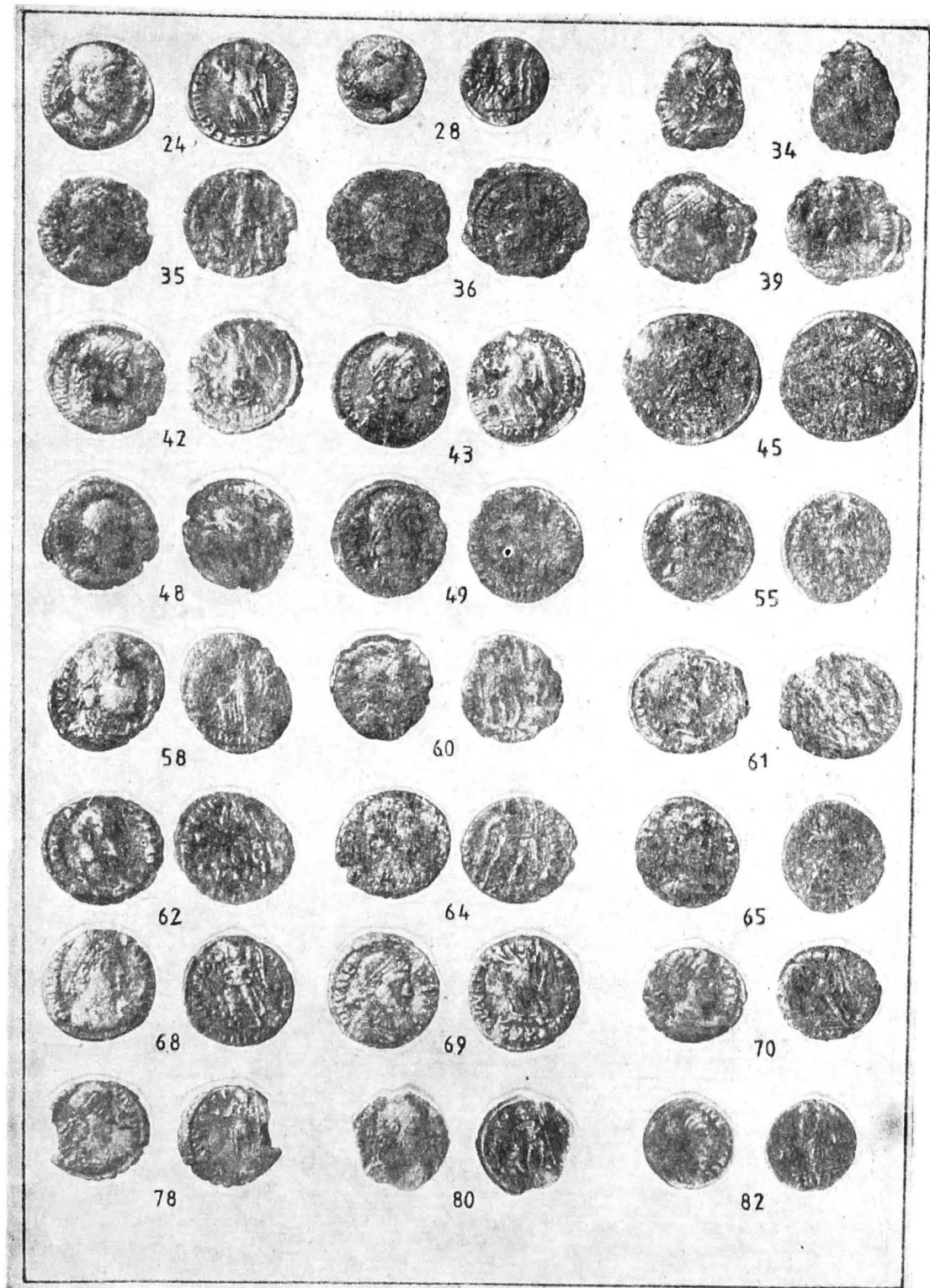

88. MONEDE IZOLATE, NR. 488-536; TEZAURUL 1, NR. 2-24.

90. TEZAURUL 1, NR. 90 – 105; TEZAURUL 2, NR. 1 – 8; TEZAURUL 4, NR. 1 – 23.

91. TEZAURUL 4, NR. 24-82.

